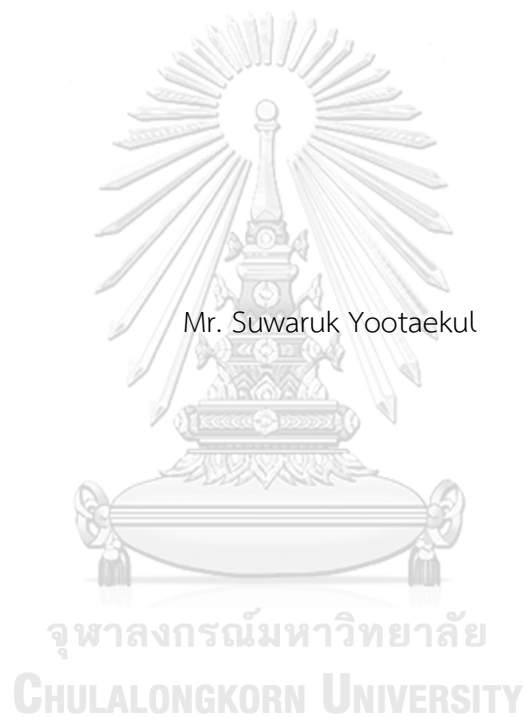

การใช้อาวุธด้วยกษัตริย์ในการแสดงโขน

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย ภาควิชานาฏศิลป์
คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2565
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE UTILIZATION OF WEAPONS FOR DEMONS IN KHON

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts in Thai Dance
Department of Dance
FACULTY OF FINE AND APPLIED ARTS
Chulalongkorn University
Academic Year 2022
Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การใช้อาวุธด้วยกษีในการแสดงโขน
โดย	นายสุวัรัช อยู่แท้กุล
สาขาวิชา	นาฏศิลป์ไทย
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มาลินี อาชายุทธการ

คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

.....	คณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์
(ศาสตราจารย์ ดร.บุษกร ปิณฑสันต์)	
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์	
.....	ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.ศักดา ปันเหน่งเพชร)	
.....	อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มาลินี อาชายุทธการ)	
.....	กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.อนุกุล โจรนสุขสมบูรณ์)	
.....	กรรมการ
(ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.สุรพล วิรุฬห์รักษ์)	
.....	กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.เสาวณิต วิงวอน)	

สุวรักษ์ อยู่แท้กุล : การใช้อาวุธตัวยักษ์ในการแสดงโขน. (THE UTILIZATION OF WEAPONS FOR DEMONS IN KHON) อ.ที่ปรึกษาหลัก : ผศ. ดร.มาลินี อาชายุทธการ

วิทยานิพนธ์เรื่อง การใช้อาวุธตัวยักษ์ในการแสดงโขน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิธีการใช้อาวุธของตัวยักษ์ในการแสดงโขน เรื่องรามเกียรติ์ โดยใช้ระเบียบวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการศึกษาจากเอกสาร การสัมภาษณ์ และการสังเกตจากการแสดง โดยมุ่งเน้นให้เห็นถึงหลักการ ทฤษฎี กลวิธีและแนวทางในการปฏิบัติ การใช้อาวุธลักษณะต่าง ๆ ของตัวยักษ์ในการแสดงโขน เรื่องรามเกียรติ์ โดยศึกษารูปแบบและวิธีการปฏิบัติของครูสมศักดิ์ ทัดดี ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ไทย โขน ตัวยักษ์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม ผลการวิจัยพบว่า อาวุธของตัวยักษ์ในการแสดงโขน เป็นอาวุธที่มีรูปแบบที่เป็นลักษณะเฉพาะ บางส่วนได้รับอิทธิพลมาจากอาวุธที่ใช้งานจริงและบางส่วนได้นำรูปร่างและลักษณะมาจากภาพจิตรกรรมฝาผนัง อาวุธของตัวยักษ์ในการแสดงโขน สามารถแบ่งตามลักษณะของอาวุธที่ปรากฏในการแสดงโขนได้ทั้งหมด 3 ประเภท ได้แก่ อาวุธสั้น อาวุธยาว และอาวุธพิเศษ วิธีการใช้อาวุธแต่ละประเภทก็จะแตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับชนิดของอาวุธที่นำมาใช้ ผู้แสดงจึงต้องมีทักษะและความเชี่ยวชาญสำหรับการใช้อาวุธประกอบการแสดง ตัวยักษ์บางคน อาจจะมีการใช้อาวุธที่มากกว่าหนึ่งชนิด ซึ่งชนิดของอาวุธที่ใช้ก็จะแตกต่างกันไปตามลักษณะหรือประเภทของอาวุธ อีกทั้งการแสดงของตัวยักษ์จะมีลักษณะที่แข็งแรงและคล่องแคล่ว ผู้แสดงตัวยักษ์จึงจำเป็นต้องรู้จักวิธีการใช้อาวุธในแต่ละประเภท เพื่อสื่อให้เห็นถึงความสวยงาม ความแข็งแรง และความสง่างามของตัวละครที่ใช้อาวุธในขณะที่ทำการแสดง โดยเฉพาะยักษ์ที่เป็นตัวละครเอก การใช้อาวุธในการแสดงของตัวยักษ์ในการแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์ จึงเป็นหนึ่งในองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งสำหรับการแสดง และเป็นกระบวนการที่ผู้แสดงสามารถถอดฝีมือนำมาใช้ของตัวยักษ์ได้อย่างเต็มภาคภูมิ

สาขาวิชา นาฏศิลป์ไทย

ลายมือชื่อนิสิต

ปีการศึกษา 2565

ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก

6382005935 : MAJOR THAI DANCE

KEYWORD:

Suwaruk Yootaekul : THE UTILIZATION OF WEAPONS FOR DEMONS IN KHON. Advisor: Asst. Prof. Malinee Achayutthakan, Ph.D.

This thesis the utilization of weapons for demons in khon had objectives to study the ways in weapons using of Giant in Khon performance of Ramakien by taking qualitative research from documents studying, interviewing and performance observing by focus on theories presenting, strategy and the way of practising on using various weapons of Giant in Khon performance of Ramakien through studying the type and practising way of teacher Somsak Thadti, the specialist in Thai Classical Dance of Khon Giant at Bundipatanasilapa Institute, Ministry of Culture. Finding found that weapons of Giant in Khon performance be the weapon that has its special identity, some weapon got the influence from reality weapon in daily using and other get inspiration of shape and character from mural by weapons of Giant in Khon performance can divide as the 3 types of weapon in Khon performance of such as short weapon, long weapon and the special weapon by there is the different in weapon using which Khon Giant performer must get the ways of using each type of weapon with fluently for representing the glorious of Khon Giant in while of weapons using during their show of weapons using Khon performance of Ramakien hence being the important in performance because be the process of performers who show their abilities in using weapon in dancing and the war of Giant with the most of pride.

Field of Study: Thai Dance

Student's Signature

Academic Year: 2022

Advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จสมบูรณ์ได้ด้วยดีเนื่องจากได้รับแรงบัลดาลใจและความกรุณาชี้แนะอย่างดียิ่งจาก ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.สุรพล วิรุฬห์รักษ์ ที่เมตตาให้คำแนะนำและแนวทางในการทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณด้วยความเคารพอย่างสูง

กราบขอพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มาลีณี อาชายุทธการ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่คอยให้คำแนะนำ ช่วยเหลือ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นและติดตามผลการดำเนินงานจนเสร็จสิ้นและสำเร็จ รวมถึงคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์และพิจารณาผลงานวิจัย ได้แก่ ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.ศักดิ์ดา ปั่นแห่งเพ็ชร รองศาสตราจารย์ ดร.อนุกุล โจรนสุขสมบูรณ์ และรองศาสตราจารย์ ดร.เสาวณิต วิงวอน ที่ให้คำปรึกษาและตรวจสอบการทำวิจัยจนสำเร็จลุล่วง

กราบขอพระคุณครูสมศักดิ์ ทัดดี ผู้ประสิทธิ์ประสาทด้านวิชาความรู้ด้านโขน ด้วักษ์ให้แก่ผู้วิจัย อีกทั้งยังให้ความรู้เรื่องการใช้อาวุธด้วักษ์ในการแสดงโขน รวมทั้งเทคนิค กลวิธี และวิธีการในการปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของผู้วิจัยได้อย่างดียิ่ง และขอขอบพระคุณผู้เป็นแบบในการถ่ายทอดความรู้ในการใช้อาวุธทุกท่านที่สละเวลามาช่วยเหลือผู้วิจัยในครั้งนี้

กราบขอพระคุณ อาจารย์และบุคลากรภาควิชานาฏศิลป์ศึกษา คณะศิลปศึกษา สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ที่ให้คำแนะนำในการศึกษาระดับชั้นปริญญาโท รวมทั้งที่คอยช่วยเหลือและให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยเสมอมา

กราบขอพระคุณคุณพ่อ คุณแม่ และครอบครัวที่ให้การสนับสนุนทุนการศึกษาและทุนทรัพย์ที่ใช้สำหรับการศึกษาระดับชั้นปริญญาโท อีกทั้งยังเป็นกำลังใจที่สำคัญของผู้วิจัยตลอดมา รวมถึงผู้ที่มีส่วนร่วมและเกี่ยวข้องในงานวิจัยเล่มนี้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงและหวังว่าวิทยานิพนธ์เล่มนี้จะเป็นประโยชน์กับผู้ที่มีความสนใจด้านการใช้อาวุธของด้วักษ์

สุวัรัช อยู่แท้กุล

สารบัญ

หน้า

.....	ค
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ช
สารบัญรูปภาพ.....	ฅ
บทที่ 1	1
บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
1.3 ขอบเขตของการวิจัย.....	3
1.4 วิธีการดำเนินงานวิจัย.....	4
1.4.1 การรวบรวมข้อมูลและศึกษาข้อมูลด้านเอกสาร	4
1.4.2 การสัมภาษณ์	4
1.4.3 การสังเกต.....	4
1.4.3.1 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม	4
1.4.3.2 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม	5
1.5 ลำดับขั้นตอนในการเสนอผลการวิจัย	5
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	6

1.7 นิยามศัพท์เฉพาะ	7
บทที่ 2	8
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	8
2.1 งานวิจัยและบทความที่เกี่ยวข้อง.....	8
2.2 หนังสือ ตำรา และสิ่งพิมพ์	27
2.3 แนวคิด / ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	33
บทที่ 3	35
วิธีดำเนินการวิจัย	35
3.1 รูปแบบการศึกษา.....	36
3.2 แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา.....	36
3.2.1 แหล่งข้อมูลทางวิชาการ.....	36
3.2.2 แหล่งข้อมูลบุคคล.....	36
3.3 ขอบเขตการศึกษา.....	38
3.3.1 ขอบเขตด้านข้อมูล	38
3.3.1.1 ข้อมูลด้านวิชาการ.....	38
3.3.1.2 ข้อมูลด้านการแสดง	38
3.3.2 ขอบเขตด้านบุคคล	38
3.3.3 ขอบเขตด้านเวลา	39
3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูลและระยะเวลาการเก็บข้อมูล	39
3.4.1 การศึกษาข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ.....	39
3.4.2 การศึกษาจากการถ่ายภาพ	39
3.4.3 การศึกษาและสังเกตจากการชมการแสดง	40
3.4.4 การศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องงานวิจัย	40
3.5 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	43

3.5.1 เครื่องสแกนข้อมูลจากเอกสาร.....	43
3.5.2 แบบสัมภาษณ์.....	43
3.5.3 อุปกรณ์จัดบันทึกข้อมูล.....	43
3.5.3 กล้องดิจิทัล.....	44
3.6 การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย.....	44
3.7 การตรวจสอบข้อมูล.....	44
3.7.1 ข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ.....	44
3.7.2 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์.....	44
3.7.2 ข้อมูลจากการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม.....	44
3.8 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	45
3.3.1 การวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร.....	45
3.3.2 การวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม.....	45
3.3.3 เมื่อผู้วิจัยได้ข้อมูลที่ผ่านการวิเคราะห์.....	45
3.9 การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	45
บทที่ 4.....	47
วิเคราะห์การใช้อาวุธด้วยกษีในการแสดงโขน.....	47
4.1 อาวุธของตัวละครกษีในการแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์.....	48
4.1.1 อาวุธสั้น.....	49
4.1.1.1 กระบอง ตรีบองหรือคทา.....	49
4.1.1.1.1 ตัวกระบอง.....	50
4.1.1.1.2 ด้ามกระบอง.....	51
4.1.1.2 พระขรรค์.....	52
4.1.1.2.1 ตัวพระขรรค์.....	53
4.1.1.2.2 ด้ามพระขรรค์.....	54

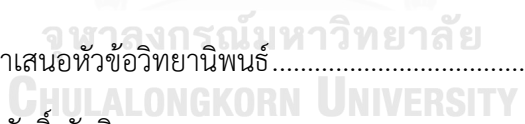
4.1.1.3	ศร	55
4.1.1.3.1	หัวศร	56
4.1.1.3.2	ด้ามศร	57
4.1.1.3.3	ปลายศร หรือหางศร	57
4.1.1.4	ขวานเพชร	57
4.1.1.4.1	ใบขวาน	58
4.1.1.4.2	ด้ามขวาน	59
4.1.2	อาวุธยาว	60
4.1.2.1	หอก	60
4.1.2.1.1	ใบหอก	61
4.1.2.1.2	ด้ามหอก	62
4.1.2.1.3	กระบี่หอก	63
4.1.2.2	กล้องแก้ว หรือ กล้องยา	63
4.1.2.2.1	ตัวพลองหรือตัวกล้องแก้ว	64
4.1.2.3	ง้าว	65
4.1.2.3.1	ใบง้าว	66
4.1.2.3.2	ด้ามง้าว	67
4.1.2.4	คทาเพชร	68
4.1.2.4.1	ส่วนยอดคทาเพชรหรือส่วนหัวคทาเพชร	68
4.1.2.4.2	ส่วนด้ามคทาเพชร	69
4.1.2.5	ไม้กำพวดหรือไม้เท้า	70
4.1.2.5.1	ส่วนยอดไม้กำพวดหรือส่วนหัวไม้กำพวด	71
4.1.2.5.1	ส่วนด้ามไม้กำพวดหรือส่วนด้ามไม้เท้า	71
4.1.3	อาวุธพิเศษ	71

4.1.3.1 นิ้วเพชร.....	72
4.1.3.1.1 ปลอกนิ้วเพชร.....	72
4.1.3.2 จักร.....	72
4.1.3.2.1 ตัวจักร.....	73
4.1.3.2.2 ใบจักร.....	73
4.1.3.3 แวนแก้วสุรกานต์ หรือแวน.....	74
4.1.3.3.1 ตัวแวน.....	74
4.1.3.3.2 ด้ามแวน.....	75
4.1.3.4 ลูกศร.....	75
4.1.3.4.1 หัวลูกศร.....	76
4.1.3.4.2 ด้ามลูกศรด้ามลูกศร.....	76
4.2 การใช้อาวุธในท่าพื้นฐาน.....	83
4.2.1 การจับอาวุธ.....	88
4.2.1.1 วิธีการจับอาวุธแบบมือข้างเดียว.....	88
4.2.1.1.1 การจับอาวุธมือลงวง.....	89
4.2.1.1.2 การพาดอาวุธ.....	90
4.2.1.2 วิธีการจับอาวุธแบบสองมือ.....	99
4.2.1.2.1 การจับอาวุธชนิดเดียว.....	100
4.2.1.2.2 การจับอาวุธ 2 อย่าง.....	100
4.2.2 การพกอาวุธติดตัว.....	101
4.2.3 การวางอาวุธ.....	103
4.2.4 การใช้อาวุธแทนท่านาฏยศัพท์.....	105
4.2.4.1 ท่าจับ.....	105
4.2.4.2 ลักษณะของมือวง.....	107

4.3 การใช้อาวุธด้วยภัยสำหรับการต่อสู้.....	107
4.3.1 การตี.....	108
4.3.1.1 การตีจริง.....	108
4.3.1.2 การตีหลอก.....	118
4.3.1.3 การขยับ.....	119
4.3.1.4 การเลาะ.....	120
4.3.2 การรบ.....	121
4.3.2.1 การรบระหว่างตัวภัยและตัวลิง.....	121
4.3.2.1.1 การจับอาวุธในการต่อสู้.....	121
4.3.2.2 การรบระหว่างตัวภัยและตัวพระ.....	127
4.3.2.2.1 การจับอาวุธในการต่อสู้.....	127
4.3.2.3 การรบระหว่างตัวภัยและตัวภัย.....	132
4.3.3 การขึ้นลอย.....	132
4.3.3.1 การขึ้นลอยตัวพระและตัวลิง.....	133
4.3.3.2 การขึ้นลอยตัวพระ.....	134
4.3.3.3 การขึ้นลอยตัวลิง.....	137
4.3.4 การแทง.....	140
4.3.4.1 การแทงที่ใช้สำหรับกระบวนท่ารำ.....	140
4.3.4.1.1 ลักษณะการแทงที่ 1 การแทงอาวุธแบบหงายข้อมือ.....	141
4.3.4.1.2 ลักษณะการแทงที่ 2 การแทงอาวุธแบบคว่ำข้อมือ.....	141
4.3.4.1.3 ลักษณะการแทงที่ 3 การแทงอาวุธแบบสองมือ.....	142
4.3.4.1.4 ลักษณะการแทงที่ 4 การแทงอาวุธแบบป้องมือ.....	143
4.3.4.2 การแทงที่ใช้สำหรับกระบวนทางเล่น.....	144
4.3.4.2.1 ลักษณะการแทงที่ 1 การแทงใต้หัวเข่า.....	144

4.3.4.2.2	ลักษณะการแทงที่ 2 การแทงระหว่างขา	145
4.3.4.2.3	ลักษณะการแทงที่ 3 การแทงรักแร้	146
4.3.5	การขว้าง.....	147
4.3.5.1	การขว้างแบบมือข้างเดียวใช้ในการขว้างจักร.....	147
4.3.5.2	การขว้างอาวุธแบบสองมือ	149
4.3.6	การพุ่ง	150
4.3.7	การแผลง.....	152
4.3.7.1	การแผลงศรโดยใช้การสมมติว่ามีลูกศร	152
4.3.7.2	การแผลงศรโดยใช้ลูกศรจริง	153
4.3.8	การป้องกัน	155
4.4	การใช้อาวุธด้วยักษ์สำหรับประกอบกิริยาต่าง ๆ ของตัวักษ์	156
4.4.1	การใช้อาวุธประกอบการตีบท.....	156
4.4.2	การควงอาวุธ	161
4.4.2.1	ลักษณะที่ 1 การควงอาวุธโดยใช้มือข้างเดียว	162
4.4.2.1.1	รูปแบบที่ 1 การควงอาวุธโดยการม้วนข้อมือเข้าหาตัวเอง	162
4.4.2.1.2	รูปแบบที่ 2 การควงอาวุธโดยการกวัดข้อมือออก	162
4.4.2.1.3	รูปแบบที่ 3 การควงอาวุธโดยการพลิกอาวุธบริเวณร่องมือระหว่าง นิ้วชี้และนิ้วหัวแม่มือ	163
4.4.2.1.4	รูปแบบการควงอาวุธที่ 4 การควงอาวุธแบบหมุนอาวุธบนฝ่ามือ	165
4.4.2.2	ลักษณะที่ 2 การควงอาวุธโดยใช้สองมือ.....	166
4.4.2.2.1	รูปแบบที่ 1 การควงอาวุธด้วยอาวุธ 1 ชนิด.....	166
4.4.2.2.2	รูปแบบที่ 2 การควงอาวุธด้วยอาวุธ 2 ชนิด.....	167
4.4.3	การเป่า.....	168
4.4.3.1	รูปแบบที่ 2 การจับกลิ้งยาแบบแบฝ่ามือ.....	168

4.4.3.2 รูปแบบที่ 2 การจับกล่องยาโดยการกำมือ.....	168
4.4.5 การชี้.....	172
4.4.6 การเดิน.....	173
4.4.6.1 รูปแบบที่ 1 การเดินประกอบการใช้อาวุธสั้น.....	173
4.4.6.2 รูปแบบที่ 2 การเดินประกอบการใช้อาวุธยาว.....	175
4.5 จารีตและข้อจำกัดการใช้อาวุธตัวยักษ์ในการแสดงโขน.....	177
4.5.1 จารีตในการใช้อาวุธ.....	177
4.5.2 ข้อจำกัดในการใช้อาวุธ.....	178
บทที่ 5.....	182
สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....	182
5.1 สรุปผลการวิจัย.....	182
5.2 อภิปรายผล.....	183
5.3 ข้อเสนอแนะ.....	188
บรรณานุกรม.....	189
ภาคผนวก.....	192
ภาคผนวก ก การนำเสนอหัวข้อวิทยานิพนธ์.....	193
ภาคผนวก ข ครูสมศักดิ์ ทัตติ.....	195
ภาคผนวก ค ใบตอบรับการตีพิมพ์บทความลงวารสาร.....	198
ประวัติผู้เขียน.....	200

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 รายนามผู้ให้สัมภาษณ์.....	37
ตารางที่ 2 ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย.....	42
ตารางที่ 3 อาวุธของตัวยักษ์ในการแสดงโขน.....	80
ตารางที่ 4 อาวุธตัวยักษ์ในการแสดงโขนที่เป็นอาวุธเฉพาะตัว	83
ตารางที่ 5 ขั้นตอนในการปฏิบัติภารกิจจริง รูปแบบการใช้อาวุธกระทบอาวุธ.....	108
ตารางที่ 6 ขั้นตอนในการปฏิบัติภารกิจจริง การตีไม้ 7 ด้วยอาวุธศร	110
ตารางที่ 7 ขั้นตอนในการปฏิบัติภารกิจจริง การตีไม้ 7 ด้วยอาวุธหอก	113
ตารางที่ 8 ขั้นตอนในการปฏิบัติภารกิจจริง การตีจาก.....	115
ตารางที่ 9 ขั้นตอนในการปฏิบัติภารกิจจริง รูปแบบการตีตัวละครฝ่ายตรงข้าม	116
ตารางที่ 10 ขั้นตอนในการปฏิบัติภารกิจตีหลอก	118
ตารางที่ 11 ขั้นตอนในการปฏิบัติภารกิจขยับ	119
ตารางที่ 12 ขั้นตอนในการปฏิบัติภารกิจเลาะ.....	120
ตารางที่ 13 ขั้นตอนในการปฏิบัติภารกิจแบก.....	171

สารบัญรูปภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 กระเบื้อง ตระบองหรือคทา.....	50
ภาพที่ 2 ตัวกระเบื้องทรงข้าวหลามตัด ทรงแปดเหลี่ยม ทรงกระบอกเกลียวขั้ว.....	51
ภาพที่ 3 ด้ามกระเบื้องประดับกระจก ด้ามกระเบื้องปิดทองเขียนลาย ด้ามกระเบื้องทาสีทอง.....	52
ภาพที่ 4 พระขรรค์.....	53
ภาพที่ 5 ใบพระขรรค์แบบโลหะ ใบพระขรรค์แบบไม้.....	54
ภาพที่ 6 ใบพระขรรค์แบบมีก้น ใบพระขรรค์แบบทำต่อจากด้ามจับ.....	54
ภาพที่ 7 ด้ามพระขรรค์แบบกระแหงลาย ด้ามพระขรรค์แบบเรียบ.....	55
ภาพที่ 8 ศร.....	56
ภาพที่ 9 หัวศรแบบกระแหงลาย หัวศรแบบเขียนลาย (ศรรำ) หัวศรแบบเขียนลาย (ศรตี).....	56
ภาพที่ 10 ปลายศรแบบเพิ่มลายหางศร ปลายศรแบบตัดโค้ง (ศรรำ) ปลายศรแบบตรง (ศรตี).....	57
ภาพที่ 11 ขวานเพชร.....	58
ภาพที่ 12 ใบขวานแบบติดกระจกตัด ใบขวานแบบติดสติกเกอร์ไฮโลแกรม.....	59
ภาพที่ 13 ด้ามขวานแบบติดกระจกตัด ด้ามขวานแบบติดสติกเกอร์ไฮโลแกรม.....	60
ภาพที่ 14 หอก.....	61
ภาพที่ 15 ใบหอกแบบทำจากโลหะ ใบหอกแบบทำจากไม้.....	62
ภาพที่ 16 ด้ามหอกแบบแกะลายปล้องไม้ ด้ามหอกแบบด้ามเรียบ.....	63
ภาพที่ 17 กล้องแก้ว หรือ กล้องยา.....	64
ภาพที่ 18 ลวดลายของก้องแก้ว.....	65
ภาพที่ 19 ง้าว.....	66
ภาพที่ 20 ใบง้าวที่ทำจากหวาย.....	67
ภาพที่ 21 ด้ามง้าว.....	67

ภาพที่ 22	คทาเพชร หรือ ไม้เท้าต้นซี่ตายปลายซี่เป็น	68
ภาพที่ 23	ยอดคทาเพชร	69
ภาพที่ 24	ด้ามคทาเพชร	69
ภาพที่ 25	ไม้กำพวด	70
ภาพที่ 26	ยอดไม้กำพวด	71
ภาพที่ 27	นิ้วเพชรของนนทุก	72
ภาพที่ 28	จักร	73
ภาพที่ 29	แว่นแก้วสุรगานต์	74
ภาพที่ 30	ตัวแว่นแบบกรอบกระแหงะลายทรงพุ่ม	75
ภาพที่ 31	ด้ามแว่น	75
ภาพที่ 32	ลูกศร	76
ภาพที่ 33	ความยาวของหอกที่สัมพันธ์กันกับผู้แสดง	79
ภาพที่ 34	การฝึกหัดแม่ท่าตัวยักษ์ด้วยอาวุธกระบอง	86
ภาพที่ 35	การฝึกหัดการใช้อาวุธยาว	87
ภาพที่ 36	การฝึกหัดการขึ้นลอยพิเศษด้วยอาวุธยาว	87
ภาพที่ 37	ลักษณะของมือในการจับอาวุธ	88
ภาพที่ 38	การจับอาวุธที่มีด้ามจับในลักษณะลงวง	89
ภาพที่ 39	การจับอาวุธแบบไม่มีด้ามจับในลักษณะลงวง	90
ภาพที่ 40	การจับอาวุธยาวแบบตั้งอาวุธ	90
ภาพที่ 41	วิธีการปฏิบัติ การพาดอาวุธ	91
ภาพที่ 42	วิธีการปฏิบัติ การพาดอาวุธที่ไหล่ข้างซ้าย	92
ภาพที่ 43	วิธีการปฏิบัติ การพาดอาวุธที่ป่าข้างขวา	92
ภาพที่ 44	วิธีการปฏิบัติ การถืออาวุธด้วยอาวุธสั้น	93
ภาพที่ 45	วิธีการปฏิบัติ การถืออาวุธด้วยอาวุธยาว	94

ภาพที่ 46	วิธีการปฏิบัติกรจับอาวุธแบบม้วนข้อมือ ลักษณะของการเง้ออาวุธ	94
ภาพที่ 47	วิธีการปฏิบัติกรจับอาวุธแบบแฝ่มือ ในลักษณะของการหงายฝ่มือ	95
ภาพที่ 48	วิธีการปฏิบัติกรจับอาวุธแบบจับอาวุธ	96
ภาพที่ 49	วิธีการปฏิบัติกรจับอาวุธแบบจับล่อแก้ว	97
ภาพที่ 50	วิธีการปฏิบัติกรขัดอาวุธในลักษณะตั้งวงบน	98
ภาพที่ 51	วิธีการปฏิบัติกรขัดอาวุธในลักษณะมือลงวงแบบขัดหลัง	99
ภาพที่ 52	วิธีการปฏิบัติกรขัดอาวุธในลักษณะมือลงวงแบบขัดหลังและแขน	99
ภาพที่ 53	วิธีการปฏิบัติกรจับอาวุธแบบ 2 มือ โดยใช้อาวุธ 1 อย่าง	100
ภาพที่ 54	วิธีการปฏิบัติกรจับอาวุธแบบ 2 มือ โดยใช้อาวุธ 2 อย่าง	101
ภาพที่ 55	วิธีการปฏิบัติกรพกอาวุธติดตัว โดยการพกอาวุธ 1 อย่าง ในท่านั่ง	102
ภาพที่ 56	วิธีการปฏิบัติกรพกอาวุธติดตัว โดยการพกอาวุธ 2 อย่าง	103
ภาพที่ 57	วิธีการปฏิบัติกรพกอาวุธติดตัว โดยการพกอาวุธมากกว่า 2 อย่าง	103
ภาพที่ 58	วิธีการปฏิบัติกรวางอาวุธ ในลักษณะวางที่ด้านหน้าของผู้แสดง	104
ภาพที่ 59	วิธีการปฏิบัติกรวางอาวุธ ในลักษณะวางที่ด้านข้างของผู้แสดง	105
ภาพที่ 60	การใช้ท่าทางในการจับอาวุธแทนท่านาฏยศัพท์ ทำจีบยาว	106
ภาพที่ 61	การใช้ท่าทางในการจับอาวุธแทนท่านาฏยศัพท์ ทำจีบส่งหลัง	106
ภาพที่ 62	การใช้ท่าทางในการจับอาวุธแทนท่านาฏยศัพท์ ทำตั้งวงบน	107
ภาพที่ 63	การจับอาวุธด้วยักษ์ การรบด้วยักษ์กับตัวลิง ทำจับ 1	122
ภาพที่ 64	การจับอาวุธด้วยักษ์ การรบด้วยักษ์กับตัวลิง ทำจับสามที่ไขว้	122
ภาพที่ 65	การจับอาวุธด้วยักษ์ การรบด้วยักษ์กับตัวลิง ทำหกฉีก	123
ภาพที่ 66	การจับอาวุธด้วยักษ์ การรบด้วยักษ์กับตัวลิง ทำหกกัด	124
ภาพที่ 67	การจับอาวุธด้วยักษ์ การรบด้วยักษ์กับตัวลิง ทำถีบ	124
ภาพที่ 68	การจับอาวุธด้วยักษ์ การรบด้วยักษ์กับตัวลิง ทำรบ 4 ดิพลาดครั้งที่ 1	125
ภาพที่ 69	การจับอาวุธด้วยักษ์ การรบด้วยักษ์กับตัวลิง ทำรบ 4 ดิพลาดครั้งที่ 2	126

ภาพที่ 70 การจับอาวุธด้วยกำปั้น การรบด้วยกำปั้นกับตัวลิง ท่ารบ 4 ท่าขัดอาวุธ 2 มือ	126
ภาพที่ 71 การจับอาวุธด้วยกำปั้น การรบด้วยกำปั้นกับตัวพระ ท่าจับ 1 กระบวนท่ารบที่ 1.....	127
ภาพที่ 72 การจับอาวุธด้วยกำปั้น การรบด้วยกำปั้นกับตัวพระ ท่าจับ 1 กระบวนท่ารบที่ 2.....	128
ภาพที่ 73 การจับอาวุธด้วยกำปั้น การรบด้วยกำปั้นกับตัวพระ ท่าจับ 1 กระบวนท่าเหยียบ	129
ภาพที่ 74 การจับอาวุธด้วยกำปั้น การรบด้วยกำปั้นกับตัวพระ ท่าจับ 2 ท่าจับ	130
ภาพที่ 75 การจับอาวุธด้วยกำปั้น การรบด้วยกำปั้นกับตัวพระ ท่าจับ 2 ท่าเหยียบ	130
ภาพที่ 76 การจับอาวุธด้วยกำปั้น การรบด้วยกำปั้นกับตัวพระ ท่าจับ 2 ท่าเตะครั้งที่ 1	131
ภาพที่ 77 การจับอาวุธด้วยกำปั้น การรบด้วยกำปั้นกับตัวพระ ท่าจับ 2 ท่าเตะครั้งที่ 2.....	132
ภาพที่ 78 การจับอาวุธด้วยกำปั้น การขึ้นลอยกับตัวพระและตัวลิง การขึ้นลอยสูง1.....	133
ภาพที่ 79 การจับอาวุธด้วยกำปั้น การขึ้นลอยกับตัวพระและตัวลิง การขึ้นลอยสูง2.....	134
ภาพที่ 80 การจับอาวุธด้วยกำปั้น การขึ้นลอยกับตัวพระ การขึ้นลอย1.....	135
ภาพที่ 81 การจับอาวุธด้วยกำปั้น การขึ้นลอยกับตัวพระ การขึ้นลอย2.....	135
ภาพที่ 82 การจับอาวุธด้วยกำปั้น การขึ้นลอยกับตัวพระ การขึ้นลอย3.....	136
ภาพที่ 83 การจับอาวุธด้วยกำปั้น การขึ้นลอยกับตัวพระ การขึ้นลอยพิเศษตัวพระ	136
ภาพที่ 84 การจับอาวุธด้วยกำปั้น การขึ้นลอยกับตัวลิง การขึ้นลอย1.....	137
ภาพที่ 85 การจับอาวุธด้วยกำปั้น การขึ้นลอยกับตัวลิง การขึ้นลอย2.....	138
ภาพที่ 86 การจับอาวุธด้วยกำปั้น การขึ้นลอยกับตัวลิง การขึ้นลอยพิเศษ.....	138
ภาพที่ 87 การจับอาวุธด้วยกำปั้น การขึ้นลอยกับตัวลิง การขึ้นลอยพิเศษท่าลอยหกบ่า	139
ภาพที่ 88 การจับอาวุธด้วยกำปั้น การขึ้นลอยกับตัวลิง การขึ้นลอยพิเศษท่าลอยบ่า	139
ภาพที่ 89 การจับอาวุธด้วยกำปั้น การขึ้นลอยกับตัวลิง การขึ้นลอยเหยียบหลัง	140
ภาพที่ 90 การจับอาวุธด้วยกำปั้น การแทง การแทงอาวุธมือเดียว ลักษณะหางมือ	141
ภาพที่ 91 การจับอาวุธด้วยกำปั้น การแทง การแทงมือเดียว ลักษณะคว่ำมือ.....	142
ภาพที่ 92 การจับอาวุธด้วยกำปั้น การแทง การแทงอาวุธแบบสองมือ	143
ภาพที่ 93 การจับอาวุธด้วยกำปั้น การแทง การแทงอาวุธแบบป้องมือทางด้านซ้าย	144

ภาพที่ 94 การจับอาวุธด้วยภัย การแทง กระบวนการแทงลึงด้านหลังหัวเข่า	145
ภาพที่ 95 การจับอาวุธด้วยภัย การแทง กระบวนการแทงลึงที่ระหว่างขา	146
ภาพที่ 96 การจับอาวุธด้วยภัย การแทง กระบวนการแทงลึงที่รักแร้.....	147
ภาพที่ 97 การจับอาวุธด้วยภัย การจับจักร กระบวนการขว้างจักร	148
ภาพที่ 98 วิธีการขว้างจักร	148
ภาพที่ 99 การจับอาวุธด้วยภัย การจับขวาน กระบวนการขว้างขวาน.....	149
ภาพที่ 100 วิธีการขว้างขวาน.....	150
ภาพที่ 101 การจับอาวุธด้วยภัย การจับหอก กระบวนการพุ่งหอกในท่าเตรียมพุ่ง.....	151
ภาพที่ 102 การจับอาวุธด้วยภัย การจับหอก กระบวนการพุ่งหอก	151
ภาพที่ 103 วิธีการพุ่งหอก.....	152
ภาพที่ 104 การจับอาวุธด้วยภัย การจับลูกศร การแผลงศรโดยใช้การสมมติ	153
ภาพที่ 105 การจับอาวุธด้วยภัย การจับลูกศร การแผลงศรโดยใช้ลูกศรจริง	154
ภาพที่ 106 การจับอาวุธด้วยภัย การจับลูกศร กระบวนการรำเชิดฉิ่ง	155
ภาพที่ 107 การจับอาวุธด้วยภัย การจับศร เพื่อการป้องกัน	156
ภาพที่ 108 การใช้อาวุธประกอบการตีบท โดยใช้ท่านาฏยศัพท์ในการตีบท	157
ภาพที่ 109 การใช้อาวุธประกอบการตีบท โดยใช้อาวุธประกอบการตีบทเพื่อสื่อถึงความหมาย	158
ภาพที่ 110 การใช้อาวุธประกอบการตีบท โดยใช้อาวุธประกอบการตีบทเพื่อให้เกิดความหมาย ...	159
ภาพที่ 111 การใช้อาวุธประกอบการตีบท การปฏิบัติท่าเงี้ยวด้วยอาวุธสั้น	160
ภาพที่ 112 การใช้อาวุธประกอบการตีบท การปฏิบัติท่าเงี้ยวด้วยอาวุธยาว	160
ภาพที่ 113 การใช้อาวุธประกอบการตีบท การปฏิบัติท่าฉายอาวุธ.....	161
ภาพที่ 114 วิธีการควงอาวุธโดยการม้วนข้อมือเข้า.....	162
ภาพที่ 115 วิธีการควงอาวุธโดยการทวัดข้อมือออก	163
ภาพที่ 116 วิธีการควงอาวุธโดยการพลิกอาวุธบริเวณร่องมือด้วยอาวุธสั้น	164
ภาพที่ 117 วิธีการควงอาวุธโดยการพลิกอาวุธบริเวณร่องมือด้วยอาวุธยาว.....	165

ภาพที่ 118	วิธีการควงอาวุธโดยการหมุนอาวุธบนฝ่ามือ.....	166
ภาพที่ 119	วิธีการควงอาวุธสองมือ ด้วยการใช้อาวุธ 1 ชนิด	167
ภาพที่ 120	วิธีการควงอาวุธสองมือ ด้วยการใช้อาวุธ 2 ชนิด	167
ภาพที่ 121	การใช้อาวุธตัวยักษ์ การจับกล้องยาแบบฝ่ามือรองกล้องยาสำหรับการเป่ายา	168
ภาพที่ 122	การใช้อาวุธตัวยักษ์ การจับกล้องยาแบบกำอาวุธสำหรับการเป่ายา.....	169
ภาพที่ 123	การใช้อาวุธตัวยักษ์ การจับกล้องยา ในกระบวนการเทพงยาออกจากกลัก.....	170
ภาพที่ 124	การใช้อาวุธตัวยักษ์ การชี้.....	173
ภาพที่ 125	การใช้อาวุธตัวยักษ์ การเดินประกอบการใช้ศร แบบจีบส่งหลัง	174
ภาพที่ 126	การใช้อาวุธตัวยักษ์ การเดินประกอบการใช้กระบองแบบทิ้งปลายกระบอง แบบจีบส่งหลัง.....	174
ภาพที่ 127	การใช้อาวุธตัวยักษ์ การเดินประกอบการใช้กระบองแบบตั้งปลายกระบอง แบบปล่อยมือ	175
ภาพที่ 128	การใช้อาวุธตัวยักษ์ การเดินประกอบการใช้อาวุธยาว	175
ภาพที่ 129	การรำเพลงหน้าพาทย์ เพลงเสมอมาร	176
ภาพที่ 130	การรำเพลงหน้าพาทย์ด้วยการใช้อาวุธสั้น เพลงเสมอมาร	176
ภาพที่ 131	การรำเพลงหน้าพาทย์ด้วยอาวุธยาว เพลงเสมอมาร.....	177
ภาพที่ 132	การใช้อาวุธหอกในการลงเสี้ยว ทำป้องอาวุธ.....	178
ภาพที่ 133	การใช้กล้องแก้วในท่าลงเสี้ยว ทำฉายอาวุธ	179

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

โขน เป็นการแสดงมหรสพอย่างหนึ่งของไทย เดิมใช้แสดงในงานพระราชพิธีสำคัญมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาและแสดงเฉพาะเรื่องรามเกียรติ์เท่านั้น เรื่องราวในการแสดงโขนเป็นเรื่องราวของการทำสงครามระหว่างกองทัพของตัวพระและวานรที่เป็นตัวแทนของฝ่ายธรรมะ และกองทัพของตัวยักษ์ที่เป็นตัวแทนของฝ่ายอธรรม มีการตัดตอนการแสดงในแต่ละช่วงของเนื้อเรื่องรามเกียรติ์มาทำการแสดง ส่วนใหญ่นิยมนำศึกต่าง ๆ มาประกอบการแสดง เช่น การแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์ ชุดศึกอินทรีชิต ตอนพรหมาสูตร การแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์ ชุดศึกกุมภกรรณ ตอนโมขศักดิ์ เป็นต้น ตัวยักษ์จึงเป็นตัวแสดงสำคัญในเรื่องและมีอาวุธประจำกายเพื่อใช้ในการรบ หรือประกอบกิริยาต่าง ๆ ในการแสดง อาวุธยักมีมากมายหลายประเภท แต่ยังไม่มีการศึกษาและจัดระเบียบให้ชัดเจนแก่การศึกษา

อาวุธจึงเป็นอุปกรณ์การแสดงอย่างหนึ่งที่มีความสำคัญในการแสดงโขนเป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นอุปกรณ์ที่เอาไว้ใช้ในการสู้รบ หรือนำมาประกอบท่าทางในการแสดงและเป็นอาวุธประจำกายที่ตัวละครใช้ติดตัวไว้ อาวุธในการแสดงโขนบางชนิด ก็สามารถจำแนกตัวละครได้ด้วยเช่นกัน เช่น ศรเป็นอาวุธของตัวพระกับตัวยักษ์ กระบองเป็นอาวุธของตัวยักษ์ เป็นต้น ซึ่งตัวละครในการแสดงโขนบางตัวอาจจะมีอาวุธที่ใช้ในการแสดงเพียงหนึ่งอย่างหรือมากกว่าหนึ่งอย่าง ตัวละครที่ใช้อาวุธชนิดเดียวในทางการแสดง เช่น มโหธร เปาวนาสุรและเสนายักษ์ มีอาวุธประจำกายคือกระบอง ลิงพญาและสิบบแปดมงกุฎ มีอาวุธประจำกายคือพระขรรค์ ส่วนตัวละครที่มีอาวุธมากกว่าหนึ่งชนิดในทางการแสดง เช่น อากาศทะเล มีอาวุธประจำกายในทางการแสดงทั้งหมด 4 อย่าง ได้แก่ ง้าว จักร กระบอง และศร รามสุร มีอาวุธประจำกาย 2 อย่าง ได้แก่ ศรและขวานเพชร อาวุธมีบทบาทที่สร้างความโดดเด่นให้ตัวละครมีความน่าสนใจแตกต่างกันออกไป ทำให้รูปแบบในการใช้อาวุธนั้นก็ใช้ทักษะในฝึกฝนมีแตกต่างกัน อีกทั้งยังเป็นการอวดฝีมือของผู้แสดงว่ามีความชำนาญในด้านการใช้อาวุธในการแสดง อาวุธตัวยักษ์ในการแสดงโขนสามารถแบ่งออกได้ 3 ประเภท ได้แก่

1. อารูธสั้น คือ อารูธที่มีขนาดสั้น โดยจำแนกจากลักษณะของอารูธ จากความยาวของอารูธชนิดนั้น ๆ และเป็นอารูธที่ใช้มือเพียงข้างเดียวเป็นหลักในระหว่างการแสดง สามารถเห็นบัวที่เข้มชัดหรือชัดไว้ที่ตัวของนักแสดงได้ ได้แก่ กระบอง พระขรรค์ ขวาน และศร

2. อารูธยาว คือ อารูธที่มีขนาดยาว โดยจำแนกจากลักษณะของอารูธ จากความยาวของอารูธชนิดนั้น ๆ และเป็นอารูธที่ใช้มือทั้งสองข้าง หรือใช้มือเพียงข้างเดียวในขณะที่ทำการแสดง ได้แก่ หอก ง้าว คทาเพชร กล้องแก้ว และไม้กำพวด

3. อารูธพิเศษ คือ อารูธที่มีรูปแบบและลักษณะเฉพาะ เป็นอารูธที่ไม่ได้ใช้เป็นหลักหรือเป็นอุกนํามาเป็นอารูธประจำตัว มีรูปร่างแตกต่างจากอารูธสั้นและอารูธยาว รวมถึงวิธีการใช้งานอารูธพิเศษในแต่ละอย่าง ได้แก่ นิ้วเพชร จักร แวนแก้วสุรกานต์และลูกศร

การใช้อารูธประกอบการแสดงโขนจำเป็นที่จะต้องใช้ความชำนาญในการใช้อารูธสำหรับการแสดงเป็นอย่างมาก จึงต้องมีการฝึกหัดนาฏยศิลป์ไทยโขน ด้วยักษ์ โดยเริ่มขั้นตอนการฝึกจากการฝึกหัดท่าเบื้องต้น เพื่อที่จะทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้กระบวนการท่ารำของด้วยักษ์และคุ้นชินกับการใช้อารูธในการแสดง เมื่อฝึกหัดจนเกิดชำนาญในกระบวนการท่าแล้ว ก็จะศึกษากระบวนการใช้อารูธในรูปแบบต่าง ๆ ตามหลักสูตรที่สถานศึกษาตั้งไว้ ได้แก่ ศรและพลอง ทั้งนี้การเปลี่ยนรูปแบบของอารูธที่ฝึกหัดขึ้นอยู่กับลำดับของชั้นปีที่ทำการศึกษา เมื่อนักเรียนโขนมีความชำนาญในการปฏิบัติ ครูผู้สอนก็จะมีการคัดเลือกไปทำการแสดง ตามบทบาทที่เหมาะสมในแต่ละชุดของการแสดงโขน

ครูสมศักดิ์ ทัดติ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏยศิลป์ไทย โขนด้วยักษ์ สังกัดกลุ่มศิลปวัฒนธรรม สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม เป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้และบทบาทการแสดงโขนด้วยักษ์ให้นักเรียน นักศึกษานาฏยศิลป์ไทยโขนของวิทยาลัยนาฏศิลป์ทั่วประเทศ อีกทั้งชมรมการแสดงโขนต่าง ๆ ในเขตกรุงเทพมหานคร เป็นผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดจากบุคคลสำคัญในวงการนาฏศิลป์ ประกอบด้วยความสามารถกับประสบการณ์ในเรื่องการแสดงและการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่สั่งสมมานาน ทำให้ครูสมศักดิ์ ทัดติ เป็นผู้ถ่ายทอดบทบาทของด้วยักษ์ ที่มีความเชี่ยวชาญและชำนาญในด้านการแสดงโขนให้แก่ผู้ที่เข้ารับการศึกษา จึงทำให้เป็นผู้ที่มีองค์ความรู้ในเรื่องของการใช้อารูธด้วยักษ์ในการแสดงโขนเป็นอย่างมาก อีกทั้งยังมีกลวิธีและเทคนิคเฉพาะในการปฏิบัติการใช้อารูธสำหรับการแสดงโขนในแต่ละครั้งอีกด้วย

ด้วยข้อมูลที่กล่าวมานี้ จึงทำให้ผู้วิจัยเห็นความสำคัญของการใช้อาวุธในการแสดงของตัวอักษร ที่มีรูปแบบที่มีลักษณะเฉพาะ และเป็นทักษะที่ผู้แสดงต้องมีความเชี่ยวชาญสำหรับการใช้อาวุธ ประกอบการแสดง เพราะการแสดงของตัวอักษรที่มีลักษณะที่แข็งแรงและคล่องแคล่ว ผู้แสดงจึงจำเป็นต้องรู้จักกลวิธีการใช้อาวุธในการแสดง โดยเริ่มจากการฝึกหัดตามขั้นตอนของการเรียนนาฏศิลป์ ไทยโขน ตัวอักษร และพัฒนาทักษะตามลำดับของชั้นปีที่ศึกษาจนเกิดความชำนาญในการใช้อาวุธ ประเภทต่าง ๆ เพื่อให้เห็นถึงความสง่างามของตัวละครในขณะที่ทำการแสดง การใช้อาวุธในการแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์ของตัวอักษร จึงเป็นหนึ่งองค์ประกอบที่สำคัญสำหรับการแสดง ผู้วิจัยจึงตระหนักถึงความสำคัญในการใช้อาวุธของตัวอักษร จึงเห็นควรที่จะศึกษาวิธีการใช้อาวุธของตัวอักษรในการแสดงโขน โดยศึกษาเทคนิคและวิธีการในการใช้อาวุธของตัวอักษรในการแสดงโขน รวมถึงจารีตนาฏศิลป์ไทยในการแสดงจากคุณครูสมศักดิ์ ทัดติ เนื่องจากเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในด้านการสอนและการแสดงมาอย่างยาวนาน ทำให้ผู้ที่มีองค์ความรู้ในเรื่องของโขนตัวอักษรทั้งในรูปแบบของการเรียนนาฏศิลป์ไทยโขนและรูปแบบของการแสดงบนเวที รวมถึงการออกแบบอาวุธของตัวอักษรให้เหมาะสมกับการกับแสดง เพื่อให้เกิดองค์ความรู้และเป็นแนวทางให้กับผู้ที่ต้องการศึกษาด้านการใช้อาวุธของตัวอักษร และเป็นการอนุรักษ์และสืบทอดการใช้อาวุธในการแสดงของตัวอักษรไว้เป็นลายลักษณ์อักษรให้เป็นเอกสารอ้างอิงในทางวิชาการที่เป็นประโยชน์แก่วิชาชีพนานาฏศิลป์

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาหลักการใช้อาวุธตัวอักษรในการแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตของการศึกษา โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น 3 ประเด็น ได้แก่

- 1.3.1 หลักการฝึกหัดพื้นฐาน รูปแบบของการเรียนที่ใช้อาวุธการเรียนของตัวอักษร
- 1.3.2 รูปแบบของการแสดงที่ใช้อาวุธของตัวอักษรสำหรับการแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์
- 1.3.3 ศึกษาหลักการ กลวิธี และวิธีการปฏิบัติของครูสมศักดิ์ ทัดติ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์ไทยโขน ตัวอักษร

1.4 วิธีการดำเนินงานวิจัย

การวิจัยเรื่อง การใช้อาวุธตัวยักษ์ในการแสดงโขน ผู้วิจัยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1.4.1 การรวบรวมข้อมูลและศึกษาข้อมูลด้านเอกสาร

การศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร ตำรา หนังสือ วิทยานิพนธ์ งานวิจัย บทความและสื่อออนไลน์ที่เกี่ยวข้อง เพื่อรวบรวมข้อมูลอันนำไปสู่การวิเคราะห์ ถึงประวัติความเป็นมาของการใช้อาวุธในการแสดงของตัวยักษ์ และอัตลักษณ์ของการใช้อาวุธของตัวยักษ์ โดยทำการศึกษาค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ดังนี้

- หอสมุดแห่งชาติ ท่าวาสุกรี กรุงเทพมหานคร
- สำนักงานวิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ห้องสมุดคณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ศูนย์รักษาศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์
- ห้องสมุดคณะศิลปศึกษา สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์
- ห้องสมุดคณะศิลปนาฏดุริยางค์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์
- ห้องสมุดวิทยาลัยนาฏศิลป์

1.4.2 การสัมภาษณ์

ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์ไทย นาฏศิลป์ป็นครูผู้สอน และผู้ที่มีความเกี่ยวข้อง โดยใช้การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการและการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ

1.4.3 การสังเกต

1.4.3.1 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม

ผู้วิจัยเข้าเรียนรู้การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม โดยการรับการ ถ่ายทอดการใช้อาวุธของตัวยักษ์ในการแสดงโขน เพื่อศึกษาวิธีการปฏิบัติ กลวิธีในการใช้อาวุธแต่ละชนิดของตัวยักษ์องค์ประกอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้อาวุธ และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมโดย สังเกตและฝึกฝนจากการได้รับถ่ายทอดเมื่อครั้งสมัยเป็นนักศึกษา คณะศิลปศึกษา

1.4.3.2 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

ผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ในการสังเกตรูปภาพ รูปแบบการเรียน และรูปแบบการแสดง ทั้งจากการแสดงในวิดีโอทัศน์ การแสดงจริงของนักเรียนและนักศึกษา สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

1.5 ลำดับขั้นตอนในการเสนอผลการวิจัย

การนำเสนอการวิจัยเรื่อง อารูธของตัวอักษรในการแสดงโขน ผู้วิจัยได้สรุปข้อมูลและนำเสนอรูปแบบการวิจัย ดังนี้

บทที่ 1

- 1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา
- 1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย
- 1.3 ขอบเขตของการวิจัย
- 1.4 วิธีการดำเนินงานวิจัย
- 1.5 ลำดับขั้นตอนในการเสนอผลการวิจัย
- 1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ
- 1.7 นิยามศัพท์เฉพาะ

บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

- 2.1 งานวิจัยและบทความที่เกี่ยวข้อง
- 2.2 หนังสือ ตำรา และสิ่งพิมพ์
- 2.3 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

บทที่ 3 วิธีดำเนินงานวิจัย

- 3.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.2 การตรวจสอบข้อมูล
- 3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล
- 3.4 การจัดลำดับและเรียบเรียงข้อมูล
- 3.5 แผนการดำเนินงานวิจัย
- 3.6 การนำเสนอผลการวิจัย

บทที่ 4 การวิเคราะห์การใช้อารูธตัวอักษรในการแสดงโขน

4.1 อาวุธของตัวอักษร

4.2 การใช้อาวุธในท่าพื้นฐาน

4.2.1 การจับอาวุธ

4.2.2 การพกอาวุธติดตัว

4.2.3 การวางอาวุธ

4.2.4 การใช้อาวุธแทนท่านาฏยศัพย์

4.3 การใช้อาวุธตัวอักษรสำหรับการต่อสู้

4.3.1 การตี

4.3.2 การแทง

4.3.3 การขว้าง

4.3.4 การพุ่ง

4.3.5 การแผลง

4.3.6 การชี้

4.4 การใช้อาวุธตัวอักษรสำหรับประกอบกิริยาต่าง ๆ ของตัวอักษร

4.4.1 การใช้ประกอบการตีบท

4.4.2 การควงอาวุธ

4.4.3 การเป่า

4.4.4 การแบก

4.4.5 การเดิน

4.5 จารัตและข้อจำกัดการใช้อาวุธตัวอักษรในการแสดงโขน

บทที่ 5 สรุปรูป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.6.1 องค์ความรู้เรื่องการใช้อาวุธของตัวอักษรในเรื่องรามเกียรติ์

1.6.2 แนวทางอันเป็นประโยชน์สำหรับการศึกษา และการแสดงนาฏกรรมในเรื่องการใช้
อาวุธตัวอักษรในการแสดงโขน

1.7 นิยามศัพท์เฉพาะ

อาวุธตัวอักษรในการแสดงโขน หมายถึง อุปกรณ์ที่ใช้ประกอบการแสดงโขนของตัวอักษรที่ใช้สำหรับการต่อสู้และประกอบการแสดงต่าง ๆ ของตัวโขน โดยจะมีรูปร่างที่แตกต่างกันตามลักษณะของอาวุธแต่ละชิ้น

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องการใช้อาวุธด้วยกัษในการแสดงโขน ผู้วิจัยค้นคว้ารวบรวมข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับอาวุธในการแสดงโขน เนื่องจากในการแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์ อาวุธก็เป็นอุปกรณ์สำคัญในการแสดง เนื่องจากเนื้อเรื่องส่วนใหญ่ของรามเกียรติ์ จะเป็นการสู้รบและการทำสงคราม ทำให้มีการใช้อาวุธในรูปแบบต่าง ๆ โดยเฉพาะด้วยกัษ ดังนั้นจึงควรทำความเข้าใจส่วนนี้ให้ชัดเจน ผู้วิจัยเริ่มต้นจากการสำรวจงานวิจัยและบทความที่เกี่ยวข้องกับอาวุธในการแสดงและวิธีการใช้อาวุธในศาสตร์ต่าง ๆ รวมถึงงานวิจัยและบทความที่เกี่ยวข้องกับนาฏกรรมที่สามารถนำไปเชื่อมโยงกับงานของผู้วิจัยได้ พร้อมกับได้ศึกษาหนังสือ ตำรา ที่มีผู้เขียนเรื่องอาวุธในการแสดงควบคู่ไปด้วย อีกทั้งยังนำทฤษฎีที่เกี่ยวข้องนำมาเชื่อมโยงกับงานวิจัย เพื่อนำองค์ความรู้มาเป็นแนวทางในการออกแบบงานวิจัยและใช้เป็นพื้นฐานการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้พบประเด็นสำคัญและหยิบยกมานำเสนอโดยคัดเลือกเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับการใช้อาวุธด้วยกัษในการแสดงโขน เรื่องรามเกียรติ์ ที่เป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์ข้อมูลด้านนาฏกรรม โดยจัดหมวดหมู่ของการศึกษาค้นคว้าดังนี้

2.1 งานวิจัยและบทความที่เกี่ยวข้อง

2.2 หนังสือ ตำรา และสิ่งพิมพ์

2.3 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2.1 งานวิจัยและบทความที่เกี่ยวข้อง

เกิตศิริ นกน้อย (2549)

วิทยานิพนธ์เรื่อง การรำของตัวโขนยักษ์ในกลุ่มหน้าพาทย์เพลงเสมอ

งานวิจัยฉบับนี้ มีได้กล่าวถึงตัวกัษในการรำเพลงเสมอ โดยกล่าวถึงประวัติความเป็นมาและความสำคัญของเพลงหน้าพาทย์กลุ่มเพลงเสมอ รวมทั้งศึกษากระบวนการทำรำเพลงหน้าพาทย์กลุ่มเพลง

เสมอ องค์ประกอบของการรำ ตลอดจนเครื่องแต่งกายและอุปกรณ์ที่ใช้ในการแสดง คืออาวูธ อาวูธที่ใช้กับตัวยักษ์ในการแสดงโขน จะเป็นอาวูธประจำตัวของตัวยักษ์แต่ละตนซึ่งแตกต่างกันไป ยักษ์บางตนอาจมีอาวูธได้หลายอย่าง ซึ่งเป็นไปตามลักษณะของตัวละครที่ระบุไว้ ทั้งนี้อาวูธเหล่านี้เป็นองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งในการรำเพลงหน้าพาทย์เสมอ เพราะลักษณะการใช้อาวูธที่มีความยาวแตกต่างกัน จึงอาจทำให้ท่ารำหรือระดับมือนั้นเปลี่ยนไป

ผู้วิจัยได้นำเฉพาะส่วนที่เป็นการใช้อาวูธของตัวยักษ์ในการรำเพลงหน้าพาทย์กลุ่มเพลงเสมอ ซึ่งจะมีการใช้อาวูธที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละเพลง เช่น การจับอาวูธของตัวยักษ์เพลงเสมอมารกระบองยักษ์-กำอาวูธหัวแม่มือทับไม้ คันศร-กำอาวูธหัวแม่มือทับไม้ หอก-กำอาวูธหัวแม่มือทับไม้ พลอง-กำอาวูธหัวแม่มือทับไม้ อีกทั้งยังนำส่วนที่เป็นนาฏยศัพท์เฉพาะของตัวยักษ์ที่มีส่วนเกี่ยวข้องมา เช่น การคืบกระบองแบบพาดแขน ท่าสูง (มือซ้ายทำท่าบัวชูฝัก มือขวากำอาวูธแขนตั้ง)

ขวัญใจ คงถาวร (2548)

วิทยานิพนธ์เรื่อง การรำตรวจพลของตัวพระในการแสดงละครในเรื่องอิเหนา

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ได้กล่าวถึงการรำตรวจพลที่มีการใช้อาวูธประกอบการรำ โดยกล่าวถึงการรำตรวจพลในการแสดงละครในเรื่องอิเหนา ซึ่งมีปรากฏเฉพาะการรำตรวจพลอิเหนาและการรำตรวจพลปันหยี โดยศึกษาในด้านความเป็นมา องค์ประกอบการแสดงและกลวิธีการรำ รวมถึงวิธีการใช้อาวูธในการรำตรวจพล เพื่อแสดงฝีมือในการรำรำโดยการใช้อาวูธ อีกทั้งเป็นกลวิธีในการรำเพื่อแสดงฝีมือโดยใช้อาวูธของผู้เป็นแม่ทัพใน 6 ขั้นตอน คือการปรากฏกาย แสดงความสามารถ การใช้อาวูธ ตรวจแถว ถามความพร้อม แสดงแสนยานุภาพ และเข้าประจำที่เตรียมพร้อมเคลื่อนทัพ

ผู้วิจัยได้นำเฉพาะส่วนที่เป็นการใช้อาวูธในการรำตรวจพลของตัวพระในละครเรื่องอิเหนา โดยนำเอาเฉพาะส่วนที่ใช้การเคลื่อนไหวของร่างกายในการจับอาวูธ ได้แก่ ส่วนของแขนและมือ คือ ลักษณะการจับอาวูธของผู้แสดงในลักษณะต่าง ๆ การหักข้อมือตั้งขึ้น การหักข้อมือลง การหมุนข้อมือในการควงอาวูธ

คมชวีร์ พสุริจันทร์แดง (2553)

วิทยานิพนธ์เรื่อง กลมเงาะ : กรณีศึกษาด้านนาฏศิลป์ บริบททางจริยธรรม และ คุณธรรม

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ได้กล่าวถึงกระบวนการทำรำเพลงกลม ที่เป็นเพลงหน้าพาทย์ของตัวเงาะและใช้อาวุธประกอบการรำ โดยกล่าวถึงการรำเพลงหน้าพาทย์เพลงกลมของตัวละครเงาะ ในการแสดงละครนอกเรื่องสังข์ทอง พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 ในรูปแบบกระบวนการทำรำของครูทั้ง 2 ท่าน ได้แก่ ครูลมุล ยมะคุปต์ และท่านผู้หญิงผ่องแผ้ว สนิทวงศ์เสนี กระบวนทำรำเพลงหน้าพาทย์กลมเงาะ เป็นกระบวนการที่ได้รับการสืบทอด โดยปรากฏในการแสดงละครนอกเรื่องสังข์ทอง กระบวนทำรำนั้น จะเป็นทำรำพิเศษเฉพาะตัว ที่แตกต่างจากตัวละครอื่น ถือเป็นารำอวดฝีมือในการแสดง และการใช้อาวุธของผู้แสดงในทางของนาฏศิลป์ไทย องค์ประกอบในการแสดงประกอบด้วย บทละครในการแสดง เครื่องแต่งกาย อาวุธที่ใช้ในการแสดง และดนตรีประกอบการแสดง

ผู้วิจัยได้นำส่วนที่กล่าวถึงอาวุธของเงาะในละคร ที่มีลักษณะเป็นอาวุธที่เหมือนกันกับของตัวยักษ์ในการแสดงโขน แต่ในทางละครจะใช้เรียกว่าไม้เท้าศักดิ์สิทธิ์ ที่อธิบายว่า อาจจะเป็นอาวุธสำคัญของเมืองยักษ์หรืออาวุธประจำเมือง โดยมีนางพันธุรัตเป็นผู้ครอบครอง ซึ่งมีลักษณะเหมือนกันกับกล้องแก้วของมัยราพณ์ ที่อยู่ในการแสดงโขน อีกทั้งได้นำส่วนของการใช้อาวุธของเงาะมาใช้กับงานวิจัย เช่น การถืออาวุธของตัวเงาะในลักษณะต่าง ๆ เช่น การถืออาวุธแบบลวง การถืออาวุธแบบตั้งอาวุธ การถืออาวุธในท่าเดิน รวมทั้งกระบวนท่าที่สอดคล้องกับตัวยักษ์ เช่น การทิ้งคอ การใช้ท่าเสื่อลากหาง เป็นต้น

จรัญ พูลลาภ (2550)

วิทยานิพนธ์เรื่อง หลักการแสดงบทบาทฤๅษีในโขน

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ได้กล่าวถึงหลักการแสดงบทบาทฤๅษีในโขนซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับตัวยักษ์ในการแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์ โดยกล่าวถึง ประเภทความเป็นมา รูปแบบ ขั้นตอนและวิธีการแสดงโขนของกรมศิลปากร ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2488 – 2550 โดยศึกษาฤๅษีที่มีบทบาทแตกต่างกัน 3 คน ได้แก่ ฤๅษีกโกลาฏ ตอน กโกลาฏหลงรส ฤๅษีสุธรรม ตอนลักสี่ดา และฤๅษีโคบุตร ตอนถวายเป็น บทบาทการ

แสดงฤๅษีในโขนจัดอยู่ในประเภทตัวประกอบ ซึ่งมีหลายตนและมักทำหน้าที่คอยช่วยเหลือให้ตัวเอกหรือตัวสำคัญกระทำการได้สำเร็จ การแสดงเป็นฤๅษีในโขนมี 2 ชนิด ที่เป็นแบบแผนของโขนหลวงโบราณ คือการแสดงเป็นฤๅษีที่สำรวมมีท่ารำและการแสดงเป็นฤๅษีตลก ฤๅษีที่สำรวมมีการรำ 2 รูปแบบ คือรำประกอบเพลงหน้าพาทย์และการรำใช้บท ในบางตนจะมีการใช้อาวุธหรืออุปกรณ์การแสดงประกอบด้วย ฤๅษีตลกเน้นความตลกด้วยการเจรจา

ผู้วิจัยได้นำส่วนที่เป็นอาวุธของฤๅษีในการแสดงโขน คือฤๅษีสุธรรม เนื่องจากเป็นฤๅษีที่มีลักษณะของยักษ์มากที่สุด โดยกล่าวถึงลักษณะอาวุธที่ใช้ประกอบการแสดง ได้แก่ ไม้กำพวด ที่เป็นไม้เท้าของฤๅษี อีกทั้งยังได้นำส่วนที่เป็นวิธีการใช้ไม้กำพวดของฤๅษีมาประกอบด้วย ได้แก่ การถืออาวุธหรือการถือไม้กำพวดในการรำเพลงหน้าพาทย์ การถือไม้กำพวดในทำยืน การใช้ไม้กำพวดมาประกอบการใช้ท่ารำในตอนลักนางสีดา เป็นต้น

จิรัชญา บุรวัฒน์ (2558)

วิทยานิพนธ์เรื่อง นาฏยลักษณะของนางยักษ์ในโขนและละครรำ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ได้กล่าวถึงตัวยักษ์ที่เป็นผู้หญิง หรือยักษ์ณี ในการแสดงโขนและละคร โดยกล่าวถึงนาฏยลักษณะของตัวนางยักษ์ในการแสดงโขนและละครรำ โดยใช้กรณีศึกษาบทบาทนางยักษ์ในโขนและละครรำของกรมศิลปากรที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินเรื่อง จำนวน 6 บทบาท ได้แก่ นางสำนักขา นางอากาศไล นางศุภลักษณ์ นางพันธุรัต นางผีเสื้อสมุทร และนางศุรปขนขา ผลการวิจัยพบว่า นางยักษ์คือมนุษย์เพศหญิง ที่มีชาติกำเนิดมาจากเผ่าพันธุ์ยักษ์ นางยักษ์ส่วนใหญ่มีฤทธิ์เหาะเหินเดินอากาศได้ มีอาวุธวิเศษ มีความสามารถในการรบ นอกจากนี้ยังพบว่า นางยักษ์ในการแสดงโขนและละครรำ มีนาฏยลักษณะเฉพาะตัว ได้แก่ กระบวนท่ารบและการขึ้นลอย และการแสดงออกทางด้านอารมณ์และพลังตามบทบาทนั้น ๆ

ผู้วิจัยได้นำส่วนที่เป็นอาวุธและอุปกรณ์การแสดงของบทบาทนางยักษ์ ซึ่งมีอาวุธที่ใช้ร่วมกันกับตัวยักษ์ในการแสดงโขน คือ กระบอง ง้าว จักร หอก พระขรรค์ ศร ซึ่งเป็นอาวุธประจำกายของตัวยักษ์ อีกทั้งยังมีลักษณะในการใช้อาวุธชนิดนี้เช่นเดียวกัน เช่น การเก็บอาวุธ โดยการเหินบออาวุธไว้ที่เข็มขัด หรือการเก็บอาวุธของนางอากาศไล ที่เหินบอกระบองไว้ที่เข็มขัดแล้วใช้จักรคล้องไว้ที่ปลายกระบอง เป็นต้น

เฉลิมชัย ภิรมย์รักษ์ (2561)

วิทยานิพนธ์เรื่อง การขึ้นลอยในการแสดงโขน

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้กล่าวถึงการขึ้นลอยในการแสดงโขน ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับตัวยักษ์ที่เป็นตัวละครประเภทหนึ่งในการแสดงโขน โดยกล่าวถึงการแสดงความสามารถในการต่อตัวขึ้นเหยียบบริเวณลำตัวของคู่ต่อสู้ และยกลำตัวให้ลอยขึ้นจากพื้น มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการขึ้นลอยในการแสดงนาฏศิลป์ และเพื่อสร้างสรรค์องค์ความรู้ใหม่ด้านการขึ้นลอยในการแสดงโขน ที่เป็นกระบวนการที่สำคัญซึ่งผู้แสดงตัวพระ ตัวยักษ์ ตัวลิง และตัวนาง ได้แสดงความสามารถในการต่อตัวและท่าทางทางด้านนาฏศิลป์ไทย โดยผู้แสดงต้องมีความรู้ทักษะและความชำนาญในการทรงตัว การถ่ายน้ำหนัก และการจัดวางโครงสร้างท่ารำตามรูปแบบนาฏศิลป์ไทย ประกอบด้วยเหตุผลทางด้านขนบจารีต เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ อาวุธ บุคลิกของตัวละครและสุนทรียทางด้านนาฏศิลป์ไทย

ผู้วิจัยได้นำส่วนที่เป็นกระบวนการขึ้นลอยในการแสดงโขนมาเป็นส่วนประกอบ ได้แก่ การขึ้นลอยด้วยตัวละคร 3 ประเภท คือ ตัวพระ ตัวยักษ์ และตัวลิง ได้แก่การขึ้นลอยสูง1 และลอยสูง2 อีกทั้งยังนำการขึ้นลอยระหว่างตัวพระกับตัวยักษ์ และการขึ้นลอยระหว่างตัวยักษ์และตัวลิงมาเป็นข้อมูลในงานวิจัยด้วย

ทิวา พุทธสุวรรณ (2552)

วิทยานิพนธ์เรื่อง กระบวนท่ารำตัวนทกในการแสดงโขน ชุต นารายณ์ปราบนนทก กรณีศึกษากระบวนท่ารำครูทองเริ่ม มงคลนัญญ์

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้กล่าวถึงนทก อรสุรเทพบุตรในการแสดงโขน เรื่องรามเกียรติ์ โดยกล่าวถึงกระบวนท่ารำนทกในการแสดงโขน ชุตนารายณ์ปราบนนทกของครูทองเริ่ม มงคลนัญญ์ ผลการวิจัยพบว่ากระบวนท่ารำของตัวนทก ของครูทองเริ่ม มงคลนัญญ์ ถือได้ว่าเป็นต้นแบบของกระบวนท่าตัวนทกที่เป็นแบบแผน นอกจากนี้ยังให้แง่คิดด้านคุณธรรมที่ว่า การหลงมัวเมาในอำนาจหรือการใช้อำนาจในทางที่ผิด จะก่อให้เกิดวิบัติแก่ชีวิตในที่สุด กระบวนท่ารำตัวนทกในการแสดงโขน ชุตนารายณ์ปราบนนทก ประกอบไปด้วยการแสดง 4 ช่วง ตามเนื้อเรื่อง โดยเรียบเรียงตามลำดับคือ

1. ช่วงนนทุกล่างเท้าเทวดานางฟ้า เป็นกระบวนท่ารำที่ต้องรำให้กับเทวดานางฟ้า และกระบวนท่ารำบรรยายถึงความเจ็บปวดของตน
2. ช่วงนั้นทุกขอนิ้วเพชร เป็นการรำเดี่ยวประกอบกระบวนท่ารำตีบทตามบทร้อง และกระบวนท่าตีใจประกอบเพลงหน้าพาทย์
3. ช่วงสังหารเทวดานางฟ้า เป็นกระบวนท่ารำประกอบเพลงหน้าพาทย์เพื่อแสดง อธิติฤทธิ์เมื่อเกิดความโมโห
4. ช่วงเกี่ยวนางนารายณ์และถูกสาป เป็นกระบวนท่ารำคู่เกี่ยวตัวนางตามบทร้อง และการรำตามบทพากย์-เจรจา

ผู้วิจัยได้นำส่วนที่เป็นกระบวนท่าของนนทุก ที่มีการใช้นิ้วเพชรในการสังหารเทวดาและนางฟ้า ในช่วงที่นนทุกแสดงความโมโหขณะที่รำเพลงหน้าพาทย์คู่พาทย์ ซึ่งเป็นกระบวนการ เฉพาะตัว ของตัวละครนนทุกที่ใช้นิ้วเป็นอาวุธ

ธีรเดช กลิ่นจันทร์ (2454)

วิทยานิพนธ์เรื่อง การรำเพลงหน้าพาทย์กลมในการแสดงโขน

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีความเกี่ยวข้องกับการรำเพลงหน้าพาทย์ประกอบการใช้อาวุธ โดยกล่าวถึงประวัติความเป็นมา ของการรำหน้าพาทย์เพลงกลมในการแสดงโขน ในเรื่ององค์ประกอบ ของการรำ กระบวนท่ารำเพลงหน้าพาทย์กลมอรชุน และกลมนารายณ์ที่ปรากฏในการแสดงโขน เรื่อง รามเกียรติ์ ตามรูปแบบการแสดงของกรมศิลปากร การรำหน้าพาทย์เพลงกลม เป็นศิลปะการแสดงที่มีการสืบทอดโดยปรากฏทั้งในการแสดงโขน และละครตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ที่ใช้ในความหมายของการเดินทางไกลอย่างสง่างาม และการตรวจพลของเทวดา ตลอดจนเป็นการ อดฝีมือในการแสดงทางนาฏยศิลป์ไทย ในบทบาทการแสดงของตัวพระ ที่มีลักษณะความเป็น เทพเจ้าสมมติเทพ หรือผู้มีอิทธิฤทธิ์ โดยเฉพาะการรำหน้าพาทย์เพลงกลมในการแสดงโขน นั้นมีความสำคัญ ดังนี้

1. เป็นการแสดงความหมายของการเดินทาง และการตรวจพลยกทัพด้วยกิริยาเหาะ
2. เป็นการแสดงศิลปะการใช้อาวุธประกอบกระบวนท่ารำ

3. เป็นการแสดงการรำเดี่ยวเพื่ออวดฝีมือในชั้นเชิงของการแสดงนาฏศิลป์ไทย

ผู้วิจัยได้นำส่วนที่อธิบายเกี่ยวกับอาวุธของตัวพระในการรำเพลงหน้าพาทย์เพลงกลม ซึ่งเป็นอาวุธที่มีลักษณะเหมือนกันกับของตัวยักษ์ ได้แก่ คทา ที่เป็นอาวุธสั้น มีลักษณะคล้ายกระบองเพชร (กระบองที่ประดับกระจก) ของตัวยักษ์ จักร พระขรรค์ อีกทั้งยังมีส่วนที่เป็นวิธีการใช้อาวุธ เช่นเดียวกันกับของตัวยักษ์ เช่น การถืออาวุธ การเหินบอาวุธ เป็นต้น

ณัฐนันท์ จันนิวงค์ (2556)

วิทยานิพนธ์เรื่อง การออกแบบลีลานาฏศิลป์ไทยของอาจารย์สุวรรณี ชลานุเคราะห์ ศิลปินแห่งชาติปี พ.ศ. 2533

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีความเกี่ยวข้องในเรื่องการใช้ลีลาและกระบวนท่ารำในการรำอาวุธ โดยกล่าวถึงการศึกษาและวิเคราะห์แนวคิดกลวิธีในการออกแบบลีลานาฏศิลป์ไทยของอาจารย์สุวรรณี ชลานุเคราะห์ ศิลปินแห่งชาติ ปีพ.ศ. 2533 ผลการวิจัยพบว่าอาจารย์สุวรรณี ชลานุเคราะห์ มีแนวคิดในการออกแบบนาฏศิลป์ จากประสบการณ์การแสดง ประกอบกับแรงบันดาลใจของท่าน นำมาออกแบบโดยใช้หลักการออกแบบลีลาท่ารำ 4 ประการ ได้แก่

1. ใช้หลักการจินตนาการ
2. ใช้หลักการตีบทผสมผสานท่าทางธรรมชาติ
3. ใช้หลักการนำธารามเก่ามาพัฒนาใหม่
4. ใช้หลักการสร้างสรรค์กระบวนท่ารำใหม่

เป็นรูปแบบการรำที่ปฏิบัติตาม คำร้องและทำนองเพลง กระบวนลีลาท่ารำแบบมาตรฐาน มีการนำแม่ทำนานาฏศิลป์ไทย และนาฏศิลป์ต่างชาติมาร้อยเรียงกระบวนลีลา ท่ารำใหม่อย่างมีเอกลักษณ์ เช่น การแสดงเป็นชุดเป็นตอน ชุด พลายยงตรวจพล เป็นการแสดงแบบละครพันทางที่มีรูปแบบการรำในลักษณะการรำตีท่า เข้ากับทำนองเพลงที่มีสำเนียงลาว มีการผสมผสานลีลาท่ารำที่ใช้อาวุธประกอบการแสดง

ผู้วิจัยได้นำส่วนที่เกี่ยวข้อง คือกระบวนท่ารำที่ใช้ร่างกายส่วนของแขนและมือในการจับอาวุธของการรำเนื่องจากพบว่า มีการใช้นาฏยศัพท์ที่แตกต่างจากของตัวยักษ์จึงเลือกใช้เฉพาะส่วนที่มี

ความเกี่ยวข้อง เช่น กระบวนท่ารำของพลายยิงในการรำตรวจพล ใช้มือขวาจับอาวุธแล้วแทงขึ้น หมายถึงการจับอาวุธด้วยมือขวาและตั้งอาวุธขึ้นในลักษณะของท่าแทง หรือการใช้มือขวาในการควงอาวุธที่เป็นรูปแบบของการควงอาวุธสั้นที่บริเวณร่องมือระหว่างนิ้วหัวแม่มือและนิ้วชี้ เป็นต้น

ไพฑูรย์ เข้มแข็ง (2537)

วิทยานิพนธ์เรื่อง จารีตการฝึกหัด และการแสดงโขนของตัวพระราม

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีความเกี่ยวข้องในเรื่องการฝึกหัดการแสดงโขนและวิธีการเข้าคู่ระหว่างตัวพระกับตัวยักษ์ โดยกล่าวถึงจารีตการฝึกหัดและการแสดงโขนของตัวพระราม นับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ปรากฏว่าไม่มีหลักฐานเด่นชัด แสดงให้รู้จารีตการฝึกหัด และการแสดงโขนของตัวพระราม ว่ามีองค์ประกอบสำคัญอะไรบ้าง ผลการวิจัยพบว่า ผู้ที่จะรับการฝึกหัดและแสดงเป็นตัวพระรามได้อย่างมีคุณภาพ จะต้องผ่านจารีตในการฝึกหัดอย่างมีขั้นตอน และมีความรู้ความเชี่ยวชาญดังต่อไปนี้ คือ บุคลิกที่เหมาะสมกับตัวพระราม ผ่านการฝึกหัดเบื้องต้นอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถรำเพลงซ้ำปี ลำเพ็งหน้าผา รำตรวจพล รู้กระบวนกรวิธีรับและการขึ้นลอย ตลอดจนการตีบท ใช้บท ได้อย่างถูกต้องตามแบบแผน และจะต้องรู้จารีตในการใช้เวที ฉาก และอุปกรณ์อื่น ๆ

ผู้วิจัยได้นำส่วนที่เป็นกระบวนกรฝึกหัดของการเรียนโขนเบื้องต้นมาไว้ในงานวิจัย ได้แก่การคัดเลือกของผู้เรียนในวิชาโขน รวมทั้งกระบวนกรฝึกหัดท่าพื้นฐานในการเรียนโขน ที่ประกอบไปด้วย การตบเข้า การถองสะเอว การเต้นเสา

พหลยุทธ กนิษฐบุตร (2545)

วิทยานิพนธ์เรื่อง กระบวนกรรำและกลวิธีการแสดงบททศกัณฐ์ในการแสดงโขน ตอน นางลอย ของครูจตุพร รัตนะวราหะ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีความเกี่ยวข้องในเรื่องกระบวนท่าและลีลาของทศกัณฐ์ในการแสดงโขน โดยกล่าวถึงการศึกษา ประวัติและผลงาน รวมถึงวิเคราะห์กระบวนกรรำและกลวิธีการแสดงบททศกัณฐ์ในการแสดงโขน ตอน นางลอย ของครูจตุพร รัตนะวราหะ ทำของทศกัณฐ์ตอนนางลอย มี 3 บทบาท คือ

1. บทนั่งเมือง

2. บทเกี่ยวนางสีดาแปลง

3. บทเขินอาย

ซึ่งในแต่ละเพลง นอกจากจะมีท่ารำมาตรฐานแล้ว ยังมีท่ารำทำบทที่สอดแทรกท่าทาง เลียนแบบอากัปกริยาของมนุษย์ และยังได้พบกลวิธีที่ใช้ในการแสดงที่เป็นลักษณะเฉพาะของครูจตุพร รัตนวราหะ ได้แก่ ท่าเหลียว ท่ากลมหน้า ท่าเอียงศีรษะ ท่ากลมไหล่ ท่าตีไหล่ ท่าพิสมัยเรียง หมอน ท่าจีบ ท่าเอนลำตัว การใช้เกลียวข้าง การตั้งเหลี่ยม การประเ้า ตลอดจนวิธีการปฏิบัติท่ารำ ประกอบจังหวะที่หมดก่อนจังหวะและหลังจังหวะ รวมถึงวิธีการปฏิบัติท่ารำบทบาทที่ตีบททุกคำภาค และตีบทรวมคำพากย์

ผู้วิจัยได้นำส่วนที่เป็นลีลาของทศกัณฐ์ ซึ่งเป็นลีลาของยักษ์ใหญ่ที่ปรากฏในการแสดง โดยมี ลีลาและกระบวนท่ารำที่เป็นรูปแบบเฉพาะ โดยผู้วิจัยได้นำกลวิธีการปฏิบัติท่ากลมหน้า ท่าเอียง ศีรษะ ท่ากลมไหล่ ท่าตีไหล่ ท่าพิสมัยเรียงหมอน ท่าจีบ ท่าเอนลำตัว การใช้เกลียวข้าง การตั้ง เหลี่ยม การประเ้า มารวมกันกับการใช้อาวุธในการรำของทศกัณฐ์โดยสังเกตจากวิดิทัศน์และนำมา วิเคราะห์ พบว่ากระบวนการนี้อยู่ในการลงสรทศกัณฐ์ซึ่งมีการใช้อาวุธและลีลาท่ารำของทศกัณฐ์อยู่ ในกระบวนการรำด้วย

สมศักดิ์ ทัดติ (2540)

วิทยานิพนธ์เรื่อง จาริตการฝึกหัด และการแสดงโขนของตัวทศกัณฐ์

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีความเกี่ยวข้องกับการฝึกหัด การแสดงโขน วิธีการปฏิบัติและจาริต ของตัวทศกัณฐ์ โดยกล่าวถึงจาริตการฝึกหัดและการแสดงโขนของทศกัณฐ์ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยเน้นหนักจาริตการแสดงโขนหน้าจอ ซึ่งมีการแสดงน้อยลงไปมากในปัจจุบัน ผู้ที่แสดงเป็นทศกัณฐ์ ได้อย่างมีคุณภาพ ต้องผ่านจาริตในการฝึกหัดอย่างมีขั้นตอน เพื่อให้มีความรู้ความชำนาญดังต่อไปนี้ มีรูปร่างสูงใหญ่ที่เหมาะสมกับการเป็นยักษ์ใหญ่เช่นทศกัณฐ์ ผ่านการฝึกหัดยักษ์เบื้องต้น และแม่ท่าของ ยักษ์ทั้ง 5 กระบวนท่า ซึ่งเมื่อแบ่งตามโครงสร้างจะได้ 3 ส่วน และส่วนสุดท้ายมีกระบวนท่า เหมือนกันทั้ง 5 แม่ท่า ต่อจากนั้นต้องฝึกให้มีความเชี่ยวชาญในการแสดงเป็นทศกัณฐ์ คือ การรำซ้ำปี การรำตรวจพล การรบ การขึ้นลอย การรำใช้บท การรำเพลงหน้าพาทย์ การรำเข้าเรื่องได้อย่าง

ถูกต้องตามแบบแผน นอกจากนี้ผู้แสดงเป็นทศกัณฐ์ต้องรู้จักจารีตอื่น ๆ เช่น การใช้เวที การใช้ อุปกรณ์การแสดงและเครื่องแต่งกาย

ผู้วิจัยได้นำส่วนที่เป็นกระบวนการฝึกหัดของตัวยักษ์ โดยนำเอาส่วนที่เป็นการคัดเลือกผู้แสดงโขนตัวยักษ์ และการฝึกหัดการเรียนโขนเบื้องต้นได้แก่ การตบเข้า การถองสะเอว การเดินเส้า การตัดมือและแขน รวมทั้งการฝึกหัดกระบวนท่ารำในเพลงพื้นฐาน ที่ส่วนของการใช้อาวุธประกอบ อยู่ในกระบวนการฝึกหัด อีกทั้งยังนำส่วนที่เป็นจารีตการแสดงของตัวทศกัณฐ์ใช้อาวุธประกอบการแสดง เช่น การรำตรวจพล การรบ เป็นต้น

ผลกามาศ จิรจารุภัทร (2543)

วิทยานิพนธ์เรื่อง การละเล่นของหลวง

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีความเกี่ยวข้องกับการแสดงที่ใช้อาวุธประกอบการแสดง โดยกล่าวถึง ประวัติความเป็นมา องค์ประกอบ วิธีการแสดง จุดมุ่งหมายและความสำคัญของการละเล่นของหลวง การละเล่นของหลวงเป็นมหรสพสมโภชในงานราชพิธีต่าง ๆ เช่น พระราชพิธีโสกันต์ พระราชพิธีสมโภชช้างเผือก ตั้งแต่ยุคอยุธยาตอนต้น ประกอบด้วย โมงคลุม ระเบง กุลาตีไม้ ต่อมา มีแหงวิไสย และกระอ้าวแหงควายเพิ่มขึ้น มีกรมมหรสพเป็นผู้รับผิดชอบฝึกหัดและจัดแสดง ปัจจุบันพระราชพิธีมีน้อยลง การละเล่นของหลวงจึงลดลงด้วย แต่ยังคงสืบทอดอยู่ในสถาบันนาฏดุริยางคศิลป์ กรมศิลปากร การละเล่นของหลวงเป็นการแสดงที่มีแบบแผน รูปแบบการแสดงที่ชัดเจนเป็นระเบียบ ถึงแม้ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาจะมีการปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงบ้าง แต่องค์ประกอบที่สำคัญเช่น ท่ารำ จังหวะดนตรีการแต่งกายยังคงอยู่ อีกทั้งการละเล่นของหลวงในบางชุด ก็มีการใช้อาวุธและอุปกรณ์ประกอบการแสดงด้วย

ผู้วิจัยได้นำส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยเล่มนี้คือ การใช้อาวุธของการละเล่นของหลวงที่มีลักษณะเช่นเดียวกันกับการแสดงโขน เช่น การจับอาวุธของโมงครุ่มที่ใช้การจับอาวุธแบบเต็มมือแล้วใช้นิ้วหัวแม่มือในการบังคับอาวุธ หรือการจับอาวุธของระเบงที่ใช้การจับอาวุธศรและลูกศร ในท่าแผลง ประกอบการแสดง

ไพโรจน์ ทองคำสุก (2538)

วิทยานิพนธ์เรื่องกระบวนการรบของพญาวานรในการแสดงโขน

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีความเกี่ยวข้องในเรื่องกระบวนการรบของตัวยักษ์กับตัวลิง โดยมีการกล่าวถึงกระบวนการรบของพญาวานรในการแสดงโขน พญาวานรมีบทบาทสำคัญในกระบวนการรบ คือ สุครีพ หนุมาน และองคต กระบวนท่ารบของพญาวานรทั้งสามตัว รวมถึงพญายักษ์ที่พญาวานรเข้ารบ พบว่ากระบวนท่ารำและขั้นตอนการรบมีความคล้ายคลึงกันมาก โดยเฉพาะการทำรบ การเตรียมตัว และการเข้ารบ ท่าหลัก 4 ท่าอาจมีความแตกต่างกันตรงท่าที่ 4 ซึ่งจะมีกระบวนท่าที่พลิกแพลงออกไปตามสถานการณ์ของเนื้อเรื่อง กระบวนท่าเคารพกันมีลักษณะที่จัดไว้อย่างมีระบบ และเป็นไปในรูปแบบเดียวกันคือ ทำท่าปัดเมื่อเข้ารบ ทำท่าจับ ทำท่าปัดเมื่อตีออก และทำท่าขึ้นลอย กระบวนท่ารบนี้ส่วนใหญ่จะเน้นความแข็งแรงและความคล่องแคล่วว่องไวเพื่อให้เหมาะสมกับบทบาทในความเป็นลิงอีกด้วย

ผู้วิจัยได้นำส่วนที่เป็นกระบวนท่ารบของพญาวานรกับตัวพญายักษ์ โดยมีกระบวนท่ารบอยู่ 2 ลักษณะ ได้แก่ กระบวนท่าหลักระหว่างพญาวานรกับพญายักษ์ ที่เป็นกระบวนท่าพื้นฐานที่ใช้สำหรับการแสดง และกระบวนท่ารบพิเศษเฉพาะตอนระหว่างพญาวานรกับพญายักษ์ที่เป็นลักษณะเฉพาะในการรบ ซึ่งต้องใช้ผู้แสดงที่มีความชำนาญอีกทั้งยังเป็นการอวดฝีมือของผู้แสดงโขนทั้ง 2 ฝ่ายด้วย

ประภาพรรณ ภูเก้าล้วน (2549)

วิทยานิพนธ์เรื่อง การรำตรวจพลของตัวนางกษัตริย์ในละคร

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีความเกี่ยวข้องในเรื่องการรำตรวจพลและการใช้อาวุธประกอบการรำ โดยกล่าวถึงประวัติความเป็นมาองค์ประกอบและแบบแผนการรำตรวจพลของตัวนางกษัตริย์ในละครรำ การรำตรวจพลนางกษัตริย์ได้แบบอย่างมาจากธรรมเนียมการตรวจพลของตัวพระ ซึ่งมีต้นแบบมาจากการตรวจพลจริงของแม่ทัพไทยในอดีต โดยถ่ายทอดผ่านบทละครและนาฏศิลป์สร้างสรรค์ออกมาเป็นกระบวนท่ารำตามจารีตของการตรวจพล การตรวจพลของแม่ทัพ ก็เพื่อตรวจตราความพร้อมเพรียงของกองทัพ และการรำตรวจพลของนางกษัตริย์ เป็นการรำเดี่ยวเพื่ออวดฝีมือการรำของผู้แสดงที่เป็นแม่ทัพหญิง ผู้รำตรวจพลนางกษัตริย์ จะต้องรำอาวุธอย่างคล่องแคล่ว และรำให้ดู

เข้มแข็ง สง่างาม เด็ดเดี่ยวร่าให้ตรงบุคลิกของตัวละคร รำตรวจพลนางจันทร์และนางสุวรรณมาลี เป็นการรำมาตรฐานตัวนาง ส่วนรำตรวจพลนางเมรี จะมีการแทรกท่ารำนางยักษ์ตามภูมิหลังของตน

ผู้วิจัยได้นำเอาเฉพาะส่วนที่เป็นการใช้ร่างกายช่วงแขนและมือในการรำตรวจพล เนื่องจากเป็นกระบวนการที่ใช้อาวุธ โดยนำเอาลักษณะและกลวิธีการใช้อาวุธของตัวนางกษัตริย์มาไว้ในงานวิจัย เช่น การจับอาวุธด้วยวิธีการหักข้อมือตั้งขึ้น การหักข้อมือลงในการจับอาวุธ การหมุนข้อมือในลักษณะควงมือ การหักข้อมือเข้าหาลำตัว เป็นต้น

ปิยวดี มากพุกพา (2547)

วิทยานิพนธ์เรื่อง เชิดฉิ่ง : การรำชุดมาตรฐานตัวพระในละครใน

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความเกี่ยวข้องในการใช้อาวุธประกอบการรำเพลงหน้าพาทย์เชิดฉิ่ง โดยกล่าวถึงความเป็นมา องค์ประกอบ รูปแบบและกลวิธีการรำเชิดฉิ่งตัวพระละครใน การรำเชิดฉิ่งที่ใช้ในโอกาสการแสดงโขน ละครมีมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 2 จนถึงปัจจุบัน การรำเชิดฉิ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อนำเหตุการณ์สำคัญของการแสดง และอวดฝีมือผู้รำ การรำเชิดฉิ่งมีองค์ประกอบการแสดงคือบทรำจากละครในเรื่องอิเหนา อุณรุท และรามเกียรติ์ ผู้แสดงจะแต่งกายยืนเครื่องตัวพระ เพลงหน้าพาทย์เชิดฉิ่งจะมีอุปกรณ์และฉากเสริม ความสมบูรณ์ในการแสดง การรำเชิดฉิ่งในช่วงท้ายเป็นการรำท่าเฉพาะของเหตุการณ์ที่แตกต่างกันของแต่ละชุดการแสดง การปฏิบัติกระบวนรำหลักเน้นการเคลื่อนไหวทำให้สัมพันธ์กับสิ่งในจังหวะสองชั้นและชั้นเดียว

ผู้วิจัยได้นำเอาเฉพาะส่วนที่เป็นการรำเชิดฉิ่งที่ใช้ประกอบเหตุการณ์ต่อสู้อยู่โดยใช้อาวุธ โดยนำเอาส่วนที่เกี่ยวข้องมาจากบทละครแล้วใช้การวิเคราะห์ เช่น สองกุมารทำท่าแผลงศรแล้วยังไปหมายความว่า ผู้แสดงทั้งสองคนใช้การแผลงศรโดยการสมมติว่ามีลูกศร หรือการรำเชิดฉิ่งของอินทรชิต ในบทร้องที่ว่า จึงหยุดยืนขึ้นศรนาคบาท เป็นกระบวนการทำที่อินทรชิตทำท่าพาดสายอาวุธโดยใช้การสมมติว่าถือลูกศร เป็นต้น

ปิยชาติ แก้วมณี (2560)

วิทยานิพนธ์เรื่อง อาวุธของยักษ์พรหมพงศ์ในการแสดงโขนตามบทโขนกรมศิลปากร

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องอาวุธของตัวยักษ์ในวรรณกรรมและการแสดง รวมถึงการปฏิบัติ โดยกล่าวถึง อาวุธประจำกายของยักษ์พรหมพงศ์ ในเรื่องรามเกียรติ์ บทพระราช นิพนธ์ในรัชกาลที่ 1 และเพื่อศึกษาวิธีการใช้อาวุธในการแสดงโขนของยักษ์พรหมพงศ์ที่ปรากฏในบท โขนกรมศิลปากร ยักษ์พรหมพงศ์เมืองลงกา ในเรื่องรามเกียรติ์ซึ่งมีจำนวนทั้งหมด 1,043 ตน อาวุธที่ ปรากฏในพระราชนิพนธ์บทพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1 มี 16 ชนิดด้วยกัน แต่อาวุธที่ใช้ในการแสดง โขนยักษ์พรหมพงศ์ที่ปรากฏในบทโขนของกรมศิลปากร พบว่ามี 5 ชนิด ซึ่งสามารถแบ่งได้ 3 กลุ่ม กลวิธีการใช้อาวุธในการแสดงโขนยักษ์ในพรหมพงศ์ ที่ปรากฏในบทโขนกรมศิลปากร จะต้องใช้ องค์ประกอบของมือเป็นหลักสำคัญในการเคลื่อนไหวอาวุธ ในการรำร่าท่าต่างๆ ลักษณะของมือที่ จับอาวุธนั้นมี 13 ลักษณะ ทั้งนี้ความแตกต่างของมือในการจับอาวุธแต่ละลักษณะนั้น จะขึ้นอยู่กับ ลักษณะของแขน ลักษณะการบิดแขนส่วนล่างที่หมุนเข้าหาลำตัว และหมุนออก ระดับความสูง-ต่ำ ในการจับอาวุธ ลักษณะของข้อมือในการจับอาวุธ ทิศทางที่แข็งเคลื่อนที่ไป

ผู้วิจัยได้นำเอาส่วนเฉพาะที่เป็นอาวุธและลักษณะอาวุธของตัวยักษ์ในการแสดงโขนของกรม ศิลปากร ศึกษาเฉพาะรูปแบบของอาวุธแต่ละชนิดที่มีลักษณะอย่างไร โดยเลือกเฉพาะส่วนที่ปรากฏ ในการแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์เท่านั้น เช่น กระบอง พระขรรค์ ขวาน จักร ศร เป็นต้น

ประเสริฐ สันติพงษ์. (2545)

วิทยานิพนธ์เรื่อง กระบวนท่ารำของรามสูรในการแสดงเบิกโรงละครใน

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความเกี่ยวข้องกับตัวยักษ์ในการแสดง คือ รามสูร โดยมีลักษณะของ การใช้ร่างกาย อีกทั้งมีกลวิธีในการแสดงและการใช้อาวุธ โดยกล่าวถึงประวัติ ความสำคัญ และกระบวนท่ารำของรามสูร อสูรเทพบุตร ในการแสดงเบิกโรงละครใน ชุด เมขลา-รามสูร กระบวนท่ารำของรามสูร ในการแสดงเบิกโรงประกอบไปด้วย 4 กระบวนท่ารำ ตามลำดับการแสดง

1. รามสูรนั่งวิมาน เป็นกระบวนท่ารำเดี่ยว ประกอบด้วย รำตีบทตามคำร้อง และรำ รับตามบทร้องทวน

2. เพลงศุภพาทย์ เป็นกระบวนทำรำเดี่ยวที่แสดงอิทธิฤทธิ์ของรามสูร ด้วยท่ารำที่ใช้ความเข้มแข็ง

3. รำโลดไล้และติดตามนางเมขลา เป็นกระบวนทำรำคู่ ถ้าเรามีความสัมพันธ์สอดคล้องกับนางเมขลา ในบทรับและบทรุก

4. รามสูรรบกับอรชุน เป็นกระบวนทำรำตามแบบละครโน คือการรำตามบทร้องในบทรับและบทรุก

ผู้วิจัยได้นำเอาเฉพาะส่วนที่เป็นการใช้อาวุธของรามสูรในการแสดง โดยเลือกเฉพาะส่วนที่มีความเกี่ยวข้องในการใช้อาวุธที่มีลักษณะเด่น เช่น การใช้อาวุธในการตีบทของรามสูรในกระบวนการรำรามสูรนั่งวิมาน การขว้างขวานของรามสูรในการรำ เมฆลารามสูร ขณะที่ทำการแย่งดวงแก้วจากนางเมขลา อีกทั้งยังนำส่วนที่อธิบายเกี่ยวกับอาวุธของรามสูร ได้แก่ ขวานเพชร โดยศึกษาลักษณะและวัสดุที่ใช้ในการทำด้วย

ประเมษฐ์ บุญยะชัย (2514)

ศิลปนิพนธ์เรื่อง ศัสตราวุธของตัวละครสำคัญในเรื่องรามเกียรติ์

ศิลปนิพนธ์ฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์ ที่ศึกษาเกี่ยวกับศัสตราวุธ ตัวละครสำคัญในวรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์ ศัสตราวุธที่มนุษย์ใช้กันอยู่ทั่วไป มีมากมายหลายชนิด แต่ละชนิดมีประสิทธิภาพและวิธีการใช้แตกต่างกันออกไป การจำแนกประเภทของศัสตราวุธนั้น ใช้วิธีการแยกอย่างกว้าง ๆ เป็น 2 ประเภท คือ ศัสตราวุธชนิดสั้นและศัสตราวุธชนิดยาว ทั้งนี้ ลักษณะสำคัญของศัสตราวุธเป็นหลักในการจำแนก ศัสตราวุธ ที่ปรากฏในการแสดงเป็นศัสตราวุธ ที่ไทยเราประดิษฐ์ขึ้น และได้รับอิทธิพลมาจากต่างประเทศ ล้วนแต่มีความเกี่ยวข้องในวรรณคดีทั้งสิ้น

ผู้วิจัยได้นำเอาเฉพาะส่วนที่เป็นลักษณะของอาวุธและความหมายของอาวุธที่ปรากฏในการแสดงโขนของตัวยักษ์ เช่น พระขรรค์ ขวาน ศร พลอง เป็นต้น อีกทั้งยังนำเอาลักษณะของอาวุธที่ปรากฏในการแสดง ซึ่งศึกษาเฉพาะขนาด วัสดุและรูปแบบของอาวุธในแต่ละชนิด

ประเมษฐ์ บุญยะชัย (2540)

การรำของผู้ประกอบพิธีไหว้ครูโขน - ละคร

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีความเกี่ยวข้องกับเรื่อง การรำเพลงหน้าพาทย์และใช้อาวุธประกอบการรำ โดยกล่าวถึงพิธีไหว้ครูโขนละคร พิธีหลวง การศึกษาเน้นเรื่องการรำ ของผู้ประกอบพิธีในพิธีไหว้ครูโขนละคร ซึ่งประกอบด้วยเพลงหน้าพาทย์สำคัญ จุดประสงค์ในการรำของผู้ประกอบพิธีพบว่า มีอยู่ 2 ประการคือ

1. รำในฐานะหัวหน้าศิษย์เพื่อถวายพลีกรรม สักการะและสมโภชแต่ครู เช่น หน้าพาทย์เชิด ไปรยข้าวตอก และกรวาร์รำ
2. รำในฐานะพระภคตฤๅษี และพราหมณ์ผู้ทรงศีล เพื่อประกอบพิธีครอบในสภาวะต่างๆ ได้แก่ หน้าพาทย์พราหมณ์เข้า หน้าพาทย์พราหมณ์ออก เสมอเถร และเสมอสามลา

การรำของผู้ประกอบพิธีในเพลงหน้าพาทย์ต่าง ๆ พบว่ากระบวนรำตรงกับท่ารำของตัวพระ และใกล้เคียงกับตัวยักษ์ในนาฏศิลป์โขน และมีการใช้อุปกรณ์ประกอบการรำ ในขณะที่ประกอบพิธี

ผู้วิจัยได้นำเอาส่วนที่เป็นกระบวนท่ารำของผู้ประกอบพิธีในพิธีไหว้ครูโขน - ละคร เนื่องจากผู้ประกอบพิธีจะมีการรำใช้อาวุธประกอบเพลงหน้าพาทย์ต่าง ๆ ในขณะที่ทำพิธี โดยการใช้ไม้เท้าหรือไม้กำพวดประกอบการรำ จึงมีลักษณะที่เหมือนการรำอาวุธของตัวยักษ์ในการแสดงโขนโดยการใช้อาวุธยาวประกอบการแสดง

ประวีณา พุทธเจริญทอง (2555)

วิทยานิพนธ์เรื่องการรำตรวจพลตัวพระในการแสดงละครพันทาง

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องการรำประกอบการใช้อาวุธ ในการรำตรวจพลโดยกล่าวถึงประวัติความเป็นมาของการรำตรวจพลในการแสดงละครพันทาง องค์ประกอบการรำตรวจพลตัวพระในการแสดงละครพันทาง แบบแผนและกลวิธีการรำตรวจพลตัวพระในการแสดงละครพันทาง และวิเคราะห์บริบททางสังคมที่มีต่อการรำตรวจพล การรำตรวจพลในการแสดงละครพันทาง แต่ละชนชาตินั้น มีลีลาอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่ต่างกันไป รวมทั้งแบบแผนและขั้นตอนของการรำตรวจพล มีทักษะอย่างดีในการฟังทำนองเพลง การใช้อาวุธอย่างคล่องแคล่ว แสดงอารมณ์

มุ่งมั่น แข็งแกร่ง มีความเด็ดเดี่ยว เป็นผู้นำ และควรมีความรู้ในเรื่องของทักษะกระบวนการทำรำของชนชาติที่ได้รับบทบาทเป็นอย่างดี

ผู้วิจัยได้นำส่วนที่เป็นการใช้อาวุธของตัวพระในละครพันทาง โดยประกอบไปด้วยการใช้อาวุธสั้นและอาวุธยาวในการรำตรวจพล ทั้งนี้ผู้วิจัยเลือกเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องในการแสดงคือ การใช้ร่างกายช่วงแขนและมือในการจับอาวุธของตัวพระในการรำตรวจพล

ประพันธ์พงศ ฎวธน (2551)

วิทยานิพนธ์เรื่อง การแสดงโขนจักรอกของคณะโขนหลวงราชพงศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความเกี่ยวข้องในเรื่องการฝึกหัดการแสดงโขน โดยกล่าวถึงประวัติความเป็นมาและลักษณะการแสดงโขนจักรอก ของคณะโขนหลวงราชพงศ โดย หลวงราชพงศภักดี (หม่อมราชวงศ์เลี่ยม วัชรวิงค์) และเพื่อวิเคราะห์การสืบทอด และลักษณะการแสดงโขนจักรอกของคณะโขนหลวงราชพงศในปัจจุบัน คณะโขนหลวงราชพงศ จัดการแสดงโขนในรูปแบบของโขนหน้าจ้อ โขนจักรอก และโขนหน้าไฟ ผู้แสดงในระยะแรกมี 2 กลุ่มคือ กลุ่มนักเรียนโรงเรียนพรานหลวง กับกลุ่มคณะเจ้าขาว ระยะหลังมี 2 กลุ่มคือ กลุ่มราชการซึ่งดำเนินการโดยกรมศิลปากร และกลุ่มเอกชน การฝึกซ้อม เป็นฝึกหัดการแสดงโขนตามหลักสูตรของโรงเรียนนาฏศิลป์ และการฝึกหัดตามบ้านของครูแต่ละท่าน วิธีการแสดงผู้แสดงจะทราบบทบาทของตัวละครในการแสดงตอนต่างๆ ที่จะต้องแสดงเมื่อไปถึงสถานที่แสดงหรือก่อนที่จะแต่งตัวเท่านั้น การจัดการแสดงโขนเป็นไปตามแบบแผนของการแสดงโขนที่มีมาแต่โบราณทุกประการ เครื่องแต่งกายและหัวโขน ได้รับเครื่องแต่งกายและหัวโขนมาจากคณะละครเจ้าขาว อีกทั้งมีการสร้างเครื่องแต่งกายเพิ่มขึ้นด้วย

ผู้วิจัยได้นำเอาเฉพาะส่วนที่กล่าวถึงลักษณะของศีรษะโขนในการแสดงโขนจักรอกของคณะโขนหลวงราชพงศ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องในข้อมูลเบื้องต้นในเรื่องของศีรษะโขน จากการศึกษาพบว่าในการเลือกใช้ศีรษะโขน คณะโขนจะมีช่างสร้างศีรษะโขนให้ประจำ ซึ่งแต่ละช่างก็จะมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไป หรือช่างบางท่านก็จะมี การปรับแต่งศีรษะโขนเพื่อเอื้อความสะดวกให้แก่นักแสดง เช่น การเจาะหูเพื่อให้นักแสดงได้ยินเสียงที่ชัดขึ้น อีกทั้งทำให้ผู้วิจัยสามารถนำข้อมูลส่วนนี้มาวิเคราะห์กับการสร้างอาวุธในการแสดงโขนของแต่ละช่าง ที่ช่างสร้างบางท่านจะพบปัญหาขณะที่ใช้ในการแสดง และมีการปรับปรุงเพื่อสนับสนุนให้ผู้แสดงสามารถทำการแสดงได้ดียิ่งขึ้น

รุ่งนภา นิมพูฒ (2540)

วิทยานิพนธ์เรื่อง รำอาวูธของตัวพระในละครใน เรื่องอิเหนา

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องการทำรำโดยการใช้อาวูธในการแสดง และกลวิธีในการใช้อาวูธ โดยกล่าวถึงท่ารำและกระบวนท่ารำของตัวพระในละครใน เรื่องอิเหนา โดยเลือกศึกษาการทำรำอาวูธ 4 ชนิด ได้แก่ กริช กระปี่ หอกขัดและทวน ของตัวเอกในบทละครในเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 เฉพาะฉบับที่ถ่ายถอดมาจากท่านผู้หญิงแก้ว สนิทวงศ์เสนี รำอาวูธของตัวพระในละครในเรื่องอิเหนา พบว่ามีตัวเอกที่รำอาวูธจำนวน 12 ตัว มีการรำอาวูธทั้งหมด 10 ชุด แต่ได้นำมาศึกษาเฉพาะชุดที่มีกระบวนท่ารำเด่น และมีวัตถุประสงค์ของการรำไม่ซ้ำกันจำนวน 6 ชุด การรำอาวูธของตัวพระในละครในเรื่องอิเหนา มีความสัมพันธ์กับการต่อสู้ป้องกันตัวของไทย การรำอาวูธจัดเป็นศิลปะชั้นสูง งดงาม มีคุณค่า หาดูได้ยากยิ่งในปัจจุบันเพราะมีการแสดงน้อย

ผู้วิจัยได้นำเฉพาะส่วนที่เป็นการใช้าวูธในการทำรำของตัวพระในละครเรื่องอิเหนา โดยนำเอาเฉพาะส่วนที่ใช้การเคลื่อนไหวของร่างกายในการจับอาวูธ ได้แก่ ส่วนของแขนและมือ คือ ลักษณะการจับอาวูธของผู้แสดงในลักษณะต่าง ๆ การหักข้อมือตั้งขึ้น การหักข้อมือลง การหมุนข้อมือในการควงอาวูธ อีกทั้งยังมีลักษณะของการควงอาวูธแบบ 2 มือที่เป็นลักษณะพิเศษด้วย แต่อาวูธที่ใช้ในการควงก็จะมีแตกต่างจากการแสดงโขนเช่นกัน

วิศรุต อาษาศรี (2563)

บทความเรื่อง หลักการใช้อาวูธของตัวพระในการแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์

บทความฉบับนี้ มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องอาวูธที่ใช้ในการแสดงโขน และวิธีการปฏิบัติ โดยกล่าวถึงที่มา รูปแบบลักษณะของอาวูธที่ใช้เป็นอุปกรณ์หลักในการแสดงตลอดจนหลักและวิธีการใช้อาวูธในลักษณะต่าง ๆ ที่ปรากฏในการแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์ของกรมศิลปากร ลักษณะอาวูธที่ใช้ในการแสดงโขนจากวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์ ภาพจิตรกรรม ประติมากรรมรูปปั้นเทพเจ้า ที่ปรากฏตามคติความเชื่อในทางศาสนาฮินดู ตลอดจนการเรียนแบบอาวูธจริง เป็นเค้าโครงนำมาสร้างให้เหมาะสมกับการแสดงโขน โดยแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ซึ่งมีหลักการใช้อาวูธในลักษณะต่าง ๆ การใช้อาวูธในการแสดงโขนบทบาทตัวพระเป็นอุปกรณ์เพื่อการต่อสู้ การป้องกันตัว และเป็นเครื่องมือที่สามารถบอกสถานะภาพตัวตนของตัวละครนั้นได้ด้วย เช่น ตัวละครที่ถือตรีศูร

คือพระอิศวร ตัวละครที่ถือตรี จักร คทา และสังข์ คือพระนารายณ์ ในปัจจุบันพบว่าการใช้อาวุธของนักศึกษาที่ใช้ในการเรียนและการแสดงนั้นยังไม่ถูกต้องตามวัตถุประสงค์และขาดทักษะในการใช้อาวุธ ทั้งการจับ และการวางตำแหน่งของการถืออาวุธในการรำ ผลที่เกิดขึ้นคือท่ารำออกมาไม่งดงามขึ้น ลอยไม่สมบูรณ์ และเป็นอุปสรรคต่อการรำ

ผู้วิจัยได้นำเอาเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับการใช้อาวุธ ได้แก่ การถืออาวุธในลักษณะที่ถูกต้องของผู้แสดง ซึ่งจะมีการจับอาวุธในลักษณะต่าง ๆ หรือรูปแบบของการจับอาวุธ ก็จะขึ้นอยู่กับชนิดของอาวุธนั้น ๆ ที่ผู้แสดงต้องจับให้ถูกและเหมาะสม เช่น การจับอาวุธขณะที่รำอวดฝีมือ การจับอาวุธขณะที่ปฏิบัติกรรบ เป็นต้น

สาวิตร พงศ์วัชร (2548)

วิทยานิพนธ์เรื่อง การสร้างศิลป์เอกโยนยักษ์

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีความเกี่ยวข้องในเรื่องการฝึกหัดนักแสดงโยน ด้วยยักษ์ โดยกล่าวถึงบริบทของตัวคนยักษ์ด้านวัฒนธรรมความเชื่อ และพิธีกรรม ที่จะส่งผลสู่สาระการเรียนรู้ เพื่อถ่ายทอดเชื่อมโยงท่ารำ ศึกษาคุณลักษณะเด่นของศิลป์เอกโยนยักษ์ ด้วยยักษ์เข้าสู่สังคมไทยโดยการสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมระหว่างอินเดียกับไทย ซึ่งรับเข้ามาทางด้านศาสนาพราหมณ์และพุทธ ในความเชื่อที่เกิดขึ้นจากพิธีกรรม ประเพณี และปรากฏการณ์ทางด้านจิตกรรม ประติมากรรม วรรณกรรม ที่มียักษ์เป็นสัญลักษณ์ส่งผลให้เกิดสาระสำคัญของพฤติกรรมของยักษ์ในสังคมไทย เป็นองค์ความรู้ด้านนาฏศิลป์โยน จนเกิดรูปแบบการพัฒนา การถ่ายทอด เป็นขั้นตอนด้วยการใช้ความถี่ในการปฏิบัติคนยักษ์อย่างน้อย 18 ปี สามารถวิเคราะห์อธิบายได้อย่างลึกซึ้ง นอกจากนี้ยังพบว่าศิลป์เอกโยนยักษ์จำเป็นต้องมีพื้นฐานท่ารำที่สั่งสมมา จนเกิดทักษะความชำนาญ ด้วยการเชื่อมโยงจากครูยักษ์กับผู้เรียนโยนยักษ์ สามารถสร้างบุคลิกให้แข็งแรงภาคภูมิ สง่างาม ตลอดจนรับรู้ศักยภาพของตนเองอย่างแท้จริง

ผู้วิจัยได้นำเอาเฉพาะส่วนที่เป็นการฝึกหัดของตัวยักษ์ในการแสดงโยน ซึ่งเป็นกระบวนการฝึกหัดพื้นฐานของตัวยักษ์ รวมถึงการฝึกหัดตัวยักษ์ที่เป็นตัวเอกที่มีลักษณะต่าง ๆ ทั้งนี้ผู้วิจัยเลือกเอาเฉพาะการฝึกหัดที่มีอาวุธเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น การฝึกหัดเบื้องต้น กระบวนการตรวจพลของยักษ์ต่างเมือง กรณีศึกษาของมุลพลัมที่ใช้อาวุธยาวในการตรวจพล เป็นต้น

สูตรเดช เนียมคำ (2560)

บทความเรื่อง รำตรวจพลวิรุญจำบัง

บทความฉบับนี้มีความเกี่ยวข้องกับการใช้อารูชของตัวอักษรในการแสดงโขน และวิธีการปฏิบัติ โดยกล่าวถึง 3 หัวข้อ

1. ประวัติและบทบาทของวิรุญจำบังจากวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์
2. ศึกษาท่ารำในการใช้อารูชของวิรุญจำบังในการรำตรวจพล
3. กลวิธีการใช้อารูชของวิรุญจำบังในการรำตรวจพล

การใช้อารูชของวิรุญจำบัง ต้องคำนึงถึงส่วนคมของอารูชตลอดจนทักษะการทางการโยน และการรับหอก ที่แม่นยำ การควงที่มีลักษณะที่ถูกต้อง ซึ่งในปัจจุบันนี้มีคนทำได้น้อย การฝึกหัดทักษะการใช้หอก ใช้การฝึกซ้อมเฉพาะท่าซ้ำ ๆ เพื่อให้เกิดความชำนาญ โดยเริ่มจากท่าที่ง่ายไปหาท่าที่ยากขึ้น และต่อเนื่องของท่ารำที่เข้มแข็ง สัมพันธ์กับจังหวะ การใช้อารูชของหอกนี้มีกระบวนการท่ารำที่มีความเสี่ยงสูง เพราะถ้าหากรับหอกพลาด หรือน้ำหนักการโยนไม่ดี อาจทำให้หอกตกลงพื้น การใช้หอกจึงเป็นการรอดฝีมือของผู้แสดง ทั้งนี้ ผู้แสดงจะต้องมีความเข้าใจและความสามารถในการใช้อารูชของหอกเป็นกระบวนการท่ารำ ที่ผู้แสดงจะต้องมีทักษะในการใช้อารูชยาว ให้ความชำนาญสอดคล้องกับท่ารำที่เข้มแข็ง ดูสง่างาม มีความคล่องแคล่วว่องไวกระชับ และรวดเร็ว เพื่อแสดงศักยภาพของผู้แสดง และให้เห็นถึงฤทธาภาพของอารูชยาว ตามลักษณะของตัวละคร

ผู้วิจัยได้นำเอาเฉพาะส่วนที่เป็นการฝึกหัดการใช้อารูชยาวในการรำตรวจพล ซึ่งจะมีลักษณะการฝึกหัดและกระบวนการในการใช้อารูชยาวสำหรับการรำตรวจพล รวมทั้งลักษณะและวิธีการจับของอารูชยาวในการรำตรวจพล เนื่องจากเป็นกระบวนการท่ารำที่มีลักษณะเฉพาะ เช่น ทางลงเสี้ยวป้องอารูช การควงอารูช เป็นต้น

อนุชา บุญยัง (2543)

วิทยานิพนธ์เรื่อง การแสดงโขนของอากาศไต

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีความเกี่ยวข้องกับการแสดงโขนตัวอักษรผู้หญิง หรือยักษ์ฉนิ รวมถึงกระบวนการฝึกหัดและปฏิบัติ โดยกล่าวถึงลักษณะเฉพาะท่ารำอากาศไต ซึ่งเป็นยักษ์ผู้ชาย

ผสมผสานกับยักษ์ผู้หญิง อากาศตไลคือเสื้อเมืองลงกาที่มีกระบวนท่ารำที่ปรากฏในการแสดงโขนที่เด่นชัด คือการรำตรวจผล การรำกระบวนท่ารบกับหนุมาน ซึ่งปรากฏอยู่ในการแสดงโขนตอนสี่บรมราชา รูปแบบกระบวนท่ารำของครูสามท่านดังนี้

1. ท่ารำตรวจผลของนายทองเริ่ม มงคลนัญ และนายหยัด ช้างทอง มีกระบวนท่ารำเหมือนกัน ใช้อาวุธประกอบการรำคือหอก ของนายราชมพ โภธิเวส กระบวนท่ารำแตกต่างจากครู 2 ท่าน และใช้อาวุธประกอบการรำคือกระบอง

2. การรำกระบวนท่ารบกับหนุมานของนายทองเริ่ม มงคลนัญ และนายหยัด ช้างทอง คล้ายคลึงกัน ใช้อาวุธประกอบการรำคือกระบอง สำหรับทำเฉพาะของครู 3 ท่าน มีลักษณะเดียวกัน คือการจับอก การจับกันของหนุมาน และการเขินอายของอากาศตไล

ผู้แสดงอากาศตไลต้องเป็นผู้ที่ได้รับการฝึกหัดเบื้องต้นขั้นพื้นฐานของตัวยักษ์ผู้ชายตามขั้นตอนแล้ว จึงฝึกหัดบทบาทเฉพาะตัวของอากาศตไล เพื่อใช้ในการแสดงที่มี 2 รูปแบบ คือโขนหน้าจอและโขนฉาก ใช้วงปี่พาทย์เครื่องห้า บรรเลงเพลงกราวในสำหรับการรำตรวจผล เพลงเชิดในการรำกระบวนท่ารบ มีบทบาทย์เจรจาในอารมณ์โกรธที่ใช้ในการต่อสู้กับหนุมาน

ผู้วิจัยได้นำเอาเฉพาะส่วนที่เป็นกระบวนท่ารำตรวจผล และกระบวนท่ารบของนางอากาศตไล ซึ่งเป็นลักษณะที่ใช้อาวุธในการแสดงทั้งเรื่องของการรำและการรบ โดยศึกษาเฉพาะส่วนของร่างกายได้แก่ การใช้แขนและมือในการใช้อาวุธ อีกทั้งผู้วิจัยยังได้ศึกษาเฉพาะส่วนของขนาดอาวุธนางอากาศตไลที่ปรากฏในการแสดง ได้แก่ กระบอง ศร ง้าว และจักร

2.2 หนังสือ ตำรา และสิ่งพิมพ์

กรมยุทธการทหารบก โดยกองประวัติศาสตร์ทหาร (2549)

วิวัฒนาการแห่งศัสตราวุธในกองทัพไทย

หนังสือเล่มนี้มีความเกี่ยวข้องกับเรื่อง อาวุธโบราณของไทย ที่การแสดงโขนได้รับอิทธิพลมา และถูกนำมาปรับปรุงให้เข้ากับการแสดง โดยกล่าวถึง พระราชประวัติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ที่เกี่ยวเนื่องกับกิจการทหารบก พร้อมทั้งจัดทำข้อมูลเกี่ยวกับวิวัฒนาการแห่งศัสตรา

รุษในกองทัพบกไทย เพื่อเป็นการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับอาวุธโบราณที่กองทัพไทยใช้ในสมัยต่าง ๆ พร้อมทั้งจัดทำข้อมูลเรื่องวิวัฒนาการแห่งศัสตราวุธในกองทัพบกไทย ซึ่งจากประวัติศาสตร์การรบของไทยที่ผ่านมาได้มีการพัฒนารูปแบบและเพิ่มประสิทธิภาพของอาวุธอย่างต่อเนื่องมาทุกยุคสมัย ทั้งนี้เพื่อใช้ในการต่อสู้ป้องกันราชอาณาจักรให้รอดพ้นจากการรุกรานของศัตรูและดำรงคงความเป็นเอกราชมาโดยตลอด อาวุธที่ใช้ป้องกันประเทศดังกล่าวจึงเป็นสมบัติอย่างหนึ่งที่มีค่าอย่างยิ่งของชาติ และถือเป็นหลักฐานสำคัญทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีที่สมควรให้ความสนใจศึกษาค้นคว้า

กรมศิลปากร (2550)

การแต่งกาย และการพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับ การแต่งกายยืนเครื่องโขน - ละครุฑา

หนังสือเล่มนี้มีความเกี่ยวข้องเรื่องการแต่งกายของตัวักษ์ในการแสดงโขน โดยกล่าวถึงเครื่องแต่งกายของตัวักษ์ในการแสดงโขนของกรมศิลปากรที่ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมและพัฒนาให้ทันสมัยขึ้น ทั้งรูปขนาดสีและการประดับลวดลายซึ่งในอนาคตอาจจะเกิดการเปลี่ยนแปลงต่อไปอีก จนไม่สามารถค้นรูปแบบดั้งเดิมได้ ทั้งนี้เครื่องแต่งกายยังส่งผลให้การแสดงโขนในแต่ละครั้งเกิดความสวยงามในขณะที่ทำการแสดง อีกทั้งเครื่องแต่งกายก็เป็นสิ่งที่ต้องทำให้ผู้แสดงเกิดความคล่องตัวในการแสดงแต่ละครั้งอีกด้วย ส่วนส่วนของเครื่องแต่งกายในการแสดงโขน จึงเป็นสิ่งสำคัญเป็นอย่างยิ่ง

กรมศิลปากร (2552)

โขน อัจฉริยลักษณ์แห่งนาฏยศิลป์ไทย

หนังสือเล่มนี้มีความเกี่ยวข้องเรื่องประวัติความเป็นมาของการแสดงโขน โดยกล่าวว่า โขนเป็นนาฏยศิลป์ชั้นสูงที่มีเอกลักษณ์โดดเด่น มีระเบียบแบบแผนเป็นศิลปะและมหรสพประจำชาติ ซึ่งบรรพชนไทยได้สร้างสรรค์หล่อหลอมและสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน องค์ประกอบต่าง ๆ นับตั้งแต่การเริ่มฝึกหัดจนถึงการแสดงล้วนเกี่ยวเนื่องด้วยขนบจารีตประเพณีพิธีกรรมอันละเอียดอ่อน ลึกซึ้ง และศักดิ์สิทธิ์ โขนเป็นมหรสพหลวงที่แสดงในพระราชพิธีสำคัญ ๆ มาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาถือเป็นเครื่องประกอบพระราชอิสริยยศอย่างหนึ่งของพระมหากษัตริย์ และปัจจัยสำคัญยิ่งที่ทำให้นาฏยศิลป์ชั้นสูงแขนงนี้รุ่งเรือง ยั่งยืนเป็นมรดกชั้นเอกของชาติสืบมาจนทุกวันนี้คือพระบารมี และพระมหากรุณาธิคุณขององค์พระมหากษัตริย์ นักวิชาการ นักวิชาการนาฏยศิลป์เชื่อว่าโขนเป็นมหรสพที่ก่อรูป

หล่อหลอมขึ้นจากศิลปวิทยาการหลายสาขาที่มีมาก่อนได้แก่ ระบาย รำ เต้น กระบี่กระบอง หนัง (หนังใหญ่) การเล่นตลกคำบรพ์หรือชกนาटकคำบรพ์ รวมทั้งคติความเชื่อของสังคมในอดีตกาล

กรมศิลปากร (2551)

ตัวละครในรามเกียรติ์ ปกิณคดี

หนังสือเล่มนี้มีความเกี่ยวข้องกับเรื่อง ลักษณะตัวละครักษ์ที่อยู่ในการแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์ โดยกล่าวว่า รามเกียรติ์เป็นวรรณกรรมที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายในประเทศไทย เพราะเรื่องรามเกียรติ์นอกจากจะนำเสนอหลักปรัชญาที่ว่าธรรมะย่อมชนะอธรรมแล้ว รายละเอียดที่ปรากฏในการดำเนินเรื่องยังสะท้อนให้เห็นถึงสภาพสังคม ชีวิตความเป็นอยู่ ความเชื่อ พิธีกรรม โดยเฉพาะการเมืองการปกครองแบบเทวราชที่นับถือว่า พระมหากษัตริย์เป็นปางหนึ่งของพระนารายณ์ที่อวตารลงมาบนโลกมนุษย์ คนในสังคมที่คุ้นเคยและเลื่อมใสศรัทธาในการปกครองดังกล่าว จึงยอมรับนับถือว่าเรื่องรามเกียรติ์เป็นวรรณกรรมศักดิ์สิทธิ์ และทรงอิทธิพลมาตั้งแต่ครั้งอดีต ดังนั้น เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ปฐมกษัตริย์แห่งบรมราชจักรีวงศ์ ได้ทรงสถาปนากรุงเทพมหานครขึ้นเป็นราชธานีในปีพุทธศักราช 2325 จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ช่างหลวงเขียนภาพจิตรกรรมเล่าเรื่องรามเกียรติ์ขึ้นรอบพระระเบียง วัดพระศรีรัตนศาสดารามตั้งแต่ต้นจนจบรวม 178 ห้อง ทั้งเขียนภาพนารายณ์อวตารปางต่าง ๆ รวมถึงตัวละครสำคัญในเรื่องรามเกียรติ์ บริเวณซุ้มประตูและมุขระเบียงรวมกว่า 80 ภาพไว้ด้วย

กรมศิลปากร (2525)

ศิลปวัฒนธรรมไทยเล่มที่ 5 ศิลปวัตถุ กรุงรัตนโกสินทร์

หนังสือเล่มนี้มีความเกี่ยวข้องใน 2 ประเด็น ได้แก่ ประเด็นที่ 1 ลักษณะของศิระโขน โดยกล่าวว่าหลักฐานที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ จดหมายเหตุของลาลูแบร์ อัครราชทูตผู้มีอำนาจเต็มของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 แห่งฝรั่งเศส ที่เข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีกับกรุงศรีอยุธยาในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ได้บันทึกรายละเอียดต่างๆเกี่ยวกับกรุงศรีอยุธยา ในตอนที่ว่าด้วยมหรสพสามอย่างของชาวสยามว่า “ชาวสยามมีมหรสพประเภทเล่นในโรงอยู่ 3 อย่าง อย่างที่ชาวสยามเรียกว่าโขน นั้นเป็นการร่ายรำเข้าเข้าออกออก หลายคำรบตามจังหวะขอ และเครื่องดนตรีอย่างอื่น อีกผู้แสดงนั้นสวมหน้ากาก (หัวโขน) และถืออาวุธ แสดงบทบาทไปทางสู้รบมากกว่าจะเป็นการร่ายรำ และมาตราว่า

การแสดงส่วนใหญ่จะหนัก ไปในทางโลดเต้นแผ่นโผนโจนทะยาน และวางท่าอย่างเห็นสมควรแล้ว นาน ๆ จะหยุดเจรจาออกมาสักคำสองคำ หน้าาก (หัวโขน) ส่วนใหญ่นั้นน่าเกลียด เป็นหน้าสัตว์ที่มี รูปพรรณวิถถาร (ลิง) หรือไม่ก็เป็นหน้าปีศาจ (ยักษ์)”

ประเด็นที่ 2 มีความเกี่ยวข้องในเรื่อง อาวุธโบราณของไทยที่ได้รับอิทธิพลมาปรับปรุงใช้ในการแสดงโขน โดยกล่าวว่า ในการสร้างสรรค์อาวุธต่างๆ ขึ้นใช้ในสงครามของชาติใดชาติหนึ่งนั้นก็เนื่องจาก เหตุผลที่สำคัญคือเพื่อป้องกันชาติของตนให้พ้นการรุกรานของชาติอื่น กับเป็นผลทางจิตวิทยาที่ทำให้ชาติอื่นยำเกรงครั้นคร้ามไม่กล้ารุกราน ในสมัยกึ่งก่อนประวัติศาสตร์จะเห็นว่า การก่อตั้งกรุงสุโขทัยเป็นเมืองหลวงนั้น ได้มีการพบซากและร่องรอยของเมืองโบราณอยู่ทั่วไปในแผ่นดินไทย เช่น ภาคกลางก็ปรากฏว่ามีร่องรอยของวัฒนธรรมแบบทวารวดีเป็นสำคัญ ทางภาคใต้ มีร่องรอยวัฒนธรรมแบบศรีวิชัย และทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือส่วนล่าง ก็มีร่องรอยวัฒนธรรมแบบลพบุรี ซึ่งแต่ละภาคที่มีวัฒนธรรมโบราณหลงเหลืออยู่เหล่านี้ ล้วนมีหลักฐานที่แสดงถึงรูปแบบอาวุธที่ใช้ในการรบอยู่ทั้งจากภาพปูนปั้น เล่าเรื่องประดับรอบฐานเจดีย์ หรือภาพสลักตามระเบียงหรือทับหลังของปราสาทหิน ตลอดจนประติมากรรมลอยตัวอื่น ๆ ซึ่งอาวุธที่มีมากคือ ดาบ ธนู หน้าไม้ หอก ง้าว พรำแปะก๊ัก เป็นต้น

จินตนา สายทองคำ (2558)

นาฏยศิลป์ไทย รำ ระเบ้า ละคร โขน

หนังสือเล่มนี้มีความเกี่ยวข้องกับเรื่อง ประวัติศาสตร์ของนาฏยศิลป์ไทยรวมถึงจารีตที่ควรปฏิบัติของวงการนาฏยศิลป์ โดยกล่าวว่า การศึกษาด้านนาฏยศิลป์ไทยเป็นศาสตร์ที่สืบทอดมาอย่างยาวนาน มีการอนุรักษ์ สืบสาน และพัฒนาเป็นระยะ ดังนั้น เรื่องราวในอดีตจึงเป็นแก่นความรู้ทางปัญญาที่ก่อให้เกิดการต่อยอดทางความคิด เกิดการสร้างสรรคงานนาฏยศิลป์ที่หลากหลาย เป็นองค์ความรู้ด้านนาฏยศิลป์ไทยที่มีคุณค่ายิ่งต่อศิลปวัฒนธรรมของชาติ โดยบรมครูแต่โบราณได้สร้างสรรค์ผลงานไว้อย่างงดงามเป็นประณีตศิลป์อันล้ำค่า มีรูปแบบและความเป็นมาถือเป็นจารีตในการแสดงนาฏยศิลป์ไทยที่ปลูกฝังอย่างลึก ๆ เป็นรากเหง้าวัฒนธรรมของแผ่นดิน

ธนิต อยู่โพธิ์ (2500)

โขน

หนังสือเล่มนี้มีความเกี่ยวข้อง ด้วยกันสามประเด็นคือ หัวโขน ฝึกหัดโขนเบื้องต้น และวิธีดูโขน โดยกล่าวว่า โขนเป็นนาฏยศิลป์ที่ต้องการความรู้สึกซึ่งกว้างขวาง และเป็นการยากที่จะเข้าถึงรสนิยมของศิลปะได้โดยถูกต้อง การค้นคว้าหาความรู้เรียบเรียงขึ้นไว้ ก็เพื่อเป็นประโยชน์แก่การศึกษาความรู้ในข้างหน้า เรื่องซึ่งเรียบเรียงนำมาตีพิมพ์ไว้ในเล่มนี้ เป็นเพียงความรู้อย่างธรรมดาสามัญ แม้ผู้มีใจศิลป์ก็พอจะอ่านรู้และเข้าใจได้ จึงหวังว่าท่านผู้สนใจศิลปะทางโขนละคอน อาจใช้เป็นแนวทางเพื่อเข้าถึงรสนิยมของศิลปะประเภทนี้ได้บ้างตามสมควร

ประเมษฐ์ บุญยะชัย (ม.ป.ป.)

จารีตนาฏยศิลป์ไทย

หนังสือเล่มนี้มีความเกี่ยวข้องเรื่อง จารีต ประเพณีและข้อควรปฏิบัติในวงการนาฏยศิลป์ รวมถึงหลักการ เหตุผล วิธีการ ในการแสดงนาฏยศิลป์ไทย โดยกล่าวว่าวิชาจารีตนาฏยศิลป์ไทยแต่ดั้งเดิมเป็นเพียงคำบอกเล่าของครูอาจารย์ที่สั่งสอนและปฏิบัติให้ดู ไม่ปรากฏว่ามีผู้ใดได้บันทึกไว้ อีกทั้งการอธิบายถึงเหตุผลและที่มาซึ่งเป็นเรื่องที่ยาก ผู้เรียบเรียงเป็นคณะกรรมการท่านหนึ่งในวงหลักสูตร จึงได้แนะนำถึงโครงสร้างวิชานี้ และได้ใช้ความอุตสาหะพยายามในการรวบรวมความรู้ทั้งหมดที่เกิดจากประสบการณ์ที่ยาวนานกว่า 25 ปี ทั้งในฐานะผู้แสดงและครูนาฏยศิลป์ เรียบเรียงเป็นเอกสารประกอบการสอนตั้งแต่เปิดการศึกษาเมื่อปีพ.ศ. 2542 ถึงปัจจุบัน ตลอดเวลาที่ผู้เรียบเรียงได้รับมอบหมายให้ทำการสอน ได้ปรับปรุงและได้เพิ่มเติมเนื้อหาสำคัญ โดยเฉพาะบทที่ 6 แนวคิดปรัชญาการเรียนการสอนนาฏยศิลป์ไทย ซึ่งเป็นการให้ผู้เรียนได้ตระหนักถึงความรู้ความสามารถของปรมาจารย์ทางด้านนาฏยศิลป์ไทยในอดีต ซึ่งแม้ว่าท่านจะมีความเชี่ยวชาญทางด้านนาฏยศิลป์ แต่หลักและวิธีการของท่านตรงกับทฤษฎีทางการศึกษา นับได้ว่าเป็นเรื่องที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง

รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ (2559)

นามานุกรมรามเกียรติ์

หนังสือเล่มนี้มีความเกี่ยวข้องกับเรื่อง ชื่ออาวุธที่เป็นอาวุธประจำตัวของตัวอักษรในการแสดงโขน โดยกล่าวว่า เป็นการรวบรวมและเรียบเรียงลำดับชื่อต่าง ๆ ตามตัวอักษร เพื่อให้ค้นหาคำได้ง่ายขึ้น และครบถ้วนสมบูรณ์ที่สุด รวมทั้งชื่อตัวละครตัวเดียวกันที่ปรากฏในรามเกียรติ์สำนวนอื่นแต่สะกดต่างกับฉบับพระราชนิพนธ์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช อันเป็นฉบับที่มีเนื้อความสมบูรณ์ที่สุดในบรรดาเรื่องรามเกียรติ์ของไทย พร้อมทั้งเพิ่มเติมข้อเขียนที่เป็นการปูพื้นฐานความเข้าใจเรื่องความเป็นมา คุณค่า ความสำคัญ เรื่องย่อ และบทบาทของหนุมาน ซึ่งเพิ่มเป็นภาคผนวกของหนังสือเล่มนี้อีกด้วย

สุรพล วิรุฬห์รักษ์ (2543)

วิวัฒนาการ นาฏยศิลป์ไทยในกรุงรัตนโกสินทร์

หนังสือเล่มนี้ มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องประวัติศาสตร์และความเป็นมาของนาฏยศิลป์ในแต่ละยุคสมัยของไทย รวมถึงวิวัฒนาการของนาฏยศิลป์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยกล่าวว่านาฏยศิลป์เป็นสมบัติทางวัฒนธรรมของชาติไทย ที่ได้รับการพัฒนามาอย่างต่อเนื่อง ควบคู่กับประวัติศาสตร์ของชนชาติไทย นาฏยศิลป์ไทยมีบทบาทสำคัญในการรับใช้สังคมไทยในทุกระดับ นาฏยศิลป์ไทยได้สอดแทรกเข้าไปอยู่ในวงจรของชีวิตของคนไทยในด้านความเชื่อ พิธีการ การอบรมศีลธรรม การศึกษา และการบันเทิง วิวัฒนาการนาฏยศิลป์ไทยอันหมายถึงการสร้างสรรค์ การพัฒนา การเจริญรุ่งเรือง และการเสื่อมสลาย ตลอดจนการสืบทอดจากชนรุ่นหนึ่งไปสู่ชนอีกรุ่นหนึ่ง ได้มีรูปลักษณะที่คลี่คลายต่อเนื่องกันมาไม่หยุดยั้ง วิวัฒนาการเช่นนี้เกิดขึ้นจากนโยบายทางวัฒนธรรมของผู้ปกครองและจากสภาพสังคม เศรษฐกิจ ในแต่ละยุค ที่ต่างส่งผลกระทบต่อรูปลักษณะของได้รับการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เอกสารและคำบอกเล่าที่กล่าวถึงนาฏยศิลป์ไทยทั้งในอดีตและปัจจุบัน มักเป็นการกล่าวถึงนาฏยศิลป์ไทยในสาระที่แตกต่างกัน บ้างก็เป็นแกรนด์กล่าวถึงชนิดของการแสดงในโอกาสต่าง ๆ บ้างก็เป็นการกล่าวถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของการแสดงแต่ละประเภท บ้างก็เป็นการกล่าวถึงเกณฑ์และกฎหมายในเรื่องรูปลักษณ์และภาซิมหรสพ ดังนั้น ผู้ที่อ่านเอกสารเหล่านี้จึงคาดภาพรวมของวิวัฒนาการทางด้าน นาฏยศิลป์ไทย

2.3 แนวคิด / ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

สุรพล วิรุฬห์รักษ์ (2557)

นาฏยทฤษฎี

กล่าวถึงทฤษฎีทางด้านนาฏยศิลป์เรื่อง นาฏยทฤษฎีไว้ว่า นาฏยทฤษฎี หมายถึง หลักคิดและหลักปฏิบัติของสาขาวิชานาฏกรรม เพื่อเป็นแนวทางสร้างสรรค์ความงามและความสำเร็จของการแสดง โดยข้อมูลคือการศึกษาของนาฏกรรมที่สั่งสมมานานทั้งข้อดีและข้อเสีย มาวิเคราะห์และสังเคราะห์โดยนักคิดแล้วจารึกไว้เป็นตำราสำหรับผู้มุ่งศึกษานาฏศาสตร์สืบมา นาฏยทฤษฎีที่นิยมนำมาศึกษา 4 ทฤษฎี คือ 1. โปเอติกา ของอะริสโตเติล กรีก 2. นาฏยศาสตร์ ของภรตมุนี อินเดีย 3. พูจิกะเต็ง ของโมะโตะกิโย ญี่ปุ่น 4. สตานิสลลาฟกีซซิเตม ของคอนสแตนติน เซร์เกวิช สตานิสลลาฟกีรัสเซีย นอกจากนี้ยังมีอีกหลายทฤษฎีที่ผู้ศึกษาด้านนาฏศิลป์ต้องเรียนรู้เพื่อนำมาใช้ในการสร้างสรรค์การแสดงให้สำเร็จ ได้แก่ ทฤษฎีดุริยางคศิลป์ ทฤษฎีทัศนศิลป์ ทฤษฎีจลนศิลป์ ทฤษฎีนิเทศศิลป์ และเพื่อให้ผู้ศึกษาประกอบกิจการทางนาฏกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ผู้ศึกษาก็ต้องมีความรู้เกี่ยวกับงานนาฏกรรม ได้แก่ ประวัติศาสตร์ นิติศาสตร์ พาณิชยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ การสร้างหลักสูตรสาขาวิชานาฏศาสตร์แบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ กลุ่มวิชาบรรยาย กลุ่มวิชาปฏิบัติบรรยายและปฏิบัติบรรยายสร้างสรรค์ กลุ่มวิชาบรรยายมีเนื้อหาหลัก 10 วิชาคือ นาฏยประวัติ (History) นาฏยวิจัย (Research) นาฏยรังสรรค์ (Design) นาฏยธุรกรรม (Management) นาฏยประดิษฐ์ (Choreography) นาฏยวรรณกรรม (Literature) นาฏยดุริยางค์ (Music) การแสดงและการกำกับการแสดงละคร (Acting and Directing) นาฏยทฤษฎี (Theory) กลุ่มวิชาปฏิบัติบรรยาย มีเนื้อหาหลัก 2 กลุ่มวิชาคือ นาฏกรรมแบบประเพณี นาฏกรรมแบบสร้างสรรค์ จากวิชาต่าง ๆ ที่กล่าวมาในเบื้องต้น แสดงให้เห็นว่าการศึกษาด้านนาฏศิลป์ต้องมีเนื้อหาของวิชาสาขาต่าง ๆ อย่างมากเพื่อให้ผู้ศึกษาได้นำไปประกอบอาชีพนาฏกรรมสาขาต่าง ๆ ได้สำเร็จผลตามที่ตนถนัดและสนใจ

ผู้วิจัยได้นำทฤษฎีของการใช้อุปกรณ์สำหรับประกอบการแสดงจากทฤษฎีของ โปเอติกา (Poetica) เป็นนาฏยทฤษฎีที่อะริสโตเติลเขียนขึ้น โดยอาศัยบทละครอันเป็นผลงานของกรีกในสมัยนั้น ซึ่งมีข้อมูลจากหัวข้อ Elements of Tragedy ปัจจัยของโศกนาฏกรรม ในหัวข้อที่ 6 คือ Spectacle คือ ความตระการตา ได้แก่ ฉาก เครื่องแต่งกาย อุปกรณ์การแสดงที่ทำให้การแสดงมี

ความงดงามตระการตา แลดูสมจริงมากยิ่งขึ้น อีกทั้งทฤษฎีของอะริสโตเติลนั้น เป็นทฤษฎีที่สามารถนำมาใช้ได้กับละครทั่วไป

การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากหนังสือ เอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย พบประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อการศึกษาและขอบเขตของการศึกษา ซึ่งผู้วิจัยจะนำไปวิเคราะห์ในบทที่ 4 โดยแบ่งประเด็นดังนี้

1. การฝึกหัดโขน ประกอบด้วย การฝึกหัดพื้นฐานของการเรียนโขน ตั้งแต่การเรียนเบื้องต้นจนถึงการเป็นตัวยักษ์ใหญ่ และท่าทางที่ใช้ประกอบการแสดง
2. วิวัฒนาการของอาวุธและองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับอาวุธที่ใช้ในการแสดงโขนของตัวยักษ์ ประกอบด้วย การนำเค้าโครงของอาวุธจริงมาปรับใช้ให้เข้ากับการแสดงโขน และการประกอบพิธีกรรมในการแสดง เพื่อแสดงให้เห็นว่าอาวุธในการแสดงโขนมีอิทธิฤทธิ์มาก
3. ลักษณะของตัวยักษ์ในการแสดงโขน ประกอบด้วย ลักษณะของใบหน้า สีผิว และศิราภรณ์ที่ตัวยักษ์สวมใส่ ที่สามารถทำให้จำแนกได้ว่าตัวยักษ์ตนได้เป็นต้นได้ รวมถึงระบุอาวุธประจำตัวของตัวละครยักษ์นั้นด้วย
4. ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการแสดง ประกอบด้วย แนวคิดเรื่องการใช้อุปกรณ์ที่ใช้ประกอบการแสดง การใช้พื้นที่ในการแสดง จารีตและข้อห้ามสำหรับการแสดงนาฏศิลป์ไทย และนาฏยทฤษฎีที่เป็นทฤษฎีเกี่ยวกับการแสดงนาฏศิลป์

จากการศึกษาเอกสารสำคัญ หนังสือ ตำรา งานวิจัยและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการวางแผนแนวทางของวิธีดำเนินการวิจัย ดังจะกล่าวในบทที่ 3

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “การใช้อาวุธในการแสดงของตัวยักษ์ในการแสดงโขน” เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการใช้อาวุธของตัวยักษ์ ในการแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์ โดยศึกษาจากการเรียนและการแสดง ที่มีวิธีการดำเนินงานการค้นคว้าวิจัยตามขั้นตอนอย่างมีกระบวนการ เพื่อมุ่งหาข้อมูลจากแหล่งสารสนเทศต่าง ๆ ค้นคว้าจากเอกสาร หนังสือ ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งยังใช้การสัมภาษณ์จากผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ และผู้ที่มีความเกี่ยวข้องทางด้านนาฏศิลป์ เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์แล้วสรุป และอธิบายผลการวิจัยในครั้งนี้ ซึ่งมีขั้นตอนดำเนินงานวิจัย 9 ขั้นตอน ดังนี้

3.1 รูปแบบการศึกษา

3.2 แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา

3.3 ขอบเขตการศึกษา

3.3.1 ขอบเขตด้านข้อมูล

3.3.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

3.3.3 ขอบเขตด้านระยะเวลา

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.5 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.6 การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย

3.7 การตรวจสอบข้อมูล

3.8 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.9 การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 รูปแบบการศึกษา

การศึกษาเรื่อง การใช้อาวุธด้วยกษีในการแสดงโขน เป็นการศึกษาโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยออกแบบกระบวนการศึกษาให้เหมาะสมกับเรื่องที่จะศึกษา เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และขอบเขตการศึกษา ด้วยการศึกษาค้นคว้าและเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ตำรา วิทยานิพนธ์ การสัมภาษณ์ การสังเกต จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์ จัดประเภท แบ่งหมวดหมู่และจัดลำดับข้อมูลอย่างเป็นระบบ นำเสนอข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ที่มุ่งเน้นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยนำข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ที่กล่าวไว้ในบทที่ 2 มาเป็นเกณฑ์สำหรับดำเนินการศึกษา การดำเนินการครั้งนี้ผู้วิจัยได้ระบุถึงแหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา ขอบเขตของการศึกษา วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับ

3.2 แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา

แหล่งข้อมูลที่ผู้วิจัยใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 แหล่ง คือ

3.2.1 แหล่งข้อมูลทางวิชาการ ได้แก่ หนังสือ ตำรา งานวิจัย บทความวิชาการ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้อาวุธด้วยกษีในการแสดงโขน จากแหล่งศึกษาค้นคว้าความรู้ต่าง ๆ ได้แก่

- 3.2.1.1 หอสมุดแห่งชาติ ท่าวาสุกรี กรุงเทพมหานคร
- 3.2.1.2 หอสมุดกลางจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- 3.2.1.3 ห้องสมุดคณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- 3.2.1.4 ศูนย์รักษาศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์
- 3.2.1.5 ห้องสมุดคณะศิลปศึกษา สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์
- 3.2.1.6 ห้องสมุดคณะศิลปนาฏดุริยางค์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์
- 3.2.1.7 ห้องสมุดวิทยาลัยนาฏศิลป์
- 3.2.1.7 สืบค้นข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต

3.2.2 แหล่งข้อมูลบุคคล ผู้ให้ข้อมูลหลักที่ใช้ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษาจากผู้เชี่ยวชาญ นาฏศิลป์ อาจารย์ ทางด้านการแสดงโขน ด้วยกษี ที่มีประสบการณ์ด้านการแสดงและการสอน อีกทั้งยังสัมภาษณ์ผู้ที่มีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ ด้วยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ ด้วยการสัมภาษณ์แบบไม่มี

โครงร่าง โดยผู้วิจัยได้บันทึกข้อมูลลงในเครื่องบันทึกเสียง พร้อมทั้งจดบันทึกควบคู่ไปด้วย ดังรายนามผู้ให้ข้อมูล คือ

ตารางที่ 1 รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

ผู้ให้สัมภาษณ์		
ลำดับที่	ชื่อ - นามสกุลผู้ให้สัมภาษณ์	ตำแหน่ง
1	นายสมศักดิ์ ทัดติ	ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ไทยโขมยักษ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์
2	นายประเมษฐ์ บุญยะชัย	ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ไทยโขมยักษ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์
3	นายชานนท์ ทัสสะ	อาจารย์นาฏศิลป์ไทย โขมยักษ วิทยาลัยนาฏศิลปสุพรรณบุรี สถาบัน บัณฑิตพัฒนศิลป์
4	นายณัฐสิทธิ์ มั่นทรัพย์	นักแสดงโขมย ตัวยักษ
5	นายญาณวุฒิ ไตรสุวรรณ	อาจารย์นาฏศิลป์ไทย โขมยักษ คณะ ศิลปนาฏดุริยางค์ สถาบันบัณฑิต พัฒนศิลป์
6	นายเฉลิมชัย ศักดิ์สืบศิลป์	ช่างทำอุปกรณ์การแสดงโขมย
7	นายพิพัฒน์พงศ์ เกี้ยวมาน	ช่างทำอุปกรณ์การแสดงโขมย
8	นางสาวสุรรัตน์ เก่งนอก	ช่างทำอุปกรณ์การแสดงโขมย
9	นายวันเฉลิม ปู่ซึ้ง	ช่างทำอุปกรณ์การแสดงโขมย

อีกทั้งยังใช้การสังเกตการณ์ ผู้วิจัยสังเกตการณ์การใช้อาวุธตัวยักษในการแสดงโขมย จากนั้นผู้วิจัยได้ตั้ง ประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกั้งงานวิจัยคือรูปแบบของการใช้อาวุธของตัวยักษในรูปแบบต่าง ๆ รวมถึงเทคนิคการใช้อาวุธในแต่ละประเภท อีกทั้งผู้วิจัยได้สังเกตการณ์จากการรับชมการแสดง

โขน ผ่านสื่อวีดิทัศน์ รวมถึงงานแสดงในงานต่าง ๆ ตามโอกาส ทั้งนี้ ได้ตั้งประเด็นในการสังเกตการณ์ ดังต่อไปนี้

ก. ลักษณะการใช้อาวุธในแต่ละประเภท

ข. เทคนิคในการใช้อาวุธแต่ละประเภท

ค. เอกลักษณ์ในการใช้อาวุธแต่ละประเภท

นอกจากนี้ยังมีเครื่องมือและอุปกรณ์ในการวิจัย อันได้แก่ เครื่องบันทึกเสียง เครื่องบันทึกภาพนิ่ง และภาพเคลื่อนไหว สมุดจดบันทึก เพื่อให้ได้มา และนำไปวิเคราะห์ ต่อไป

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ศึกษาข้อมูลหลักฐานจากภาพถ่าย ภาพเคลื่อนไหว การชมการแสดง และชมวีดิทัศน์การแสดงเกี่ยวกับการใช้อาวุธด้วยกษีในการแสดงโขน

3.3 ขอบเขตการศึกษา

การศึกษาเรื่อง การใช้อาวุธด้วยกษีในการแสดงโขน ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการศึกษา ดังนี้

3.3.1 ขอบเขตด้านข้อมูล

3.3.1.1 ข้อมูลด้านวิชาการ ได้แก่ บทการแสดงที่ใช้สำหรับแสดงโขน ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตข้อมูลโดยศึกษา รูปแบบของอาวุธ ลักษณะการใช้อาวุธแต่ละชนิด ที่ปรากฏเรื่องการใช้อาวุธของตัวกษี เท่าที่จำเป็นต่อการวิเคราะห์และส่งผลมาถึงการใช้อาวุธด้วยกษีในการแสดงโขน

3.3.1.2 ข้อมูลด้านการแสดง โดยศึกษาองค์ประกอบและการแสดงของตัวกษี ที่ใช้อาวุธประกอบการแสดงตามขอบเขต ดังนี้

ก. ท่าพื้นฐานการใช้อาวุธ

ข. การใช้อาวุธประกอบการรำอวดฝีมือ

ค. การใช้อาวุธประกอบการรบ

3.3.2 ขอบเขตด้านบุคคล

ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มบุคคลให้ข้อมูลที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญในเรื่องที่ศึกษา ได้แก่

กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ทางด้านนาฏศิลป์ไทยโขนยักษ์ และผู้ที่มีความเกี่ยวข้อง ได้แก่

ก. ครูโขนยักษ์

ข. ผู้แสดงอาชีพ

ค. กลุ่มผู้สร้างอาวุธ

ข้อมูลด้านการสัมภาษณ์ สำหรับข้อมูลด้านการสัมภาษณ์นั้น ผู้วิจัยได้นำมาข้อมูลมา ถอดความและพิมพ์เป็นตัวอักษรแล้วเรียบเรียงเป็นสำนวนทางวิชาการ โดยให้เจ้าของข้อมูลเป็นผู้ ตรวจสอบอีกครั้ง เพื่อเป็นการยืนยันความถูกต้องของข้อมูล

3.3.3 ขอบเขตด้านเวลา

ผู้วิจัยจึงได้กำหนดขอบเขตด้านเวลาโดยศึกษา การใช้อาวุธตัวยักษ์ในการแสดงโขน ปี พ.ศ. 2563 – 2565 (ปัจจุบัน)

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูลและระยะเวลาการเก็บข้อมูล

ผู้วิจัยได้ศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ในการศึกษาครั้งนี้ โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล 4 วิธีคือ 1) ศึกษาข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ 2) ศึกษาจากภาพถ่าย 3) ศึกษาและสังเกตจากการชมการแสดงและชมวีดิทัศน์ 4) ศึกษาจากการสัมภาษณ์ เพื่อให้ครอบคลุมประเด็นและเนื้อหาที่ทำการศึกษา โดยมีการตรวจสอบข้อมูลเป็นระยะเพื่อให้มั่นใจ ว่ามีข้อมูลมีความถูกต้อง และตรงตามวัตถุประสงค์ที่ศึกษา โดยมีรายละเอียดของการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

3.4.1 การศึกษาข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ เป็นการศึกษาจากหนังสือ ตำรา บทละครวรรณกรรม งานวิจัย บทความวิชาการ บทความแสดงที่ใช้สำหรับการแสดงโขน ที่เกี่ยวข้องกับการใช้อาวุธตัวยักษ์ในการแสดงโขน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นพื้นฐาน และข้อมูลเชิงลึกสำหรับใช้วิเคราะห์ข้อมูลเรื่องการใช้อาวุธตัวยักษ์ในการแสดงโขน

3.4.2 การศึกษาจากการถ่ายภาพ ที่ศึกษาและรับข้อมูลจากตัวบุคคล โดยมีครูสมศักดิ์ ทัดติ เป็นผู้กำกับ ควบคุมในการถ่ายภาพ และรูปภาพที่สามารถสืบค้นได้อินเทอร์เน็ต สามารถนำภาพมา

ประกอบการพิจารณา ตีความเพื่อวิเคราะห์ข้อมูล รูปแบบและองค์ประกอบในการปฏิบัติ อีกทั้งใช้เป็นหลักฐานอ้างอิงสำหรับประกอบในเล่มวิทยานิพนธ์

3.4.3 การศึกษาและสังเกตจากการชมการแสดง และการชมวีดิทัศน์ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้อาวุธด้วยกษีในการแสดงโขน เป็นการสังเกตกระบวนการทำ วิธีการปฏิบัติ และองค์ประกอบที่มีส่วนร่วมในการแสดงโขนที่มีการใช้อาวุธของตัวกษีมาเกี่ยวข้อง

3.4.4 การศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องงานวิจัย ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ โดยสัมภาษณ์จากผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์ไทย โขนยักษ์ และผู้ที่มีความเกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเพื่อรวบรวมข้อมูลงานวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดระยะเวลาในการดำเนินงานวิจัย เพื่อกำหนดแนวทางในการดำเนินการวิจัยให้เป็นระบบ ละเอียดถี่ถ้วนตามแนวทางที่กำหนด โดยกำหนดการดำเนินงานวิจัยแบ่งระยะเวลาเป็นช่วงต่าง ๆ ดังนี้

ระยะที่ 1 การคัดเลือกหัวข้อวิจัย

(เดือนมกราคม - เดือนเมษายน พ.ศ. 2564)

ในระยะที่ 1 ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจหัวข้อที่ผู้วิจัยจะศึกษา โดยกำหนดแนวทางค้นคว้าในการวิจัย คือ เป็นหัวข้อที่ผู้วิจัยสนใจ มีข้อมูลสามารถเข้าถึงข้อมูลได้ และเป็นเรื่องที่มีไม่แพร่หลายในวงการวิชาการนาฏศิลป์ จากนั้นนำหัวข้อที่สนใจปรึกษากับอาจารย์ประจำหลักสูตร เพื่อช่วยแนะนำและคัดเลือกหัวข้อวิจัยที่เหมาะสมกับผู้วิจัย

ระยะที่ 2 การรวบรวมข้อมูลวิจัย และการเขียนโครงร่างงานวิจัย (บทที่ 1 – 3)

(เดือนพฤษภาคม – เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2564)

ในระยะที่ 2 ผู้วิจัยได้ทำการค้นคว้าข้อมูลสำหรับการวิจัยจากแหล่งสารสนเทศต่าง ๆ ทั้งจากเอกสาร วิทยานิพนธ์ ตำรา และการสัมภาษณ์ แล้วรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยนำมาเรียบเรียงแล้วเขียนเป็นโครงร่างงานวิจัย 3 บท ประกอบไปด้วย บทที่ 1 บทนำ บทที่ 2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

ระยะที่ 3 การนำส่งข้อมูลโครงร่างงานวิจัยและการสอบโครงร่างงานวิจัย (นำเสนอหัวข้อต่อกรรมการประจำหลักสูตร)

(เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2564)

ในระยะที่ 3 ผู้วิจัยส่งข้อมูลโครงร่างงานวิจัยแก่อาจารย์ประจำหลักสูตรเพื่อตรวจสอบข้อมูลและความถูกต้องของโครงร่าง รวมทั้งปรับโครงร่างงานวิจัยตามข้อเสนอแนะและข้อแก้ไขจากอาจารย์ประจำหลักสูตร ในวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2564

ระยะที่ 4 การปรับแก้โครงร่างงานวิจัย

(เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2564 - เดือนมีนาคม พ.ศ. 2565)

ในระยะที่ 4 ผู้วิจัยดำเนินการปรับแก้ข้อมูลโครงร่างวิทยานิพนธ์ ตามที่อาจารย์ประจำหลักสูตรเสนอแนะ และดำเนินการหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติมสำหรับงานวิจัย เพื่อความสมบูรณ์และถูกต้องของงานวิจัย

ระยะที่ 5 การสอบโครงร่างงานวิจัย

(เดือนเมษายน พ.ศ. 2565)

ในระยะที่ 5 ผู้วิจัยนำเสนอโครงร่างงานวิจัยต่อคณะกรรมการสอบโครงร่าง

ระยะที่ 6 การปรับแก้ไข และดำเนินการเขียนงานวิจัย บทที่ 4 และบทที่ 5

(เดือนเมษายน - เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2565)

ในระยะที่ 6 ผู้วิจัยได้ดำเนินการแก้ไขตามคำแนะนำในประเด็นต่าง ๆ จากคำแนะนำของคณะกรรมการสอบโครงร่างงานวิจัย จากนั้นนำโครงร่างส่งให้กับอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบอีกครั้ง แล้วดำเนินการเขียนงานวิจัยบทที่ 4 เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลงานวิจัยเพื่อนำข้อมูลที่ได้มาตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย และบทที่ 5 การดำเนินการสรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ จากนั้นนำส่งให้กับอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อตรวจสอบและปรับแก้ไขข้อมูลงานวิจัยให้ครบถ้วนและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ระยะที่ 7 การเรียบเรียงข้อมูลงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

(เดือนกันยายน - เดือนตุลาคม พ.ศ. 2565)

ในระยยะที่ 7 ผู้วิจัยดำเนินการเรียบเรียงข้อมูลรูปเล่มงานวิจัย ตามคู่มือการพิมพ์วิทยานิพนธ์ ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยแบ่งวิทยานิพนธ์ออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

1. ส่วนประกอบตอนต้น (Preliminary Section) ประกอบด้วย ปกนอก ปกใน หน้าอนุมัติ บทคัดย่อ กิตติกรรมประกาศ และสารบัญ
2. ส่วนเนื้อความ (Text Section or Text) ประกอบด้วย บทนำ ตัวเรื่อง ข้อสรุปและข้อเสนอแนะ
3. ส่วนอ้างอิงหรือส่วนประกอบตอนท้าย (Reference Section or Back Matter) ประกอบด้วย รายการอ้างอิง ภาคผนวก และประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

ระยยะที่ 8 การนำเสนองานวิจัย

(เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2565)

ในระยยะที่ 8 ผู้วิจัยดำเนินการนำเสนองานวิจัยที่ได้ดำเนินการมาทั้งหมดต่อ คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ โดยนำเสนอรายละเอียดของงานวิจัยในหัวข้อต่าง ๆ ได้แก่ ความสำคัญ วัตถุประสงค์ ขอบเขต ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง วิธีดำเนินการวิจัย ผลการวิจัย สรุปผล และข้อเสนอแนะ

ตารางที่ 2 ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย

เวลาดำเนินงานวิจัย ขั้นตอนดำเนินงานวิจัย	ม.ค. 64	เม.ย. 64	พ.ค. 64	พ.ย. 64	มี.ค. 65	เม.ย. 65	ส.ค. 65	ก.ย. 65	ต.ค. 65	พ.ย. 65
ระยยะที่ 1	↔									
ระยยะที่ 2			↔							
ระยยะที่ 3				↔						

เวลาดำเนินงานวิจัย ขั้นตอนดำเนินงานวิจัย	เวลาดำเนินงานวิจัย									
	ม.ค. 64	เม.ย. 64	พ.ค. 64	พ.ย. 64	มิ.ค. 65	เม.ย. 65	ส.ค. 65	ก.ย. 65	ต.ค. 65	พ.ย. 65
ระยะที่ 4				↔						
ระยะที่ 5						↔				
ระยะที่ 6						↔				
ระยะที่ 7								↔		
ระยะที่ 8										↔

3.5 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษารวบรวมข้อมูลครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ด้วยเครื่องสแกนข้อมูลจากเอกสาร กล้องถ่ายภาพ กล้องบันทึกวีดีโอ เครื่องบันทึกเสียง อุปกรณ์จัดบันทึกข้อมูล และได้จัดทำแบบสัมภาษณ์ ทั้งแบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง แบบสังเกตการณ์ที่มีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลายตรงตามวัตถุประสงค์ และขอบเขตของการศึกษา ซึ่งทำให้นำไปใช้วิเคราะห์ในประเด็นต่างๆ ซึ่งมีเครื่องมือวิจัยมีรายละเอียด ได้แก่

3.5.1 เครื่องสแกนข้อมูลจากเอกสาร แอปพลิเคชัน HP Smart ใช้สำหรับสแกนข้อมูลที่เป็นเอกสาร เช่น หนังสือ ตำรา งานวิจัย ฯ เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับในการศึกษาเพิ่มเติม

3.5.2 แบบสัมภาษณ์ สำหรับใช้สัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่มีความเกี่ยวข้อง กับงานวิจัยเรื่องการใช้อาวุธด้วยกษีในการแสดงโขน

3.5.3 อุปกรณ์จัดบันทึกข้อมูล คือ iPad Pro แอปพลิเคชัน Good Note ใช้สำหรับจัดบันทึกข้อมูลและบันทึกเสียง ที่ได้จากการสัมภาษณ์และการสังเกต

3.5.3 กล้องดิจิทัล Fuji XT-2 ที่ใช้สำหรับบันทึกภาพและวิดีโอที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยเรื่อง การใช้อาวุธด้วยก๊อชในการแสดงโขน

3.6 การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้า ตำรา หนังสือ งานวิจัย บทความและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับอาวุธ ของตัวก๊อช และดำเนินการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย โดยรวบรวมและจัดจำแนกข้อมูลออกเป็น หมวดหมู่ จากนั้นนำเครื่องมือที่สร้างขึ้นไปปรึกษาผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัย ผู้เชี่ยวชาญทางด้าน นาฏยศิลป์ไทย โขนก๊อช เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา และครอบคลุมของปัญหาที่ศึกษา

3.7 การตรวจสอบข้อมูล

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล ผู้วิจัยมีขั้นตอนในการตรวจสอบข้อมูล เพื่อให้ข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์มีความถูกต้อง แม่นยำ และสามารถอ้างอิงได้ โดยผู้วิจัยได้มีการตรวจสอบข้อมูล อย่างละเอียด ดังนี้

3.7.1 ข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ สำหรับข้อมูลด้านเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ ตรวจสอบข้อมูลโดยการอ่านซ้ำและสรุปตามเนื้อหา อีกทั้งได้ดำเนินการพิสูจน์อักษรโดย ผู้วิจัยและ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

3.7.2 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ สำหรับข้อมูลด้านการสัมภาษณ์นั้น ผู้วิจัยได้นำมาข้อมูลมา ถอดความและพิมพ์เป็นตัวอักษรแล้วเรียบเรียงเป็นสำนวนทางวิชาการ โดยให้เจ้าของข้อมูลเป็นผู้ ตรวจสอบอีกครั้ง เพื่อเป็นการยืนยันความถูกต้องของข้อมูล

3.7.2 ข้อมูลจากการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม ผู้วิจัยได้ตรวจสอบข้อมูลกับเจ้าของ ข้อมูลและผู้เกี่ยวข้องด้วยการสอบถามซ้ำในประเด็นเดียวกัน แล้วให้ความเห็นเกี่ยวกับการตีความของ ผู้วิจัย เพื่อเป็นการยืนยันความถูกต้องและเชื่อถือได้ของข้อมูล

การตรวจสอบข้อมูลทั้ง 3 ประเภทดังกล่าว ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบซ้ำเพื่อยืนยันความ ถูกต้องของข้อมูล รวมทั้งตรวจสอบความเข้าใจของผู้วิจัยเอง โดยการศึกษาเอกสารทางวิชาการ ประกอบการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและผู้ที่มีความเกี่ยวข้องเพิ่มเติม หากพบข้อมูลที่ขัดแย้งหรือข้อมูล ไม่เพียงพอ ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลซ้ำเพื่อยืนยันความถูกต้อง ก่อนนำข้อมูลตามประเด็นที่กำหนดทั้งหมด

มาสร้างเป็นข้อสรุปการวิจัยนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบเพื่อให้ได้ข้อค้นพบที่ตรงตามวัตถุประสงค์การวิจัยมากที่สุด

3.8 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยมีหลักการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นลำดับขั้นตอน โดยนำผลการวิจัยที่ได้ให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้ทรงคุณวุฒิร่วมกันตรวจสอบ หากมีข้อเสนอแนะผู้วิจัยจะนำมาปรับปรุง แก้ไขอีกครั้งจนข้อมูลครบถ้วน สมบูรณ์ ด้วยการนำเสนอผลของการวิจัยเป็นรูปเล่มและใช้วิธีพรรณนาเชิงวิเคราะห์ตามกระบวนการ ดังนี้

3.3.1 การวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร จากการค้นคว้าเอกสารทางวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยจึงได้นำข้อมูลที่ได้ออกเป็นหมวดหมู่ และ แยกแยะข้อมูลตามหัวข้อในงานวิจัยที่กำหนดแนวทางไว้ เพื่อหาคำตอบตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้

3.3.2 การวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม การเก็บข้อมูลภาคสนามจากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ในประเด็นเดียวกันมาวิเคราะห์ความเหมือนและความแตกต่างของข้อมูล นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้เก็บข้อมูลจากการสังเกตการณ์ เพื่อนำมาใช้สนับสนุนข้อมูลการวิจัยในแต่ละประเด็น

3.3.3 เมื่อผู้วิจัยได้ข้อมูลที่ผ่านการวิเคราะห์ สังเคราะห์ดังกล่าวข้างต้นแล้ว จึงได้นำ ข้อมูลทั้งหมดมาเรียบเรียงด้วยวิธีพรรณนาเชิงวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ และสรุปผลเป็นงานวิจัย สามารถแบ่งเนื้อหาออกเป็น 5 บท

3.9 การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

งานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษา ค้นคว้าข้อมูลจากแหล่งสารสนเทศทั้งจากเอกสารทางวิชาการ การสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์ แล้ววิเคราะห์ข้อมูลเป็นลำดับขั้นตอนจนข้อมูลครบถ้วนสมบูรณ์ จนเกิดเป็นผลการศึกษาในลักษณะพรรณนาเชิงวิเคราะห์ ตามวัตถุประสงค์ในการวิจัยที่กำหนดไว้ โดยนำเสนอรูปแบบวิทยานิพนธ์ในรูปแบบเอกสารทางวิชาการ 2 รูปแบบ ดังนี้

3.9.1 การนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบรูปเล่มวิทยานิพนธ์

3.9.2 การนำเสนอในรูปแบบบทความวิจัย

กล่าวโดยสรุปว่า ระเบียบวิธีวิจัยเป็นส่วนที่สำคัญที่ผู้วิจัยควรศึกษาให้ถ่องแท้ โดยกระบวนการรวบรวมข้อมูลส่วนใหญ่ จะเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์และการสังเกต โดยมีข้อควรระวังในการศึกษาคือการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องนั้น มีความน่าเชื่อถือในการให้ข้อมูลแก่ผู้วิจัยมากน้อยเพียงใด เพื่อสามารถใช้เป็นแนวทางการเขียนวิจัยของตน อีกทั้งยังช่วยให้การดำเนินการในการทำวิจัยราบรื่น และเป็นไปในแนวทางที่ตั้งไว้ เมื่อผู้วิจัยได้ดำเนินการตามระเบียบวิธีวิจัยดังกล่าวแล้ว จึงได้เข้าสู่กระบวนการคิดวิเคราะห์ข้อมูล และจะได้นำเสนอในบทที่ 4 ต่อไป

บทที่ 4

วิเคราะห์การใช้อาวุธตัวอักษรในการแสดงโขน

การวิจัยเรื่อง การใช้อาวุธตัวอักษรในการแสดงโขน มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาหลักการใช้อาวุธตัวอักษรในการแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์ โดยการรวบรวมข้อมูลด้วยกระบวนการต่าง ๆ จากการศึกษาพบว่า การใช้อาวุธของตัวอักษรในเรื่องรามเกียรตินั้นพบว่า อาวุธที่ต่างประเภทกันก็สามารถใช้งานในรูปแบบเดียวกันได้ เพียงแต่อาจจะใช้เทคนิคหรือวิธีการให้เหมาะสมกับอาวุธในแต่ละชิ้น โดยสามารถแบ่งวิธีการปฏิบัติที่เป็นหลัก ได้แก่ การถืออาวุธ การใช้อาวุธในการรำอวดฝีมือ การใช้อาวุธในการรบ ๆ ดังนั้นข้อมูลความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้อาวุธในการแสดงโขนจึงเป็นสิ่งสำคัญ และเป็นการเรียนรู้ตั้งแต่ขั้นพื้นฐานในการเรียนตัวอักษรที่พึงศึกษาและนำมาวิเคราะห์เชื่อมโยงเพื่อให้การใช้อาวุธตัวอักษรในการแสดงโขนมีความสมบูรณ์แบบมากที่สุด

จากวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบการสัมภาษณ์ การสังเกตจากการถ่ายภาพการใช้อาวุธตัวอักษร การชมการแสดงโขนที่เกี่ยวข้องกับการใช้อาวุธตัวอักษร นำเสนอเป็นประเด็นในการวิเคราะห์การใช้อาวุธตัวอักษรในการแสดงโขนตามลำดับ ดังนี้

- 4.1 อาวุธของตัวอักษร
- 4.2 การใช้อาวุธในท่าพื้นฐาน
 - 4.2.1 การจับอาวุธ
 - 4.2.2 การพกอาวุธติดตัว
 - 4.2.3 การวางอาวุธ
 - 4.2.4 การใช้อาวุธแทนท่อนาฏยศัพท์
- 4.3 การใช้อาวุธตัวอักษรสำหรับการต่อสู้
 - 4.3.1 การตี
 - 4.3.2 การรบ

4.3.3 การขึ้นลอย

4.3.4 การแทง

4.3.5 การขว้าง

4.3.6 การพุ่ง

4.3.7 การแผลง

4.3.8 การป้องกัน

4.4 การใช้อาวุธด้วยักษ์สำหรับประกอบกิริยาต่าง ๆ ของด้วยักษ์

4.4.1 การใช้อาวุธประกอบการตีบท

4.4.2 การควงอาวุธ

4.4.3 การเป่า

4.4.4 การแบก

4.4.5 การชี้

4.4.6 การเดิน

4.5 ข้อจำกัดการใช้อาวุธด้วยักษ์ในการแสดงโขน

4.1 อาวุธของตัวละครยักษ์ในการแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์

อาวุธ หมายถึง เครื่องมือที่ใช้สำหรับการต่อสู้ หรือป้องกันตัว อาวุธของไทยเรานั้น สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ อาวุธของพระมหากษัตริย์กับอาวุธของสามัญชน สำหรับอาวุธของพระมหากษัตริย์นั้น ล้วนมีความงดงามประดับประดาด้วยโลหะมีค่า และอัญมณีซึ่งประดิษฐ์เป็นลวดลายต่าง ๆ ซึ่งล้วนวิจิตรพิสดารงดงามกว่าอาวุธของคนทั่วไป¹ ทำให้เรื่องอาวุธส่งผลต่อการแสดงโขนเรื่องความสวยงามของอาวุธบางชนิด อีกทั้งยังมีการแบ่งประเภทของอาวุธที่ใช้ในการรำ ที่จะมีลักษณะที่สวยงาม ส่วนอีกประเภทจะเป็นอาวุธที่ใช้ในการรบมีลักษณะที่สะทกและไม่เป็นอันตรายแก่ผู้แสดง อีกทั้งการแสดงโขนเกือบทุกตอน จะเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับการสู้รบ ตัวละครจึงจำเป็นที่จะต้องใช้อาวุธประจำกาย ในที่นี้อาจจะเป็นอาวุธวิเศษหรืออาวุธที่ตัวละครใช้ในการต่อสู้ก็ได้

¹ กรมศิลปากร, ศิลปวัฒนธรรมไทยเล่มที่ 5 ศิลปวัตถุ กรุงรัตนโกสินทร์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์เนศ, 2525), หน้า 411.

อาวุธในการแสดงโขนเกิดจากศิลปะการต่อสู้ที่ได้รับมาจากกระบี่กระบอง คือ การฝึกหัดศิลปะการใช้ อาวุธและเครื่องป้องกันกำบังดังกล่าว เรียกว่า “วิชากระบี่กระบอง” ผู้เรียนต้องฝึกฝนให้เกิดความ คล่องแคล่วชำนาญชำนาญจนเป็น “ศิลปะ”² และเป็นอุปกรณ์ที่สำคัญ ใช้สำหรับป้องกันตัว สู้รบ หรือประกอบอากัปกิริยาต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการรำเพลงหน้าพาทย์และการตีบท นอกจากนี้ อาวุธยังสามารถแบ่งออกได้ 3 ประเภท คือ อาวุธสั้น อาวุธยาว และอาวุธพิเศษ ซึ่งหลักการหรือกลวิธีที่ใช้ก็ จะแตกต่างกันออกไปตามประเภทของอาวุธนั้น ๆ อาจารย์สุวรรณณี ชลานุเคราะห์ กล่าวว่า การแสดง ที่มีอาวุธประกอบการแสดง ผู้ออกแบบท่ารำจะต้องคำนึงถึงลักษณะของอาวุธแต่ละชนิดที่เรานำมาใช้ ขนาดอาวุธ ความยาว ความกว้าง น้ำหนักของอาวุธ ต้องจับให้ ถนัดมือ³

อาวุธของตัวยักษ์ที่ปรากฏในการแสดงโขน เรื่องรามเกียรติ์ สามารถแยกประเภทได้ดังนี้

4.1.1 อาวุธสั้น เป็นอาวุธที่ถูกจำแนกจากลักษณะของอาวุธ โดยกำหนดจากความยาวของ อาวุธชนิดนั้น ๆ ที่มีความยาวไม่เกิน 120 ซม. และเป็นอาวุธที่ใช้มือเพียงข้างเดียวในระหว่างการ แสดง สามารถเหน็บไว้ที่เข็มขัดของผู้แสดงได้ อาวุธประเภทนี้จะมีด้ามสำหรับจับหรือไม่มีก็ได้ ผู้วิจัย จึงแยกประเภทอาวุธสั้นของตัวยักษ์ ที่ปรากฏในการแสดงโขน ดังนี้

4.1.1.1 กระบอง ตรีบองหรือคทา ประเมษฐ์ บุญยะชัย ได้กล่าวไว้ว่า พลองนี้ถ้ามี ขนาดสั้นไม่เกิน 50 ซม.จะเรียกว่ากระบอง ตรีบอง หรือคทา ความสำคัญของอาวุธประเภทนี้คือ จะต้องเป็นศาสตราวุธที่ใช้สำหรับตี⁴ กระบอง จึงเป็นอาวุธพื้นฐานของตัวยักษ์ในการแสดงโขน และเป็นอาวุธฝึกหัดในการเรียนชั้นพื้นฐานของตัวยักษ์ มีลักษณะเป็นไม้สั้นเป็นท่อนทรงกลมหรือทรง เหลี่ยม ใช้สำหรับการตีหรือการทุบ ปลายกระบองส่วนบนมีขนาดใหญ่กว่าตัวกระบองเล็กน้อย ส่วนท้ายของกระบองมีด้ามจับ

² กรมศิลปากร, โขน อัจฉริยะลักษณะแห่งนาฏศิลป์ไทย, (นครปฐม : รุ่งศิลป์การพิมพ์ (1977) จำกัด, 2550), หน้า 9.

³ ธรรมนูญันท์ จันนิวงค์. การออกแบบลีลานาฏศิลป์ไทยของอาจารย์สุวรรณณี ชลานุเคราะห์ ศิลปิน แห่งชาติปี พ.ศ. 2533. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขานาฏศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2556.

⁴ ประเมษฐ์ บุญยะชัย. ศัสตราวุธของตัวละครสำคัญในเรื่องรามเกียรติ์. ศิลปนิพนธ์ ประกาศนียบัตรวิชานาฏศิลป์ชั้นสูง สาขาวิชานาฏศิลป์ โรงเรียนนาฏศิลป์ กรมศิลปากร, 2514.

ธีรเดช กลิ่นจันทร์ ได้กล่าวไว้ว่า ตามที่โบราณจารย์ได้มีการถ่ายทอดสืบต่อกันมา “คทา” ที่ใช้ในการแสดงโขนของกรมศิลปากร จะมีลักษณะเป็นทรงกลมหรือทรงเหลี่ยม ทำจากโลหะ หรือไม้เนื้อแข็ง มีเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 3 ซม.ระดับกระบอกหรือมุก มีความยาวตลอดด้าม ประมาณ 50 ซม.⁵ กระบอง หรือคทาที่ปรากฏในการแสดงโขน เช่น คทาเพชรของอสุรพหุ มหามุข กระบองเพชรของกุมภกรรณ กระบองเกลียวของเสนายักษ์ เป็นต้น

นายวันเฉลิม ปู่ซึ้ง ได้กล่าวว่า ในการสร้างกระบอง ช่างจะมีร้านกลึงไม้ที่เป็นร้านประจำ โดยไม่ได้มีการออกแบบหรือกำหนดขนาดของกระบอง เนื่องจากที่ร้านสร้างไม้ได้ขนาดที่สวยงามและเหมาะสมกับการแสดงอยู่แล้ว แต่ถ้าหากลูกค้าสั่งแบบระบุรายละเอียดหรือกำหนดขนาดมา ช่างก็จะเป็นคนวาดแบบและออกแบบขนาดของกระบองให้สวยงาม⁶

ภาพที่ 1 กระบอง ตรีกระบองหรือคทา

ที่มา : ธีรเดช กลิ่นจันทร์ เรื่องอยู่

ส่วนประกอบของกระบองมีส่วนประกอบทั้งหมด 2 ส่วน ดังนี้

4.1.1.1.1 ตัวกระบอง หรือส่วนที่เอาไว้ใช้ไว้สำหรับทุบหรือตี จะมีลักษณะเป็นเกลียวขั้วพันกันตั้งแต่ส่วนโคนจนถึงปลายกระบอง ซึ่งเกิดจากการแกะหรือกลึงไม้ กระบองที่

⁵ ธีรเดช กลิ่นจันทร์. การรำเพลงหน้าพาทย์เพลงกลมในการแสดงโขน. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สาขานาฏศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.

⁶ สัมภาษณ์ วันเฉลิม ปู่ซึ้ง, คีตศิลป์ สำนักการสังคีต กรมศิลปากร, 5 สิงหาคม 2565.

เป็นเกลียวข้วน จะมีรูปแบบเป็นทรงกระบอก นิยมทาสีเงินหรือปิดด้วยแผ่นเงิน ด้านบนสุดของปลายกระบอก จะมีการแกะหรือกลึงเป็นหัวบัว และทาสีทองหรือปิดด้วยแผ่นทองคำเปลว ตัวกระบอกประเภทนี้ จะนิยมใช้กับตัวยักซ์ที่มียศตำศักดิ์ เช่น เสนายักซ์ เสนาบดียักซ์ และพญาัยักซ์ที่ทำการแสดงเกี่ยวกับการรบ ส่วนตัวกระบอกที่ไม่มีเกลียวข้วนหรือกระบอกที่มีลักษณะพื้นผิวที่เรียบจะนิยมประดับเพชรเทียมหรือกระจกตัด เพื่อให้เกิดความแวววาวและสวยงามแก่ตัวกระบอก รูปทรงของตัวกระบอกชนิดนี้มีหลากหลายรูปทรง เช่น ทรงกระบอก ทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัส และทรงข้าวหลามตัด เป็นต้น ส่วนปลายกระบอกจะมีการกลึงเป็นรูปหัวบัวและทาสีทองหรือปิดด้วยแผ่นทองคำเปลว เช่นเดียวกันกับกระบอกที่เป็นเกลียวข้วน ตัวกระบอกประเภทนี้ จะนิยมใช้กับตัวยักซ์ที่มีฐานะเป็นกษัตริย์ และใช้ประกอบกรรมาเพื่อให้เกิดความสวยงาม ตัวกระบอก จะมีขนาดความยาวตั้งแต่ 45 – 50 ซม. และเส้นรอบวงของตัวกระบอก ประมาณ 10 -12 ซม. ทั้งนี้เส้นรอบวงของตัวกระบอก จะไม่มีขนาดที่ตายตัว เนื่องจากส่วนโคนของกระบอกจะมีขนาดเล็กกว่าส่วนปลายกระบอก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้ผลิตหรือผู้ออกแบบอาวุธชนิดนี้

ภาพที่ 2 ตัวกระบอกทรงข้าวหลามตัด ทรงแปดเหลี่ยม ทรงกระบอกเกลียวข้วน

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

4.1.1.1.2 ด้ามกระบอก หรือส่วนที่เอาใช้ใช้ในการจับหรือถือของอาวุธชนิดนี้ ทำด้วยไม้กลึง อยู่บริเวณส่วนท้ายของตัวกระบอก ด้ามกระบอกจะประกอบด้วย ข้อต่อ ด้ามจับ และหัวบัว ด้ามกระบอกจะต้องมีความสัมพันธ์กับตัวกระบอก คือ ถ้าหากตัวกระบอกเป็นเกลียวข้วน ด้ามกระบอกก็จะมีลักษณะที่เป็นพื้นผิวเรียบ มีการทาสีทองหรือปิดแผ่นทองบริเวณข้อต่อและหัวบัว ส่วนด้ามจับจะมีการลงสีคือ สีดำ หรือ สีแดงก็ได้ แต่ในปัจจุบันก็อาจจะมีการกระหนะลายและประดับเพชรเทียมตรงบริเวณข้อต่อและหัวบัว เพื่อให้มีความสวยงาม แต่ก็ไม่มากจนเกินไป ส่วนใหญ่จะถูกสร้างขึ้นเพื่อให้มีความแตกต่างระหว่างตัวเสนายักซ์และพญาัยักซ์ ส่วนด้ามกระบอกสำหรับ

ตัวกระบองที่ประดับกระจกตัด ก็จะมีการตีลวดลายประดับเพชรเทียมและทาสีทองหรือปิดแผ่นทอง ด้ามจับจะมีการประดับกระจกตัดหรือทาสีดำ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการออกแบบเพื่อให้สะดวกต่อการใช้งานของอาวุธชนิดนี้ ความยาวของด้ามกระบองจะมีความยาวประมาณ 17 ซม. เส้นรอบวงของด้ามกระบองประมาณ 10 ซม. ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับส่วนตัวกระบองด้วย ผู้สร้างและผู้ออกแบบจะต้องกำหนดให้ทั้งสองส่วนนี้มีความสมดุลกันระหว่างตัวกระบองและด้ามกระบอง

ภาพที่ 3 ด้ามกระบองประดับกระจก ด้ามกระบองปิดทองเขียนลาย ด้ามกระบองทาสีทอง
ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

4.1.1.2 พระขรรค์ เป็นศาสตราวุธโบราณชนิดหนึ่งของไทยที่นับถือว่าเป็นศาสตราวุธของเทพเจ้าที่ศักดิ์สิทธิ์ พระขรรค์มีความสำคัญมากและจัดเป็นเครื่องราชูปโภคที่สำคัญอย่างยิ่งของพระมหากษัตริย์ มีลักษณะเป็นมีด 2 คม ยาวประมาณ 501 ซม.⁷ พระขรรค์ในการแสดงโขนเป็นอาวุธที่ใช้ในระยะใกล้ ใช้สำหรับฟันหรือแทงศัตรู ส่วนใหญ่ จะเป็นอาวุธประจำตัวของ ลิงพญา และวานรสิบแปดมงกุฏ ในการแสดงโขนไม่ปรากฏชื่อพระขรรค์ที่ตัวยักษ์ใช้ในการแสดง

CHULALONGKORN UNIVERSITY

⁷ ประเมษฐ์ บุญยะชัย. ศัสตราวุธของตัวละครสำคัญในเรื่องรามเกียรติ์. ศิลปินพจน์ ประกาศนียบัตร
วิชานาฏศิลป์ชั้นสูง สาขาวิชานาฏศิลป์ โรงเรียนนาฏศิลป์ กรมศิลปากร, 2514.

ภาพที่ 4 พระขรรค์

ที่มา : ธรรม์พัฒนกร เรื่องอยู่

ส่วนประกอบของพระขรรค์มีองค์ประกอบ 2 ส่วน ได้แก่

4.1.1.2.1 ตัวพระขรรค์ มีลักษณะเป็นใบมีด 2 คม เรียว ยาวและตรง ตัวพระขรรค์จะมีขนาดความกว้างของใบมีดส่วนปลาย ประมาณ 4 ซม. ส่วนปลายมีความแหลม ส่วนโคนของใบมีดจะมีขนาดแคบกว่า ประมาณ 3 – 3.5 ซม. จากโคนจนถึงปลายของใบมีดจะมีส่วนโค้งและเว้า ขนาดความยาวของใบมีด ประมาณ 47 – 50 ซม. วัสดุที่ใช้ทำตัวพระขรรค์จะมีสองชนิดคือ ไม้หรือโลหะ ตัวพระขรรค์ที่สร้างจากโลหะ จะถูกตัดจากโลหะให้เป็นรูปใบมีด มีการเจียเพื่อให้เกิดเป็นมิติของใบมีดแต่จะไม่มีคม เนื่องจากเพื่อความปลอดภัยในการแสดง ใบมีดจะถูกขัดเงาเพื่อให้เกิดความแวววาวและสมจริงกับใบมีดมากที่สุด ตัวพระขรรค์ที่ทำจากโลหะจะต้องมีก้านของใบมีด สำหรับหยั่งลงไปในตัวจับ ส่วนตัวพระขรรค์ที่ทำจากไม้ ส่วนใหญ่จะนิยมทำต่อจากตัวจับ โดยการเจียให้เกิดความคมคล้ายใบมีด ทางด้วยสีเงินหรือปิดแผ่นเงินตรงใบมีด นิยมใช้ไม้เนื้อแข็งมาทำเป็นอาวุธชนิดนี้ พระขรรค์ในการแสดงโขนที่มีฤทธิ์มาก เช่น พระขรรค์แก้วสุรगานต์ พระขรรค์โมลี พระขรรค์สุรगานต์

ภาพที่ 5 ใบพระขรรค์แบบโลหะ ใบพระขรรค์แบบไม้
ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ภาพที่ 6 ใบพระขรรค์แบบมีกั้น ใบพระขรรค์แบบทำต่อจากด้ามจับ
ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

4.1.1.2.2 ด้ามพระขรรค์ ส่วนใหญ่จะถูกสร้างขึ้นจากไม้เนื้อแข็ง แต่ก็มีส่วนด้ามที่ถูกสร้างขึ้นจากโลหะดุนลายซุบทอง แต่เนื่องจากมีราคาที่สูงมาก จึงไม่นิยมนำมาใช้นัก ด้ามพระขรรค์มีขนาดความยาว ประมาณ 17 – 21 ซม. เส้นรอบวงประมาณ 10 ซม. ประกอบไปด้วย ข้อต่อ ด้ามจับ และหัวบัว ในส่วนของข้อต่อและหัวบัว จะมีการกระหนะลาย ลงรักปิดทองและประดับเพชรเทียม หรือ ปิดทองคำเปลวอย่างเดียวกันก็ได้ ในส่วนของด้ามจับ จะนิยมทาสีดำเพียงสีเดียว แต่ในกรณีที่ด้ามพระขรรค์เป็นโลหะดุนลาย ส่วนของด้ามจับจะเป็นสีทองเนื่องจากการซุบทองเพื่อให้เกิดความสวยงาม

ภาพที่ 7 ด้ามพระขรรค์แบบกระหนะลาย ด้ามพระขรรค์แบบเรียบ

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

4.1.1.3 คร เป็นอาวุธชนิดหนึ่งที่จำลองมาจากธนู สามารถใช้ตีหรือยิงลูกศรใส่ศัตรูได้ และเป็นอาวุธที่มีบทบาทสำคัญมากที่สุดในเรื่องรามเกียรติ์ ตัวละครเอกทุกตัวใช้ครเป็นศาสตราวุธทั้งสิ้น ครในการแสดงโขนมีลักษณะพิเศษคือไม่มีสาย เวลายิงหรือทางนาฏยศัพท์ว่า แผลง ใช้การสมมุติว่ามีสาย ครในวรรณคดีทำด้วย ไม้ หรือหวายเทศ (หวายเส้นเล็ก ขนาดนิ้วมียาวประมาณ 100 ซม. หัวครทำด้วยหนังสัตว์ แกะเป็นรูปสัตว์ในวรรณคดีต่าง ๆ เป็นต้นว่า พญานาค เหยรา นรสิงห์ ปิดทองประดับกระจกให้สวยงาม ปลายครถักด้วยเชือกแล้วลงรักปิดทอง⁸ ในปัจจุบันคร ได้มีการออกแบบให้มีความสวยงามมากยิ่งขึ้นตามรูปแบบของผู้สร้างสรรค์ ความยาวของคร อาจจะมีความยาวมากกว่า 100 ซม. เพื่อที่จะสามารถตัดให้มีส่วนโค้งของตัวครเพื่อให้เกิดความสวยงาม และยังมีการแบ่งแยกกันระหว่างครที่ใช้รำเพื่อความสวยงาม จะเรียกว่าครรำ และครตี เป็นชื่อเรียกสำหรับครที่ใช้ในการสู้รบ วันเฉลิม ปู่ซึ้ง ได้กล่าวไว้ว่าในการเลือกหวายที่นำมาทำคร ตัวช่างจะเป็นคนเดินเลือกซื้อครเอง ไม่สามารถสั่งมาได้อย่างเช่นของประเภทอื่น ๆ เนื่องจากต้องไปเลือกดูว่าหวายมีความแข็งแรงขนาดไหน และเลือกที่จะใช้หวายแบบไม่ปอกเปลือกเนื่องจากให้ความแข็งแรงมากกว่าหวายที่แกะเปลือก⁹ ครที่ปรากฏในการแสดงโขน เช่น ครพระพรหมของบรรลัยกัลป์ ครรามสูรเป็นครของรามสูรที่ถวายให้พระราม เป็นต้น

⁸ ประเมษฐ์ บุญยะชัย. ศัสตราวุธของตัวละครสำคัญในเรื่องรามเกียรติ์. ศิลปนิพนธ์ ประกาศนียบัตร วิชานาฏศิลป์ชั้นสูง สาขานาฏศิลป์ โรงเรียนนาฏศิลป์ กรมศิลปากร, 2514.

⁹ สัมภาษณ์ วันเฉลิม ปู่ซึ้ง, คีตศิลป์ สำนักการสังคีต กรมศิลปากร, 5 สิงหาคม 2565.

ภาพที่ 8 คร

ที่มา : ธรรม์พัฒนกร เรื่องอยู่

ส่วนประกอบของคร มืองค์ประกอบ 3 ส่วน ได้แก่

4.1.1.3.1 หัวคร ส่วนใหญ่จะถูกสร้างขึ้นจากหนังสัตว์ (หนังวัวฟอกขาว) เนื่องจากมีความเหนียวและแข็งแรง แต่ในปัจจุบันก็มีการลดต้นทุนมาใช้การดาษปะเก็นแทนการใช้หนัง เนื่องจากมีราคาที่ถูกกว่าหนังสัตว์ หัวครนิยมฉลุลายเป็นพญานาค แต่ในบางครั้ง ก็มีลายที่แตกต่างกัน เช่น ลายพญาครุฑ ลายเหรา เป็นต้น ความยาวของหัวคร วัดจากปลายหัวครจนถึงด้ามคร มีขนาดความยาวประมาณ 20 – 23 ซม. ถ้าหากเป็นครตีหรือครที่เอาไว้อใช้สำหรับการสู้รบ จะนิยมนำด้วยสีทองและเขียนลวดลายด้วยสีต่าง ๆ ส่วนครรำ หรือครที่เอาไว้อใช้ในการรำอวดฝีมือจะมีการกระหนะลายลงรักปิดทองและประดับเพชรเทียม หรือฉลุลวดลายส่วนต่าง ๆ ของหัวครให้มีมิติเพิ่มมากขึ้นและก็ยังมีการวาดลวดลายด้วยสีต่าง ๆ เช่นเดียวกันกับครตี แต่ก็จะใช้การปิดทองแทนการทาสีทองที่บริเวณหัวครและมีรายละเอียดที่มากกว่าครตี

ภาพที่ 9 หัวครแบบกระหนะลาย หัวครแบบเขียนลาย (ครรำ) หัวครแบบเขียนลาย (ครตี)

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

4.1.1.3.2 ด้ามศร ด้ามจับของศรทำจากหวาย มีความยาวตั้งแต่ 95 – 120 ซม. เส้นรอบวง ประมาณ 5 – 6 ซม. ด้ามศรจะถูกถักด้วยเชือกไนลอนสีขาว ขนาด 2 -3 มม.เป็นลายเกลียว หรือลายตะกรุด เมื่อถักเสร็จแล้วจะมาขนาดความยาว 15 - 20 ซม. ทาด้วยสีทองหรือลงรักปิดทองก็ได้ แต่ต้องให้มีความสัมพันธ์กับส่วนหัวศร ส่วนด้ามจับสามารถทาสีอะไรก็ได้ เช่น สีดำ สีแดง สีน้ำเงิน หรือสีธรรมชาติ ก็ได้ ด้ามศรถ้าหากเป็นศรตี จะไม่นิยมตัดศรให้โค้ง เนื่องจากไม่สะดวกต่อการแสดง แต่ถ้าหากเป็นศรรำ ก็จะมีการตัดตัวหวายให้มีความโค้งเพื่อให้เกิดความสวยงาม

4.1.1.3.3 ปลายศร หรือหางศร เป็นการเหลาหวายให้มีลักษณะเรียวยาว ถ้าหากเป็นศรตีจะไม่นิยมตัดให้ปลายศรโค้งงอ แต่ในกรณีที่เป็นศรรำ จะนิยมตัดปลายศรให้โค้งรับกับส่วนที่เป็นหัวศร เมื่อตัดแล้วศรจะมีรูปทรงคล้ายกับคันธนู ในบางครั้งอาจจะมีการฉลุนั่งหรือกระดาดปะเก็นเป็นลวดลายที่มีขนาดเล็กกว่าหัวศร สามารถกระหนะลายหรือวาดลวดลายได้ แต่ต้องมีความสอดคล้องกันกับหัวศร จากนั้นก็ถักเชือกไนลอนสีขาวขนาด 2 – 3 มม. เป็นลายเกลียว หรือลายตะกรุด มีความยาวอยู่ที่ 20 – 30 ซม. ตามประเภทของศร ปลายศรจะทาด้วยสีทองหรือลงรักปิดทองก็ได้

ภาพที่ 10 ปลายศรแบบเพิ่มลายหางศร ปลายศรแบบตัดโค้ง (ศรรำ) ปลายศรแบบตรง (ศรตี)

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

4.1.1.4 ขวานเพชร เป็นอาวุธที่มีขนาดสั้น ใช้สำหรับสู้รบระยะใกล้ และเป็นอาวุธประจำกายพิเศษเฉพาะกับยักษ์บางตนที่มีอิทธิฤทธิ์ หรือได้ประสิทธิประสาทจาก เทพเจ้า¹⁰ ขวาน

¹⁰ ปิยชาติ แก้วมณี. อาวุธของตัวยักษ์พหุพงศ์ในการแสดงโขนตามบทโขนกรมศิลปากร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาศิลปการแสดง คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 2560.

เพชรที่ปรากฏในการแสดงโขน มีเพียงตัวละครที่ใช้อาวุธชนิดนี้ คือ รามสูร อสูรเทพบุตรที่มีความเกี่ยวข้องกับตำนานวสันตนิยายของไทย โดยประเสริฐ สันติพงษ์ ได้กล่าวไว้ว่า ขวานเพชรเป็นอาวุธที่เป็นสัญลักษณ์ของรามสูร ที่อาจกล่าวได้ว่าเมื่อกล่าวถึงรามสูรก็ต้องเห็นขวานเพชร ขวานเพชรจะทำด้วยไม้แล้วติดกระจกโดยตัวรามสูรจะใช้ในลักษณะต่าง ๆ เช่น ถือรำตีบท เหน็บไว้ที่เข็มขัดในลักษณะส่วนท้ายของด้ามขวานทั้งลงพื้น ด้ามขวานจะอยู่ที่เข็มขัดโดยให้ด้านคมของขวานหันออกไปด้านขวาหรือขัดกับหัวเข็มขัด ปัจจุบันในบางครั้งได้ใช้สติ๊กเกอร์ติดแทนกระจก เพื่อความคงทน เพราะในการแสดงรามสูรจะต้องขว้างขวานไถ่นางเมขลาและใช้กระบวนท์ารบกับพระอรชุน ควรมีความยาวประมาณ 40 เซนติเมตร¹¹

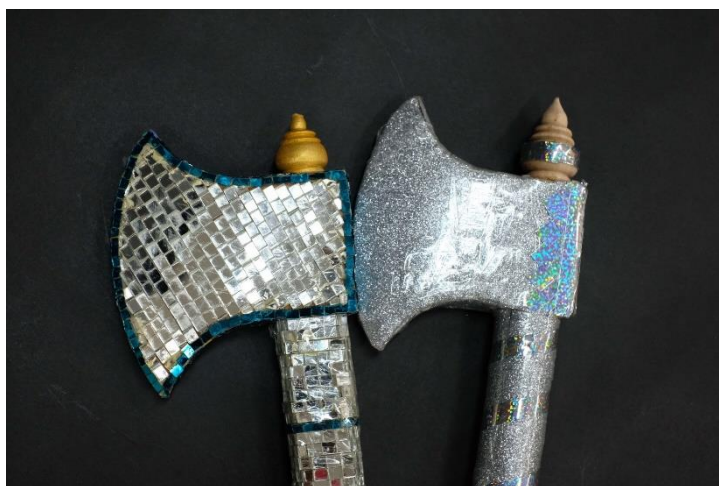
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ภาพที่ 11 ขวานเพชร
ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ส่วนประกอบของขวานเพชร มีองค์ประกอบ 2 ส่วน ได้แก่

4.1.1.4.1 ใบขวาน สามารถใช้ไม้เนื้อเหนียวหรือโลหะมาสร้างเป็นใบขวานได้ แต่ในการแสดงโขนจะใช้ไม้เนื้อเหนียวในการทำ เนื่องจากขวานในการแสดงโขนเป็นขวานเพชร จึงนิยมใช้วัสดุที่เป็นไม้นำมาตัดเป็นรูปใบขวาน เพื่อที่จะได้ทำการติดกระจกตัดหรือติดสติ๊กเกอร์ไฮโลแกรม เพื่อให้เกิดความแวววาวกับอาวุธชนิดนี้ อีกทั้งยังไม่เป็นอันตรายต่อผู้แสดง ใบขวานมีขนาด

¹¹ ประเสริฐ สันติพงษ์. กระบวนท์ารำของรามสูรในการแสดงเบ็กรงละครใน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.

ความยาวโดยวัดจากส่วนคมของใบขวานจนถึงสันขวานมีความยาว 15 -18 ซม. ส่วนสูงของใบขวานด้านที่เป็นคมมีขนาด 12 - 15 ซม. ส่วนสูงของสันขวานมีขนาด 6 – 7 ซม. ถ้าหากเป็นใบขวานที่ใช้สำหรับการรำจะนิยมใช้กระจกตัดในการประดับใบขวาน มีการกระหนะลายและลงรักปิดทองประดับด้วยเพชรเทียมก็ได้ ส่วนใบขวานที่ใช้สำหรับการต่อสู้ นั้น จะนิยมใช้สติกเกอร์โฮโลแกรมที่มีความแวววาวแต่น้อยกว่ากระจกตัด เนื่องจากให้เกิดความปลอดภัยแก่นักแสดงและไม่เกิดความเสียหายแก่อาวุธที่ใช้แสดงด้วย

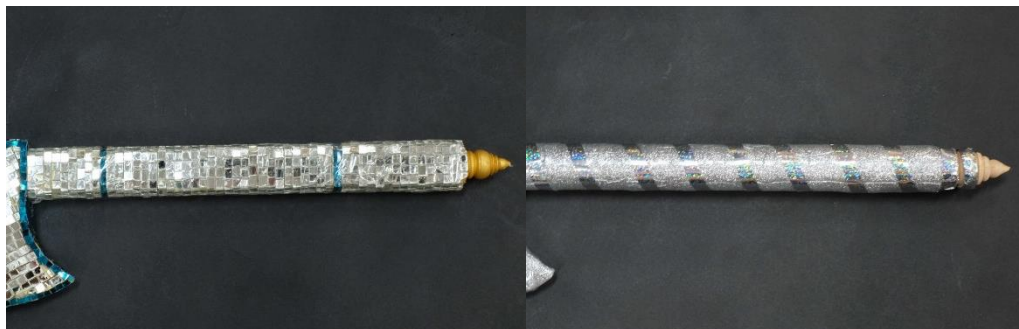
ภาพที่ 12 ใบขวานแบบติดกระจกตัด ใบขวานแบบติดสติกเกอร์โฮโลแกรม

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4.1.1.4.2 ด้ามขวาน หรือส่วนที่ใช้จับ จะใช้ไม้มาทำเป็นด้ามขวาน สามารถ

มีรูปทรงต่าง ๆ เพื่อเป็นด้ามขวานได้ เช่น ด้ามขวานทรงกระบอก ด้ามขวานทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า ฯ ทั้งนี้ ต้องคำนึงถึงความสะดวกในการแสดงด้วย ด้ามขวานอาจจะมีการประดับที่เป็นด้ามตรงหรือด้ามงอก็ได้ ขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้ใช้ที่ออกแบบอาวุธชนิดนี้ ความยาวของด้ามขวานจะอยู่ที่ 30 – 35 ซม. เส้นรอบวงของด้ามขวานมีขนาด 8 – 10 ซม. ด้ามขวานสามารถประดับกระจก หรือสติกเกอร์โฮโลแกรมก็ได้ แต่ต้องให้มีความสัมพันธ์กันระหว่างตัวใบขวานและด้ามขวาน

ภาพที่ 13 ด้ามขวานแบบติดกระจกตัด ด้ามขวานแบบติดสติ๊กเกอร์โฮโลแกรม
ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

4.1.2 อาวุธยาว ผู้วิจัยได้ทำการจำแนกอาวุธชนิดนี้จากลักษณะของอาวุธ โดยกำหนดจาก ความยาวของอาวุธชนิดนั้น ๆ ที่มีความยาวตั้งแต่ 120 ซม. และเป็นอาวุธที่ใช้มือทั้งสองข้าง หรือใช้ มือเพียงข้างเดียวในระหว่างทำการแสดง ผู้วิจัยจึงแยกประเภทของอาวุธยาวที่เป็นอาวุธของตัวักษ์ใน การแสดงโขน ดังนี้

4.1.2.1 หอก ในนาฏศิลป์นั้นมีรูปร่างลักษณะเช่นเดียวกันกับหอกที่เป็นอาวุธจริง ที่เป็นอาวุธประจำกายที่ใช้ในการรบของพลเดินเท้า และเป็นอาวุธที่ใช้ได้เฉพาะการแทงอย่างเดียว เท่านั้น¹² แต่หอกในการแสดงจะมีขนาดเล็กกว่า ความยาวประมาณ 1.6 ซม. ทั้งนี้ ความยาวของหอก ก็ขึ้นอยู่กับตัวผู้แสดงด้วยเพราะต้องเลือกหอกให้เหมาะสม เพื่อสะดวกต่อการแสดงในแต่ละครั้ง อนุชา บุญยัง ได้กล่าวเกี่ยวกับหอกในการแสดงโขนไว้ว่า ตัวหอกหรือใบหอก มีความยาวประมาณ 30 ซม. มีลักษณะคล้ายมีด 2 คม ส่วนที่กว้างที่สุดประมาณ 5 ซม. ปลายแหลม ส่วนโคนเล็ก ทำด้วย โลหะชนิดหนึ่ง เช่น ทองเหลือง อลูมิเนียม ด้ามหอก ทำด้วยไม้เนื้อแข็งหรือหวาย ขนาดกว้าง ประมาณจุดศูนย์กลาง 1 นิ้วครึ่ง หรือขนาดกำพอเหมาะมือ ยาวประมาณ 190 ซม. ทาสีดำในส่วนติด กับใบหอกอาจตกแต่งลวดลายให้สวยงาม¹³ ในปัจจุบัน ตัวหอกหรือใบหอก สามารถใช้ไม้เนื้อแข็งหรือ หวายโป่งขนาดพอกำมือ เหล่าเป็นใบหอกและปิดแผ่นเงิน แทนการใช้ใบหอกแบบโลหะ ส่วนด้ามหอก ก็มีการแกะลวดลายปิดทองประดับเพชรเทียมเพื่อเพิ่มความสวยงามของอาวุธชนิดนี้ หอกที่ปรากฏในการ

¹² กรมยุทธการทหารบก โดยกองประวัติศาสตร์ทหาร, **วิวัฒนาการแห่งศัสตราวุธในกองทัพไทย** (กรุงเทพฯ : อรุณการพิมพ์, 2549), หน้า 46.

¹³ อนุชา บุญยัง. **การแสดงโขนของอากาศไต**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขานาฏศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

แสดงโขนที่เป็นที่รู้จักและมีฤทธิ์มาก เช่น หอกโมกข์ศักดิ์ของกุมภกรรณ หอกกบิลพัทของทศกัณฐ์ หอกแก้วของพญาพุชน์ หอกแก้ววราวุธของมุลพลัม หอกแก้วสุรกานต์ของมารกระบิล เป็นต้น

ภาพที่ 14 หอก

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ส่วนประกอบของหอก มีส่วนประกอบทั้งหมด 3 ส่วน ได้แก่

4.1.2.1.1 ใบหอก มีลักษณะใบมีด 2 คมเช่นเดียวกับใบพระขรรค์ แต่มีขนาดที่สั้นกว่า มีความยาวประมาณ 25 – 30 ซม. ขนาดความกว้างของใบหอกประมาณ 4 – 6 ซม. ขนาดของใบหอกจะต้องมีความสัมพันธ์กันระหว่างความยาวและความกว้าง ใบหอกสามารถสร้างจากโลหะ หรือหวายก็ได้ขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้ใช้ ใบหอกที่ถูกสร้างจากโลหะจะตัดเป็นรูปใบมีด 2 คม มีก้านสำหรับหยั่งลงไปติดามหอกเช่นเดียวกับพระขรรค์ ใบหอกที่สร้างจากโลหะจะต้องเป็นใบหอกที่ถูกกลมคม เพื่อความปลอดภัยแก่ผู้แสดงและจะนิยมใช้กับการรำอวดฝีมือของผู้แสดง ส่วนใบหอกที่สร้างจากหวายมักจะถูกสร้างต่อจากด้ามหอก ไม่มีการแยกส่วนเช่นเดียวกับใบที่สร้างจากโลหะ โดยการเหลาหวายให้เป็นรูปใบหอกจากนั้นปิดแผ่นเงิน เพื่อความสวยงาม ใบหอกที่ถูกสร้างจากหวายจะนิยมใช้กับการรบ เนื่องจากเป็นการรักษาความปลอดภัยของผู้แสดงและยังเป็นการรักษาอุปกรณ์ในการแสดงอีกด้วย

ภาพที่ 15 ไบหอกแบบทำจากโลหะ ไบหอกแบบทำจากไม้

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

4.1.2.1.2 ด้ามหอก มีลักษณะเป็นด้ามยาวทรงกระบอก มีความยาว 140 – 160 ซม. เส้นรอบวง 8 – 12 ซม. สร้างจากไม้เนื้อแข็งหรือหวาย ส่วนบนของด้ามหอกเรียกว่าคอกหอก จะอยู่ตรงบริเวณส่วนข้อต่อระหว่างไบหอกและด้ามหอก คอกหอกสามารถกระแทกและลงรักปิดทองประดับเพชรเทียมได้ หรือแกะเนื้อไม้เพื่อให้เกิดลวดลายบริเวณคอกหอกจากนั้นก็ทำการทาสีทองหรือลงรักปิดทองก็ได้ ส่วนด้ามหอกก็จะเป็นไม้เนื้อเรียบจนถึงปลายหอก นิยมทาสีดำหรือใช้สีธรรมชาติจากเนื้อไม้ที่ทำด้ามหอก ปลายของด้ามหอกนิยมทำเป็นรูปหัวบัวหรือเป็นปลายตัดก็ได้ สมศักดิ์ ทัดดี ได้กล่าวไว้ว่า ด้ามหอกที่เป็นด้ามแบบปล้องไผ่ (ไผ่น้ำเต้า) ได้รับแรงบันดาลใจจากด้ามหอกของจริง ตนเองจึงได้ออกแบบเพื่อให้เกิดความสวยงามและเหมาะสมกับการแสดงมากขึ้น โดยการวาดแบบและขนาดของด้ามหอกให้ที่ร้านกลึงไม้สร้างออกมาให้ โดยใช้ไม้เนื้อแข็งในการสร้าง ในระยะหลัง ได้มีการเพิ่มลายตาไผ่อยู่ที่ด้ามจับในแต่ละปล้องด้วย¹⁴

¹⁴ สัมภาษณ์ สมศักดิ์ ทัดดี, ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ไทย โชนย์กษั สถาปนบัณฑิตพัฒนศิลป์, 16 สิงหาคม 2565.

ภาพที่ 16 ด้ามหอกแบบแกะลายปล้องไม้ ด้ามหอกแบบด้ามเรียบ

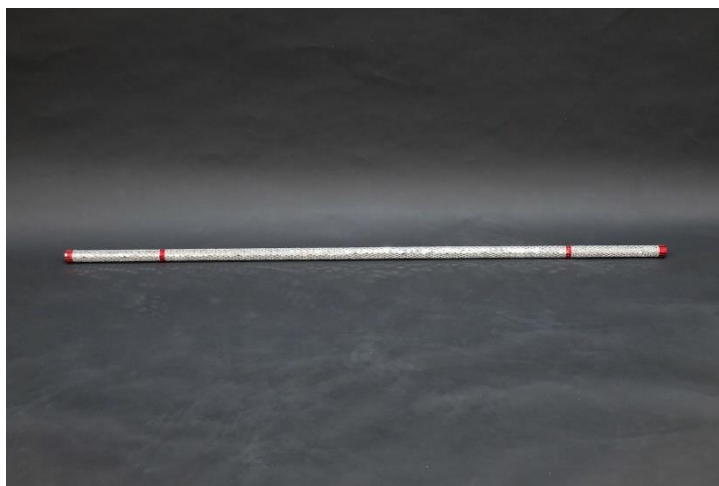
ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

4.1.2.1.3 กระบังหอก คือส่วนที่อยู่กั้นระหว่างใบหอกและด้ามหอก ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางไม่เกิน 7 ซม. จะมีลักษณะเป็นวงกลมหรือเป็นสี่เหลี่ยม กระบังหอกจะนิยมสร้างจากหนังสัตว์ เนื่องจากมีความแข็งแรงของวัสดุที่นำมาสร้าง สามารถลู่ดลคลาย และทำการกระแห่นคลาย ลงรักปิดทองประดับเพชรเทียม เพื่อให้เกิดความสวยงามได้

4.1.2.2 กล้องแก้ว หรือ กล้องยา คือพลองที่ใช้ในการแสดงนาฏศิลป์นั้น มีทั้งที่ทำด้วยไม้หรือหวายธรรมดา เราเรียกว่าพลอง แต่ถ้าประดับกระจก ประดับมุก ให้สวยงามแล้วและใช้เป็นศิขตราวุธของตัวละครสำคัญก็มีชื่อเรียกต่าง ๆ กันไป¹⁵ กล้องแก้ว เป็นอาวุธประจำตัวของมัยราภณ์ ในเรื่องรามเกียรติ์ มีลักษณะเป็นพลองประดับกระจก มีความยาว 160 - 170 ซม. หรือประดับเปลือกมุก เพื่อให้เกิดความสวยงามกับอาวุธชนิดนี้ กล้องแก้วเป็นอาวุธที่สำคัญและมีความพิเศษในการใช้งาน ถือว่าเป็นอาวุธประเภทพลองที่ใช้สำหรับการตี แต่สำหรับกล้องแก้วนั้น จะมีความสามารถที่เพิ่มขึ้นมาอีกหนึ่งอย่าง คือสามารถเป่ายาที่เป็นยาสลบ เพื่อใช้ในการสะกดทัพของพระรามได้ ทั้งนี้ในการแสดงละครนอกเรื่องสังข์ทอง ไม้เท้าของเจ้าเงาะยังมีลักษณะเช่นเดียวกันกับกล้องแก้วในการแสดงโขนด้วยเช่นกัน ไม้เท้าศักดิ์สิทธิ์ น่าจะเป็นอาวุธสำคัญของเมืองยักษ์ หรือเป็น

¹⁵ ประเมษฐ์ บุณยะชัย. ศิขตราวุธของตัวละครสำคัญในเรื่องรามเกียรติ์. ศิลปนิพนธ์ประกาศนียบัตรวิชานาฏศิลป์ชั้นสูง สาขาวิชานาฏศิลป์ โรงเรียนนาฏศิลป์ กรมศิลปากร, 2514.

อาวุธประจำเมือง โดยที่นางพันธุรัตครอบครองไว้¹⁶ จากข้อความข้างต้น จะเห็นได้ว่าอาวุธบางชนิดในการแสดงโขน ก็มีลักษณะเช่นเดียวกันกับการแสดงละครได้ด้วย อีกทั้งยังเป็นอาวุธของตัวยักษ์

ภาพที่ 17 กล้องแก้ว หรือ กล้องยา
ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ส่วนประกอบของกล้องแก้ว มีส่วนประกอบทั้งหมด 1 ส่วน คือ

4.1.2.2.1 ตัวพลองหรือตัวกล้องแก้ว มีลักษณะเป็นไม้พลองมีความยาวประมาณ 160 – 170 ซม. ขนาดเส้นรอบวงของตัวพลองมีขนาด 10 ซม. ทำจากไม้เนื้อแข็ง กล้องแก้วจะถูกประดับด้วยกระจกตัดหลากสี เช่น สีขาว สีแดง สีนํ้าเงิน สีเขียว สีเหลือง เป็นต้น ทั้งนี้การเลือกสีของกระจกที่นำมาประดับตัวพลองขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้ออกแบบ ลวดลายในการประดับกระจกก็ไม่มีลวดลายที่ตายตัว ขึ้นอยู่กับช่างที่สร้างสรรค์ผลงานและผู้ออกแบบด้วย

¹⁶ คมวัชร พสุจันทร์แดง. กลมเงาะ : กรณีศึกษาด้านนาฏศิลป์ บริบททางจริยธรรม และคุณธรรม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขานาฏศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553.

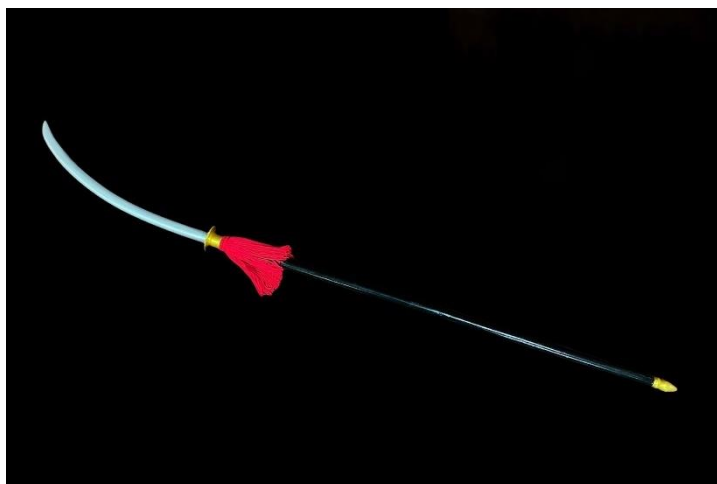
ภาพที่ 18 ลวดลายของก้องแก้ว

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

4.1.2.3 ง้าว เป็นอาวุธที่ใช้สำหรับฟันและแทง ด้ามจับมีความยาว ใบง้าวมีรูปร่างแบน ปลายโค้งเล็กน้อยเหมือนใบดาบ แต่ลักษณะของการใช้จะมีระยะการต่อสู้ที่ไกลกว่าดาบ เนื่องจาก ด้ามจับของง้าวจะมีความยาวเช่นเดียวกับหอก กรมยุทธการทหารบก โดยกองประวัติศาสตร์ทหาร ได้กล่าวเรื่องง้าวไว้ว่า ง้าว เป็นอาวุธด้ามยาวที่ใช้สำหรับฟันและแทง สามารถฟันแทงในระยะไกลกว่า ดาบ เพราะเงาด้ามยาวมาก จึงต้องจับด้วยสองมือใช้ต่อสู้ทั้งบนพื้นดินหรือต่อสู้บนหลังช้าง¹⁷ ง้าวในการแสดงจะถูกสร้างจากวัสดุที่มีน้ำหนักเบา คือ หวายโปร่ง เพื่อไม่ให้เกิดอันตรายต่อผู้แสดงและมีความคล่องแคล่วในการใช้งาน ง้าวจึงถูกสร้างสรรค์จากหวายทั้งใบง้าวและด้ามง้าว

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

¹⁷ กรมยุทธการทหารบก โดยกองประวัติศาสตร์ทหาร, *วิวัฒนาการแห่งศัสตราวุธในกองทัพไทย* (กรุงเทพฯ : อรุณการพิมพ์, 2549), หน้า 48.

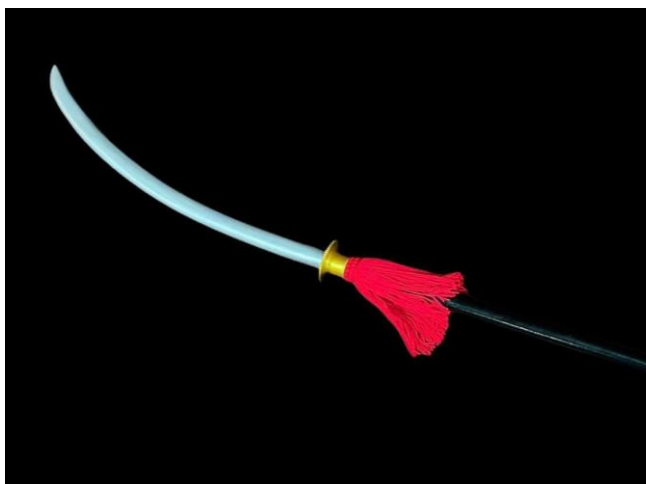

ภาพที่ 19 จ้าว

ที่มา : ธรรม์ณกร เรืองอยู่

ส่วนประกอบของจ้าว มีส่วนประกอบทั้งหมด 2 ส่วน คือ

4.1.2.3.1 ใบจ้าว มีลักษณะเป็นเหมือนกับดาบ มีคมเดียว ในการแสดงโขน จะถูกสร้างจากไม้เนื้อแข็งหรือหวาย ไม่มีการสร้างจากโลหะ เนื่องจากโลหะมีน้ำหนักมากทำให้ไม่ค่อย อำนวยความสะดวกและความปลอดภัยต่อการแสดงในแต่ละครั้ง ใบจ้าวหากถูกสร้างจากไม้ จะต้อง เป็นไม้เนื้อแข็งตัดเป็นรูปใบดาบและเจียให้มีคม มีก้นกำหรับหยั่งลงในด้ามจ้าว ส่วนใบจ้าวที่สร้างจาก หวายจะมีลักษณะค่อนข้างอวบกลม ไม่บางเท่าใบจ้าวที่สร้างจากไม้ ใบจ้าวทั้งสองชนิดจะทาสีเงินเพื่อ ตกแต่งให้คล้ายกับโลหะ ส่วนใหญ่ใบจ้าวที่ถูกสร้างจากหวายจะนิยมใช้กับเขนยักษ์ ขนาดของใบจ้าวมี ความยาว 50 – 60 ซม. มีขนาดกว้างประมาณ 4 – 5 ซม.

ภาพที่ 20 ใบง้าวที่ทำจากหวาย

ที่มา : ธรรม์ณกร เรืองอยู่

4.1.2.3.2 ด้ามง้าว มีลักษณะคล้ายกับด้ามหอก นิยมสร้างขึ้นจากไม้เนื้อแข็งหรือหวาย มีความยาว 120 – 145 ซม. เส้นรอบวง 8 – 12 ซม. มีคองง้าวเช่นเดียวกับหอก บริเวณคองง้าวสามารถแกะลายแล้วทาสีทอง หรือกระหนะลายลงรักปิดทองและประดับเพชรเทียม บริเวณคองง้าวจะติดพู่สีแดงหรือไม่ติดก็ได้ ตัวด้ามง้าวจะเป็นไม้เนื้อเรียบทาสีดำจนถึงปลายง้าว บริเวณปลายง้าว สามารถมีหัวบัวหรือจะเป็นปลายแบบตัดตรงก็ได้ ถ้าเป็นหัวบัว จะทาด้วยสีทองหรือกระหนะลายลงรักปิดทองและประดับเพชรเทียม ทั้งนี้ต้องให้มีความสัมพันธ์กันระหว่างคองง้าวด้วย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาพที่ 21 ด้ามง้าว

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

4.1.2.4 คทาเพชร มีลักษณะคล้ายกันกับกล้องแก้ว แต่จะมีส่วนยอดของคทาเป็นหัวบัวและมีส่วนปลายที่เล็กลงมา คทาเพชรเป็นอาวุธประจำตัวของสหเสดชะมิฤทธิ์ที่สามารถทำให้คนตายหรือพินคินซีฟได้ หรือรู้จักกันอีกชื่อหนึ่งว่า ไม้เท้าตันชี้ตายปลายชี้เป็น แต่ในการแสดงบางครั้งอาวุธชนิดนี้มีจำนวนที่ไม่มากและไม่มีการสร้างขึ้นมาสำหรั้งใช้งาน บ่อยครั้งในการแสดงมักจะใช้กล้องแก้วมาทดแทนแก่อาวุธชนิดนี้

ภาพที่ 22 คทาเพชร หรือ ไม้เท้าตันชี้ตายปลายชี้เป็น
ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ส่วนประกอบของคทาเพชร มีส่วนประกอบทั้งหมด 2 ส่วน ได้แก่

4.1.2.4.1 ส่วนยอดคทาเพชรหรือส่วนหัวคทาเพชร ทำด้วยไม้กลึงเป็นรูปหัวบัว ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 8 - 9 ซม. สามารถกระหนะลายลงรักปิดทองประดับเพชรเทียมเพื่อความสวยงาม หรือติดกระจกสีตีตร่วมด้วยก็ได้

ภาพที่ 23 ยอดคทาเพชร

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

4.1.2.4.2 ส่วนด้ามคทาเพชร ด้ามจับของคทาเพชรจะมีขนาดลดหลั่นกันลงมาตั้งแต่ข้อต่อจากส่วนยอดจนถึงส่วนปลายของคทาเพชร ด้ามจับจะประดับกระจกตัดสีขาวทั่วทั้งส่วนที่เป็นด้ามจับ ส่วนปลายของด้ามอาจจะมีการประดับกระจกตัดโดยใช้สีอื่น ๆ ให้ตัดกับส่วนของด้ามจับ หรืออาจจะติดสีเดียวกันกับส่วนด้าม ขึ้นอยู่กับผู้ออกแบบอาวุธชนิดนี้

ภาพที่ 24 ด้ามคทาเพชร

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

4.1.2.5 ไม้กำพวดหรือไม้เท้า คือไม้สำหรับใช้ถือแทนไม้เท้า เป็นอาวุธที่มีขนาดยาวใช้เป็นอาวุธสำหรับตี ป้องกัน หรือค้ำยัน เป็นอาวุธประจำตัวของตัวละครที่เป็นฤๅษี ไม้เท้าในการแสดงโขนสามารถมีรูปแบบที่ไม่ตายตัว สามารถสร้างให้มีความสวยงามหรือเป็นไม้เท้าที่เป็นไม้ธรรมดาก็ได้ จรรย์ พูลลาภ ได้ให้ความหมายของไม้เท้าฤๅษีในการแสดงโขนไว้ว่า อุปกรณ์ประจำกายหรืออาวุธที่ใช้สำหรับป้องกันตัว ไม้เท้าจะมีความยาวจะมีความยาวประมาณ 1.20 ม. จะทำจากไม้ไผ่ กิ่งไม้ หรือเถาว์วัลย์และได้ให้ความหมายของไม้กำพวดไว้ว่า ยาวประมาณ 140 เซนติเมตรแทนไม้เท้า ลักษณะไม้กำพวดเป็นไม้กึ่งยาวตรง ส่วนบนหัวไม้กึ่งเป็นลักษณะตัวขุ่น (ตัวหมากรุก) ด้ามที่ใช้มือจับยาวประมาณ 30 เซนติเมตร ตกแต่งด้วยการลงรักปิดทองประดับด้วยอัญมณีเพิ่มความสวยงามเช่นกัน ส่วนปลายไม้หรือส่วนท้ายทำเป็นขาหยั่งเพื่อเป็นฐานรองรับน้ำหนักขณะเท้ากับพื้น¹⁸ อีกทั้ง ประเมษฐ์ บุญยะชัย ได้กล่าวเรื่องไม้เท้าในการทำพิธีไหว้ครุโขน - ละครไว้ว่า ผู้ประกอบพิธีร้ายำหน้าพาทย์พราหมณ์ออก ในขณะที่สมมุติเทพเป็นการกลับสู่ทิพยวิมานของพระภรตฤๅษี ภายหลังเสร็จสิ้นพิธีครอบ สัญลักษณ์อย่างหนึ่งของนักบวชหรือฤๅษี ในการแสดงนาฏศิลป์คือ “ไม้เท้า”¹⁹

ภาพที่ 25 ไม้กำพวด
ที่มา : คณะศิลปศึกษา

¹⁸ จรรย์ พูลลาภ. **หลักการแสดงบทบาทฤๅษีในโขน**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550.

¹⁹ ประเมษฐ์ บุญยะชัย. **การรำของผู้ประกอบพิธีไหว้ครุโขนท - ละคร**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.

ส่วนประกอบของไม้กำพวดหรือไม้เท้า มีส่วนประกอบ 2 ส่วน ได้แก่

4.1.2.5.1 ส่วนยอดไม้กำพวดหรือส่วนหัวไม้กำพวด ทำด้วยไม้กึ่งเป็นลักษณะรูปหัวบัว มีขนาดลดหลั่นกันลงมาตามสัดส่วน ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 5 – 6 ซม. บริเวณหัวบัว สามารถกระหนะลายลงรักปิดทองประดับเพชรเทียม หรือเขียนสีเพื่อความสวยงามได้

ภาพที่ 26 ยอดไม้กำพวด

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

4.1.2.5.1 ส่วนด้ามไม้กำพวดหรือส่วนด้ามไม้เท้า สามารถสร้างได้จากไม้กึ่งหรือไม้ที่เกิดตามธรรมชาติ ถ้าหากเป็นไม้กึ่งจะนิยมสร้างหัวบัวเพื่อความสวยงามของอาวุธชนิดนี้ ความยาวของด้ามจับที่สร้างจากไม้กึ่ง มีความยาวประมาณ 130 – 140 ซม. เส้นรอบวงมีขนาด 8 – 10 ซม. บริเวณด้ามจับสามารถกระหนะลวดลายลงรักปิดทองประดับเพชรเทียมเพื่อความสวยงามได้ บริเวณด้ามจับที่เหลือจะนิยมทาสีดำ ส่วนด้ามไม้เท้าที่เป็นไม้จากธรรมชาติจะนิยมใช้ต้นไผ่ 2 ชนิดคือไผ่ตันและไผ่น้ำเต้า ใช้สีแบบธรรมชาติ มีความยาวประมาณ 140 ซม. ถ้าหากเป็นไผ่ตัน จะนิยมใช้ลำไผ่ที่มีรูปลักษณะขดงผิดจากธรรมชาติของต้นไผ่ ความยาวสามารถดูจากความเหมาะสมของอาวุธชนิดนี้ได้

4.1.3 อาวุธพิเศษ อาวุธพิเศษเป็นรูปแบบของอาวุธที่มีลักษณะเฉพาะ เป็นอาวุธที่ไม่ได้ใช้เป็นหลักหรือเป็นอาวุธประจำตัว มีรูปร่างแตกต่างจากอาวุธสั้นและอาวุธยาว รวมถึงวิธีการใช้งานอาวุธ

พิเศษในแต่ละประเภทด้วย แต่อย่างไรก็ตาม อาวุธพิเศษก็มีฤทธิ์มาก สามารถทำให้ศัตรูถึงแก่ชีวิตได้ ผู้วิจัยจึงได้แบ่งประเภทอาวุธพิเศษของตัวยักษ์ที่ปรากฏในการแสดงโขน ดังนี้

4.1.3.1 นี้วเพชร เป็นอาวุธพิเศษที่นนทุกขอมมาจากพระอิศวร มาใช้เพื่อป้องกันตนเองจากเทวดาที่มากลั่นแกล้ง ถ้าหากขึ้นไปตีผู้ใด ผู้นั้นก็จะบาดเจ็บสาหัสหรือถึงแก่ชีวิต นี้วเพชรจึงเป็นอาวุธพิเศษชนิดหนึ่งที่มีฤทธิ์มากในการแสดงโขน

ภาพที่ 27 นี้วเพชรของนนทุก

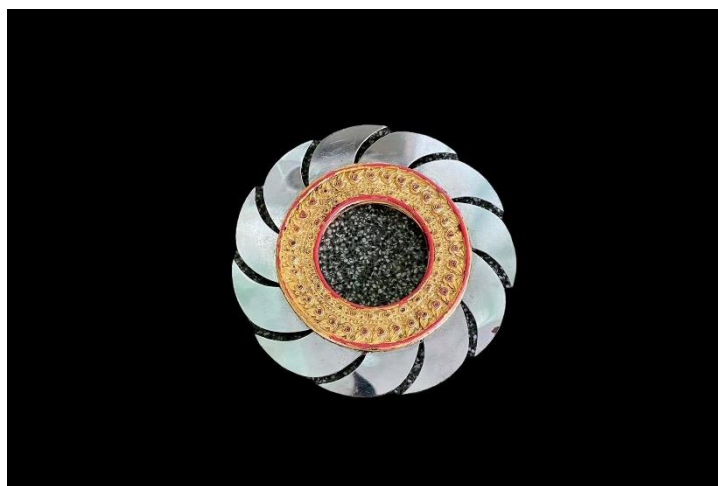
ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ส่วนประกอบของนี้วเพชร มีส่วนประกอบ 1 ส่วน ได้แก่

4.1.3.1.1 ปลอกนี้วเพชร จะมีลักษณะเป็นปลอกสำหรับสวมใส่ที่นิ้วชี้ของผู้แสดง ปลอกที่ใช้สวมจะต้องไม่หลวมหรือใหญ่เกินนิ้วของผู้แสดง เนื่องจากจะทำให้เป็นอุปสรรคในการแสดงแต่ละครั้ง ขนาดของปลอกนี้วเพชร จะมีไม่ขนาดไม่ตายตัว เนื่องจากนิ้วผู้แสดงที่ได้รับบทเป็นนนทุก มีขนาดนิ้วไม่เท่ากัน ส่วนใหญ่แล้วผู้แสดงจะทำการสร้างอาวุธชนิดนี้ด้วยตนเอง ปลอกนี้วสามารถทำจากวัสดุหลายอย่าง เช่น กระจาดแข็งตัดเป็นทรงกระบอกหรือซิลิโคนหล่อเป็นปลอกสำหรับสวมนิ้ว จากนั้นประดับด้วยวัสดุที่มีความแวววาว หรือสะท้อนแสงมาติดบริเวณปลอกนี้ว อาจจะใช้เพชรเทียมที่เป็นคริสตัล เพชรแก้ว กากเพชรหรือสติ๊กเกอร์โฮโลแกรมมาประดับก็ได้

4.1.3.2 จักร เป็นอาวุธระยะไกล ใช้สำหรับการขว้างใส่ศัตรู มีลักษณะเป็นวงกลม และมีแฉกที่มีความคมอยู่รอบ ๆ ประเมษฐ์ บุญยะชัย ได้อธิบายจักรไว้ว่า จักรหมายถึง ศาสดราวุธซึ่งมีรูปแบบเป็นวงกลม มีขอบเป็นแฉก ๆ คล้ายคมมีดเล็ก ๆ เรียงไปรอบ ๆ วงกลมนั้น ตรงกลางเจาะรู

จักรเป็นศัสดราวุธที่ประดิษฐ์ขึ้นในวรรณคดี นับถือว่าเป็นศัสดราวุธของเทพเจ้า โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระนารายณ์ จักรที่ปรากฏในการแสดงโขน เช่น จักรแก้วของอินทรีชิต จักรแก้วสุรกาหนต์ของท้าว จักรวรรดิ จักรสุรกาหนต์ของทศกัณฐ์ จักรกรมเมขสุรของบรรลัยจักร

ภาพที่ 28 จักร

ที่มา : ธรรม์พนกร เรื่องอยู่

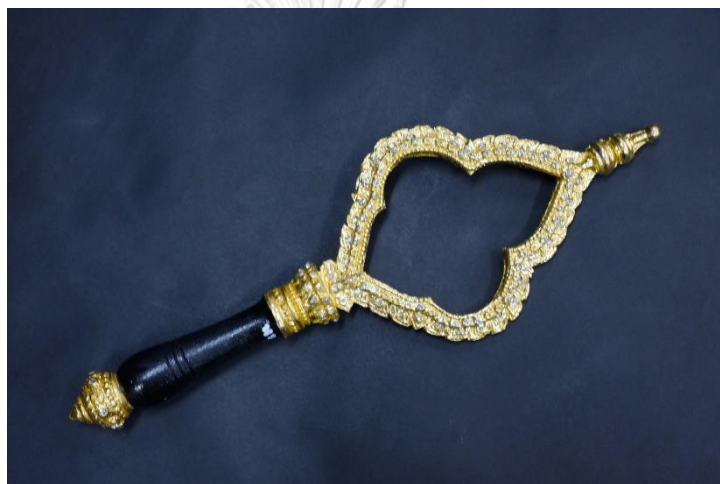
ส่วนประกอบของจักร มีส่วนประกอบ 2 ส่วน ดังนี้

4.1.3.2.1 ตัวจักร หมายถึงส่วนที่อยู่ตรงกลางของจักร มีลักษณะเป็นวงกลม ตรงกลางมีช่องว่างเป็นวงกลมสามารถสอดนิ้วเพื่อจับหรือสอดอาวุธเพื่อหนีบได้ สามารถทำได้จากวัสดุหลายชนิด เช่น ไม้เนื้อแข็ง ไม้เนื้อเหนียว กระจดาชปะเก็น ฯ ตัวจักรมีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 5 นิ้ว ส่วนช่องว่างตรงกลางมีเส้นผ่าศูนย์กลาง 1.5 - 2 นิ้ว ส่วนที่ล้อมบริเวณตัวจักรสามารถกระหนะลายลงรักปิดทองประดับเพชรเทียม ประดับกระจก หรือทาสีทองเขียนลายก็ได้ โดยการเลือกวิธีการใดก็ได้

4.1.3.2.2 ใบจักร คือส่วนที่เป็นคมมีลักษณะเป็นแฉก ๆ อยู่รอบตัวจักร สามารถทำได้จากโลหะ ไม้ และกระจดาชปะเก็น ส่วนที่เป็นใบจักรจะมีขนาดเท่ากับทั่วรอบตัวจักร ใบจักรสามารถสร้างจากวัสดุที่แตกต่างกัน โดยจะสร้างให้มีความสัมพันธ์กันระหว่างตัวจักร คือ ถ้าหากตัวจักรเป็นชนิดที่ทำจากไม้และกระหนะลายลงรักปิดทอง ใบจักรจะทำด้วยโลหะสีเงิน ตัดเป็นแฉกแล้วประกอบไว้รอบตัวจักร ถ้าหากตัวจักรสร้างด้วยไม้ประดับกระจกตัด ใบจักรก็จะประดับด้วย

กระจกตัดเช่นเดียวกัน ส่วนตัวจักรที่สร้างจากกระดาดปะเก็นและเขียนลาย ใบจักรก็จะสร้างจากกระดาดปะเก็นแล้วทาสีเงินเพื่อสมมุติว่าเป็นโลหะ

4.1.3.3 แว่นแก้วสุรกานต์ หรือแว่น เป็นอาวุธวิเศษประจำตัวของแสงอาทิตย์ พระพรหมได้ประทานให้เป็นอาวุธประจำตัว หากส่องไปถูกผู้ใด ผู้นั้นก็จะถึงแก่ชีวิต แสงอาทิตย์ได้ฝากอาวุธชิ้นนี้ไว้กับพระพรหม เมื่อจะใช้งานจะให้พิจิตไพรผู้ที่เป็นพี่เลี้ยงมาขออาวุธชิ้นนี้จากพระพรหม แต่ในการแสดงโขนอาวุธชิ้นนี้จะไม่มีการใช้งานที่เกิดขึ้นจากตัวยักษ์ เนื่องจากตามเนื้อเรื่อง ตัวลิงหรือองคต ใช้อุบายนำมาทำลายเสียก่อน จึงทำให้แสงอาทิตย์ไม่ได้นำมาใช้ในการสู้รบ

ภาพที่ 29 แว่นแก้วสุรกานต์

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

ส่วนประกอบของแว่น มีส่วนประกอบ 2 ส่วน ดังนี้

4.1.3.3.1 ตัวแว่น หรือส่วนที่ใช้ส่อง จะมีลักษณะทรงกลม หรือทรงหยดน้ำ มีกรอบที่ทำจากไม้ฉลุ หรือกระดาดปะเก็น ที่กระหนะลายลงรักปิดทองประดับเพชรเทียม หรือจะเป็นกรอบเรียบแล้วลงสีทองก็ได้ ส่วนตรงกลางของตัวแว่นจะเป็นกระจกหรือแผ่นพลาสติกทำเป็นเลนส์ตรงกลาง ในส่วนนี้จะมีหรือไม่มีก็ได้

ภาพที่ 30 ตัวแวนแบบกรอบกระแหงลายทรงพุ่ม

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

4.1.3.3.2 ด้ามแวน มีลักษณะเป็นด้ามจับรองรับตัวแวน ด้ามแวนอาจจะเป็นด้ามเรียบสีตามลักษณะของกรอบแวนที่เป็นชนิดเรียบ หรือเป็นด้ามที่มีข้อต่อ ด้ามจับและหัวบัว คล้ายกันกับกระบองหรือพระขรรค์ก็ได้ แต่จะมีขนาดเล็กกว่า

ภาพที่ 31 ด้ามแวน

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

4.1.3.4 ลูกศร ลูกศรในการแสดงโขน จะเป็นลูกศรวิเศษ มีฤทธิ์มาก สามารถสร้างความเสียหายแก่ฝ่ายตรงข้ามได้เป็นอย่างมาก โดยลูกศรเหล่านี้มักจะได้รับมาจากเทพเจ้าที่ประทานให้ ตัวละครฝ่ายยักษ์ในการแสดงโขน ก็ได้รับลูกศรจากเทพเจ้าเช่นเดียวกัน เช่น อินทรชิต ได้รับ

ลูกศรจากสามเทพเจ้า อันได้แก่ พระอิศวร พระนารายณ์และพระพรหม ที่พระทานลูกศรวิเศษ 3 เล่ม ได้แก่ ศรนาคบาท ศรพรหมาส และศรวิษณุปาณัม เป็นต้น ศรที่ปรากฏในการแสดงโขน เช่น ศรนาคบาท ศรพรหมาส ศรวิษณุปาณัม ศรบรรลัยจักรวาล ศรพลายวาท ศรพาลจันทร์ เป็นต้น

ภาพที่ 32 ลูกศร

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ส่วนประกอบของลูกศร มีส่วนประกอบ 2 ส่วน ได้แก่

4.1.3.4.1 หัวลูกศร มีลักษณะเป็นทรงสามเหลี่ยม หรือทรงลูกศร ทำจากกระดาดปะเก็นหรือหนังสัตว์ฉลุ สามารถกระหนะลายลงรักปิดทองประดับเพชรเทียมหรือทาสีทองและเขียนลวดลายได้

4.1.3.4.2 ด้ามลูกศรด้ามลูกศร ทำจากหวายเส้นเล็ก ยาวประมาณ 40 ซม. ส่วนด้ามจับของด้ามลูกศรนิยมทาดำด้วยสีดำน ส่วนท้ายของด้ามลูกศร จะใช้หนังสัตว์หรือกระดาดปะเก็นฉลุเป็นรูปขนนกสำหรับติดไว้ที่ปลายด้ามลูกศร สามารถกระหนะลายลงรักปิดทองประดับเพชรเทียมหรือทาสีทองและเขียนลวดลายได้ ส่วนข้อต่อจากหัวลูกศรและส่วนท้าย จะใช้เชือกไนลอนสีขาวขนาด 2 – 3 มม. ถักเป็นลายเกลียวหรือลายตระกรุดและปิดทับด้วยการปิดทองหรือทาสีทอง

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่า อาวุธในการแสดงโขนนั้นเกิดจากการนำเอารูปแบบของอาวุธจริงมาปรับปรุงและประดิษฐ์เพื่อให้เหมาะสมกับการแสดง จึงมีข้อแตกต่างในเรื่องน้ำหนัก ขนาด และวัสดุอุปกรณ์ที่นำมาสร้างเป็นอาวุธสำหรับการแสดง ในบางครั้งอาวุธบางชนิดก็ได้เลียนแบบ หรือนำเค้าโครงมาจากภาพจิตรกรรมที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน ในวงการนาฏศิลป์ไทยได้ให้

ความสำคัญแก่อาวุธมาก เห็นได้จากในการประสิทธิ์ประสาทวิชาให้แก่บรรดาศิษย์ทางนาฏศิลป์ไทย ที่พร้อมจะประกอบอาชีพเป็นละคร และเป็นผู้สืบทอดทางนาฏศิลป์ไทยต่อไป บรรดาสิทธิเหล่านั้น ต้องเข้าพิธีไหว้ครู และรับมอบอาวุธจากประธานผู้ทำพิธีไหว้ครูก่อนทุกคน นอกจากอาวุธยังเป็น อุปกรณ์สำคัญช่วยให้ผู้ชมสามารถเข้าใจเรื่องราวได้ง่ายขึ้น การสร้างอาวุธนั้นจึงต้องมีการคำนึงถึงความปลอดภัยแก่ผู้แสดงและเน้นความสวยงามให้เหมาะสมกับการแสดงแต่ละครั้ง อาวุธในการแสดง โขนจึงมีรูปแบบที่สวยงามและมีรูปร่างที่เป็นเอกลักษณ์ เช่น ศร ที่ได้เลียนแบบมาจากธนู เมื่อเป็น รูปแบบของการแสดง จะไม่มีการใส่สายธนู ใช้การแผลงเพื่อสมมุติว่ายิงธนูแทน และสร้างรูปร่างของ คันธนูให้มีความสวยงามและเหมาะสม อีกทั้งยังมีความคล้ายคลึงกับภาพจิตรกรรมที่อยู่บริเวณ ระเบียงคตรอบพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดารามอีกด้วย ในการสร้างอาวุธสำหรับการแสดงยังต้อง คำนึงถึงเรื่องความแข็งแรงของอาวุธแต่ละชนิด เนื่องจากเป็นอุปกรณ์สำหรับการแสดง ถ้าหากเกิด ความเสียหายและไม่สามารถบำรุงรักษาได้ ก็จะเป็นการใช้ทรัพยากรที่สิ้นเปลือง จึงต้องมีการ ออกแบบอาวุธให้เหมาะสมกับการแสดงแต่ละครั้ง เพื่อใช้งานให้ได้ประโยชน์สูงสุด เช่น การใช้ สติกเกอร์ไฮโลแกรม แทนกระจกที่ประดับอาวุธ ได้แก่ ขวานเพชรของรามสูรที่ใช้ขว้างใส่นางเมขลา ถ้าหากใช้ขวานเพชรที่ประดับกระจก หรือการใช้อาวุธที่ทำจากไม้เนื้อเหนียวแทนการใช้อาวุธที่ทำจาก โลหะ เช่น อาวุธหอกในการรบ จะมีกระบวนท่าที่ต้องพุ่งหอก ถ้าหากเป็นใบหอกที่ทำจากหวายก็จะมี ความแข็งแรงกว่าใบหอกที่เป็นโลหะ เนื่องจากใบหอกที่ทำจากหวายมีความหนาและเหนียวกว่า เป็นต้น ทั้งนี้การออกแบบอาวุธแต่ละชนิดก็จะขึ้นอยู่กับช่างและผู้ว่าจ้างในการสร้างอาวุธ ไม่มีกรอบ ว่าถูกหรือผิด แต่ต้องสร้างให้อยู่ในเค้าโครงของอาวุธชนิดนั้น ๆ

4.1.4 สัดส่วนของอาวุธกับผู้แสดง ในการแสดงโขนความงามที่เกิดการการการแสดงส่วนหนึ่ง ขึ้นอยู่กับผู้แสดงและอาวุธที่ต้องมีความสัมพันธ์กัน เพื่อให้การแสดงเกิดความสวยงามและทำให้ผู้ แสดงเกิดความคล่องตัวในการใช้อาวุธโดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ อาวุธยาว ได้แก่ หอก จึงต้องมีการ กำหนดขนาดของอาวุธที่ใช้ในการแสดง เพื่อที่จะเอื้อประโยชน์แก่ผู้แสดง ทั้งนี้ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูล ที่เป็นลักษณะของตัวยักษ์ที่อยู่ในการแสดงโขน โดยแบ่งจากลักษณะของตัวโขนตามประเภท ดังนี้

ก. ยักษ์ใหญ่ คือยักษ์ที่มีศักดิ์เป็นเจ้าเมืองครองกรุงต่าง ๆ และเป็นตัวยักษ์ที่มี ทำทางภูมิฐาน สง่างาม เช่น ทศกัณฐ์ครองกรุงลงกา สหัสเดชะครองกรุงปางตาล ท้าวจักรวรรดิครอง กรุงมะลิวัลย์ เป็นต้น ผู้ที่รับบทบาทของยักษ์ใหญ่ จะเป็นผู้ที่มีรูปร่างสูงโปร่ง แขนและขายาว มีลักษณะที่สง่างาม ความสูงของผู้แสดงยักษ์ประเภทนี้ จะมีความสูงตั้งแต่ 175 ซม. ขึ้นไป

ข. ยักษ์ต่างเมืองหรือยักษ์ป่า คือยักษ์ที่ครองเมืองต่าง ๆ มีศักดิ์เป็นญาติ หรือสหายของทศกัณฐ์ ในทางการแสดง ยักษ์ประเภทนี้จะมีความดุร้าย ชิงชังกว่ายักษ์ใหญ่ เช่น แสงอาทิตย์ มังกรกัณฐ์ สัทธาสูร เป็นต้น ความสูงของผู้แสดงยักษ์ประเภทนี้ จะมีความสูงตั้งแต่ 175 ซม. ขึ้นไป แต่จะต้องมีขนาดที่ตัวเล็กกว่ายักษ์ใหญ่

ค. ยักษ์น้อย เป็นยักษ์ที่มีศักดิ์รองลงมาจากยักษ์ใหญ่ สามารถเป็นพี่น้องหรือลูกของยักษ์ใหญ่ก็ได้ ลักษณะและท่าทางในการแสดงจะขึ้นอยู่กับตัวโขนแต่ละตัวว่ามีช่วงวัยอยู่ที่เท่าใด ถ้าหากมีช่วงวัยที่ค่อนข้างเยอะ ก็จะมีท่าทางที่สง่างาม แต่ถ้าหากเป็นช่วงวัยฉกรรจ์ ก็จะมีท่าทางที่แข็งแรง คล่องแคล่ว และดุคั่น เช่น กุมภกรรณ มุลพลัม อินทรชิต สุริยภพ เป็นต้น ความสูงของผู้แสดงยักษ์ประเภทนี้ จะมีความสูงตั้งแต่ 170 ซม. ขึ้นไป แต่ถ้าหากเป็นยักษ์เด็ก หรือยักษ์กุมารก็สามารถให้ผู้แสดงที่มีส่วนสูงน้อยกว่าที่กำหนดได้

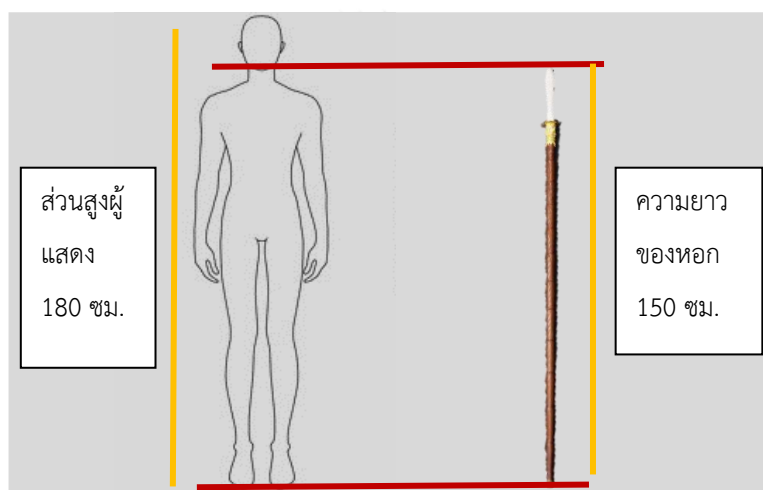
ง. ยักษ์เสนา หมายถึง ยักษ์ที่เป็นเสนาชั้นผู้ใหญ่ปรากฏในการแสดงโขน 2 ตน ได้แก่ กัมโฆร เสนาบดีของกรุงลงกาฝ่ายกลาโหม และเปาวนาสูร เสนาบดีของกรุงลงกาฝ่ายมหาดไทย ความสูงของผู้แสดงยักษ์ประเภทนี้ จะมีส่วนสูงเท่าใดก็ได้ แต่จะต้องมีส่วนสูงและขนาดตัวที่เท่ากันทั้ง 2 คน

จ. เสนายักษ์ หมายถึงตัวยักษ์ที่อยู่ระดับพลทหาร มีศักดิ์ที่สูงกว่าเขนยักษ์ ความสูงของผู้แสดงยักษ์ประเภทนี้ จะมีความสูงขนาดใดก็ได้ โดยจะใช้การไล่ลำดับจากสูงไปหาเตี้ย โดยผู้ที่มีส่วนสูงจะอยู่หน้าและไล่ไปตามลำดับ

ฉ. เขนยักษ์ คือ ไพโรพลยักษ์ระดับพลทหาร ความสูงของผู้แสดงยักษ์ประเภทนี้ จะมีความสูงขนาดใดก็ได้ โดยจะใช้การไล่ลำดับจากสูงไปหาเตี้ย โดยผู้ที่มีส่วนสูงจะอยู่หน้าและไล่ไปตามลำดับ

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่าการแบ่งลักษณะของตัวละครไว้เป็นลำดับต่าง ๆ ซึ่งการคัดเลือกผู้แสดงนั้น จะต้องคำนึงถึงประสบการณ์ในการแสดงของแต่ละคน อีกทั้งอาวุธยังต้องมีความความสัมพันธ์กับตัวโขน โดยเฉพาะ หอก เนื่องจากเป็นอาวุธที่มีลักษณะในการใช้งานในระดับที่ยาก และเป็นอาวุธที่มีขนาดยาว ทำให้ต้องมีความสัมพันธ์กับผู้แสดงมากที่สุด เพื่อที่จะทำให้ผู้แสดงมีความคล่องตัว ขนาดของหอกที่เหมาะสมกับผู้แสดง ปลายหอกจะต้องอยู่ระดับคางของผู้แสดง กล่าวคือ ถ้าหากผู้แสดงสูง 180 ซม. ความยาวของหอกจะอยู่ที่ 150 ซม. หรือ ผู้แสดงมีความสูง 170 ซม. ความยาวของหอกจะอยู่ที่ 140 ซม. กล่าวคือ ความยาวของหอกที่เหมาะสมกับผู้แสดงโขน จะต้องมีความยาวน้อยกว่าส่วนสูงของผู้แสดง 30 ซม. แต่อย่างไรก็ตาม ความยาวของหอกที่เหมาะสมกับ

ผู้แสดงโขนพบว่ามีน้อยมาก เนื่องจากหอกที่ใช้ในการแสดงต่าง ๆ มักจะถูกสร้างให้มีความยาวของแต่ละที่ ไม่ได้มีการวัดสัดส่วนตามขนาดผู้แสดง ซึ่งมักจะถูกสร้างขึ้นมาให้มีความยาว ตั้งแต่ 145 ซม. ขึ้นไป นอกจากผู้แสดงโขนจะทำการสร้างหอกไว้เป็นสมบัติประจำตัวของตนเอง ส่วนความยาวของอาวุธต่าง ๆ ที่ไม่ได้กล่าวถึงนั้นมักจะถูกสร้างให้เหมาะสมและมีขนาดที่พอเหมาะกับการแสดง แต่อย่างไรก็ตาม ถ้าผู้แสดงต้องการที่จะปรับขนาดให้เหมาะสมกับความชอบของตนเองก็สามารถที่จะปรับเปลี่ยนขนาดของอาวุธชนิดนั้น ๆ ได้ แต่ต้องยังคงรูปร่างที่เป็นลักษณะของอาวุธนั้นไว้คงเดิม

ภาพที่ 33 ความยาวของหอกที่สัมพันธ์กันกับผู้แสดง

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

ผู้วิจัยได้สรุปข้อมูลของอาวุธรูปแบบต่าง ๆ ของตัวยักษ์ในเรื่องรามเกียรติ์ นำมาสรุปเป็นข้อมูลตาราง ซึ่งกำหนดจากการใช้อาวุธตัวยักษ์ที่ปรากฏในการแสดงโขน เรื่องรามเกียรติ์ จากการรวบรวมข้อมูลพบว่า ในการแสดงโขนจะมีตัวยักษ์เพียงบางตนที่ปรากฏในการแสดง ส่วนตัวยักษ์อีกส่วนไม่ปรากฏหลักฐานที่นำมาจัดแสดง จึงทำให้ไม่พบการใช้อาวุธของตัวยักษ์บางตนที่อยู่ในเนื้อเรื่อง โดยผู้วิจัยจะทำการสรุปข้อมูลของอาวุธตัวยักษ์ที่มีการใช้อาวุธปรากฏในการแสดงดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 3 อาวุธของตัวอักษรในการแสดงโขน

ลำดับที่	ชื่อตัวละคร	กระบอง	พระขรรค์	ศร	ทอก	จักร	คูศร
1	ลัสเตียน			✓			
2	กุเปรี๊น	✓					
3	ทัพนาสูร			✓			
4	อัศธาดา	✓		✓			
5	มารัน			✓			
6	ทศกัณฐ์	✓	✓	✓	✓	✓	✓
7	กุมภกรรณ	✓		✓	✓		
8	พิเภก	✓		✓			
9	ขร			✓			
10	ทูษณ์			✓			
11	ตรีเศียร			✓			
12	สามนักรา	✓					
13	อินทวิชิต		✓	✓		✓	✓
14	ทศพิน (ไพนาสुरียวงศ์)						
15	บรรลัยกัลป์			✓			
16	สหัสกุมาร	✓		✓	✓		
17	สีบรณ	✓					
18	ทศคีรีวัน			✓			
19	ทศคีรีธร			✓			
20	มังกรกัณฐ์			✓			
21	แสงอาทิตย์			✓			
22	วิรุณจำบัง	✓			✓		
23	ตรีเมฆ			✓			

ลำดับที่	ชื่อตัวละคร	กระบอง	พระขรรค์	ศร	ทอก	จักร	ลูกศร
24	กุมภกาศ	✓	✓				
25	อดุล	✓					
26	วรรณีสूर	✓					
27	ยามลิวัน	✓					
28	กัณยุเวก	✓		✓			
29	วิรุณมุข				✓		
30	กากนาสูร	✓					
31	สวาหุ	✓					
32	มารีศ	✓					
33	ชีวหา	✓					
34	นนายวิก	✓					
35	วายุเวก	✓					
35	อากาศตะไล	✓		✓		✓	
37	จักรวรรดิ			✓			
38	สุรียาภพ			✓	✓		
39	บรรลัยจักร			✓	✓	✓	
40	นนายพิกตร์						
41	มหายมยักษ์			✓			
42	มัธราพณ์	✓	✓		✓		
43	ไวยวิก	✓					
44	รามสูร	✓					
45	พิราพ				✓		
46	เหรินทร์	✓					
47	หิรันตยักษ์	✓					

ลำดับที่	ชื่อตัวละคร	กระบอง	พระขรรค์	ศร	ทอก	จักร	ลูกศร
48	ปทูตทนต์	✓					
49	อสุรพักตร์	✓					
50	ปักหลั่น	✓					
51	อัศมุขี	✓					
52	ตรีบุรุม	✓					
53	อนุราช	✓		✓			
54	สัตตลุง			✓			
55	ไพจิตราสูร	✓					
56	สัทธาสูร	✓		✓			
57	อัศกรรมมาลาสูร			✓			
58	มหาบาลเทพาสูร			✓			
59	มุลพลัม	✓			✓		
60	สหัสสะเดชะ	✓					
61	ไวยताल	✓					
62	เสนายักษ์	✓					

ส่วนที่ 2 ในตารางที่ 4 เป็นการสรุปข้อมูลอาวุธที่เป็นอาวุธเฉพาะของตัวยักษ์แต่ละตนเท่านั้น ซึ่งจะมีความแตกต่างจากตารางที่ 1 ที่ตัวยักษ์บางตนจะมีการใช้อาวุธที่ซ้ำกันกับตัวยักษ์ตนอื่น ผู้วิจัยได้ทำการสรุปข้อมูลอาวุธเฉพาะหรืออาวุธประจำตัวของตัวยักษ์ตนนั้น ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4 อาวุธตัวยักษ์ในการแสดงโขนที่เป็นอาวุธเฉพาะตัว

ลำดับที่	ชื่อตัวละคร	ขวานเพชร	ก้องแก้ว	คทาเพชร	ง้าว	ไม้กำพวด	นิ้วเพชร	แว่นแก้ว
1	แสงอาทิตย์							✓
2	อากาศตะไล				✓			
3	มัยราพณ์		✓					
4	รามสูร	✓						
5	สหัสสเดชะ			✓				
6	นนทก						✓	
7	ฤๅษีสุธรรม (ทศกัณฐ์แปลง)					✓		

อาวุธของตัวยักษ์นั้นมีความหลากหลายทั้งรูปร่างและลักษณะ อีกทั้งยังมีการแบ่งใช้ในการแสดงระหว่างการรบและการรำ ทำให้ตัวยักษ์มีความโดดเด่นในเรื่องของอาวุธที่ใช้ในการแสดง โดยอาวุธบางชนิดก็จะมีใช้เป็นหลัก เช่น กระบอง และศร ในบางส่วน อาวุธบางชนิดก็จะเป็นอาวุธประจำตัวของยักษ์แต่ละตน และมีเพียงยักษ์ตนนั้นที่ได้ครอบครอง เช่น คทาเพชร หรือขวานเพชร เป็นต้น อีกทั้งอาวุธยังต้องสัดส่วนมีความเหมาะสมกับผู้แสดง เพื่อที่จะทำให้การแสดงออกมาไม่เกิดข้อผิดพลาดในระหว่างการแสดง ซึ่งวิธีในการปฏิบัติการใช้อาวุธแต่ละประเภทจะกล่าวในหัวข้อถัดไป

4.2 การใช้อาวุธในท่าพื้นฐาน

ก่อนการใช้อาวุธในท่าพื้นฐานของการแสดงโขนนั้น ผู้วิจัยขอกล่าวรายละเอียดของผู้ที่รับการฝึกหัดโขนโดยเริ่มจากการคัดเลือก การศึกษานาฏศิลป์ไทยโขน จะประกอบไปด้วยตัวละครทั้งหมด 3 ประเภท ได้แก่ ตัวพระ ตัวลิงและตัวยักษ์ สุรพล วิรุฬห์รักษ์ ได้กล่าวเรื่องการฝึกหัดโขนว่า เป็นการแสดงโดยข้าราชการชายล้วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ ทหาร ตำรวจ และมหาดเล็ก ของวังหลวงและ

หวังหน้า ซึ่งสืบเนื่องกับการหักทหาร หรือการหัดอาวุธ และการต่อสู้ ป้องกันตัวอย่างโบราณ ครั้นเมื่อทรงมีพระราชานุญาตให้เจ้านายและขุนนางหัดผู้ชายในกำกับของตนแสดงโขนได้ จึงเกิดขึ้นชั้นหลายโรง²⁰ ซึ่งเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้เรียนให้ไปเป็นตัวละครแต่ละประเภทในปัจจุบันนั้น จะขึ้นอยู่กับดุลพินิจของผู้เชี่ยวชาญ หรือคุณครูที่มีประสบการณ์ในการสอน โดยจะคัดเลือกผู้เรียนให้เหมาะสมกับเกณฑ์ตัวละครนั้น ๆ ในการเรียนการสอนที่วิทยาลัยนาฏศิลป์ นักเรียนโขนจะเป็นเพศชาย ยกเว้นในบางกรณีที่สถานศึกษาสามารถให้นักเรียนผู้หญิงมาฝึกหัดโขนได้ เช่น วิชาโทโขน ที่เป็นวิชาเลือกนักเรียนผู้หญิงมาฝึกหัดโขนได้ การคัดเลือกด้วยยักษ์ ก็จักคัดเลือกผู้ที่มีรูปร่างสูง ลักษณะโครงสร้างร่างกายใหญ่ มีลำคอ แขน ขาและลำตัวที่ยาวพอสมควร เพราะจะทำให้ร่างกายดูสง่างาม ท่าทางแข็งแรง มีศีรษะที่ไม่ใหญ่จนเกินไป เพราะอาจจะทำให้ไม่สามารถสวมศีรษะหรือหัวโขนได้ และต้องเป็นผู้ที่มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง

ไพฑูรย์ เข้มแข็ง ได้กล่าวว่า ในปัจจุบัน ได้เพิ่มการสอบสัมภาษณ์ คือการถามคำถามต่าง ๆ ให้ผู้เรียนตอบหรือแสดงความคิดเห็น ความสนใจในวิชาศิลปะด้วย ตลอดจนให้เด็กได้แสดงความสามารถ เพื่อเป็นการสำรวจพื้นฐานด้านนาฏศิลป์ เช่นรำให้ดูหรือเต้นให้ดู หลังจากได้รับนักเรียนเข้าเรียนในวิทยาลัยนาฏศิลป์แล้ว ก็จะต้องทำการคัดเลือกนักเรียน เพื่อให้แยกไปเรียนในสาขาโขน พระ ยักษ์ และลิง ตามลักษณะและบุคลิกของนักเรียน โดยครูอาวุโสแต่ละสาขาจะเป็นผู้ทำการคัดเลือก²¹

สมศักดิ์ ทัดติ ได้กล่าวไว้ว่า เมื่อพิจารณาโดยภาพรวมของร่างกายผู้ฝึกหัดด้วยยักษ์แล้ว ควรเป็นผู้ที่มีรูปร่างสูงใหญ่ สมส่วน อวัยวะทุกส่วนไม่พิการ เป็นผู้มีผิวพรรณดี มีสุขภาพดี ปลอดภัยจากโรคประจำตัวต่าง ๆ ที่เป็นอุปสรรคแก่การฝึกหัด เช่น โรคหัวใจ หรือโรคหอบหืด เป็นต้น นอกจากนั้นต้องมีลักษณะร่างกายที่ลำสันแข็งแรง มีจิตใจเข้มแข็ง อดทน ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคต่าง ๆ

²⁰สุรพล วิรุฬห์รักษ์, วิวัฒนาการ นาฏศิลป์ไทยในกรุงรัตนโกสินทร์, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543), หน้า 60.

²¹ไพฑูรย์ เข้มแข็ง. จาริตการฝึกหัด และการแสดงโขนของตัวพระราม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.

ร่างกายมีส่วนที่ดี จะช่วยให้ทนต่อความเหนื่อยยากและความอ่อนเพลียต่อการฝึกหัดที่เข้มงวดได้ ส่วนหนึ่ง²²

จากที่กล่าวเบื้องต้นนั้น สามารถสรุปได้ว่า การคัดเลือกนักเรียนที่ศึกษาในด้านนาฏศิลป์ไทย โขน จะมีครูอาวุโสในแต่ละสาขาเป็นผู้คัดเลือกตามสรีระของร่างกาย และในปัจจุบันได้มีการสอบสัมภาษณ์เพิ่มเข้ามาในการคัดเลือกด้วย ทั้งนี้จะต้องเป็นผู้ที่มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง ไม่เป็นอุปสรรคในการฝึกหัดโขน

การฝึกหัดเบื้องต้นในการแสดงโขนด้วยยักษ์ เมื่อคัดเลือกนักเรียน แยกตามสาขาที่คัดเลือกได้แล้ว ครูผู้สอนจะเริ่มฝึกหัดท่าปฏิบัติเบื้องต้นให้กับนักเรียน ซึ่งผู้เรียนทั้ง 3 ประเภท จะฝึกหัดเช่นเดียวกัน ด้วยวิธีการ การตบเข้า เพื่อให้นักเรียนได้ฝึกฝนการนับจังหวะ การถองสะเอนเพื่อให้ นักเรียนได้รู้จักเคลื่อนไหวส่วนต่าง ๆ ของร่างกายได้แก่ ศีรษะ คอ ลำตัวและแขน ให้มีความสัมพันธ์กัน และสุดท้ายคือการเต้นเสา เป็นการฝึกหัดให้นักเรียนมีกำลังขาเนื่องจากโขนใช้ท่าเต้นเป็นหลัก อีกทั้งยังฝึกความพร้อมเพรียงให้กับผู้เรียนอีกด้วย

ไพฑูริย์ เข้มแข็ง ได้กล่าวว่า หลังจากที่ได้มีการคัดเลือกผู้เรียนให้แยกไปเรียนตามสาขาแล้ว ครูผู้สอนก็จะเริ่มสอน การฝึกหัดปฏิบัติท่ารำของนาฏศิลป์ โขน ท่ารำเบื้องต้นที่ผู้เรียนในทุกสาขาไม่ว่าจะเป็นตัวพระ ตัวยักษ์ ตัวลิง จะต้องฝึกหัดเป็นอันดับแรก ได้แก่ การตบเข้า การถองสะเอน และการเต้นเสา²³

ในกรณีการฝึกหัดด้วยยักษ์ หลักจากที่ผู้เรียนได้ปฏิบัติท่าเบื้องต้นแล้ว ก็จะมีการตัดตัวหรือการตัดส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย ให้ได้รูปสวยงามตามรูปแบบของท่ารำนาฏศิลป์ อันได้แก่ การตัดมือ ข้อมือและนิ้ว การตัดแขน การตัดลำตัว แล้วการถีบเหลี่ยม ในช่วงของการปฏิบัติช่วงนี้ ผู้เรียนจะได้รับความเจ็บปวดที่เกิดจากการดัดตัวในท่าต่าง ๆ ในขั้นตอนนี้จึงจำเป็นที่จะมีครูผู้สอนดูแลอย่างใกล้ชิด เพื่อไม่ให้ผู้เรียนเกิดอันตรายในการฝึกหัด

สาวิตร พงศ์วัชร ได้กล่าวไว้ว่า การเตรียมความพร้อม นักเรียนคนยักษ์ทุกคนจะต้องมีการเตรียมความพร้อม ซึ่งตั้งประเด็นว่า การเตรียมความพร้อมต้องมี 2 ปัจจัยหลัก เพื่อเข้าสู่การฝึกหัด

²² สมศักดิ์ ทัดติ. จาริตการฝึกหัด และการแสดงโขนของตัวทศกัณฐ์. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สาขานาฏศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.

²³ ไพฑูริย์ เข้มแข็ง. จาริตการฝึกหัด และการแสดงโขนของตัวพระราม. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สาขานาฏศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.

เบื้องต้น คือการเตรียมความพร้อมภายนอก หมายถึงความพร้อมของอุปกรณ์สำหรับการเรียน และการเตรียมความพร้อมภายใน หมายถึงความพร้อมของร่างกายและจิตใจ²⁴

หลังจากปฏิบัติท่าเบื้องต้นแล้ว ก็จะเป็นการฝึกหัดท่ารำพื้นฐาน ในส่วนของตัวโยก จะเรียกว่า แม่ท่า ที่เป็นการฝึกหัดท่าทางของตัวโยกและการใช้อาวุธ (กระบอง) เพื่อที่จะให้ผู้เรียนได้ เรียนรู้กระบวนท่ารำของตัวโยก เมื่อฝึกหัดจนชำนาญในกระบวนท่าแล้ว ก็จะมีการเรียนท่ารำในขั้นต่อไปตามหลักสูตรที่สถานศึกษาตั้งไว้ เช่น การรำตัวโยกโดยใช้อาวุธยาว การแสดงโขนแบบเป็นชุด เป็นต้น รวมทั้งการฝึกหัดใช้อาวุธลักษณะต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการแสดงโขน จึงสรุปได้ว่าการฝึกหัดโขนนั้น จะเป็นที่จะต้องมีความอดทน ความขยันหมั่นเพียร และการฝึกฝนตัวเองให้มีทักษะ ในการแสดงโขนตั้งแต่การฝึกหัดเบื้องต้น การตัดตัว และการฝึกหัดท่ารำพื้นฐาน ในสาขาที่ตนศึกษา อยู่ ในกระบวนการฝึกหัดนี้ จำเป็นที่ต้องใช้เวลาในการฝึกหัดเพื่อให้เกิดความชำนาญ เพื่อเป็นประโยชน์ แก่การเรียนในระดับที่สูงขึ้นและให้คุ้นชินต่อการแสดง

ภาพที่ 34 การฝึกหัดแม่ท่าตัวโยกด้วยอาวุธกระบอง
ที่มา : คณะศิลปศึกษา สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

²⁴ สาวิตร พงศ์วัชร. การสร้างศิลปินเอกโขนยักษ์. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขานาฏศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.

ภาพที่ 35 การฝึกหัดการใช้อาวุธยาว
ที่มา : คณะศิลปศึกษา สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

ภาพที่ 36 การฝึกหัดการขึ้นลอยพิเศษด้วยอาวุธยาว
ที่มา : คณะศิลปศึกษา สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

หลังจากที่ได้รับการฝึกหัดพื้นฐานสำหรับการเรียนโขนแล้ว อาวุธเป็นส่วนสำคัญที่ผู้เรียนต้องมีทักษะในการใช้ โดยจะกล่าวถึงรูปแบบของการใช้อาวุธพื้นฐานของการแสดงโขนตัวยักษ์ ผู้ศึกษาโขนตัวยักษ์ทุกคนจะต้องสามารถปฏิบัติได้ เนื่องจากเป็นกระบวนการและวิธีการที่จำเป็นต้องใช้กับการแสดง จากการศึกษาและรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยจึงแบ่งประเภทการใช้อาวุธพื้นฐาน โดยมีหัวข้อดังต่อไปนี้ คือ การจับอาวุธ การพกอาวุธ และการวางอาวุธ โดยผู้วิจัยจะกำหนดให้ลูกศิษย์แสดงเป็นตัวบอกทิศทางและการปฏิบัติลักษณะของอาวุธชนิดนั้น

4.2.1 การจับอาวุธ เป็นท่าทางในการใช้อาวุธเบื้องต้น ในขั้นตอนพื้นฐาน การจับอาวุธจะใช้มือข้างขวาในการจับ วิธีการจับผู้แสดงจะใช้หัวแม่มือแนบไปกับอาวุธที่จับอีกทั้งยังเป็นการยังค้ำอาวุธให้อยู่ในลักษณะที่คงที่ ส่วนนิ้วที่เหลือจะกำอาวุธให้มั่นคง ลักษณะของการจับอาวุธสามารถแบ่งออกได้ 2 ลักษณะ ได้แก่ การจับอาวุธแบบมือข้างเดียว และการจับอาวุธแบบสองมือ ในการจับอาวุธแบบมือข้างเดียวนั้น สามารถจับอาวุธได้ทุกชนิด ผู้แสดงจะต้องจับในตำแหน่งที่ถูกต้องของอาวุธแต่ละชนิด ส่วนการจับอาวุธแบบสองมือ เป็นการจับอาวุธในท่าทางเฉพาะสามารถจับได้แค่อาวุธบางชนิด ลักษณะการจับอาวุธสามารถปฏิบัติได้ ดังนี้

4.2.1.1 วิธีการจับอาวุธแบบมือข้างเดียว วิธีการจับอาวุธแบบมือข้างเดียว ผู้แสดงจะต้องกำอาวุธให้มั่นคงโดยใช้นิ้วชี้ นิ้วกลาง นิ้วนาง และนิ้วก้อยในการจับตัวด้ามอาวุธ ส่วนนิ้วโป้งจะตั้งแนบไปกับตัวอาวุธ เพื่อเป็นการบังคับอาวุธให้อยู่ในลักษณะที่สวยงาม ในกรณีที่เป็นอาวุธจักร ผู้แสดงจะจับอาวุธชนิดนี้ด้วยการจับล่อแก้ว การจับอาวุธแบบมือข้างเดียวตามจารีตในการแสดงโขน ต้องจับโดยใช้มือข้างขวาเพียงข้างเดียว แต่ในกรณีที่ตัวละครทำการแสดงในส่วนของการตีบท สามารถสลับมาจับอาวุธด้วยมือซ้ายได้และปฏิบัติเช่นเดียวกันเมื่อจับอาวุธ การปฏิบัติในการจับอาวุธแบบมือข้างเดียว สามารถปฏิบัติการจับได้ 3 ลักษณะคือ การจับอาวุธ การพาดอาวุธ และการค้ำอาวุธ โดยมีขั้นตอนในการปฏิบัติ ดังนี้

ภาพที่ 37 ลักษณะของมือในการจับอาวุธ

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

4.2.1.1.1 การจับอาวุธมือลงวง เป็นวิธีการถืออาวุธของตัวักษ์ในลักษณะมือลงวง ผู้แสดงจะต้องจับอาวุธให้อยู่ในรูปแบบการจับอาวุธที่ถูกต้องและมั่นคง ส่วนของมือที่จับอาวุธจะอยู่ในระดับมือลงวงที่สวยงาม ผู้แสดงจะต้องบังคับให้ปลายอาวุธตั้งขึ้น ปลายอาวุธจะเฉียงอยู่บนหัวเข็มขัดของผู้แสดง การถืออาวุธในลักษณะนี้ จึงมีลักษณะที่เฉียงขึ้น เทคนิคและวิธีการในการปฏิบัติ ผู้แสดงจะต้องหักข้อมือที่จับอาวุธตั้งขึ้น และใช้นิ้วหัวแม่มือในการบังคับให้อาวุธอยู่ในลักษณะที่ถูกต้อง การจับอาวุธสามารถจับได้ทั้งอาวุธสั้นและอาวุธยาว ถ้าหากเป็นอาวุธสั้น หรืออาวุธที่มีด้ามสำหรับจับ ตำแหน่งในการจับที่ถูกต้องคือมือจะต้องจับตรงบริเวณด้าม ส่วนนิ้วหัวแม่มือจะต้องอยู่บริเวณข้อต่อระหว่างตัวอาวุธและด้ามจับ

ภาพที่ 38 การจับอาวุธที่มีด้ามจับในลักษณะลงวง

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ นายชานนท์ ทัสสะ

ส่วนการจับอาวุธที่เป็นอาวุธยาว หรืออาวุธที่ไม่มีด้ามจับ เช่น ศร หรือหอก ในกรณีที่จับอาวุธแบบลงวง ผู้แสดงจะต้องจับให้อยู่บริเวณกึ่งกลางของอาวุธ หรือส่วนคอของอาวุธ ชนิดนั้นที่นำมาจับ มีการปฏิบัติเช่นเดียวกันกับอาวุธที่มีด้ามจับ อีกทั้งยังมีการจับอาวุธในรูปแบบตั้งอาวุธ ใช้จับเฉพาะของอาวุธยาว ได้แก่ หอก กล้องยา และคทาตันชี้ตาย ปลายชี้เป็น ผู้แสดงจะจับอาวุธด้วยการยกแขนขึ้นระดับล้นปี ลักษณะของมือที่จับอาวุธจะตั้งขึ้น อาวุธจะอยู่ในลักษณะตั้งตรงขนานกับกับตัวผู้แสดง

ภาพที่ 39 การจับอาวุธแบบไม่มีด้ามจับในลักษณะลงวง

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ นายชานนท์ ทัสสะ

ภาพที่ 40 การจับอาวุธยาวแบบตั้งอาวุธ

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ นายณัฐสิทธิ์ มั่นทรัพย์

4.2.1.1.2 การพาดอาวุธ เป็นวิธีการนำอาวุธที่ตัวละครถืออยู่ มาพาดกับส่วนต่าง ๆ ของร่างกายผู้แสดง คือ แขน และไหล่ วิธีการพาดอาวุธสามารถใช้อาวุธสั้นหรืออาวุธยาวในการปฏิบัติได้ วิธีการปฏิบัติการพาดอาวุธที่แขนและการพาดอาวุธที่ไหล่ จะมีวิธีการปฏิบัติที่แตกต่างกัน สามารถปฏิบัติได้ดังนี้ การพาดอาวุธที่แขน ผู้แสดงจะจับอาวุธโดยใช้วิธีการจับอาวุธเพียง

สองนิ้วคือ นิ้วหัวแม่มือและนิ้วชี้ ส่วนนิ้วที่เหลือจะอยู่ในลักษณะของการกำมือแบบหลวม ผู้แสดงจะต้องใช้นิ้วจับบริเวณด้ามจับของอาวุธ แต่ในกรณีที่เป็นอาวุธแบบไม่มีด้ามจับ ผู้แสดงจะต้องจับบริเวณกึ่งกลางของอาวุธชนิดนั้น ๆ อาวุธที่พาดแขนจะอยู่ในลักษณะที่ตั้งขึ้น ตำแหน่งของปลายอาวุธจะพาดอยู่บริเวณข้อพับแขนผู้แสดง หรือจะเรียกนาฏยศัพท์อย่างนี้ว่า จับแบบคืบอาวุธกระบองพาดแขน²⁵ ก็ได้

ภาพที่ 41 วิธีการปฏิบัติ การพาดอาวุธ

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ นายชานนท์ ทัสสะ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Chulalongkorn University

การพาดอาวุธที่ไหล่ จะมีการปฏิบัติ 2 ลักษณะ คือการพาดที่ไหล่ข้างซ้าย และป่าข้างขวา ในกรณีที่เป็นกระบวันท่าพาดอาวุธที่ไหล่ข้างซ้าย ผู้แสดงจะจับอาวุธในท่าทางการจับอาวุธแบบปกติ ลักษณะของข้อมือผู้แสดงจะตั้งข้อมือขึ้น ส่วนการพาดอาวุธที่ป่าข้างขวา การจับอาวุธจะมีวิธีการปฏิบัติเช่นเดียวกัน แต่มีการหักข้อมือลง แทนการตั้งข้อมือให้ตั้งขึ้นในการจับอาวุธ อาวุธที่ใช้สำหรับการพาดอาวุธ สามารถใช้อาวุธที่มีด้ามจับ หรือไม่มีด้ามจับในการปฏิบัติก็ได้ ถ้าหากเป็นอาวุธที่มีด้ามจับ จะต้องจับที่ด้ามจับของอาวุธ แล้วให้ส่วนปลายอาวุธพาดกับลำตัว แต่ถ้าหากเป็น

²⁵ เกิดศิริ นกน้อย. การรำของตัวโขนยักษ์ในกลุ่มหนังพาทย์เพลงเสมอ. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สาขานาฏศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.

อาวุธยาว จะต้องจับให้อยู่กึ่งกลาง ค่อนมาทางท้ายอาวุธ ส่วนของมือและแขนที่จับอาวุธ จะอยู่ในลักษณะวง ข้อสังเกตคือ แขนผู้แสดงจะไม่เหยียดตึง

ภาพที่ 42 วิธีการปฏิบัติการพาดอาวุธที่ไหลข้างซ้าย

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ นายชานนท์ ทัสสะ

ภาพที่ 43 วิธีการปฏิบัติการพาดอาวุธที่ป่าข้างขวา

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ นายชานนท์ ทัสสะ

4.2.1.1.3 การถืออาวุธ เป็นลักษณะการถืออาวุธในกระบวนท่าพาลา การถืออาวุธจะใช้นิ้วหัวแม่มือเป็นตัวบังคับอาวุธ ส่วนนิ้วชี้และนิ้วกลางเป็นนิ้วที่บังคับอาวุธให้อยู่ใน ลักษณะคงที่ไม่ตกหล่น ลักษณะพิเศษของการถืออาวุธคือ จะมีปรากฏแค่อายุในท่าพาลาเท่านั้น และใช้เพียงแขนข้างขวาในการปฏิบัติจากการสัมภาษณ์ครูสมศักดิ์ ทัดติ ได้อธิบายไว้ว่าการถืออาวุธ ให้สวยงาม มือที่ใช้ในการถืออาวุธจะต้องอยู่ในลักษณะของวงยักซ์หรือมียักซ์ (ลักษณะของมือที่จับ ล่อแก้ว) ปลายอาวุธจะอยู่ที่หน้าขาของผู้แสดงหรือด้านหลังของผู้แสดงก็ได้ กระบวนการณ์นี้ผู้แสดง จะต้องหมั่นฝึกฝนให้ความชำนาญ จากการศึกษพบว่า การถืออาวุธ สามารถใช้อาวุธยาวหรืออาวุธสั้น ในการปฏิบัติได้ ถ้าหากเป็นอาวุธสั้นหรืออาวุธที่มีด้ามจับ ปลายอาวุธจะต้องชี้ลงที่พื้น มือของผู้แสดง จะต้องถืออยู่บริเวณส่วนที่เป็นด้ามจับของอาวุธ

ภาพที่ 44 วิธีการปฏิบัติการถืออาวุธด้วยอาวุธสั้น

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ นายชานนท์ ทัสสะ

เช่นเดียวกับกับอาวุธยาว ด้านหัวของอาวุธจะต้องชี้ลงพื้นเช่นเดียวกัน มือของผู้แสดงจะจับที่ ระหว่างกึ่งกลางของอาวุธที่ผู้แสดงจับ แต่จะมีอาวุธเพียงหนึ่งอย่างที่จะต้องปฏิบัติไม่ให้เกิด ข้อผิดพลาด ได้แก่ ศร ลักษณะของหัวศรจะต้องหันเข้าหาผู้แสดง ไม่หันออกไปด้านข้างของผู้แสดง ส่วนแขนของผู้ปฏิบัติที่ทำท่าพาลา หรือแขนข้างขวาของผู้แสดง จะได้เฉียงขึ้นมาสังเกตจากข้อมือของผู้แสดงจะอยู่ในระดับที่สูงกว่าข้อศอก ต่างจากท่าของตัวพระที่ข้อมือและข้อศอกจะอยู่ในระดับ เดียวกัน

ภาพที่ 45 วิธีการปฏิบัติการศึบอาวุธด้วยอาวุธยาว

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ นายชานนท์ ทัสสะ

4.2.1.1.4 การจับอาวุธแบบหักข้อมือ มีลักษณะคล้ายกันกับการจับอาวุธแบบปกติ แต่จะมีข้อแตกต่างคือ ผู้แสดงจะต้องทำการหักข้อมือที่ถืออาวุธ ให้มือของผู้แสดงงอเข้า ท้องแขนของผู้แสดงมากที่สุด การจับอาวุธแบบหักข้อมือส่วนใหญ่จะนิยมใช้กับอาวุธที่มีขนาดสั้น เนื่องจากมีความคล่องตัวในการใช้มากกว่าอาวุธยาว ลักษณะของการจับอาวุธแบบหักข้อมือ จะใช้กับการเงี้ยวอาวุธและการปฏิบัตินาฏยศัพท์ที่เรียกว่าเสื่อลากหาง

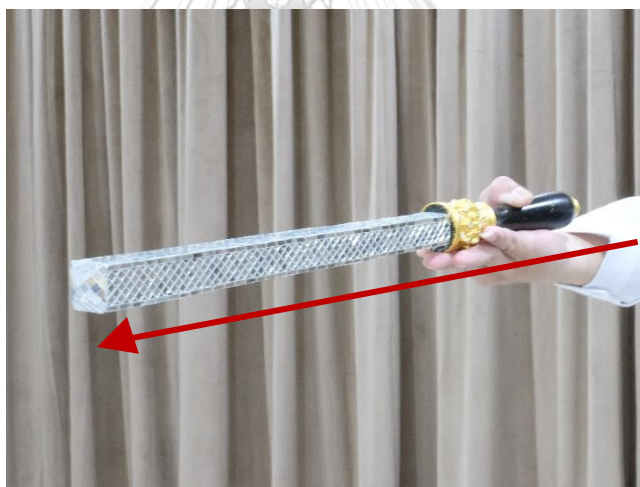
ภาพที่ 46 วิธีการปฏิบัติการจับอาวุธแบบม้วนข้อมือ ลักษณะของการเงี้ยวอาวุธ

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ นายชานนท์ ทัสสะ

การจับอาวุธของตัวยุทธ์จะมีลักษณะการจับที่คล้ายกันกับของฝ่ายละครในบางส่วน การใช้แขนถืออาวุธ มีการเคลื่อนไหว 3 ลักษณะ คือ 1.การงอแขน คือ การงอช่วงข้อศอกในแต่ละข้างในระดับต่าง ๆ คือ ระดับต่ำ ระดับกลาง ระดับสูง 2. การตึงแขน คือ การเหยียดแขนตั้งแต่หัวไหล่จนถึงข้อมือในแต่ละข้าง²⁶ จากที่กล่าวมานี้ การจับอาวุธของละครจะมีนาฏยศัพท์ที่เรียกแตกต่างกันจาก โขน แต่จะมีการปฏิบัติกรจับอาวุธในรูปแบบที่คล้ายกัน

4.2.1.1.5 การจับอาวุธแบบแบฝ่ามือ เป็นลักษณะการจับอาวุธ โดยการใช้ นิ้วหัวแม่มือประคองอาวุธส่วน นิ้วทั้งสี่เรียงชิดติดกันคล้ายลักษณะของการตั้งวง แต่ไม่หักข้อมือขึ้นให้ เป็นมือตั้งวง อาวุธที่ผู้แสดงถือจะอยู่ระหว่างนิ้วกลางและนิ้วนางของผู้แสดง ลักษณะการจับอาวุธแบบแบฝ่ามือจะนิยมใช้กับการจับอาวุธสั้น เนื่องจากมีความคล่องตัวกว่าอาวุธยาว มือของผู้แสดงจะอยู่ในลักษณะคว่ำฝ่ามือหรือหงายฝ่ามือก็ได้ ขึ้นอยู่กับกระบวนท่าที่ผู้แสดงปฏิบัติ การจับอาวุธในรูปแบบนี้ส่วนใหญ่จะอยู่ในเพลงพื้นฐานที่เรียกว่าแม่ท่า เป็นกระบวนท่าที่นักเรียนต้องยักข์จะต้องฝึกหัด

ภาพที่ 47 วิธีการปฏิบัติกรจับอาวุธแบบแบฝ่ามือ ในลักษณะของการหงายฝ่ามือ

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ นายชานนท์ ทัสสะ

²⁶ ประภาพรรณ ภูเกล้าวัน. การรำนางกษัตริย์ในละคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขา นาฏยศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550.

4.2.1.1.6 การจับอาวุธแบบจิบอาวุธ เป็นการใช้มือจิบในการจับอาวุธ การจับอาวุธในลักษณะนี้ จะอยู่ในการฝึกหัดพื้นฐานของการเรียนโยนยักซ์ ในบทเรียนแม่ท่า ที่ผู้เรียน จะต้องเรียนรู้ วิธีการปฏิบัติผู้แสดงจะทำการจิบหางอยู่บริเวณชายพกด้านซ้ายของผู้แสดงมือที่จิบ อาวุธจะอยู่ที่บริเวณด้ามจับของอาวุธ ปลายอาวุธจะชี้ไปทางด้านหลังและตะแคงอยู่ที่ข้างลำตัวบริเวณ สะโพกบนของผู้แสดง ลักษณะการใช้อาวุธแบบจิบ จะใช้กับอาวุธสั้น ได้แก่ กระบองที่เป็นอาวุธ พื้นฐานในการฝึกหัดโยนตัวยักซ์

ภาพที่ 48 วิธีการปฏิบัติกรจับอาวุธแบบจิบอาวุธ

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ นายชานนท์ ทัสสะ

CHULALONGKORN UNIVERSITY

อีกทั้งยังมีรูปแบบของการจับอาวุธด้วยการจิบอีกหนึ่งลักษณะ คือ “จิบล่อแก้ว” ใช้สำหรับการจับจักรเพียงอย่างเดียว เนื่องจากจักรมีลักษณะเป็นวงกลม จึงต้องใช้จิบล่อแก้วในการจับ เพื่อให้จักรนั้นอยู่ตัว วิธีการปฏิบัติ ผู้แสดงจะใช้มือขวาในการจับเพียงข้างเดียวและจับอาวุธในลักษณะมือจิบ ล่อแก้ว ใช้นิ้วกลางของผู้แสดงในการถือคจักร โดยการสอดไปตรงกลางรูของตัวจักร

ภาพที่ 49 วิธีการปฏิบัติการจัดอาวุธแบบจیبล่อแก้ว

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ นายชานนท์ ทัสสะ

4.2.1.1.7 การจัดอาวุธแบบชัตอาวุธ คือการจัดอาวุธไว้ที่ร่างกายของผู้แสดง มี 2 รูปแบบ ได้แก่ รูปแบบที่ 1 การจัดอาวุธแบบตั้งวงบน มีลักษณะในการจับคล้ายกันกับการจับแบบพาดอาวุธ แต่จะมีข้อแตกต่าง ในส่วนของแขนที่ใช้การตั้งวง จะเป็นการตั้งวงบนในการปฏิบัติ ลักษณะในการปฏิบัติ ผู้แสดงจะใช้นิ้วหัวแม่มือและนิ้วชี้ในการจับอาวุธ ส่วนนิ้วที่เหลือจะอยู่ในลักษณะงอนิ้วคล้ายการกำมือหลวม และใช้การหักข้อมือให้ตั้งขึ้น การจัดอาวุธนี้สามารถใช้ได้ทั้งอาวุธยาวและอาวุธสั้น ส่วนใหญ่จะอยู่ในกระบวนการรบของตัวยักษ์ ปลายของอาวุธที่ใช้ในการชัต ถ้าหากเป็นอาวุธสั้น ส่วนของด้ามจับจะอยู่ที่มือของผู้แสดงและส่วนตัวของอาวุธจะชัตที่แขนของผู้แสดง แต่ในกรณีที่เป็นอาวุธยาว ผู้แสดงจะจับอาวุธบริเวณคอของอาวุธแต่ละชนิด แล้วให้ปลายส่วนท้ายของอาวุธชัตอยู่ที่ลำตัวของผู้แสดง

ภาพที่ 50 วิธีการปฏิบัติการฉีดอาวุธในลักษณะตั้งวงบน

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบท่าแร่ นายชานนท์ ทัสสะ

การฉีดอาวุธในรูปแบบที่ 2 เป็นการฉีดอาวุธโดยการถืออาวุธให้อยู่ในลักษณะวงล่าง หรือการลงวง อาวุธที่ผู้แสดงจะฉีดจะฉีดที่บริเวณหลังผู้แสดง การฉีดอาวุธในรูปแบบนี้สามารถใช้อาวุธที่มีด้ามจับและอาวุธที่ไม่มีด้ามจับก็ได้ โดยส่วนมากจะนิยมใช้กระบองและศร เนื่องจากเป็นอาวุธหลักที่ตัวยักษ์ใช้ ลักษณะมือที่ในการจับอาวุธ ผู้แสดงจะใช้วิธีการจับในลักษณะลงวง ถ้าหากเป็นอาวุธที่มีด้ามจับผู้แสดงจะต้องจับบริเวณด้ามของอาวุธ ส่วนปลายอาวุธจะอยู่ที่หลังผู้แสดง แต่ถ้าหากเป็นอาวุธที่ไม่มีด้ามจับ เช่น ศร ผู้แสดงจะต้องจับบริเวณคอของอาวุธ แล้วให้ปลายของอาวุธชี้ที่บริเวณหลังหรือชี้ที่บริเวณหลังและแขนข้างซ้ายของผู้แสดงก็ได้

ภาพที่ 51 วิธีการปฏิบัติการชั้ดอาวุธในลักษณะมือลงวงแบบชั้ดหลัง

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ นายชานนท์ ทัสสะ

ภาพที่ 52 วิธีการปฏิบัติการชั้ดอาวุธในลักษณะมือลงวงแบบชั้ดหลังและแขน

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ นายชานนท์ ทัสสะ

4.2.1.2 วิธีการจับอาวุธแบบสองมือ การจับอาวุธในลักษณะนี้ ส่วนใหญ่จะนิยมใช้กับอาวุธยาว หรืออาวุธที่ไม่มีด้ามจับ เนื่องจากบางกระบวนท่าจำเเนต้องใช่มือทั้งสองข้างในการใช้ แต่การจับอาวุธแบบสองมือ ก็ยังสามารถแบ่งวิธีการจับได้ 2 ลักษณะคือ การใช้อาวุธ 1 อย่าง และการใช้อาวุธ 2 อย่าง ดังนี้

4.2.1.2.1 การจับอาวุธชนิดเดียว การจับอาวุธในลักษณะนี้ จะเป็นการฉายอาวุธ คือลักษณะมือข้างใดข้างหนึ่ง หรือมือที่อยู่ด้านหัวอาวุธ มือของผู้แสดงจะอยู่บริเวณคอของอาวุธที่ถือ ข้อมือตั้งขึ้นในลักษณะของมือตั้งวงก่อนมาทางด้านหน้าของผู้แสดง นิ้วหัวแม่มือจะเป็นตัวประคองอาวุธไว้ ส่วนมือหลังหรือมือที่อยู่ส่วนท้ายของอาวุธจะอยู่ในลักษณะมือวงแต่ไม่หักข้อมือขึ้นมา ฝ่ามือจะขนาดกันกับอาวุธในแนวยาวและปิดส่วนท้ายอาวุธให้พอดี ไม่ให้ปลายอาวุธเลยฝ่ามือออกมา การจับอาวุธแบบสองมือด้วยการใช้อาวุธ 1 อย่าง จะนิยมใช้กับอาวุธที่ไม่มีด้ามจับ เช่น ศร หอก กล้องแก้ว เป็นต้น และอีกประการหนึ่ง ที่ใช้ในการจับอาวุธด้วยสองมือด้วยการใช้มือจับอาวุธที่จุดเดียวกันด้วยมือ 2 ข้างซ้อนกันโดยใช้มือขวาในการจับก่อน มือซ้ายจะจับทับไปบนมือขวา

ภาพที่ 53 วิธีการปฏิบัติกรจับอาวุธแบบ 2 มือ โดยใช้อาวุธ 1 อย่าง

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ นายณัฐสิทธิ์ มั่นทรัพย์

4.2.1.2.2 การจับอาวุธ 2 อย่าง คือผู้แสดงจะจับอาวุธด้วยมือทั้งสองข้าง เป็นลักษณะของการจับอาวุธ 2 อย่างที่แตกต่างกัน โดยมือข้างใดข้างหนึ่งจะถืออาวุธ 1 อย่าง ส่วนมืออีกข้างก็จะถืออาวุธอีก 1 อย่าง เช่น หอกและศร หรือ ศรและจักร เป็นต้น ลักษณะการจับ ผู้แสดงจะต้องจับให้อยู่ในตำแหน่งที่เหมาะสมของอาวุธ ในกรณีที่เป็นอาวุธที่ไม่มีด้ามจับ ผู้แสดงจะต้องจับให้อยู่บริเวณกึ่งกลางของอาวุธชนิดนั้นไม่ก่อนมาทางใดทางหนึ่ง ซึ่งอาจจะทำให้อาวุธที่ถืออยู่เกิดความไม่สมดุลและเกิดข้อผิดพลาดในการแสดง

ภาพที่ 54 วิธีการปฏิบัติการจัดอาวุธแบบ 2 มือ โดยใช้อาวุธ 2 อย่าง

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ นายณัฐสิทธิ์ มั่นทรัพย์

4.2.2 การพกอาวุธติดตัว เป็นรูปแบบการนำอาวุธของตัวละครมาไว้ที่ตัวผู้แสดง ขวัญใจคงถาวร ได้กล่าวไว้ว่า การเหน็บอาวุธในละครในเรื่องอิเหนา การเหน็บกริชสามารถปฏิบัติได้ 2 แบบ โดยการหันหัวกริชลงพื้นและการหัวหัวกริชขึ้นด้านบน²⁷ แต่ในการแสดงโขนจากการเหน็บจะมีข้อแตกต่าง เนื่องจากอาวุธที่ใช้ในการแสดง จะไม่มีกริชเช่นเดียวกับละครโน จากศึกษาพบว่า การพกอาวุธติดตัว ปรากฏในการแสดง 2 ลักษณะ ได้แก่ ลักษณะที่ 1 การเหน็บอาวุธไว้ที่เข็มขัดของผู้แสดง ส่วนใหญ่จะใช้กับอาวุธที่มีขนาดสั้น ผู้แสดงจะสอดไว้ที่เข็มขัดของตนเอง อาวุธที่ใช้เหน็บที่ปรากฏให้เห็นส่วนใหญ่จะเป็นกระบอง ผู้แสดงจะทำการสอดปลายกระบองลงในสายเข็มขัดบริเวณชายพกด้านซ้ายในลักษณะเฉียงไปด้านหลัง แล้วให้ด้ามจับโผล่ขึ้นมา จิริชญา บุรวัฒน์ ได้กล่าวไว้ว่า ช่วงที่ไม่ได้ใช้กระบองยักษ์จะใช้วิธีเหน็บกับสายเข็มขัด ให้ปลายกระบองชี้ออกจากลำตัว²⁸ ลักษณะที่ 2 การพกอาวุธติดตัวในกรณีที่มีอาวุธมากกว่าหนึ่งอย่าง การพกอาวุธในลักษณะนี้ผู้แสดงจะมีอาวุธที่ทำการแสดงมากกว่าหนึ่งอย่าง อาวุธชิ้นที่หนึ่งมักจะถูกเหน็บไว้ที่ใส่เข็มขัด ส่วนอาวุธชิ้นที่สอง จะถูกสอดไว้ที่หลังของผู้แสดง โดยใช้ด้ามจับติดกับเสื้อของผู้แสดงในลักษณะเฉียง ด้านหัวของอาวุธจะอยู่ที่

²⁷ จรรย์ พูลลาภ. **หลักการแสดงบทบาทฤๅษีในโขน**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขานาฏศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550.

²⁸ จิริชญา บุรวัฒน์. **นาฏยลักษณ์ของนางยักษ์ในโขนและละครรำ**. วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีบัณฑิต สาขานาฏศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2558.

บริเวณไหล่ขวาด้านหลังของผู้แสดง ส่วนปลายอาวุธจะเฉียงไปทางด้านซ้าย อาวุธที่นำมาขัดหลัง ส่วนใหญ่จะเป็นอาวุธที่ไม่มีด้ามจับ เช่น ศร หรือ หอก เช่น รามสูร ที่เหน็บขวานไว้ที่เข็มขัด และศร ขัดอยู่ที่หลัง จากการรวบรวมข้อมูลพบว่า มีตัวละครยักซ์หนึ่งตนที่มีลักษณะพิเศษ คือมีการพกอาวุธ มากกว่าสองชิ้นไว้ในร่างกาย คือ นางอากาศตะไล ที่พกอาวุธติดตัวถึง 4 อย่าง ได้แก่ ง้าวใช้การถือ กระบองใช้การเหน็บไว้ที่เข็มขัด ศรใช้การขัดไว้ที่หลังและจักร ที่ใช้การห้อยบริเวณด้ามจับของ กระบองที่เหน็บไว้

ภาพที่ 55 วิธีการปฏิบัติการพกอาวุธติดตัว โดยการพกอาวุธ 1 อย่าง ในท่านั่ง

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบทำร่ำ นายศิวกร ศรีอรุณเรืองชัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาพที่ 56 วิธีการปฏิบัติการพกอาวุธติดตัว โดยการพกอาวุธ 2 อย่าง

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ นายชานนท์ ทัสสะ

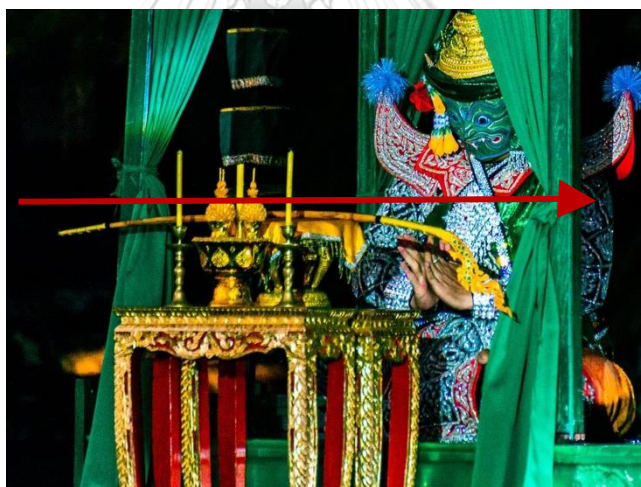
ภาพที่ 57 วิธีการปฏิบัติการพกอาวุธติดตัว โดยการพกอาวุธมากกว่า 2 อย่าง

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ นายชานนท์ ทัสสะ

4.2.3 การวางอาวุธ เป็นอากัปกิริยาที่ผู้แสดงโขนตัวยักษ์ จะวางอาวุธของตนเองไว้ในตำแหน่งต่าง ๆ จากการศึกษาพบว่า การวางอาวุธของตัวยักษ์ สามารถวางได้ 2 ลักษณะ ได้แก่ ลักษณะที่ 1 การวางอาวุธไว้ที่ด้านหน้าของผู้แสดง จะวางห่างจากตัวผู้แสดงประมาณหนึ่งคืบ การวางอาวุธในลักษณะนี้จะมีข้อบ่งคับ คือ ถ้าหากเป็นอาวุธสั้นหรืออาวุธที่มีด้ามจับ จะต้องให้ปลายอาวุธ

ชี้ไปทางด้านซ้ายของผู้แสดง ส่วนท้ายอาวุธหรือส่วนที่มีด้ามจับชี้ ไปทางด้านขวาของผู้แสดง ถ้าหากเป็นอาวุธยาว ส่วนหัวของอาวุธชนิดนั้น ๆ จะชี้ไปทางด้านซ้ายของผู้แสดง ส่วนท้ายหรือส่วนปลายของอาวุธ จะชี้ไปทางด้านขวาของผู้แสดง ลักษณะที่ 2 การวางอาวุธไว้ที่ด้านข้างของผู้แสดง การวางอาวุธไว้ที่ด้านข้างของผู้แสดงนั้น ถ้าหากเป็นอาวุธเพียงชนิดเดียว ผู้แสดงจะทำการวางอาวุธไว้ที่ด้านซ้าย บริเวณข้างลำตัวของผู้แสดง ห่างจากตัวผู้แสดงประมาณหนึ่งคืบ ถ้าหากเป็นอาวุธสั้นหรืออาวุธที่มีด้ามจับ ส่วนปลายของอาวุธจะชี้ไปทางด้านหลังของผู้แสดง ส่วนท้ายหรือส่วนของด้ามจับ จะชี้ไปทางด้านหน้า หรือทิศเดียวกันกับผู้แสดงนั่งอยู่ ในกรณีที่เป็นอาวุธยาวหรืออาวุธที่ไม่มีด้ามจับ ส่วนหัวของอาวุธชนิดนั้น ๆ จะชี้ไปทางด้านหลังของผู้แสดง ส่วนปลายหรือส่วนท้ายของอาวุธจะชี้ ออกมาด้านหน้าของผู้แสดง ในกรณีที่มีอาวุธสองชนิด อาวุธจะถูกวางไว้ที่ด้านขวาและด้านซ้ายของผู้แสดง สำหรับการวางอาวุธของตัวละครยักษ์สามารถวางไว้ที่แทนสำหรับวางอาวุธ หรือจะวางไว้บนเตียงที่ตัวละครนั่งอยู่ก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความพร้อมของอุปกรณ์ที่ใช้ประกอบการแสดง

ภาพที่ 58 วิธีการปฏิบัติการวางอาวุธ ในลักษณะวางที่ด้านหน้าของผู้แสดง
ที่มา : นายอัครเดช แดนงเหลื่อม

ภาพที่ 59 วิธีการปฏิบัติการวางอาวุธ ในลักษณะวางที่ด้านข้างของผู้แสดง

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ นายชานนท์ ทัสสะ

4.2.4 การใช้อาวุธแทนทำนาฏยศัพท์ เป็นรูปแบบการใช้อาวุธแทนเพื่อมาทำนาฏยศัพท์ เนื่องจากการแสดงโขนในบางครั้ง ตัวละครอาจจะต้องถืออาวุธในระหว่างการทำทหรือการตีบท จึงต้องมีวิธีการใช้อาวุธเพื่อให้เกิดความหมายเช่นเดียวกันกับการใช้ทำนาฏยศัพท์ ซึ่งส่วนใหญ่จะใช้กับมือขวา เพราะเป็นมือที่ต้องใช้จับอาวุธเป็นส่วนใหญ่ในการแสดง จากการรวบรวมข้อมูล พบว่ามีทำนาฏยศัพท์อยู่ 2 ท่า ที่ใช้เป็นหลัก ได้แก่ ท่าจีบ และลักษณะของมือวาง

4.2.4.1 ท่าจีบ ผู้แสดงจะใช้อำอาวุธ และใช้การหักข้อมือเข้าหาท้องแขนแทนมือจีบ โดยวิธีการปฏิบัติ จะใช้วิธีปฏิบัติเช่นเดียวกันกับการใช้มือจีบ เช่น ท่าจีบส่งหลัง ในทำนาฏยศัพท์แบบปกติ ผู้แสดงจะปฏิบัติถ้าจีบแล้วส่งแขนมือออกไปด้านหลัง แต่ถ้าหากผู้ปฏิบัติใช้อาวุธประกอบด้วย ก็จะใช้การกำอาวุธ แล้วหักข้อมือเข้าหาท้องแขน พร้อมกับส่งไปข้างหลัง เช่นเดียวกันกับท่าจีบส่งหลังแบบปกติ หรือท่าจีบสอดสร้อยโดยการใช้มือขวา ในทำนาฏยศัพท์แบบปกติ ผู้ปฏิบัติจะใช้มือขวาจีบบริเวณหัวเข็มขัด ในกรณีที่จับอาวุธ ผู้ปฏิบัติจะกำอาวุธ แล้วหักข้อมือเข้าหาท้องแขนบริเวณหัวเข็มขัด ครูสมศักดิ์ ทัดติ ได้ให้สัมภาษณ์ว่า ในท่าสอดสร้อยเพลงตะบองกันและชำนานู

ถ้าหากผู้ปฏิบัติถือกระบอง จะให้ใช้การหักข้อมือเข้าหาท้องแขน แต่ถ้าหากเป็นศร จะใช้การตั้งข้อมือแทน เนื่องจากถ้าใช้การหักข้อมือเข้าหาท้องแขน จะทำให้หัวช้อนอยู่ในลักษณะที่ไม่สวยงาม²⁹

ภาพที่ 60 การใช้ท่าทางในการจับอาวุธแทนทำนาฏยศัพท์ ทำจิบยาว

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ นายณัฐสิทธิ์ มั่นทรัพย์

ภาพที่ 61 การใช้ท่าทางในการจับอาวุธแทนทำนาฏยศัพท์ ทำจิบส่งหลัง

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ นายชานนท์ ทัสสะ

²⁹ สัมภาษณ์ สมศักดิ์ ทัดติ, ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏยศิลป์ไทย โขนยักษ์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์, 16 สิงหาคม 2565.

4.2.4.2 ลักษณะของมือวง มีลักษณะและการปฏิบัติเช่นเดียวกันกับมือจับ โดยผู้แสดงจะใช้การกำอาวุธแทนการใช้มือวง หรือลักษณะของมือที่ใช้นิ้วทั้งสี่เรียงชิดติดกัน และเก็บนิ้วหัวแม่มือ ข้อสังเกตของการใช้อาวุธแทนมือวง ผู้ปฏิบัติจะใช้กระบวนการทำเช่นเดียวกันในกระบวนการทำปกติ แต่จะแตกต่างกัน ในส่วนของการใช้มือกำอาวุธแทนการใช้มือวง

ภาพที่ 62 การใช้ท่าทางในการจับอาวุธแทนท่านาฏยศัพท์ ท่าตั้งวงบน

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ นายณัฐสิทธิ์ มั่นทรัพย์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จากที่ข้อมูลข้างต้น จะเห็นได้ว่า การใช้อาวุธในท่าพื้นฐาน เป็นกระบวนการที่ผู้เรียนโขนตัวยักซ์จะต้องเรียนรู้และสามารถปฏิบัติได้ อีกทั้งทราบถึงหลักการใช้และวิธีการในการปฏิบัติ เรื่องการใช้อาวุธในท่าพื้นฐานในแต่ละชนิด การใช้อาวุธในท่าพื้นฐานเป็นหลักสำคัญสำหรับการใช้อาวุธในการแสดงโขนตัวยักซ์ ถ้าหากผู้เข้ารับการศึกษ สามารถปฏิบัติการใช้อาวุธในท่าพื้นฐานจนเกิดความชำนาญแล้ว ก็จะสามารถปฏิบัติท่าทางในการใช้อาวุธของตัวยักซ์ขั้นต่อไปได้

4.3 การใช้อาวุธตัวยักซ์สำหรับการต่อสู้

เนื่องจากในการแสดงโขน โดยส่วนใหญ่เนื้อหาจะเป็นเกี่ยวกับการสู้รบระหว่างฝ่ายธรรมะ และฝ่ายอธรรม กระบวนการรบจึงมีความสำคัญเป็นอย่างมากในการแสดงโขน ไม่ว่าจะเป็นการรบ

ระหว่างตัวพระกับตัวยักษ์ หรือการรบระหว่างตัวยักษ์และตัวลิง ลักษณะและกระบวนการในการรบก็จะมีท่าทางที่เป็นแบบแผน สำหรับตัวยักษ์ถือเป็นตัวละครที่มีบทบาทในเรื่องของการรบเป็นอย่างมาก เนื่องจากมีตัวละครเอกที่หลากหลาย ทำให้อาวุธในการรบแต่ละครั้งอาจจะมีแตกต่างกันออกไป ด้วยเหตุนี้ ทำให้ต้องมีวิธีการและหลักการในการสู้รบของตัวยักษ์ โดยจะกล่าวไปในแต่ละหัวข้อ ดังนี้

4.3.1 การตี เป็นลักษณะของการใช้อาวุธประกอบการสู้รบของตัวละครโขนระหว่าง ตัวยักษ์กับตัวพระ ตัวยักษ์กับตัวลิง หรือการสู้รบระหว่างตัวยักษ์กับตัวยักษ์ด้วยกันเอง รูปแบบของการตีจะเป็นรูปแบบการปฏิบัติโดยอาวุธสั้นและอาวุธยาวสำหรับการปฏิบัติ จากการรวบรวมข้อมูลพบว่าการตีมีลักษณะการปฏิบัติ 3 ลักษณะ ดังนี้

4.3.1.1 การตีจริง เป็นลักษณะของการใช้อาวุธตีกับอาวุธของคู่ต่อสู้ และการตีให้ตัวละครฝ่ายตรงข้าม โดยจะปฏิบัติด้วยอาวุธสั้นและอาวุธยาว การตีจริงสามารถแบ่งได้ 2 รูปแบบ ได้แก่ รูปแบบที่ 1 การใช้อาวุธตีกระทบกับอาวุธ ลักษณะการปฏิบัติเช่นนี้ มีนาฏยศัพท์ในการปฏิบัติเรียกว่า “ตีส่ง” เป็นการตีอาวุธกับฝ่ายตรงข้าม ระหว่างที่อาวุธกระทบกัน อาวุธที่ดีจะอยู่ในลักษณะที่ไขว้กันหรือเป็นรูปตัวเอ็กซ์ (X) ในขณะตีนั้น ผู้แสดงก็จะใช้การดันอาวุธออกไปจากลำตัวพร้อมกับอาวุธที่ดีขึ้นไปเล็กน้อย ลักษณะของการตีส่ง ส่วนใหญ่จะใช้ในการรบของตัวยักษ์และตัวพระ หรือตัวยักษ์กับตัวยักษ์ ในกระบวนการรบ จะมีลักษณะของการตีอาวุธหลังจากที่ทำการรบเสร็จ สองลักษณะ ได้แก่ การตีไม้ 7 และการตีจาก

ตารางที่ 5 ขั้นตอนในการปฏิบัติการตีจริง รูปแบบการใช้อาวุธกระทบอาวุธ

ลำดับที่	ภาพการปฏิบัติ	ขั้นตอนการปฏิบัติ
1		มือขวา ใช้อาวุธตีครั้งที่ 1 เฉียงไปด้านซ้าย มือที่กำอาวุธจะอยู่ในลักษณะหงายมือ มือซ้าย ตั้งวงบน ** เส้นสีแดง แทนการตีจากอาวุธของตัวละครฝ่ายตรงข้าม โดยใช้ส่วนปลายก่อนมา

ลำดับที่	ภาพการปฏิบัติ	ขั้นตอนการปฏิบัติ
		ทางส่วนกลางของศรในการตี
2		<p>มือขวา ใช้อาวุธครั้งที่ 2 เฉียงไปด้านขวา มือที่กำ อาวุธจะอยู่ในลักษณะคว่ำมือ มือซ้าย ตั้งวงบน</p> <p>** เส้นสีแดง แทนการตีจาก อาวุธของตัวละครฝ่ายตรง ข้ามโดยใช้ส่วนปลายก่อนมา ทางส่วนกลางของศรในการตี</p>

การตีไม้ 7 เป็นกระบวนการอย่างสุดท้ายของการรบ ใช้สำหรับการตีเมื่อตัวละครจะแยกจากกัน จะปฏิบัติเมื่อ ตัวโขนปฏิบัติกระบวนการรบเสร็จเรียบร้อยแล้ว โดยส่วนใหญ่จะนิยมใช้กับการเข้ารบในครั้งแรกของตัวยักษ์และตัวพระ โดยใช้ใช้ส่วนปลายก่อนมาทางส่วนกลางของอาวุธในการตี และจะปฏิบัติเพียงครั้งเดียวในการรบแต่ละครั้ง อาวุธที่ใช้ในการปฏิบัติ ได้แก่ ศร และ หอก ข้อสังเกตของการตีไม้ 7 ด้วยหอก จะมีลักษณะพิเศษที่เพิ่มเติมจากการใช้ศร ได้แก่ การปิดอาวุธของตัวพระให้ตก การกระแทบ และการพุ่งหอก

ตารางที่ 6 ขั้นตอนในการปฏิบัติการตีจริง การตีไม้ 7 ด้วยอาวุธศร
ผู้ถ่ายแบบท่ารำ ตัวยักษ์ นายชานนท์ ทัสสะ ตัวพระ นายอำนาจ ขาวพัน

ลำดับที่	ภาพการปฏิบัติ	ขั้นตอนการปฏิบัติ
1		<p>ไม้ที่ 1</p> <p>มือขวา ตีอาวุธเฉียงไปทางด้านซ้ายบน</p> <p>มือซ้าย ตั้งวงบน</p>
2		<p>ไม้ที่ 2</p> <p>มือขวา ตีอาวุธเฉียงไปทางด้านขวาบน</p> <p>มือซ้าย จีบบริเวณชายพกซ้าย</p>

ลำดับที่	ภาพการปฏิบัติ	ขั้นตอนการปฏิบัติ
3		<p>ไม้ที่ 3</p> <p>มือขวา ตีอาวุธเฉียงไปทางด้านซ้ายล่าง ในลักษณะหงายมือ</p> <p>มือซ้าย ตั้งวงบน</p>
4		<p>ไม้ที่ 4</p> <p>มือขวา ตีอาวุธเฉียงไปทางด้านขวาล่าง ในลักษณะคว่ำมือ</p> <p>มือซ้าย จับบริเวณชายพกซ้าย</p>
5		<p>ไม้ที่ 5</p> <p>มือขวา ตีอาวุธเฉียงไปทางด้านซ้ายล่าง ในลักษณะหงายมือ</p> <p>มือซ้าย ตั้งวงบน</p>

ลำดับที่	ภาพการปฏิบัติ	ขั้นตอนการปฏิบัติ
6		<p>ไม้ที่ 6</p> <p>มือขวา ตีอาวุธเสียงไปทางด้านซ้ายบน พร้อมกับ การวัดข้อมือ</p> <p>มือซ้าย จีบบริเวณชายพกด้านซ้าย</p> <p>** ผู้แสดงทั้งสองฝ่ายจะหันหน้ากัน ตัวพระจะหันหน้าออกหน้าเวที ตัวยักษ์จะหันหลังออกหน้าเวที **</p>
7		<p>ไม้ที่ 7</p> <p>มือขวา ตีอาวุธเสียงไปทางด้านขวา ข้างลำตัว ในลักษณะคว่ำมือ</p> <p>มือซ้าย ตั้งวงบน</p> <p>** ผู้แสดงทั้งสองฝ่ายจะหันหน้ากัน ตัวพระจะหันหลังออกหน้าเวที ตัวยักษ์จะหันหน้าออกหน้าเวที **</p>

การตีไม้ 7 ด้วยอาวุธหอก จะมีลักษณะเดียวกันกับการใช้ศร แต่จะมีความแตกต่าง กันตั้งแต่ไม้ที่ 5 โดยผู้วิจัยจะเริ่มต้นอธิบายการปฏิบัติการตีไม้ 7 ด้วยอาวุธหอกในขั้นตอนนี้

ตารางที่ 7 ขั้นตอนในการปฏิบัติการตีจริง การตีไม้ 7 ด้วยอาวุธหอก

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ ตัวยักษ์ นายณัฐสิทธิ์ มั่นทรัพย์ ตัวพระ นายภูวพล ภิญโญลาภเกษม

ลำดับที่	ภาพการปฏิบัติ	ขั้นตอนการปฏิบัติ
1		<p>ไม้ที่ 5</p> <p>มือขวา ใช้หอกแทงที่อาวุธของตัวพระในลักษณะการแทงเฉียง</p> <p>มือซ้าย ตั้งวงบน</p>
2		<p>ไม้ที่ 6</p> <p>มือขวา กลับหอกด้วยการโยนอาวุธ พร้อมกับใช้ปลายหอกตีที่อาวุธตัวพระ</p> <p>มือซ้าย ตั้งวงบน</p>

ลำดับที่	ภาพการปฏิบัติ	ขั้นตอนการปฏิบัติ
3		<p>ไม้ที่ 7</p> <p>มือขวา จับหอกด้วยการ แบฝ่ามือแบบคว่ำมือที่ ปลายหอกระดับไหล่</p> <p>มือซ้าย จับหอกด้วยการ แบฝ่ามือแบบคว่ำมือที่คอ หอกระดับชายพกด้านซ้าย</p> <p>** เมื่อปฏิบัติครบวนทำ นี้ผู้แสดงตัวยักษ์จะทำการ กระเทิบเท้าขวาพร้อมด้วย การกลับตัวหันหลัง **</p>
4		<p>ครบวนทำเตรียมฟุ้ง</p> <p>มือขวา ปฏิบัติทำบัวชูฝึก</p> <p>มือซ้าย ตั้งมือวงระดับวง กลางค่อนมาทางด้านหน้า และใช้นิ้วหัวแม่มือรอง บริเวณคอหอก</p>
5		<p>ปฏิบัติการฟุ้งหอก</p>

การตีจาก หรือการตีออก เป็นลักษณะของการตีอาวุธใช้ส่วนปลายก่อนมาทางส่วนกลางของอาวุธในการตี เพื่อแยกออกจากกันหลังจากกระบวนการสู้รบ จะเป็นขั้นตอนสุดท้ายเช่นเดียวกันกับการตีไม้ 7 แต่กระบวนการตีจาก จะปฏิบัติทุกครั้ง แตกต่างกับการตีไม้ 7 ที่จะปฏิบัติเพียงแค่ครั้งเดียว ทุกครั้งหลังจากการรบจะปฏิบัติการตีจากเสมอ

ตารางที่ 8 ขั้นตอนในการปฏิบัติการตีจริง การตีจาก

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ ตัวยักษ์ นายชานนท์ ทัสสะ ตัวพระ นายอำนาจ ขาวพัน

ลำดับที่	ภาพการปฏิบัติ	ขั้นตอนการปฏิบัติ
1		<p>มือขวา ตีอาวุธ เเฉียงไปทางด้านซ้ายบน และด้านขวาบน สลับกันไปมาประมาณ 6 ครั้ง มือซ้าย ตั้งวงบน</p> <p>** ผู้แสดงทั้งสองคน จะค่อยๆ ทำการเก็บ แยกออกจากกัน **</p>
2		<p>คือขวา วาดมือเป็นครึ่งวงกลม จากนั้นทำการตีอาวุธ ไปที่อาวุธฝ่ายตรงข้าม มือซ้าย ตั้งวงบน</p>

รูปแบบที่ 2 การตีตัวละครฝ่ายตรงข้าม เป็นลักษณะของการใช้อาวุธไปที่โดนลำตัวของตัวละครฝ่ายตรงข้ามใช้ส่วนปลายของอาวุธในการตี ลักษณะของการตี จะปฏิบัติด้วยการตีให้โดนหลังของฝ่ายตรงข้าม อาวุธที่ใช้ในการตีรูปแบบนี้ สามารถใช้ได้ทั้งอาวุธยาวและอาวุธสั้น ในกรณีที่เป็นการใช้อาวุธยาวผู้แสดงจะต้องถือบริเวณคอของอาวุธชนิดนั้น แล้วใช้ปลายอาวุธตีไปที่คู่ต่อสู้

ตารางที่ 9 ขั้นตอนในการปฏิบัติการตีจริง รูปแบบการตีตัวละครฝ่ายตรงข้าม
ผู้ถ่ายแบบท่ารำ นายชานนท์ ทัสสะ

ลำดับที่	ภาพการปฏิบัติ	ขั้นตอนการปฏิบัติ
1		<p>มือขวา ฟาดอาวุธไปทางด้านซ้ายโดยไม่หักข้อมือในลักษณะแขนตึงเฉียงลงเล็กน้อย ออกไปข้างซ้าย จุดที่ทำการตีคือหลังของตัวละครฝ่ายตรงข้าม</p> <p>มือซ้าย จับบริเวณหัวเข่าขัด</p> <p>** เมื่อปฏิบัติแล้ว ผู้แสดงจะกลับตัว เช่น ถ้าหากการตีครั้งที่ 1 ตัวผู้แสดงหันออกไปหน้าเวที เมื่อปฏิบัติเสร็จแล้วจะกลับหลัง เพื่อจะเข้าตีต่อมในขั้นตอนที่ 2 โดยจะเป็นการหันหลังออกนอกเวที ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับผู้แสดงในขั้นตอนปฏิบัติจะเป็นกระบวนการอย่างไร ซึ่งในบางกรณีก็จะมี การตีโดยไม่กลับหน้าก็ได้ **</p>

ลำดับที่	ภาพการปฏิบัติ	ขั้นตอนการปฏิบัติ
2		<p>มือขวา ฟาดอาวุธไปทางด้านขวาโดยไม่หักข้อมือในลักษณะ แขน ตึงเฉียงลงเล็กน้อย ออกไปข้างขวา จุดที่ทำการตีคือหลังของตัว</p> <p>ละครฝ่ายตรงข้าม</p> <p>มือซ้าย ตั้งวงบน</p>

4.3.1.2 การตีหลอก เป็นลักษณะการต่อสู้ของตัวยักษ์และตัวลิงที่ใช้การสมมุติว่าตัวละครทั้งสองฝ่ายใช้อาวุธต่อสู้กัน มีการรบระหว่างตัวละครศักดิ์ต่ำคือเสนายักษ์และวานรสิบแปดมงกุฏ รวมทั้งการรบระหว่างตัวพญายักษ์และลิงพญา ผู้แสดงจะปฏิบัติด้วยการฟาดอาวุธไปทางซ้ายและทางขวา บริเวณด้านหน้าของผู้แสดง จะแสดงออกมาว่าเป็นการตีตัวละครฝ่ายตรงข้าม การปฏิบัติลักษณะนี้อาวุธของผู้แสดงทั้ง 2 จะไม่กระทบกัน ลักษณะของการตีหลอก ผู้แสดงที่เป็นฝ่ายตีจะเป็นฝ่ายของตัวยักษ์ ส่วนผู้แสดงที่เป็นตัวละครฝ่ายลิงจะใช้มือปิดอาวุธของตัวยักษ์ ในส่วนของตัวเสนายักษ์และวานรสิบแปดมงกุฏ จะมีกระบวนการปฏิบัติไปที่ละขั้นตอน ทั้งหมดจะปฏิบัติพร้อมกันและปฏิบัติกระบวนการทำที่เหมือนกัน เเสนายักษ์จะเริ่มตีไปทางด้านซ้ายตามขั้นตอน จากนั้นก็จะเป็นการตีไปทางด้านขวา ส่วนตัวละครที่มีศักดิ์สูงขึ้นมาได้แก่ ยักษ์เสนาและแม่ทัพยักษ์ ก็จะมีการปฏิบัติเช่นเดียวกันกับตัวเสนา แต่จะมีความแตกต่างกัน คือ ในขณะที่ตีจะมีการปฏิบัติที่เร็วกว่าตัวเสนาที่ปฏิบัติไปที่ละขั้นตอน ซึ่งในขั้นตอนนี้ ตัวยักษ์เสนาและแม่ทัพยักษ์ จะทำการตีซ้ายขวาติดต่อกันโดยไม่ยับยั้งตามกระบวนการเหมือนกับตัวเสนา และการตีออกก็จะปฏิบัติเช่นเดียวกัน มีการฟาดอาวุธไปที่คู่ต่อสู้หลังจากที่ทำการเลาะออก การตีหลอกในกระบวนการรบ จะปฏิบัติตั้งแต่การเข้ารบและจะปฏิบัติอีกครั้งตอนออกจากการรบ อาวุธที่ใช้ในการปฏิบัติของพญายักษ์ ได้แก่ กระบอง ตรี ซึ่งในการแสดงของกรมศิลปากรบางทีจะมีการใช้หอกเพิ่มเข้ามาในการปฏิบัติ

ตารางที่ 10 ขั้นตอนในการปฏิบัติการตีหลอก

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ นายชานนท์ ทัสสะ

ลำดับที่	ภาพการปฏิบัติ	ขั้นตอนการปฏิบัติ
1		มือขวา ฟาดอาวุธไปทางด้านซ้ายในลักษณะแขนตึง โดยไม่หักข้อมือและใช้การคว่ำฝ่ามือ เฉียงอาวุธปลายลงมือซ้าย ลงวงยักษ์ ** ในกรณีที่เป็นพญายักษ์ จะใช้การตั้งวงบนแทนการลงวง **

ลำดับที่	ภาพการปฏิบัติ	ขั้นตอนการปฏิบัติ
2		<p>มือขวา ฟาดอาวุธไปทางด้านขวาในลักษณะแขนตึง โดยไม่หักข้อมือและใช้การคว่ำฝ่ามือ เฉียงอาวุธปลายลงมือซ้าย ลงวงยักษ์</p> <p>** ในกรณีที่เป็นพญายักษ์ จะใช้การตั้งวงบนแทนการลงวง **</p>

4.3.1.3 การขยับ เป็นชื่อเรียกนาฏยศัพท์ ที่ใช้เรียกระบวนท่าอย่างหนึ่งก่อนที่จะทำการเข้ารบหรือหลังจากที่ตัวโชนรบกันเสร็จเรียบร้อยแล้ว ตัวละครจะปฏิบัติก็ต่อเมื่อแยกออกจากกัน ส่วนใหญ่มักใช้กับตัวละครที่เป็นพวกเสนา แต่ถ้าหากเป็นตัวพญายักษ์ ก็จะมีการปฏิบัติก่อนการเข้ารบเพียงอย่างเดียว

ตารางที่ 11 ขั้นตอนในการปฏิบัติการขยับ

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ นายชานนท์ ทัสสะ

ลำดับที่	ภาพการปฏิบัติ	ขั้นตอนการปฏิบัติ
1		<p>มือขวา จับอาวุธบริเวณด้ามจับหรือบริเวณคออาวุธ มือที่จับจะหักข้อมือเข้า อาวุธที่ถือจะอยู่ในลักษณะตั้งถ้าหากเป็นอาวุธที่มีด้ามจับ ส่วนของด้ามจับจะชี้ลงพื้น ส่วนปลายจะชี้ขึ้นบน แต่ถ้าหากเป็นศร หัวศรจะชี้ลงพื้นส่วนหางศรจะชี้ขึ้นบน แขนของผู้แสดง</p>

ลำดับที่	ภาพการปฏิบัติ	ขั้นตอนการปฏิบัติ
		<p>จะอยู่ในระดับวงกลางที่ค่อนข้างมาทางด้านหน้าของผู้แสดง มือซ้าย ตั้งวงบน</p> <p>** ผู้แสดงเมื่อปฏิบัติทำ ขยับ จะวนมือทั้งสองข้างเป็น วงกลมขึ้นลงสลับกันไปมา</p> <p>**</p>

4.3.1.4 การเลาะ เป็นนาฏยศัพท์ของขั้นตอนในการตีคู่ต่อสู้ เป็นลักษณะการฟาดอาวุธไปมาทางซ้ายและขวาด้วยความเร็ว บริเวณด้านขวามือค่อนข้างมาด้านหน้าของผู้แสดง ลักษณะของอาวุธที่ฟาด จะมีการเคลื่อนไหวคล้ายที่ปัดน้ำฝน แต่มีความเร็วกว่า การเลาะ ผู้ปฏิบัติจะใช้ข้อมือเป็นตัวบังคับอาวุธ โดยการใช้การพลิกข้อมือ ในลักษณะคว่ำฝ่ามือและหงายฝ่ามือไปมา อาวุธที่ใช้สำหรับการเลาะ ได้แก่ กระบองและศร ในกรณีที่เป็นศร หางศรจะฟาดกับพื้นตอนที่ปฏิบัติการเลาะ

ตารางที่ 12 ขั้นตอนในการปฏิบัติการเลาะ
ผู้ถ่ายแบบท่ารำ นายชานนท์ ทัสสะ

ลำดับที่	ภาพการปฏิบัติ	ขั้นตอนการปฏิบัติ
1		<p>มือขวา จับอาวุธบริเวณด้าม จับหรือบริเวณคออาวุธ มือที่จับจะไม่หักข้อมือ ใช้การพลิกข้อมือ ในลักษณะคว่ำมือและหงายมือ</p> <p>มือซ้าย ตั้งวงบน</p> <p>** ผู้แสดงเมื่อปฏิบัติทำ เลาะ จะเก็บขาในระหว่างที่</p>

ลำดับที่	ภาพการปฏิบัติ	ขั้นตอนการปฏิบัติ
		ทำการเลาะ**

4.3.2 การรบ ถือเป็นหัวใจสำคัญหลักในการแสดงโขน ตัวโขนจะมีกระบวนการรบที่แตกต่างกันออกไป แต่ทั้งสองฝ่ายจะปฏิบัติให้มีความสัมพันธ์กัน ในกระบวนการรบ จึงมีจารีตและการปฏิบัติให้ถูกต้อง อาวุธในการแสดงโขนก็เป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญ จึงมีข้อควรในการปฏิบัติสำหรับการใช้อาวุธแต่ละชนิด ดังจะกล่าวต่อไปนี้

4.3.2.1 การรบระหว่างตัวยักษ์และตัวลิง จะมีลักษณะการใช้อาวุธที่เหมือนกัน ไม่ว่าจะเป็นเสนายักษ์ ยักษ์เสนา หรือพญายักษ์ ก็จะมีการปฏิบัติเช่นเดียวกัน อาจจะมีข้อแตกต่างในเรื่องอาวุธของพญายักษ์ ที่ใช้ในการรบ จะมีความแตกต่างกันในแต่ละครั้ง

4.3.2.1.1 การจับอาวุธในการต่อสู้ ในลักษณะของท่าจับและท่าเหยียบผู้แสดงทั้งสองฝ่าย จะต้องจับอาวุธในลักษณะตั้งขึ้น มือขวาที่ใช้จับอาวุธของตนเองจะจับบริเวณด้ามสำหรับจับ แล้วใช้นิ้วหัวแม่มือบังคับตรงข้อต่อของอาวุธให้ตั้งตรง เมื่อเข้าท่าจับแล้วผู้แสดงทั้งสองฝ่ายจะต้องบังคับอาวุธของฝ่ายตรงข้าม และอาวุธของตัวเอง ให้อยู่บริเวณหน้าอกของแต่ละฝ่าย ข้อสังเกตในกระบวนการท่าจับ อาวุธจะต้องอยู่ตรงบริเวณหน้าอกของทั้งสองฝ่าย ระยะห่างจากหน้าอกประมาณ 1 นิ้วโดยประมาณ มือที่จะอาวุธจะไม่ลั่นออกมาบริเวณร่องไหล่

ภาพที่ 63 การจับอาวุธด้วยกำปั้น การรบด้วยกำปั้นกับตัวลิง ท่าจับ 1

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ ตัวยักษ์ นายศิวกร ศรีอรุณเรืองชัย ตัวลิง นายจักรดูล โสมพร

ภาพที่ 64 การจับอาวุธด้วยกำปั้น การรบด้วยกำปั้นกับตัวลิง ท่าจับสามที่ไขว้

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ ตัวยักษ์ นายศิวกร ศรีอรุณเรืองชัย ตัวลิง นายจักรดูล โสมพร

ภาพที่ 65 การจับอาวุธตัวยักซ์ การรบตัวยักซ์กับตัวลิง ท่าหกฉีก

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบท่าท่า ตัวยักซ์ นายศิวกร ศรีอรุณเรืองชัย ตัวลิง นายจักรดูล โสมพร

กระบวนท่ารบของตัวยักซ์และตัวลิง ในกระบวนท่ารบลักษณะพิเศษ ก็จะมีรูปแบบการปฏิบัติคล้ายกัน แต่จะแตกต่างกัน ในส่วนของท่าทางของตัวลิง จะเปลี่ยนไปตามกระบวนท่ารบแต่ละท่า ส่วนตัวยักซ์จะไม่มีเปลี่ยนแปลงท่าจับมากนัก ลักษณะการปฏิบัติส่วนใหญ่ มือที่จับอาวุธของตัวยักซ์จึงเป็นการตั้งวงบน หรือใช้การเงี้ยวอาวุธ ส่วนมือซ้ายจะเป็นการจับส่วนต่าง ๆ ของตัวลิง ขึ้นอยู่กับกระบวนท่ารบในการปฏิบัติ เช่น กระบวนท่าหกกั๊ด ผู้แสดงตัวยักซ์มือขวาที่กำอาวุธจะใช้การซัดอาวุธแบบตั้งวงบน ส่วนมือซ้ายจะจับที่ข้อเท้าของตัวลิง

ภาพที่ 66 การจับอาวุธตัวยักษ์ การรบตัวยักษ์กับตัวลิง ท่าหกกัก

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ ตัวยักษ์ นายศิวกร ศรีอรุณเรืองชัย ตัวลิง นายจักรตุล โสมพร

ในส่วนของพญายักษ์ จะมีกระบวนการท่าที่มีลักษณะเฉพาะ คือการถีบซึ่งเป็นกระบวนการต่อเนื่องจากกระบวนการระหว่างพญายักษ์และลิงพญา ผู้แสดงตัวยักษ์จะใช้เท้าซ้ายแตะที่บริเวณไหล่ขวาของตัวลิง มือซ้ายคว่ำฝ่ามือแตะที่บริเวณหน้าผากของตัวลิงส่วนมือขวาปฏิบัติทำเงี้ยวอาวุธ

ภาพที่ 67 การจับอาวุธตัวยักษ์ การรบตัวยักษ์กับตัวลิง ท่าถีบ

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ ตัวยักษ์ นายศิวกร ศรีอรุณเรืองชัย ตัวลิง นายจักรตุล โสมพร

การรบบระหว่างตัวยักษ์และตัวลิง ยังมีกระบวนท่ารบที่วานรสิบแปดมงกุฎจะใช้ในการฆ่าเสนา
 ยักษ์ จึงทำให้มีลักษณะในการจับอาวุธและการใช้อาวุธในลักษณะที่แตกต่างจากท่ารบ ในกระบวนนี้
 ผู้แสดงทั้งสองฝ่ายจะต้องแสดงท่าทางให้มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน จึงจะเป็นกระบวนท่าที่ถูกต้อง
 และสวยงาม โดยมีการปฏิบัติดังนี้ การตีพลาตระหว่างตัวยักษ์และตัวลิงครั้งที่ 1 ผู้แสดงตัวยักษ์จะอยู่
 ในท่าพลา ส่วนผู้แสดงตัวลิงจะใช้มือขวาข้างที่จับอาวุธ นำข้อมือของตนมาติดกันกับตัวเสนายักษ์ใน
 ลักษณะของตัวเอ็กซ์ (X) ส่วนเท้าและขาข้างขวาเกาะเกี่ยวที่ท้องแขนของตัวเสนายักษ์

ภาพที่ 68 การจับอาวุธตัวยักษ์ การรบบตัวยักษ์กับตัวลิง ท่ารบ 4 ตีพลาตครั้งที่ 1

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ ตัวยักษ์ นายศิวกร ศรีอรุณเรืองชัย ตัวลิง นายจักรตุล โสมพร

CHULALONGKORN UNIVERSITY

กระบวนท่ารบของตัวยักษ์และตัวลิงในการตีพลาตครั้งที่ 2 ผู้แสดงตัวยักษ์มือขวาก็อาวุธอยู่
 ในลักษณะวงบน ส่วนมือซ้ายจะจับข้อเท้าถึงบริเวณหน้าขาด้านซ้ายของตัวเอง ส่วนตัวลิงจะปฏิบัติ
 เช่นเดียวกันกับตอนตีพลาตครั้งที่ 1 แต่จะมีข้อแตกต่างคือจะใช้ขาขวาเหยียบที่บริเวณหน้าขาซ้าย
 ของตัวยักษ์

ภาพที่ 69 การจับอาวุธด้วยกำปั้น การรบด้วยกำปั้นกับตัวลิง ท่ารบ 4 ตีพลาดครั้งที่ 2
ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ ต้วยักษ์ นายศิวกร ศรีอรุณเรืองชัย ตัวลิง นายจักรดูล โสมพร

กระบวนการรบท่าสุดท้าย จะเป็นกระบวนการก่อนที่ตัวลิงจะทำการแทงด้วยกำปั้น ผู้แสดงจะทำการจับกระบองทั้งสองมือ โดยการใช้กำจับแบบซ้อนมือ แล้วขีดไปที่ด้านหลัง กระบวนท่านี้จะปฏิบัติเช่นเดียวกันกับการขีดอาวุธแบบตั้งวงบน แต่จะแตกต่างกันตรงที่ใช้กำจับอาวุธแบบกำด้ามอาวุธ ใช้มือสองข้างในการจับ และงอแขนเข้ามาแทนการตั้งวงบน

ภาพที่ 70 การจับอาวุธด้วยกำปั้น การรบด้วยกำปั้นกับตัวลิง ท่ารบ 4 ท่าขีดอาวุธ 2 มือ
ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ ต้วยักษ์ นายศิวกร ศรีอรุณเรืองชัย ตัวลิง นายจักรดูล โสมพร

4.3.2.2 การรบบระหว่างตัวยักษ์และตัวพระ กระบวนการรบบในลักษณะนี้เป็นการต่อสู้กันระหว่างพญายักษ์กับตัวพระ ในบางตอนของการแสดงโขน ตัวพระก็จะมีบทในการรบบกับตัวเสนายักษ์ ซึ่งจะมีกระบวนการเช่นเดียวกันกับการรบบตัวลิง แต่ขั้นตอนในกระบวนการรบบ จะมีความแตกต่างกัน รวมถึงลักษณะการใช้อาวุธในการรบบของตัวยักษ์ ที่จะต้องมีรูปแบบที่ต้องปฏิบัติเพื่อไม่ให้เกิดข้อผิดพลาดและเกิดความสวยงามขึ้นในระหว่างการแสดง กระบวนการรบบของทั้งสองฝ่ายนี้ จะต้องใช้ความสัมพันธ์กันระหว่างตัวละครสองตัว

4.3.2.2.1 การจับอาวุธในการต่อสู้ ลักษณะการจับอาวุธ ในการรบบ ของตัวยักษ์และตัวพระ จะมีกระบวนการจับอาวุธเช่นเดียวกันกับการรบบกับตัวลิง แต่มีข้อแตกต่างคือ อาวุธที่ใช้ในการรบบ ส่วนใหญ่ข้อแตกต่างนี้จะเกิดขึ้นกับตัวยักษ์ แต่อย่างไรก็ตาม การจับอาวุธนี้จะมีหลักในการปฏิบัติเช่นเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นการใช้อาวุธชนิดใดในการแสดง กระบวนท่าจับ 1 ระหว่างตัวยักษ์กับตัวพระ เมื่อเข้าสู่กระบวนท่าจับ ผู้แสดงจะชด์อาวุธในรูปแบบตั้งวงบนด้วยมือข้างขวา ส่วนมือซ้ายเหยียดแขนตั้งออกไปข้างลำตัว ตั้งมือขึ้นนิ้วทั้งสี่เรียงชิดติดกัน ตัวยักษ์และตัวพระจะปฏิบัติเช่นเดียวกัน มือของแต่ละฝ่ายจะอยู่บริเวณรักแร้ของฝ่ายตรงข้าม ข้อควรสังเกตในท่าจับ 1 กระบวนการรบบที่ 1 มือที่จับอาวุธของผู้แสดงทั้งสอง จะอยู่ในลักษณะวงบน แต่ใช้การกำอาวุธแทนการตั้งมือวง หน้าของตัวละครทั้งสองฝ่าย จะหันหน้าเข้าหากัน หัวเข่าของผู้แสดงทั้งสองข้างจะต้องติดกัน และอาวุธที่ใช้ในกระบวนการจับ ส่วนใหญ่จะเป็นอาวุธที่ไม่มีด้ามจับ เช่น ศร หรือหอก

ภาพที่ 71 การจับอาวุธตัวยักษ์ การรบบตัวยักษ์กับตัวพระ ท่าจับ 1 กระบวนท่ารบที่ 1

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ ตัวยักษ์ นายณัฐสิทธิ์ มั่นทรัพย์ ตัวพระ นายภูพล ภิญญ์ลาภเกษม

กระบวนการที่ 2 ลักษณะของมือที่จับอาวุธหรืออาวุธของตนเอง จะต้องอยู่บริเวณหน้าอกของฝ่ายตรงข้าม ในลักษณะตั้งข้อมือขึ้น ส่วนมือข้างซ้าย จับที่ท้ายอาวุธของคู่ต่อสู้ เช่น หางศร หรือปลายหอก อยู่ในลักษณะวางบนแต่ใช้การจับอาวุธแทนการตั้งมือวาง ปลายอาวุธของทั้งสองฝ่าย ข้อสังเกตในการปฏิบัติ มือขวาของผู้แสดงทั้งสองจะอยู่บริเวณหน้าอกของคู่ต่อสู้ หรือตัวละครฝ่ายตรงข้าม ส่วนหัวของอาวุธแต่ละชนิดจะต้องอยู่บริเวณอกของผู้แสดงฝ่ายตรงข้ามเท่านั้น ผู้แสดงจะไม่หันหน้าเข้าหากัน หัวเข่าของทั้งสองฝ่ายจะชนกันเช่นเดียวกับกระบวนการที่ 1

ภาพที่ 72 การจับอาวุธตัวยักษ์ การรบตัวยักษ์กับตัวพระ ท่าจับ 1 กระบวนการที่ 2

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ ตัวยักษ์ นายณัฐสิทธิ์ มั่นทรัพย์ ตัวพระ นายภูวพล ภิณโณลาภเกษม

กระบวนการเหยียบ ในการต่อสู้ของตัวยักษ์กับตัวพระ ก็มีการปฏิบัติเช่นเดียวกัน ลักษณะการปฏิบัติจะมีการปฏิบัติเช่นเดียวกันกับการเหยียบกับตัวลิง มือที่ถืออาวุธของตัวละครทั้งสองฝ่าย จะอยู่บริเวณหน้าอกของฝ่ายตรงข้าม การเหยียบจะเริ่มต้นจากตัวยักษ์ ข้อควรสังเกตในกระบวนการเหยียบ เนื่องจากตัวยักษ์เริ่มการเหยียบก่อน อาวุธประจำตัวที่ใช้ในขณะนั้น ปลายอาวุธจะชี้ลงพื้น ในทางกลับกันอาวุธของตัวพระ ปลายอาวุธจะชี้ขึ้น ลักษณะของมือจับอาวุธ จะจับบริเวณคอของอาวุธ ส่วนมือข้างซ้ายจะจับอาวุธของตัวพระ โดยจับต่อจากมือตัวพระแต่อยู่บริเวณด้านบนของมือตัวพระ เมื่อมีการสลับตำแหน่ง เป็นตัวพระเหยียบ ก็จะมีการกลับอาวุธ ของตัวละครทั้งสองฝ่ายสลับกัน

ภาพที่ 73 การจับอาวุธตัวยักษ์ การรบตัวยักษ์กับตัวพระ ท่าจับ 1 กระทบท่าเหยียบ
ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ ตัวยักษ์ นายณัฐสิทธิ์ มั่นทรัพย์ ตัวพระ นายภูวพล ภิณฺญ์ลาภเกษม

กระทบท่าจับ 2 เป็นรูปแบบของกระทบการรบ ของตัวยักษ์กับตัวพระในรูปแบบที่ 2 ซึ่งจะมีลักษณะและกระทบในการรบที่แตกต่างจากท่าจับ 1 แต่ก็ยังคงใช้วิธีการและหลักการการจับอาวุธในการรบของตัวยักษ์กับตัวพระ ซึ่งความแตกต่างในกระทบท่าจับ 2 นี้ ปลายอาวุธของผู้แสดงทั้งสองจะเข้ามาอยู่ด้านใน โดยใช้มือขวาเป็นตัวกำหนดทิศทางอาวุธ ในกระทบท่าจับ 2 มือขวาของผู้แสดง จะอยู่ในลักษณะวงบนแต่เป็นการกำอาวุธ ส่วนปลายของอาวุธที่ใช้ในการรบ จะเฉียงเข้ามาหาคู่ต่อสู้ทั้งสองฝ่าย ข้อสังเกตในกระทบการจับสอง มือหลักที่ใช้ในการจับอาวุธหรือมือขวา จะมีลักษณะเป็นวงบนอยู่ตำแหน่งที่สูงกว่ามือซ้าย ส่วนมือซ้ายหรือมือที่จับปลายอาวุธของฝ่ายตรงข้าม จะอยู่บริเวณหน้าอกของผู้แสดงฝ่ายตรงข้าม ลักษณะของมือผู้แสดงที่จับอาวุธ นิ้วหัวแม่มือจะชี้เข้าหากัน หน้าของผู้แสดงจะหันหน้าเข้าหากัน เช่นเดียวกับกับกระทบการรบอื่น ๆ หัวเข่าของผู้แสดงจะชนกัน

ภาพที่ 74 การจับอาวุธด้วยกัณฑ์ การรบด้วยกัณฑ์กับตัวพระ ท่าจับ 2 ท่าจับ

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ ดั้วยกัณฑ์ นายณัฐสิทธิ์ มั่นทรัพย์ ตัวพระ นายภูวพล ภิญญโณลาภเกษม

ในท่าจับ 2 ก็มีกระบวนการเหยียบเช่นเดียวกันกับท่าจับ 1 ลักษณะและวิธีการปฏิบัติจะมีวิธีการปฏิบัติเช่นเดียวกัน แต่จะมีข้อแตกต่างคือ ปลายอาวุธจะชี้เข้าข้างในและอยู่บริเวณหน้าอกของตัวละครทั้งสองฝ่าย และการเหยียบจะเกิดจากตัวพระเหยียบตัวยกัณฑ์แค่ฝ่ายเดียว

ภาพที่ 75 การจับอาวุธด้วยกัณฑ์ การรบด้วยกัณฑ์กับตัวพระ ท่าจับ 2 ท่าเหยียบ

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ ดั้วยกัณฑ์ นายณัฐสิทธิ์ มั่นทรัพย์ ตัวพระ นายภูวพล ภิญญโณลาภเกษม

กระบวนการต่อไปของท่าจับ 2 มีลักษณะการกลับมือของอาวุธที่จับ เนื่องจากจะเป็น กระบวนท่าที่ตัวพระ ปฏิบัติการเตะด้วยยักษ์ มือที่ใช้ในการจับอาวุธจึงจะแตกต่างกัน จากท่าจับใน กระบวนท่าจับ 2 ข้อสังเกตในการปฏิบัติ คือ มือขวาของตัวยักษ์ จะอยู่ที่บริเวณหน้าอกของตัวพระ ส่วนมือข้างซ้าย จะจับปลายอาวุธของตัวพระในลักษณะวงบน แต่ใช้การกำปลายอาวุธ การปฏิบัติ กระบวนท่าเตะของตัวพระ จะมีการกลับอาวุธไปมา ขึ้นอยู่กับทิศบนเวทีของผู้แสดง การปฏิบัติก็ จะสลับกันไปมา

ภาพที่ 76 การจับอาวุธด้วยยักษ์ การรบด้วยยักษ์กับตัวพระ ท่าจับ 2 ท่าเตะครั้งที่ 1

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ ด้วยยักษ์ นายณัฐสิทธิ์ มั่นทรัพย์ ตัวพระ นายภูวพล ภิัญญ์ลาภเกษม

CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาพที่ 77 การจับอาวุธด้วยกำปั้น การรบด้วยกำปั้นกับตัวพระ ท่าจับ 2 ท่าเตะครั้งที่ 2
ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ ด้วยกำปั้น นายณัฐสิทธิ์ มั่นทรัพย์ ตัวพระ นายภูวพล ภิณฺญญาลาภเกษม

ข้อสังเกตในกระบวนท่าจับ 2 ท่าเตะครั้งที่ 2 จะเห็นได้ว่าเมื่อด้วยกำปั้น หากอยู่ฝั่งซ้ายหรือกระบวนท่าเตะครั้งที่ 1 มือขวาที่ใช้ในการจับอาวุธ จะมีลักษณะเป็นวงบน ส่วนมือข้างซ้ายจะอยู่ที่บริเวณหน้าอกของตัวพระ หลังจากปฏิบัติกระบวนท่าเตะครั้งที่ 2 ด้วยกำปั้นจะย้ายมาอยู่ที่ฝั่งขวา มือที่ใช้ในการจับอาวุธก็จะสลับกันกับการเตะครั้งที่หนึ่ง มือขวาจะมาอยู่ที่บริเวณหน้าอกของตัวพระ ส่วนมือซ้ายจะจับปลายอาวุธของตัวพระอยู่ในลักษณะวงบน ข้อสังเกตในกระบวนท่าเตะ ถ้าหากปลายอาวุธของตนเองอยู่ที่บริเวณหน้าอกแล้วหรือชี้เข้ามาข้างใน ปลายอาวุธของตัวเองจะตรงข้ามก็จะต้องอยู่ที่บริเวณหน้าอกหรือชี้เข้ามาข้างในเช่นเดียวกัน ในทางกลับกัน หากส่วนหัวของอาวุธอยู่ที่บริเวณหน้าอกหรือชี้เข้ามาข้างใน ส่วนหัวของอาวุธฝ่ายตรงข้ามก็ต้องอยู่ที่บริเวณหน้าอกหรือชี้เข้ามาข้างในเช่นเดียวกัน

4.3.2.3 การรบระหว่างด้วยกำปั้นและด้วยกำปั้น จะมีลักษณะเช่นเดียวกับการเข้ารบกับตัวลิงและตัวพระ แต่จะมีข้อแตกต่างคือ ไม่มีกระบวนท่าพิเศษต่าง ๆ เช่น ท่าหกกัด ท่าเตะ เป็นต้น มีเพียงแต่ การเข้าตี ลักษณะการจับ ท่าจับหนึ่ง การเหยียบ และการตีออก

4.3.3 การขึ้นลอย การขึ้นลอยในการแสดงโขน คือลักษณะการต่อตัวของตัวละคร ขึ้นเหยียบตามบริเวณลำตัวของคู่ต่อสู้ และยกลำตัวให้ลอยขึ้นจากพื้นแสดงท่าทางด้านนาฏศิลป์ไทยหรือจับอาวุธในลักษณะต่าง ๆ ที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ การขึ้นลอยในการแสดงโขนนั้นเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งปรมาจารย์ทางด้านนาฏศิลป์ไทย ประดิษฐ์กระบวนท่าขึ้นลอยให้กับตัวละครในการแสดง

โขน³⁰ ตัวยักษ์จึงเป็นตัวละครที่ทำการรับลอยจากตัวพระและตัวลิง จึงต้องทำให้ผู้แสดงโขนตัวยักษ์ ต้องรู้จักวิธีการในการปฏิบัติให้ถูกต้อง ซึ่งในการขึ้นลอยแต่ละครั้งจะมีการใช้อาวุธประกอบอยู่ด้วย ผู้วิจัยจะแบ่งการขึ้นลอยเป็น 3 ลักษณะดังนี้

4.2.3.1 การขึ้นลอยตัวพระและตัวลิง เป็นรูปแบบการปฏิบัติการขึ้นลอย ที่เกิดจาก ตัวละคร 3 ประเภท มารวมตัวกันจนเกิดกระบวนการขึ้นลอย ในภาษานาฏศิลป์จะเรียกว่า ลอยสูง ประกอบไปด้วย 2 รูปแบบ ได้แก่ ลอยสูง1 และลอยสูง2 บทบาทของตัวยักษ์ในกระบวนการลอยสูงนี้ ตัวยักษ์จะเป็นฐานให้ตัวพระเหยียบ ร่วมกันกับตัวลิง ดังนี้ ลอยสูง1 ผู้แสดงตัวยักษ์ จะใช้การเตะขา ซ้ายไปที่ตัวลิง ส่วนของมือผู้แสดง จะอยู่ในท่าจับ1 ของตัวพระ แต่มือซ้ายจะมีระดับที่สูงกว่า เนี่ย เนื่องจากกระบวนการลอยสูง ตัวพระจะเหยียบที่ตัวลิง จึงทำให้ระดับที่สูงกว่าตัวยักษ์ ข้อสังเกตใน การลอยสูง ลักษณะการจับจะเป็นกระบวนการท่าจับ1 ของตัวพระ ไพโรจน์ ทองคำสุก ได้กล่าวว่า เนื้อเรื่องจากรามเกียรติ์ส่วนใหญ่จะเป็นการทำสงคราม ระหว่างกองทัพฝ่ายพระราม กับกองทัพฝ่าย ทศกัณฐ์ บทรามเกียรติ์จึงปรากฏว่ามีการต่อสู้เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งเมื่อนำบทรามเกียรติ์มาใช้สำหรับแสดง โขน กระบวนท่าส่วนใหญ่จึงเป็นท่ารบของพระ ยักษ์ และลิง³¹

ภาพที่ 78 การจับอาวุธตัวยักษ์ การขึ้นลอยกับตัวพระและตัวลิง การขึ้นลอยสูง1

ที่มา : วิพิธทัศนา ชูตระบำ รำ ฟ้อน

³⁰ เฉลิมชัย ภิรมย์รักษ์. การขึ้นลอยในการแสดงโขน. วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีบัณฑิต สาขา นาฏศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2561.

³¹ ไพโรจน์ ทองคำสุก. กระบวนการรบของพญาวานรในการแสดงโขน. วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีบัณฑิต สาขา นาฏศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.

ลอยสูง2 ผู้แสดงตัวยักษ์จะใช้การเตะขาซ้ายไปที่ตัวลิง เช่นเดียวกันกับการขึ้นลอยสูง 1 ส่วนมือของผู้แสดงจะอยู่ในกระบวนท่าจับ2 ของตัวพระ ในการขึ้นลอยสูง2 นี้ จะมีลักษณะพิเศษคือ ตัวพระจะใช้การขึ้นลอย ตัวลิง ด้วยขาขวา ส่วนขาซ้าย จะก้าวขาแตะที่บริเวณ แขนขวาของตัวยักษ์ ข้อสังเกตในการลอยสูงสอง ลักษณะการจับจะเป็นกระบวนท่าจับ2 ของตัวพระ

ภาพที่ 79 การจับอาวุธตัวยักษ์ การขึ้นลอยกับตัวพระและตัวลิง การขึ้นลอยสูง2
ที่มา : วิพิธทัศนา ชูตระบ่า รำ ฟ้อน

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า กระบวนการลอยสูง มีลักษณะที่เฉพาะและใช้การรวมตัวกันของตัวละครทั้ง 3 ประเภทมารวมตัวกันให้เกิดกระบวนการขึ้นลอย อีกทั้งยังมีการใช้กระบวนท่าจับระหว่างตัวยักษ์กับตัวพระมาสร้างสรรค์ให้เกิดรูปแบบการขึ้นลอยสูง ข้อสังเกตในกระบวนการลอยสูงจะใช้ในการทำศึกระหว่างทศกัณฐ์กับพระรามเพียงเท่านั้น

4.3.3.2 การขึ้นลอยตัวพระ เป็นภาษาเรียกทางด้านนาฏศิลป์ที่ตัวพระจะทำการขึ้นลอยลอยตัวยักษ์ จากการศึกษาพบว่า การขึ้นลอยตัวพระ ปัจจุบันมีกระบวนการขึ้นลอย ที่เป็นที่นิยม และใช้ประกอบการแสดงในแต่ละครั้ง มีทั้งหมด 4 รูปแบบ ได้แก่ การขึ้นลอย 1 การขึ้นลอย 2 การขึ้นลอย 3 และการขึ้นลอยพิเศษ กระบวนการใช้อาวุธของตัวยักษ์ จึงมีลักษณะที่เหมือนกันทั้ง 3 ลอย เนื่องจากตัวยักษ์เป็นตัวละครที่เป็นฐานสำหรับลอย จึงไม่มีรูปแบบการใช้อาวุธที่หลากหลายอย่างตัวพระ แต่อย่างไรก็ตามก็มีวิธีการปฏิบัติในการถืออาวุธเมื่อตัวพระทำการขึ้นลอย ให้มีรูปแบบที่สวยงาม ลักษณะการใช้อาวุธของตัวยักษ์กับการขึ้นลอยตัวพระจะมีการปฏิบัติคือ แขนขวาหรือแขนข้างที่ถืออาวุธ จะอยู่ในลักษณะงบน แต่ใช้การจับอาวุธแบบไม่หักข้อมือแทนการใช้มือวง ลักษณะ

ของมือวงจะไม่ลั่นออกมา ด้านข้างหรือด้านหน้า เพราะจะทำให้องค์ศาในการจับอาวุธนั้น ไม่เกิดความสวยงาม การขึ้นลอยตัวพระ ยักษ์ที่เป็นตัวละครเอก เมื่อทำการบอสามารถปฏิบัติได้ทุกตัวละครที่เป็นตัวละครเอกหรือพญายักษ์ จะแตกต่างกันจากการขึ้นลอยสูง ที่ใช้เพียงแค่ทศกัณฐ์เพียงตัวเดียว การขึ้นลอยตัวพระ มีดังนี้

ภาพที่ 80 การจับอาวุธตัวยักษ์ การขึ้นลอยกับตัวพระ การขึ้นลอย1

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ ตัวยักษ์ นายณัฐสิทธิ์ มั่นทรัพย์ ตัวพระ นายภูวพล ภิณฺโญลาภเกษม

ภาพที่ 81 การจับอาวุธตัวยักษ์ การขึ้นลอยกับตัวพระ การขึ้นลอย2

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ ตัวยักษ์ นายณัฐสิทธิ์ มั่นทรัพย์ ตัวพระ นายภูวพล ภิณฺโญลาภเกษม

ภาพที่ 82 การจับอาวุธด้วยกษัตริย์ การขึ้นลอยกับตัวพระ การขึ้นลอย3

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ ด้วยกษัตริย์ นายณัฐสิทธิ์ มั่นทรัพย์ ตัวพระ นายภูวพล ภิญโญลาเกษม

ภาพที่ 83 การจับอาวุธด้วยกษัตริย์ การขึ้นลอยกับตัวพระ การขึ้นลอยพิเศษตัวพระ

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ ด้วยกษัตริย์ นายณัฐสิทธิ์ มั่นทรัพย์ ตัวพระ นายภูวพล ภิญโญลาเกษม

ข้อสังเกตในกระบวนการขึ้นลอยของตัวพระ ในขณะที่ทำการขึ้นลอยหรืออยู่ในรูปแบบของการขึ้นลอยเรียบร้อยแล้ว ผู้แสดงด้วยกษัตริย์จะต้องเปิดไปข้างมองตัวพระในขณะที่ทำการขึ้นลอย ส่วนการใช้อาวุธของด้วยกษัตริย์ จะเป็นรูปแบบของการตั้งวงทุกการขึ้นลอยเพียงเท่านั้น

4.3.3.3 การขึ้นลอยตัวลิง มีความหมายเช่นเดียวกันกับขึ้นลอยตัวพระ ที่หมายความว่า ผู้แสดงตัวลิงจะทำการขึ้นลอยตัวยักษ์ การขึ้นลอยตัวลิงจะมีลักษณะและวิธีการในการขึ้นลอยที่คล้ายกับการขึ้นลอยตัวพระ แต่บางกระบวนการขึ้นลอยก็จะมีลักษณะที่แตกต่าง ซึ่งเป็นกระบวนการขึ้นลอยในท่าทางโลดโผน จากการศึกษาพบว่า การขึ้นลอยตัวลิงจะมี 2 รูปแบบ คือ การขึ้นลอยแบบปกติ หมายถึงรูปแบบการขึ้นลอยที่ไม่ใช่ท่าผาดโผนมีลักษณะ เหมือนกันกับลอย 1 และลอย 2 ของตัวพระ ส่วนการขึ้นลอยในรูปแบบที่ 2 คือ การขึ้นลอยพิเศษ หมายถึง รูปแบบการขึ้นลอยที่ใช้ท่าผาดโผน และมีความยากมากกว่าการขึ้นลอยในรูปแบบปกติ การขึ้นลอยของตัวลิง มีดังนี้

ภาพที่ 84 การจับอาวุธตัวยักษ์ การขึ้นลอยกับตัวลิง การขึ้นลอย 1

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ ตัวยักษ์ นายศิวักร ศรีอรุณเรืองชัย ตัวลิง นายจักรดุลย์ โสมพร

ภาพที่ 85 การจับอาวุธด้วยักษ์ การขึ้นลอยกับตัวลิง การขึ้นลอย2

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ ด้วักษ์ นายศิวกร ศรีอรุณเรืองชัย ตัวลิง นายจักรดุลย์ โสมพร

ภาพที่ 86 การจับอาวุธด้วยักษ์ การขึ้นลอยกับตัวลิง การขึ้นลอยพิเศษ

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ ด้วักษ์ นายศิวกร ศรีอรุณเรืองชัย ตัวลิง นายจักรดุลย์ โสมพร

ภาพที่ 87 การจับอาวุธด้วยักษ์ การขึ้นลอยกับตัวลิง การขึ้นลอยพิเศษท่าลอยหกบ่า

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ ด้วยักษ์ นายศิวกร ศรีอรุณเรืองชัย ตัวลิง นายจักรดุลย์ โสมพร

ภาพที่ 88 การจับอาวุธด้วยักษ์ การขึ้นลอยกับตัวลิง การขึ้นลอยพิเศษท่าลอยบ่า

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ ด้วยักษ์ นายศิวกร ศรีอรุณเรืองชัย ตัวลิง นายจักรดุลย์ โสมพร

ภาพที่ 89 การจับอาวุธด้วยยกษ์ การขึ้นลอยกับตัวลิง การขึ้นลอยเหยียบหลัง
ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ ด้วยยกษ์ นายศิวกร ศรีอรุณเรืองชัย ตัวลิง นายจักรดุลย์ โสมพร

จะเห็นได้ว่ากระบวนการทำขึ้นลอยของตัวลิงจะมีลักษณะพิเศษต่าง ๆ ที่ผู้แสดงไม่ว่าจะเป็นตัวยกษ์หรือตัวลิง จะต้องหมั่นฝึกฝนให้มีความชำนาญ กระบวนการทำนั้น ๆ ข้อสังเกตในการขึ้นลอยตัวลิง การใช้อาวุธของด้วยยกษ์ ส่วนใหญ่ จะเป็นการถืออาวุธในลักษณะตั้งวงเช่นเดียวกับการขึ้นลอยตัวพระ และหน้าของผู้แสดงที่เป็นด้วยยกษ์ ก็ต้องเปิดไปข้างมองตัวละครที่ทำการขึ้นลอยด้วยเช่นกัน ซึ่งการขึ้นลอยในแต่ละลอยนั้น จะต้องเลือกใช้ให้เหมาะสมกับตัวละคร หรือตอนที่นำมาทำการแสดง เช่น การขึ้นลอย1 และการขึ้นลอย2 จะนิยมใช้กับตัวละครที่แสดงเป็นเสนารวมถึงยกษ์เสนาและลิงพญาด้วย แต่ในบางครั้ง ตัวพญายกษ์ก็สามารถใช้ได้ด้วยเช่นกัน หรือการขึ้นลอยพิเศษท่าลอยป่า จะนิยมใช้กับตัวละครที่ใช้ หอกเป็นอาวุธ เช่น กุมภกัณฑ์ มุลพลัม เป็นต้น

4.3.4 การแหง เป็นลักษณะของการใช้อาวุธมีคมไปทำร้ายกับฝ่ายตรงข้าม หรือประกอบกิริยาต่าง ๆ ในการแสดงโขน ซึ่งจะปรากฏกับการประกอบท่ารำ หรือประกอบในเนื้อเรื่อง ซึ่งปรากฏการแหงเป็น 2 รูปแบบ ดังนี้

4.3.4.1 การแหงที่ใช้สำหรับกระบวนการท่ารำ จะปรากฏในรูปแบบของการตีบทและกระบวนการตรวจพลของตัวละครที่ใช้อาวุธหอกในการรำตรวจพล เพื่อแสดงให้เห็นถึงความคล่องแคล่วในการใช้อาวุธ และความแข็งแรงของด้วยยกษ์ในกระบวนการตรวจพล มีรูปแบบและการปฏิบัติ ดังนี้

4.3.4.1.1 ลักษณะการแทงที่ 1 การแทงอาวุธแบบหงายข้อมือ ผู้แสดงจะจับอาวุธที่บริเวณกึ่งกลางของอาวุธที่ถืออยู่ โดยใช้มือขวาในการจับอาวุธแบบหงายข้อมือ แขนของผู้แสดงจะเหยียดตั้งออกมาด้านข้างลำตัวที่ค่อนข้างมาทางด้านหน้า ส่วนมือซ้ายจะอยู่ในลักษณะการตั้งวงบน ปฏิบัติการแทนด้วยการส่งอาวุธออกไปด้านข้างของลำตัว ข้อสังเกตในการแทงอาวุธแบบหงายข้อมือ นิ้วหัวแม่มือกับส่วนหัวของอาวุธ จะอยู่ในทิศทางเดียวกัน

ภาพที่ 90 การจับอาวุธด้วยมือเดียว การแทง การแทงอาวุธมือเดียว ลักษณะหงายมือ

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ นายณัฐสิทธิ์ มั่นทรัพย์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4.3.4.1.2 ลักษณะการแทงที่ 2 การแทงอาวุธแบบคว่ำข้อมือ ผู้แสดงจะจับอาวุธที่บริเวณกึ่งกลางของอาวุธที่ถืออยู่ โดยใช้มือขวาในการจับอาวุธแบบคว่ำข้อมือ แขนของผู้แสดงจะอยู่ในลักษณะของลงวงแต่เหยียดออกมาด้านข้างมากกว่าปกติ ระดับของแขนที่ถืออาวุธก็จะมีลักษณะที่สูงกว่าจนเกือบจะอยู่ในลักษณะของวงกลาง ส่วนมือซ้ายจะอยู่ในลักษณะการตั้งวงบน ปฏิบัติการแทนด้วยการส่งอาวุธออกไปด้านข้างของลำตัว ข้อสังเกตในการแทงอาวุธแบบคว่ำข้อมือ นิ้วหัวแม่มือจะอยู่ในทิศทางเดียวกันกับปลายอาวุธหรือส่วนท้ายของอาวุธที่ถืออยู่ ซึ่งจะมีความแตกต่าง กับการแทงในลักษณะหงายมือ

ภาพที่ 91 การจับอาวุธด้วยักษ์ การแทง การแทงมือเดียว ลักษณะคว่ำมือ

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ นายณัฐสิทธิ์ มั่นทรัพย์

4.3.4.1.3 ลักษณะการแทงที่ 3 การแทงอาวุธแบบสองมือ ผู้แสดงจะใช้การจับอาวุธ ที่ถืออยู่ด้วยสองมือ มีวิธีการปฏิบัติ ดังนี้ แขนของผู้แสดงจะเป็นวงกลาง มือที่อยู่บริเวณส่วนหัวของอาวุธจะอยู่ในลักษณะมือวง แขนบริเวณคอของอาวุธแบบตั้งมือ ส่วนนิ้วหัวแม่มือ จะประกอที่คอของอาวุธเช่นเดียวกัน ส่วนมือที่อยู่ด้านท้ายหรือปลายของอาวุธ จะใช้การแบฝ่ามือปิดที่ปลายอาวุธ ส่วนแขนที่อยู่ด้านปลายอาวุธจะงอแขนเล็กน้อย เมื่อถืออาวุธอยู่ในท่าทางที่ถูกต้องแล้ว จะปฏิบัติการแทงด้วยการส่งมือทั้งสองข้าง ไปในทิศทางของหัวอาวุธ ข้อสังเกตในการปฏิบัติ ผู้แสดงจะใช้มือข้างใดก็ได้ที่อยู่บริเวณหัวอาวุธ ขึ้นอยู่กับท่าทางปฏิบัติการแทงอาวุธ ไม่มีข้อจำกัดว่าจะต้องแทงไปทางขวาหรือทางซ้าย

ภาพที่ 92 การจับอาวุธด้วยักษ์ การแทง การแทงอาวุธแบบสองมือ

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ นายณัฐสิทธิ์ มั่นทรัพย์

4.3.4.1.4 ลักษณะการแทงที่ 4 การแทงอาวุธแบบป้องมือ เป็นลักษณะของการใช้มือขวาจับอาวุธ แล้วใช้มือซ้าย วางทับที่มือขวา วิธีการปฏิบัติ ผู้แสดง จะใช้มือขวาในการจับบริเวณคออาวุธ โดยให้ส่วนหัวของอาวุธ เเฉียงลงล่าง ส่วนปลายของอาวุธเฉียงขึ้นด้านบน ลักษณะของการแทง จะใช้กันแทงอาวุธเฉียงลงด้านล่าง โดยใช้วิธีการแทงแบบป้องมือ ข้อสังเกตในการแทงอาวุธแบบป้องมือ สามารถแทงที่ด้านซ้ายหรือด้านขวาก็ได้ แต่วิธีการจับอาวุธจะต้องจับด้วยมือข้างขวาเพียงข้างเดียวและใช้มือซ้ายในการป้องอาวุธเพียงเท่านั้น

CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาพที่ 93 การจับอาวุธด้วยกัณฑ์ การแทง การแทงอาวุธแบบป้องมือทางด้านซ้าย

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ นายณัฐสิทธิ์ มั่นทรัพย์

4.3.4.2 การแทงที่ใช้สำหรับกระบวนทางเล่น หรือการแทงในรูปแบบที่ 2 จะเป็นรูปแบบกระบวนท่าของตัวกัณฑ์กับตัวลิง ที่ใช้สำหรับการแสดงโขนในตอนต่าง ๆ ที่ตัวกัณฑ์ใช้หอก เช่น วิรุณจำบังใช้หอกแทงวานรสิบแปดมงกุฏ หรือวิรุณมุขใช้หอกในการแทงวานรสิบแปดมงกุฏ ซึ่งรูปแบบการแทงอาวุธในการแสดงโขน จะเป็นกระบวนในทางการแสดงมากกว่าการทำร้ายคู่ต่อสู้ เพื่อเอาชีวิต หรือเรียกกันในภาษานาฏยศิลป์ว่าทางเล่น ที่เรียกกันว่า “แทงลิง” โดยมีวิธีการปฏิบัติที่สัมพันธ์กันระหว่างตัวละครทั้งสองฝ่าย ได้แก่ ตัวกัณฑ์กับตัวลิง กระบวนการแทงจะมีรูปแบบและวิธีการปฏิบัติดังนี้

4.3.4.2.1 ลักษณะการแทงที่ 1 การแทงใต้หัวเข่า มีลักษณะการแทงไปด้านข้างลำตัว ผู้แสดงตัวกัณฑ์จะใช้หอกแทงไประหว่างด้านหลังหัวเข่าหรือข้อพับขาของตัวลิง โดยใช้วิธีการจับหอกทั้งสองมือ มือส่วนหน้าจับกึ่งกลางของหอกและมือส่วนหลังจับส่วนท้ายของหอก ผู้แสดงจะต้องจับอาวุธให้มั่นคง เนื่องจากจะต้องใช้การเหวี่ยงตัวลิงเพื่อให้ตีลังกากลางหลัง ข้อควรสังเกตในกระบวนปฏิบัติ ผู้แสดงตัวกัณฑ์ จะต้องให้ตัวลิงปฏิบัติท่าเกาหัวเข่าก่อน จึงค่อยปฏิบัติการแทง ส่วนของปลายหอกไม่ควรชิดกับข้อพับขานักแสดงตัวลิงจนมากเกินไป

ภาพที่ 94 การจับอาวุธด้วยักษ์ การแทง กระบวนการแทงลงด้านหลังหัวเข่า
ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ ด้วักษ์ นายศิวกร ศรีอรุณเรืองชัย ด้วลิ่ง นายจักรตุลย์ โสมพร

4.3.4.2.2 ลักษณะการแทงที่ 2 การแทงระหว่างขา มีลักษณะการแทงโดยการใช้ใบหอกแทงลงพื้น ผู้แสดงด้วักษ์จะใช้หอกแทงไประหว่างขาของด้วลิ่ง โดยใช้วิธีการจับหอกทั้งสองมือบริเวณกึ่งกลางของด้วหอก หอกที่ใช้แทงจะมีลักษณะชี้ลงพื้น คือ ใบหอกจะชี้ลงที่พื้นส่วนปลายหอกจะชี้ขึ้นบนวิธีการแทงจะใช้กระบวนการแทงแบบยั้งมือ เนื่องจากอาจจะทำให้ใบหอกเกิดความเสียหาย หรือสร้างความอันตรายแก่ผู้แสดงด้วลิ่ง ข้อควรสังเกตในกระบวนการปฏิบัติ ผู้แสดงด้วักษ์จะต้องให้ผู้แสดงด้วลิ่งปฏิบัติท่านั่งเกาก่อน จากนั้นค่อยปฏิบัติการแทงไปที่ระหว่างขา ไม่ควรแทงชิดตัวผู้แสดงด้วลิ่งมากเกินไป

ภาพที่ 95 การจับอาวุธด้วยักษ์ การแทง กระบวนการแทงลิงที่ระหว่างขา

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ ด้วยักษ์ นายศิวกร ศรีอรุณเรืองชัย ตัวลิง นายจักรดูลย์ โสมพร

4.3.4.2.3 ลักษณะการแทงที่ 3 การแทงรักแร้ มีลักษณะแทงอาวุธไปที่ด้านข้างลำตัว เช่นเดียวกับกับการแทงหัวเข้า ผู้แสดงด้วยักษ์จะใช้หอกแทงไปที่ใต้รักแร้ของตัวลิง โดยใช้วิธีการจับหอกทั้งสองมือส่วนหน้าจับอยู่ที่บริเวณกึ่งกลางของหอก และมือส่วนหลังจะจับอยู่ที่บริเวณส่วนท้ายของหอก ผู้แสดงด้วยักษ์จะต้องจับอาวุธให้มั่นคง และใช้วิธีการแทงโดยการยั้งมือแทงไปที่บริเวณรักแร้ของตัวลิง ข้อควรสังเกตในกระบวนการแทงรักแร้ ผู้แสดงด้วยักษ์จะต้องให้ตัวลิงปฏิบัติถ้าเกาศีรษะก่อน จากนั้นจึงค่อยทำการแทงไปที่รักแร้ ข้อควรระวังในการแทง เนื่องจากการแทงรักแร้ ในกระบวนการทำต่อจากนี้จะเป็นการถีบตัวลิงให้ม้วนหน้า ผู้แสดงด้วยักษ์จะต้องระวังกระบ้งหอกไม่ให้เกิดอุบัติเหตุขึ้นในระหว่างการปฏิบัติ

ภาพที่ 96 การจับอาวุธด้วยกำปั้น การแทง กระบวนการแทงลิงที่รักแร้

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ ด้วยกำปั้น นายศิวกร ศรีอรุณเรืองชัย ตัวลิง นายจักรดลย์ โสมพร

จะเห็นได้ว่ากระบวนการแทงในการแสดงโขน เป็นรูปแบบการแทงเพื่อการแสดง เป็นการอวดฝีมือหรือกระบวนการเล่นประกอบการแสดง ไม่มีวิธีการแทงที่ทำให้ตัวละครฝ่ายตรงข้ามเสียชีวิต การแทงสำหรับด้วยกำปั้นมี 2 รูปแบบ ได้แก่ การแทงเพื่อประกอบการรำ การตีบทและการแทงสำหรับทางเล่น เช่น การแทงแบบป้องมือ เป็นกระบวนการในการรำอวดฝีมือ ในกระบวนการรำตรวจพลของด้วยกำปั้นที่ใช้อาวุธหอกในการรำตรวจพล หรือการแทงแบบสองมือ ที่ใช้มีดองในการจับอาวุธเพื่อให้เกิดความสวยงามในระหว่างการรำตรวจพล หรือการแทงลิงที่ระหว่างขาตัวลิงสำหรับทางเล่น เมื่อปฏิบัติแล้ว ด้วยกำปั้นจะทำการถีบตัวลิงให้ม้วนหลัง การแทงรักแร้เมื่อปฏิบัติแล้วด้วยกำปั้นจะทำการถีบตัวลิงให้ม้วนหน้า เป็นต้น ทั้งนี้ผู้แสดงโขนด้วยกำปั้นที่ใช้หอกเป็นอาวุธในการแสดง ก็จะต้องเลือกใช้รูปแบบการแทงให้เหมาะสม เพื่อให้เกิดความสวยงามในกระบวนการแสดง

4.3.5 การขว้าง คือรูปแบบของการขว้างอาวุธใส่คู่ต่อสู้หรือสิ่งที่ตัวละครต้องการจะขว้างอาวุธใส่ อาวุธที่ใช้กับการปฏิบัตินี้ประกอบด้วยอาวุธ 2 ชนิดคือ จักรและขวานเพชร โดยการขว้างอาวุธนี้สามารถแบ่งได้ 2 ลักษณะ คือ การขว้างแบบมือข้างเดียว และการขว้างแบบสองมือ³²

4.3.5.1 การขว้างแบบมือข้างเดียวใช้ในการขว้างจักร โดยการปฏิบัติจะใช้มือขวาเพียงข้างเดียวในการขว้าง และขว้างอาวุธในรูปแบบจานร่อน อาวุธที่ขว้างไปจะขนานไปแนวเดียวกัน

³² สมศักดิ์ ทัดติ .สัมภาษณ์ วันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2565

กับพื้นและจำเป็นที่จะต้องขวางเข้าไปให้พ้นขอบเวทีในการแสดง เนื่องจากไม่มีการเก็บอาวุธชิ้นนี้มาใช้ในการต่อสู้อีก การปฏิบัติการขวางจักร ผู้แสดงจะใช้วิธีการขวางจักรด้วยการเหวี่ยงจักรให้ร้อนออกไปข้างลำตัวของผู้แสดง ตัวจักรที่ขวางจะต้องอยู่ในลักษณะขนาดเท่ากับพื้น ข้อควรสังเกตในการร่อนจักร ผู้แสดงจะต้องร่อนจักรด้วยมือขวาให้ไปทางซ้ายของตัวผู้ปฏิบัติเท่านั้น และเมื่อทำการขวางจักรแล้ว จะไม่มีการนำอาวุธชนิดนี้มาใช้อีก จึงจำเป็นที่จะต้องขวางให้พ้นเวทีที่ทำการแสดง

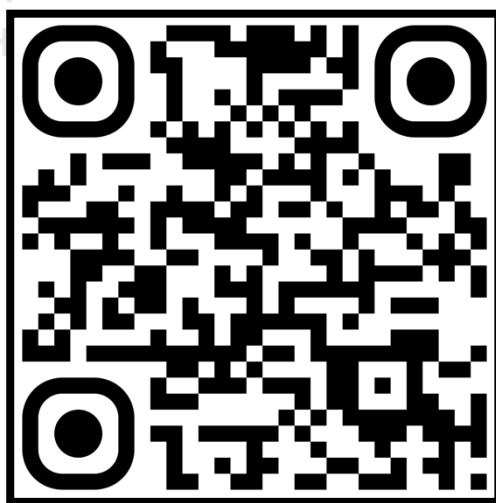

ภาพที่ 97 การจับอาวุธด้วยอีกซ์ การจับจักร กระบวนการขวางจักร

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ นายชานนท์ ทัสสะ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 98 วิธีการขวางจักร

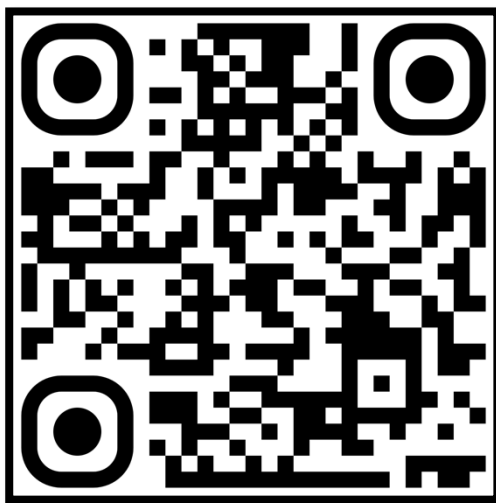
ที่มา : <https://youtu.be/2yVeWjEOEow>

4.3.5.2 การขว้างอาวุธแบบสองมือ จะใช้สำหรับการขว้างขวาน การปฏิบัติจะใช้มือขวาในการจับด้ามขวาน และมือข้างซ้ายป้องอาวุธบริเวณมือด้านขวา การขว้างขวานจะขว้างอาวุธเป็นแนวนอนให้อาวุธอยู่ในลักษณะที่ขนานกับพื้น อาวุธที่ขว้างออกไปจะต้องหมุนเป็นวงกลมและขว้างให้ตกที่บริเวณพื้นที่ทำการแสดง เนื่องจากต้องมีการนำอาวุธที่ขว้างออกไปกลับมาใช้อีกครั้ง ข้อสังเกตในการขว้างขวาน ผู้แสดงจะต้องขว้างขวานด้วยการส่งมือ ในระหว่างที่ขว้างขวานนั้นจะต้องยังมีมือที่ขว้างด้วย เพื่อให้ขวานที่ขว้างออกไปอยู่ในบริเวณพื้นที่ทำการแสดง และการขว้างขวานจะขว้างไปทางด้านซ้ายของตัวละครเท่านั้น

ภาพที่ 99 การจับอาวุธด้วยักษ์ การจับขวาน กระบวนกรขว้างขวาน

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย
 ผู้ถ่ายแบบท่ารำ นายชานนท์ ทัสสะ

ภาพที่ 100 วิธีการขว้างขวาน

ที่มา : <https://youtu.be/uT2wS-6w2Tg>

4.3.6 การพุ่ง คือลักษณะของการพุ่งอาวุธใส่ศัตรู อาวุธที่ใช้ในการพุ่งได้แก่ หอก เป็นลักษณะการโจมตีที่เกิดจากยักษ์ตัวเอก เช่น ทศกัณฐ์ กุมภกรรณ เป็นต้น การพุ่งหอกในการแสดงโขน จะมีการปฏิบัติคือ ใช้การจับอาวุธแบบ 2 มือคล้ายกันกับลักษณะการฉายอาวุธ แต่จะมีข้อแตกต่างตรงที่ส่วนแขนและมือข้างที่ปิดท้ายอาวุธจากที่เหยียดตั้งจะอยู่ในท่าบัวชูฝักแทน หากรวมแขนและมือในท่าเตรียมพุ่งแล้วจะมีลักษณะเป็นท่าเถิดฉิน หอกที่ใช้ในการพุ่งจะอยู่ในลักษณะดังนี้ ใบหอกจะอยู่ที่มือซ้ายและอยู่ต่ำกว่าปลายหอก ส่วนปลายหอกจะอยู่สูงกว่าใบหอก การพุ่งหอกผู้แสดงจะต้องใช้การโยนอาวุธ โดยการส่งแขนออกไปพร้อมกันทั้งสองข้าง อาวุธที่พุ่งออกไปจะอยู่ในลักษณะเดียวกันกับตอนที่ถืออยู่ การพุ่งในลักษณะนี้จะเป็นจากลดความเสี่ยงการเกิดอุบัติเหตุที่เกิดจากการพุ่ง อีกทั้งการพุ่งในลักษณะนี้สามารถทำให้ผู้แสดงที่เป็นฝ่ายรับหอกสามารถรับอาวุธที่พุ่งมาได้โดยง่าย ข้อสังเกตในการพุ่ง ผู้แสดงจะใช้พุ่งหอกไปทางด้านซ้ายของตัวเองเพียงเท่านั้น

ภาพที่ 101 การจับอาวุธด้วยักษ์ การจับหอก กระบวนกรฟุ่งหอกในท่าเตรียมมพุ่ง

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

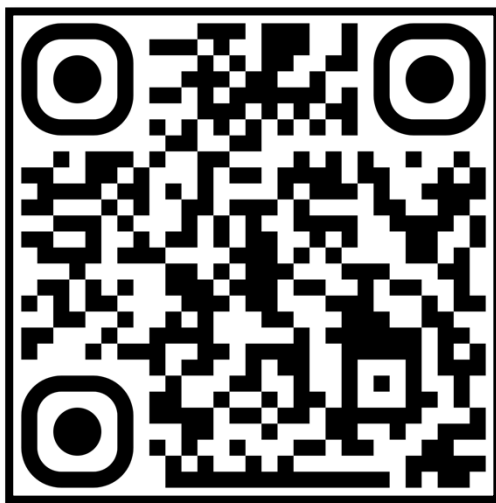
ผู้ถ่ายแบบท่ารำ นายณัฐสิทธิ์ มั่นทรัพย์

ภาพที่ 102 การจับอาวุธด้วยักษ์ การจับหอก กระบวนกรฟุ่งหอก

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ ต้วยักษ์ นายณัฐสิทธิ์ มั่นทรัพย์ ตั้วพระ นายภูวพล ภิณญ์ลาภเกษม

ภาพที่ 103 วิธีการฟ่งหอก

ที่มา : https://youtu.be/GDnx4_mi-E4

4.3.7 การเพลง เป็นลักษณะการยิงธนูของตัวโขนไปใส่คู่ต่อสู้ มีนาฏยศัพท์เรียกว่า การเพลงศร มีขั้นตอนการปฏิบัติคือ มือข้างซ้ายจะถือคันศรตั้งตรง หัวศรจะตั้งขึ้น ส่วนมือข้างขวาจะเป็นมือที่เพลงลูกศรออกไปหาศัตรู เมื่อทำการเพลงศรแล้ว ลักษณะของมือซ้ายจะกดหัวศรลงล่าง โดยการหักข้อมือข้างซ้ายลง ส่วนมือข้างขวาทำท่ายาวสายป่านของคันธนูแล้วปล่อยมือจับเป็นท่าบัวชูฝัก ลักษณะการเพลงศรจะมีการปฏิบัติ 2 รูปแบบ ได้แก่

4.3.7.1 การเพลงศรโดยใช้การสมมติว่ามีลูกศร เป็นลักษณะของการใช้มือขวาจับ โดยสมมติว่ามีลูกศรอยู่ การเพลงสอนโดยใช้การสมมติ ส่วนใหญ่จะอยู่ในกระบวนการบรรพระหว่างตัวพระและตัวยักษ์ ข้อสังเกตในการเพลงศร ผู้แสดงจะใช้มือซ้ายในการจับอาวุธ ส่วนมือขวาจะจับลูกศร ในระหว่างที่ทำการเพลงเสร็จเรียบร้อยแล้วนั้น มือซ้ายจะกดหัวศรให้ชี้ลงพื้น ส่วนมือขวาที่จับลูกศร จะปล่อยมือออกเป็นท่าบัวชูฝัก

ภาพที่ 104 การจับอาวุธด้วยักษ์ การจับลูกศร การแสดงศรโดยใช้การสมมติ

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบทำรำ นายชานนท์ ทัสสะ

4.3.7.2 การแสดงศรโดยใช้ลูกศรจริง เป็นลักษณะของการใช้มือขวาจับ อยู่ที่หางลูกศร ผู้แสดงจะชักลูกศรออกจากกระบอกลูกศร และเมื่อถึงกระบวนการการแสดง ผู้แสดงจะใช้มือขวาพุ่งลูกศรออกไปหาฝ่ายตรงข้าม ข้อสังเกตในกระบวนการการแสดงที่ใช้ลูกศรจริง ในระหว่างที่ทำการแสดงศรนั้น จะไม่มีการกอดหัวศรให้ชี้ลงพื้นและเปลี่ยนมือที่จับลูกศรเป็นท่าบัวชูฝัก ผกามาศ จิรจากรุภัทร ได้กล่าวเรื่องการถือลูกศรไว้ว่า มือขวาถือลูกศรหันไปทางซ้ายระดับศิระษะ มือซ้ายถือคันศร หัวศรตั้งขึ้นจอแขนเล็กน้อยระดับไหล่ ศิระษะหันไปทางซ้ายลำตัวตั้งตรง³³

CHULALONGKORN UNIVERSITY

³³ ผกามาศ จิรจากรุภัทร. การละเล่นของหลวง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

ภาพที่ 105 การจับอาวุธด้วยักษ์ การจับลูกศร การแปลงศรโดยใช้ลูกศรจริง

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ นายชานนท์ ทัสสะ

การจับลูกศรของตัวักษ์ยังมีอีกหนึ่งรูปแบบ ซึ่งจะมีความแตกต่างจากตัวพระ ที่ใช้เพียงการจับเพียงอย่างเดียว แต่ตัวักษ์จะมีการกำที่หางลูกศรเพิ่มเข้ามาด้วย ซึ่งจะปรากฏอยู่ในกระบวนท่ารำเชิดฉิ่งของตัวักษ์ โดยจะมีวิธีการปฏิบัติ คือ จะใช้วิธีการจับอาวุธ แบบหักข้อมือตั้งขึ้น เช่นเดียวกันกับการจับอาวุธอื่น ๆ การจับลูกศรในลักษณะนี้จะอยู่แค่ในเพลงเชิดฉิ่งเท่านั้น ได้แก่ การรำเชิดฉิ่งของอินทระชิต ปยวดี มากพกพา ได้กล่าวว่า รำเชิดฉิ่งแปลงศรของอินทระชิต ในชุดนาคบาท อินทระชิตรบกับพระลักษณ์และเสียท่าถูกพระลักษณ์ตี อินทระชิตจึงหันมาสู้ด้วยการแปลงศรใส่พระลักษณ์³⁴

CHULALONGKORN UNIVERSITY

³⁴ ปยวดี มากพกพา. เชิดฉิ่ง : การรำชุดมาตรฐานตัวพระในละครใบ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหบัณฑิต สาขาวิชาศิลปไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.

ภาพที่ 106 การจับอาวุธด้วยักษ์ การจับลูกศร กระบวนกรร่าเชิดฉิ่ง

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบท่า นายชานนท์ ทัสสะ

4.3.8 การป้องกัน เป็นวิธีการสำหรับการใช้อาวุธมาป้องกันตัวเอง จะปรากฏในการแสดงโขน ตอนนยกรบ ของศึกทศกัณฐ์ ผู้แสดงที่เป็นทศกัณฐ์จะใช้ศรของตนเองมาป้องกันการตีจากพระราม ซึ่งจะมีลักษณะการปฏิบัติ โดยการจับอาวุธที่ด้านหัวศรและปลายศร ในลักษณะแบฝ่ามือ และยื่นมือ ออกมาทางด้านหน้า เพื่อป้องกันการตีจากพระราม ในบางครั้ง ตัวยักษ์อื่น ๆ จะมีการใช้อาวุธมา ป้องกันประกอบบทร้องในขณะที่ทำการแสดง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับผู้เชี่ยวชาญที่ถ่ายทอดกระบวนท่าว่าใช้ ลักษณะอย่างไร โดยส่วนใหญ่จะเป็นกระบวนที่ใช้ในงานเฉพาะกิจ

ภาพที่ 107 การจับอาวุธด้วยกัณฑ์ การจับศร เพื่อการป้องกัน

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ ด้ายกัณฑ์ นายชานนท์ ทัสสะ ตัวพระ นายอำนาจ ขาวพัน

4.4 การใช้อาวุธด้วยกัณฑ์สำหรับประกอบกิริยาต่าง ๆ ของด้ายกัณฑ์

4.4.1 การใช้อาวุธประกอบการตีบท เป็นวิธีการในการใช้อาวุธมาประกอบกับการตีบทของตัวละคร ซึ่งจะมีรูปแบบเป็นการกล่าวถึงอาวุธของตัวละครนั้น ๆ หรือการนำอาวุธมาประกอบการตีบทให้สวยงาม ซึ่งจะมีวิธีในการปฏิบัติแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับกระบวนท่ารำที่เคยได้รับ หรือการปรับเปลี่ยนท่ารำให้เหมาะสมกับกระบวนท่านั้น ๆ การใช้อาวุธประกอบการตีบทไม่มีลักษณะที่ตายตัว สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม โดยผู้วิจัยจะยกตัวอย่างการใช้อาวุธประกอบการตีบท ดังนี้

การตีบทประกอบคำร้องของของรามสูร ในการแสดงเบิกโรง ชุดวสันตนิยาย โดยจะเป็นรูปแบบการตีบทประกอบคำร้อง ที่กล่าวถึงอาวุธของรามสูรประกอบไปด้วยศรและขวานเพชร ลักษณะการตีบทปรากฏ 2 ลักษณะ ได้แก่ การใช้ท่ารำประกอบการตีบท และ การใช้อาวุธประกอบการตีบท

บทร้องประกอบการตีบทของรามสูร

- ร้องเพลงสมิงทองมอญ -

เมื่อนั้น

รามสูรสิทธิศักดิ์ยักษา

อาศัยในกลีบเมฆา

เป็นที่ผาสุกสำราญ

มีศรขวานเพชรเป็นอาวุธ
ทั้งหกสวรรค์ชั้นบาดาล

ฤทธิ์ฤทธิ์หยาบซำกล้าหาญ
เกรงเดชขุนมารไม่ทานกร

ลักษณะที่ 1 การใช้ท่ารำประกอบการตีบท ผู้แสดงจะใช้นาฏยศัพท์ที่บ่งบอกหรือให้ความหมายแทนคำพูดในการตีบทเพื่อบอกคนดู ในบทร้องที่ว่า มีศร โดยปฏิบัติดังนี้ ผู้แสดงจะอยู่ในท่านั่งคุกเข่า การจับคว่ำด้วยมือขวา แขนของผู้แสดงจะอยู่ในระดับวงบน ส่วนมือซ้ายลงวงและใช้การกระดกเสี้ยวซ้าย

ภาพที่ 108 การใช้อาวุธประกอบการตีบท โดยใช้ท่านาฏยศัพท์ในการตีบท

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ นายชานนท์ ทัสสะ

CHULALONGKORN UNIVERSITY

ลักษณะที่ 2 การใช้อาวุธประกอบการตีบท ผู้แสดงจะนำอาวุธมาประกอบการตีบท เพื่อให้เกิดความหมายที่จะสื่อถึงแก่ผู้ชม ในบทร้องที่ว่า ขวานเพชรเป็นอาวุธ โดยมีขั้นตอนในการปฏิบัติดังนี้ ผู้แสดงจะอยู่ในท่านั่งคุกเข่า มือขวาของผู้แสดงจะจับขวานเพชรในลักษณะหักข้อมือเข้า แขนของผู้แสดงจะอยู่ในระดับวงกลางที่ค่อนมาทางด้านหน้า มือซ้ายของผู้แสดงจะตั้งวงบน

ภาพที่ 109 การใช้อาวุธประกอบการตีบท โดยใช้อาวุธประกอบการตีบทเพื่อสื่อถึงความหมาย

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ นายชานนท์ ทัสสะ

การใช้อาวุธประกอบการตีบท ยังสื่อเพื่อความหมายและกระบวนท่าให้มีความสวยงาม เช่น กระบวนท่าของมัยราภณ์ ตอนมัยราภณ์หุงสรรพยา ที่ใช้กล้อยามาประกอบกับท่ารำให้มีความสวยงาม

บทร้องประกอบการตีบทของมัยราภณ์

- ร้องเพลงสมิงทองมอญ -

เมื่อนั้น

มัยราภณ์สิทธิศักดิ์รักษา

ครั้งพระราชพิธีศรีโสภณ

เสร็จสรรพทันเวลาได้ทันกาล

จึงแต่งองค์ทรงเครื่องล้วนคล้าว่าน

นิลกาฬผ่องประภัสร์จรัสศรี

เสด็จยุยาตรจรรลี

เข้าสู่โรงพิธีสีดำ

การใช้อาวุธมาตีบทให้มีความสวยงามของมัยราภณ์ในบทร้องคำว่า จรัสศรี ผู้แสดงจะอยู่ในท่ายืน มือขวาของผู้แสดง จะจับอาวุธด้วยการชดอาวุธทีหลัง ส่วนมือซ้ายจะใช้มือจับปิดที่ปลายอาวุธ

ภาพที่ 110 การใช้อาวุธประกอบการตีบท โดยใช้อาวุธประกอบการตีบทเพื่อให้เกิดความหมาย

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ นายณัฐสิทธิ์ มั่นทรัพย์

ในการตีบทบางครั้ง คำพากย์บางคำก็อาจจะมีการใช้ท่าทางที่เหมือนกัน หรือท่าทางที่แตกต่างกันก็ได้ ขึ้นอยู่กับอาวุธที่ผู้แสดงใช้ รวมถึงประสบการณ์ของผู้แสดง และความเหมาะสมของกระบวนการที่ผู้แสดงจะเลือกนำมาปฏิบัติ เช่น ท่าเงื้อ ที่มีความหมายในกระบวนการทำรบว่า “ฆ่า” ถ้าหากผู้แสดงใช้การถือกระบอง ก็จะปฏิบัติถ้าเงื้อในการสื่อความหมาย หรือการใช้ศร ก็จะใช้ท่าเงื้อเช่นเดียวกัน แต่จะมีข้อแตกต่างคือจะต้องจับบริเวณคอศร แต่ถ้าหากมีการใช้อาวุธยาว ก็จะมีการเปลี่ยนแปลงท่า ผู้แสดงจะปฏิบัติการฉายอาวุธแทนท่าเงื้อ แต่ในบางครั้ง นาฏศิลปินที่ทำการแสดงก็สามารถปฏิบัติถ้าเงื้อแทนการฉายอาวุธได้ ขึ้นอยู่กับความชำนาญและประสบการณ์ของผู้ปฏิบัติ จึงสรุปได้ว่า การตีบทไม่มีรูปแบบที่ตายตัว ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมและท่าทางที่ใช้สื่อแทนคำพูดรวมทั้งประสบการณ์ของผู้ปฏิบัติ

ภาพที่ 111 การใช้อาวุธประกอบการตีบท การปฏิบัติท่าเงี้ยวด้วยอาวุธสั้น
 ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย
 ผู้ถ่ายแบบท่ารำ นายชานนท์ ทัสสะ

ภาพที่ 112 การใช้อาวุธประกอบการตีบท การปฏิบัติท่าเงี้ยวด้วยอาวุธยาว
 ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย
 ผู้ถ่ายแบบท่ารำ นายณัฐสิทธิ์ มั่นทรัพย์

ภาพที่ 113 การใช้อาวุธประกอบการตีบท การปฏิบัติท่าฉายอาวุธ

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ นายณัฐสิทธิ์ มั่นทรัพย์

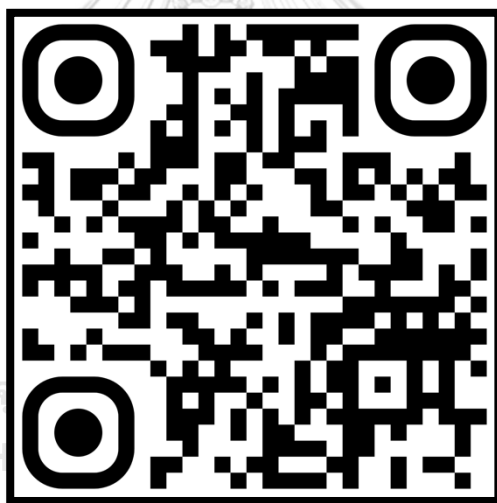
จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่า การใช้อาวุธประกอบการตีบทจะมีรูปแบบไม่ตายตัว ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ หรือความหมายที่ผู้แสดงต้องการที่จะสื่อถึง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของการแสดง หรือกระบวนท่ารำที่ได้รับการถ่ายทอด ผู้แสดง สามารถประดิษฐ์และเลือกใช้ให้เหมาะสมกับการแสดงในแต่ละครั้ง

4.4.2 การควงอาวุธ เป็นรูปแบบที่ผู้แสดงจะใช้มือควงอาวุธไปมา การควงอาวุธสามารถใช้ได้หลากหลายรูปแบบ เช่น การควงอาวุธก่อนการเข้ารบระหว่างตัวยักษ์กับตัวพระ หรือตัวยักษ์กับตัวลิง การควงอาวุธในกระบวนท่ารำ เช่น ท่ารำเดี่ยวรอดฝีมือที่มีอาวุธเข้ามาประกอบการแสดง การควงอาวุธในการรำตรวจพลของตัวยักษ์ เป็นต้น สุรเดช เนียมคำ ได้กล่าวไว้ว่า ขั้นตอนการฝึกมีขั้นตอนละเอียดซับซ้อนหลายขั้นตอน เช่น ครูจะฝึกให้นักเรียนออกแม่ท่าด้วยอาวุธยาวไปที่เล็กที่ละน้อย ในขณะที่เดียวกันจะค่อย ๆ ปรับทำให้เหมาะสมกับอาวุธนั้น และเมื่อพื้นฐานการฝึกนี้มาใช้กับกรวดตรวจพลตัวเอง ก็จะทำให้มีความเข้าใจในลีลาและกระบวนท่ารำมากขึ้น³⁵ การควงอาวุธสามารถแบ่งลักษณะของการควงอาวุธได้ 2 ลักษณะ ดังนี้

³⁵ สุรเดช เนียมคำ. รำตรวจพลวิญญูจำบัง วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร 8 (พฤศจิกายน - เมษายน 2560) : 253 – 264.

4.4.2.1 ลักษณะที่ 1 การคงอาวุธโดยใช้มือข้างเดียว เป็นการคงอาวุธพื้นฐาน โดยการใช้มือขวาในการคงอาวุธ สามารถใช้ได้ทั้งอาวุธสั้น และอาวุธยาว ลักษณะของการคงอาวุธ โดยการใช้มือเพียงข้างเดียวสามารถปฏิบัติได้ทั้งหมด 4 รูปแบบ ได้แก่

4.4.2.1.1 รูปแบบที่ 1 การคงอาวุธโดยการม้วนข้อมือเข้าหาตัวเอง ขั้นตอนในการปฏิบัติ ผู้แสดงจะต้องจับอาวุธให้มั่นคง จากนั้นม้วนข้อมือเข้าหาตนเอง ลักษณะของมือที่ม้วนจะคว่ำลงแล้วตัวดัดขึ้นจากนั้นพลิกข้อมือแล้วหมุนกลับมาอยู่ในลักษณะเดิม การปฏิบัติในรูปแบบนี้มือของผู้แสดงจะมีการพลิกไปมาเป็นเลขแปดในแนวนอน การคงอาวุธรูปแบบนี้ นิยมใช้กับอาวุธที่หลากหลาย เช่น กระบอง ขวาน ศร หอก เป็นต้น ข้อสังเกตในการคงอาวุธโดยใช้การม้วนข้อมือเข้าหาตัวเอง แขนของผู้แสดงจะอยู่ในระดับวงบน และใช้มือขวาเพียงข้างเดียวในการคงอาวุธ

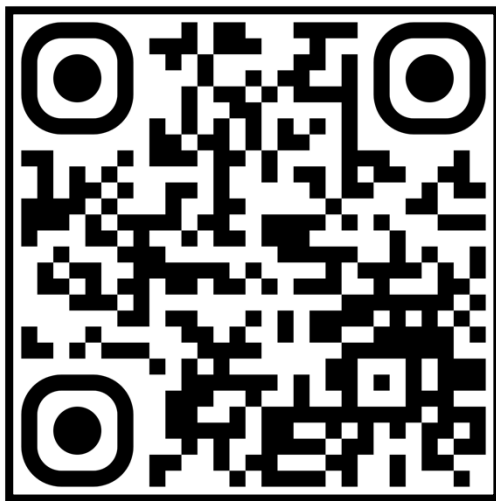

ภาพที่ 114 วิธีการคงอาวุธโดยการม้วนข้อมือเข้า

ที่มา : <https://youtu.be/65neXYFoPcl>

4.4.2.1.2 รูปแบบที่ 2 การคงอาวุธโดยการตัวดัดข้อมือออก การปฏิบัติ ผู้แสดงต้องจับอาวุธให้มั่นคงแล้วเริ่มต้นด้วยการหงายข้อมือที่จับอาวุธขึ้นจากนั้นม้วนข้อมือเข้าหาตนเองพร้อมกับพลิกมือคว่ำลงแล้วตัวดัดออกพร้อมกับม้วนมือให้อยู่ในลักษณะข้องขึ้นตอนแรกคือการหงายข้อมือ การปฏิบัติรูปแบบนี้มือของผู้แสดงจะมีการพลิกไปมาเป็นเลขแปดในแนวนอน อาวุธที่นิยมใช้ในการคงอาวุธรูปแบบนี้นิยมใช้กับอาวุธที่ไม่มีด้ามจับ ได้แก่ ศร หอก กล้องแก้ว เป็นต้น

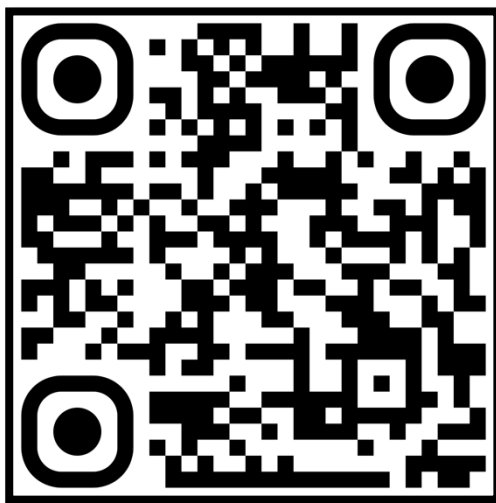
ข้อสังเกตในการควงอาวุธโดยการทวัดมือออก แขนของผู้แสดงจะอยู่ในระดับวงบน และใช้มือขวาเพียงข้างเดียวในการควงอาวุธ

ภาพที่ 115 วิธีการควงอาวุธโดยการทวัดมือออก

ที่มา : <https://youtu.be/tzLzwMwZrbs>

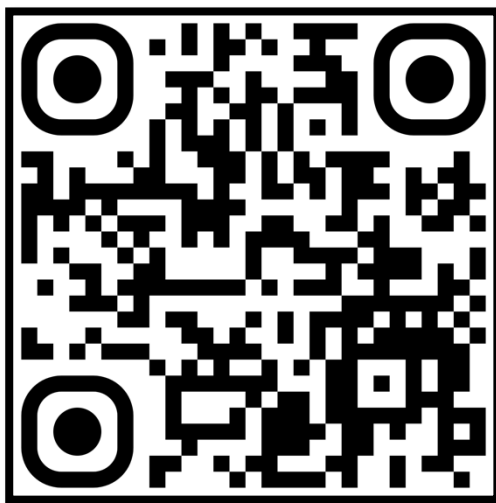
4.4.2.1.3 รูปแบบที่ 3 การควงอาวุธโดยการพลิกอาวุธบริเวณร่องมือระหว่างนิ้วชี้และนิ้วหัวแม่มือ การปฏิบัติในรูปแบบนี้ ผู้แสดงจะต้องจับอาวุธบริเวณด้ามจับ จากนั้นเริ่มต้นด้วยการควงอาวุธโดยการเหวี่ยงอาวุธให้หมุนออกไป พร้อมกับบังคับให้ด้ามจับอยู่ที่บริเวณร่องมือระหว่างนิ้วชี้และนิ้วหัวแม่มือ การควงอาวุธในรูปแบบนี้จะนิยมใช้กับอาวุธที่มีขนาดเล็ก เช่น กระบอง พระขรรค์ ขวานและศร ข้อสังเกตในการควงอาวุธโดยการพลิกอาวุธบริเวณร่องมือ ที่ใช้กับอาวุธสั้น แขนของผู้แสดงจะอยู่ในระดับวงบน และใช้มือขวาเพียงข้างเดียวในการควงอาวุธ

ภาพที่ 116 วิธีการควงอาวุธโดยการพลิกอาวุธบริเวณร่องมือด้วยอาวุธสั้น

ที่มา : <https://youtu.be/4f72QutrdBU>

รูปแบบการควงอาวุธชนิดนี้ยังสามารถใช้กับอาวุธยาว คือ หอกและกลองยาได้ แต่จะมีวิธีการปฏิบัติที่ต่างกันจากอาวุธที่มีขนาดเล็ก ผู้แสดงจะจับตรงบริเวณคออาวุธที่ถืออยู่ แล้วใช้แรงเหวี่ยงให้ปลายอาวุธหมุนขึ้นมาเป็นวงกลม คอของอาวุธจะพลิกจากฝ่ามือออกไปที่หลังมือ แล้วกลับมาอยู่ที่มือของผู้แสดง ข้อสังเกตในการควงอาวุธโดยการพลิกอาวุธบริเวณร่องมือด้วยการใช้อาวุธยาว แขนของผู้แสดงที่จับอาวุธจะอยู่ใน ระดับวงกลาง ที่ถืออาวุธยื่นออกมาด้านหน้าบริเวณร่องไหล่ สามารถปฏิบัติควงที่รอบก็ได้ ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมในการแสดงแต่ละครั้ง และจะใช้มือขวาในการควงอาวุธเพียงข้างเดียวเท่านั้น

ภาพที่ 117 วิธีการควงอาวุธโดยการพลิกอาวุธบริเวณร่องมือด้วยอาวุธยาว

ที่มา : https://youtu.be/bazwn4_S2bU

4.4.2.1.4 รูปแบบการควงอาวุธที่ 4 การควงอาวุธแบบหมุนอาวุธบนฝ่ามือ
 ในการปฏิบัตินี้ ผู้แสดงจะจับอาวุธบริเวณกึ่งกลางของอาวุธ จากนั้นใช้นิ้วบังคับอาวุธให้หมุนอาวุธลง
 โดยเริ่มจากด้านซ้ายของผู้แสดง ลักษณะการควงรูปแบบนี้ อาวุธจะหมุนคล้ายกับใบพัดของกังหันลม
 อยู่บริเวณฝ่ามือของผู้แสดง การควงอาวุธในรูปแบบนี้ นิยมใช้กับอาวุธยาว ได้แก่ หอกและกลองยา
 ข้อสังเกตในการควงอาวุธแบบหมุนอาวุธบนฝ่ามือ แขนของผู้แสดงจะอยู่ในระดับวงบน และใช้มือขวา
 ในการควงอาวุธเพียงเท่านั้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 CHULALONGKORN UNIVERSITY

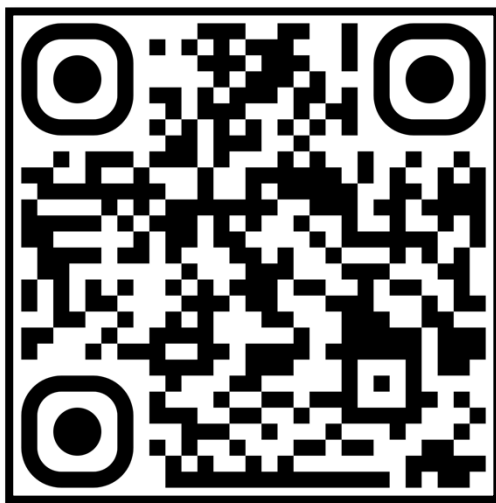

ภาพที่ 118 วิธีการควงอาวุธโดยการหมุนอาวุธบนฝ่ามือ

ที่มา : <https://youtu.be/1cM1F-NHUzI>

4.4.2.2 ลักษณะที่ 2 การควงอาวุธโดยใช้สองมือ เป็นรูปแบบของการควงอาวุธในลักษณะพิเศษ เป็นลักษณะการควงที่มีรูปแบบเฉพาะ ผู้แสดงจะต้องกำหัตถ์ฝืนให้ชำนาญ การควงอาวุธโดยใช้มือทั้งสองข้างจะนิยมใช้กับอาวุธที่มีขนาดยาวและสามารถจับบริเวณกึ่งกลางของอาวุธได้ สามารถแบ่งรูปแบบของการควงอาวุธได้ 2 รูปแบบ ได้แก่

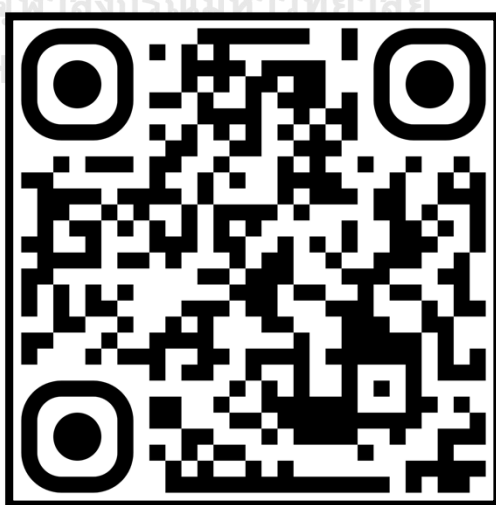
4.4.2.2.1 รูปแบบที่ 1 การควงอาวุธด้วยอาวุธ 1 ชนิด มีการปฏิบัติโดยการใช้นิ้วหัวแม่มือเป็นตัวบังคับอาวุธให้หมุนไปมา มือทั้งสองข้างของผู้แสดงจะอยู่ชิดกันเนื่องจากต้องใช้หัวแม่มือในการบังคับอาวุธให้หมุนไปมา การควงอาวุธรูปแบบนี้จะอยู่ในการแสดงของการรำตรวจพลตัวยักษ์ ด้วยการใช้อาวุธยาว ข้อสังเกตในการควงอาวุธ 1 ชนิด ในระหว่างที่ทำการปฏิบัติ ผู้แสดงจะทำการเก็บเท้าไปตัว ในขณะที่เดียวกันตัวของผู้แสดงก็จะหันเฉียงไปทางทิศซ้ายและทิศขวาตามอาวุธที่ควง

ภาพที่ 119 วิธีการควงอาวุธสองมือ ด้วยการใช้อาวุธ 1 ชนิด

ที่มา : <https://youtu.be/sWcl7QPjvfM>

4.4.2.2.2 รูปแบบที่ 2 การควงอาวุธด้วยอาวุธ 2 ชนิด ผู้แสดงจะทำการถืออาวุธ 2 ชนิดที่มีลักษณะที่แตกต่างกัน คือ หอกและศร ขั้นตอนในการปฏิบัติ มือซ้ายของผู้แสดงจะถือศร ส่วนมือขวาของผู้แสดงจะถือหอก ลักษณะการรูปแบบนี้จะใช้การควงอาวุธโดยการหงายข้อมือ หนุนควงสลับกันไปมาระหว่างมือทั้งสองข้าง ข้อสังเกตในการปฏิบัติ ผู้แสดงจะยืนในระหว่างที่ทำการปฏิบัติ อาวุธที่ควงจะควงสลับหน้าหลังกันไปมาโดยใช้แขนในการบังคับขณะทำการปฏิบัติ

ภาพที่ 120 วิธีการควงอาวุธสองมือ ด้วยการใช้อาวุธ 2 ชนิด

ที่มา : https://youtu.be/ENFWJs_egy8

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่า การควงอาวุธ เป็นรูปแบบที่ต้องใช้การฝึกฝนเพื่อให้มีความชำนาญในการปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความสวยงามในการแสดง ทั้งนี้ผู้แสดงสามารถเลือกใช้ให้เหมาะสมกับการแสดงในแต่ละครั้ง และจะต้องเลือกวิธีการควงให้เหมาะสมกับอาวุธที่ผู้แสดงใช้ด้วย

4.4.3 การเป่า เป็นลักษณะของการเป่ายาใส่ศัสตรา โดยใช้กล้อยาในการเป่า ผู้แสดงจะสมมติโดยการเทผงยาลงไปในกล้อยา จากนั้นจะนำไปเป่าใส่ศัสตรา ยาที่ใช้เป่าจะมีฤทธิ์เป็นยานอนหลับ การเป่ามีปรากฏในชุดศึกมัยราพณ์ ตอนมัยราพณ์สะกดทัพ จากการรวบรวมข้อมูล วิธีการจับกล้อยาในการเป่า มีสองรูปแบบ ดังนี้

4.4.3.1 รูปแบบที่ 2 การจับกล้อยาแบบแบฝ่ามือ ผู้แสดงจะใช้มือในการจับกล้อยาโดยการแบฝ่ามือรองรับกล้อยาไว้ บริเวณกึ่งกลางของกล้อยาและส่วนปลายของกล้อยา ผู้แสดงสามารถใช้มือซ้ายหรือมือขวาในการจับกล้อยา โดยมีข้อกำหนดคือ ถ้าหากมือขวาจับที่บริเวณกึ่งกลางกล้อยา มือซ้ายจะต้องจับส่วนปลายของกล้อยา และจะต้องอยู่บริเวณปากของผู้แสดง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับทิศทางและบริบทในการแสดง ผู้แสดงจะสามารถเปลี่ยนมือจับอาวุธขึ้นนี้ได้

ภาพที่ 121 การใช้อาวุธตัวยักษ์ การจับกล้อยาแบบแบฝ่ามือรองรับกล้อยาสำหรับการเป่ายา

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ นายณัฐสิทธิ์ มั่นทรัพย์

4.4.3.2 รูปแบบที่ 2 การจับกล้อยาโดยการกำมือ การจับกล้อยาในรูปแบบนี้ จะมีลักษณะการใช้มือจับที่ไม่เหมือนกัน โดยมีข้างหนึ่งที่อยู่กึ่งกลางของกล้อยา จะใช้การแบฝ่ามือรองรับกล้อยา ส่วนมือที่จับกล้อยาบริเวณส่วนปลาย ผู้แสดงจะใช้การกำอาวุธ

และบังคับให้อยู่บริเวณปากของผู้แสดง ลักษณะของการกำกลองยา ผู้แสดงจะกำอาวุธโดยการคว่ำมือ ข้อสังเกตของการกำอาวุธ นิ้วหัวแม่มือกับนิ้วชี้จะอยู่ใกล้ปากของผู้แสดง และใช้การหักข้อให้ตั้งขึ้น ระหว่างที่จับอาวุธ ในการจับกลองยาแบบนี้ สามารถสลับใช้มือซ้ายหรือมือขวาในการจับก็ได้ ขึ้นอยู่กับทิศทางของผู้แสดง ที่ปฏิบัติการแสดงในขณะนั้น

ภาพที่ 122 การใช้อาวุธด้วยกำ การจับกลองยาแบบกำอาวุธสำหรับการเป่ายา

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ นายณัฐสิทธิ์ มั่นทรัพย์

ในกระบวนการเป่านี้จะมีลักษณะอีกอย่างหนึ่งก่อนที่จะทำการเป่ายา ได้แก่ การเทผงยาออกจากกลัก ผู้แสดงจะต้องทำการสมมติ ว่ามีการเทผงยาลงในกลองยาเพื่อที่จะใช้เป่า ลักษณะการทผงยา ผู้แสดงจะทิ้งปลายอาวุธข้างหนึ่งลงพื้น โดยปลายอาวุธข้างที่ทิ้งลงพื้นของผู้แสดงจะไม่ใช้ในการเป่า ส่วนปลายอาวุธอีกข้างหนึ่ง ผู้แสดงจะใช้การจับแบบคว่ำมือโดยใช้มือขวาในการจับ ส่วนมือซ้ายของผู้แสดงจะเทผงยาออกจากกลักลงในกลองยา จากการสัมภาษณ์ครูสมศักดิ์ ทัดติ ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า ในทางเล่นหลังจากที่เทผงยาแล้ว ผู้เล่นจะทำการตบกลองยาบริเวณที่เทผงยาลง โดยเป็นการสมมติว่า ผู้แสดงทำการดันผงยาให้เข้าไปอยู่ในกลองยาในส่วนที่ลึกขึ้น³⁶

³⁶ สัมภาษณ์ สมศักดิ์ ทัดติ, ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ไทย โขนยักษ์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์, 16 สิงหาคม 2565.

ภาพที่ 123 การใช้อาวุธตัวยักษ์ การจับกล้องยา ในกระบวนการเทมงยาออกจากกลัก

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ นายณัฐสิทธิ์ มั่นทรัพย์

4.4.4 การแบก เป็นอาภักปิริยาการแบกตัวพระ ปรากฏอยู่ในการแสดงโขน ชุดศึกมัยราพณ์ ตอนมัยราพณ์สะกดทัพ จะมีลักษณะในการใช้อาวุธสอดไว้ใต้ตัวพระ จากนั้นผู้แสดงตัวยักษ์จึงทำการแบกตัวพระขึ้นบ่าในท่านอน ผู้แสดงทั้งสองจึงต้องมีความสัมพันธ์กันในระหว่างการปฏิบัติ ผู้แสดงตัวยักษ์จะต้องรู้จักเทคนิค ในการตั้งตัวพระขึ้นบ่า รวมถึงเทคนิคในการสอด อาวุธไว้ที่ตัวพระด้วย ส่วนตัวพระก็ต้องรู้วิธีการเกี่ยวอาวุธ รวมถึงการทรงตัวให้อยู่ขณะที่ตัวยักษ์แบกขึ้นตอนในการปฏิบัติ ตัวยักษ์จะใช้กล้องยา สอดไปที่ใต้รักแร้ของตัวพระ จากนั้น นำเท้าของตัวพระมาเกี่ยวขาไขว้อีกด้านหนึ่งของอาวุธ เมื่ออยู่ในท่าทางที่ถูกต้องแล้ว ผู้แสดงตัวยักษ์จะหันหลังให้กับตัวพระ จากนั้นใช้มือซ้ายจับอาวุธที่ใต้รักแร้ของตัวพระก่อน แล้วตามด้วยมือขวาจับอาวุธบริเวณปลายเท้าของตัวพระ เสร็จแล้วจึงทำการยกตัวพระขึ้นบ่าพร้อมกับลุกขึ้นยืน ข้อสังเกตในการปฏิบัติ ก่อนที่จะทำการยกตัวพระขึ้นบ่า นั้น ผู้แสดงตัวยักษ์จะต้องทำการโน้มหน้าเล็กน้อย เพื่อที่จะเป็นการถ่วงน้ำหนักให้ตัวพระขึ้นมาบนบ่าได้ง่าย อีกทั้งยังต้องใช้ตัวพระที่เป็นเด็กเล็กเพื่ออำนวยความสะดวกในการปฏิบัติ

ตารางที่ 13 ขั้นตอนในการปฏิบัติการแบก

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ ตัวยักษ์ นายณัฐสิทธิ์ มั่นทรัพย์ ตัวพระ เด็กชายอิสระพงศ์ อิสระโชติ

ลำดับที่	ภาพการปฏิบัติ	ขั้นตอนการปฏิบัติ
1		ใช้กัล้องยาสอดที่ใต้รักแร้ของตัวพระ
2		นำเท้าของตัวพระมาเกี่ยวกับกัล้องยา
3		หันหลังให้ตัวพระพร้อมกับจับอาวุธ มือขวา จับอาวุธที่ใต้รักแร้ตัวพระ มือซ้ายจับอาวุธที่ปลายเท้าตัวพระ

ลำดับที่	ภาพการปฏิบัติ	ขั้นตอนการปฏิบัติ
4		<p>ใช้การโน้มตัวมาด้านหน้าเล็กน้อยเพื่อที่จะทำการยกตัวพระขึ้นป่าพร้อมกับลุกขึ้นยืนในกระบวนท่า</p>

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่า ลักษณะของการแบก ผู้แสดงตัวยักษ์จะต้องมีความแข็งแรง และทักษะในการแสดงที่ดี เพื่อให้ในการปฏิบัติไม่เกิดข้อผิดพลาด อีกทั้งยังต้องใช้ตัวพระที่เป็นเด็กเล็ก เพื่ออำนวยความสะดวกให้ตัวยักษ์ด้วย

4.4.5 การชี้ เป็นรูปแบบการโจมตีของการใช้นิ้วเพชรของตัวนันทก มีลักษณะคือการชี้นิ้วใส่ผู้อื่นเพื่อให้เกิดอันตราย หรือบาดเจ็บจนถึงชีวิต วิธีการปฏิบัติ ผู้แสดงจะต้องใช้นิ้วขวาชี้ไปหาศัตรูหรือเป้าหมายที่ตัวละครต้องการทำให้บาดเจ็บ ผู้ที่ถูกชี้ในทางการแสดงจะเป็นเทวดาและนางฟ้า ข้อสังเกตในการชี้ ผู้แสดงจะใช้นิ้วขวาในการชี้เพียงเท่านั้น จากการสัมภาษณ์ครูสมศักดิ์ ทัดติ ได้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการชี้ว่า มือขวาที่มีนิ้วเพชร ถ้าหากไม่ได้ทำการชี้ นิ้วก็จะไม่เป็นอันตรายแก่ตนเองและผู้ครอบข้าง เช่น ลักษณะของมือจีบ ในขณะที่นันทกใช้ท่าเขยคางกับนางแปลง ก็จะไม่เกิดอันตราย เนื่องจาก ไม่ได้ทำการชี้ นิ้ว³⁷ ทิวา พุทธสุวรรณ ได้กล่าวถึงกระบวนท่าการชี้ นิ้วเพชรไว้ว่า หลังจากทีนันทกถูกเหวี่ยงล้มลงแล้วนั้น นันทกก็โกรธและแสดงความโกรธในเพลงคูกุพาทย์ ด้วยการชี้

³⁷ สัมภาษณ์ สมศักดิ์ ทัดติ, ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ไทย โขนยักษ์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์, 16 สิงหาคม 2565.

นิ้วใส่เทวดาที่ตาและขา จากนั้นก็ชี้นิ้วเพชรใส่นางฟ้าที่แขนและขา เมื่อหันกลับมาเจอเทวดานางฟ้า อีกหนึ่งคู่ก็เขาไล่เทวดาออกไป และเขาจับนางฟ้าแต่นางฟ้าหนีไปได้ นนทุกจึงหายเข้าเวท³⁸

ภาพที่ 124 การใช้อาวุธด้วยกำปั้น การชี้

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบทำรำ นายชานนท์ ทัสสะ

4.4.6 การเดิน เป็นลักษณะการเคลื่อนที่ของตัวโขน ใช้เคลื่อนที่ไปมาในขณะที่ทำการแสดง เป็นท่าทางจากนาฏยศัพท์มาสร้างขึ้นเพื่อให้เกิดความสวยงาม จึงทำให้ท่าเดินในการแสดงโขนมีกระบวนท่าทางแบบนาฏยศิลป์ไทย ท่าทางการเดินตัวละครแต่ละประเภทก็จะมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไป ด้วยกำปั้นก็เป็นหนึ่งในตัวละครที่มีกระบวนท่าทางในการเดินที่บ่งบอกถึงเอกลักษณ์ของตัวกำปั้นที่ใช้วงกลางในการเดิน อีกทั้งลักษณะการเดินของตัวกำปั้นจะมี 2 ลักษณะ คือ การเดินแบบปล่อยมือ และการเดินแบบจับส่งหลัง ผู้แสดงจะใช้การปฏิบัติอย่างไรก็ได้ ในการแสดงบางครั้งก็จะมีกรถืออาวุธประกอบการเดินด้วย ลักษณะการใช้อาวุธในขณะที่เดิน มี 2 รูปแบบ ดังนี้

4.4.6.1 รูปแบบที่ 1 การเดินประกอบการใช้อาวุธสั้น การเดินในรูปแบบนี้ ผู้วิจัยอาวุธที่ประกอบการเดิน ได้แก่ ศรและกระบอง ในการถือศร ผู้แสดงจะต้องจับที่กึ่งกลางของคัน

³⁸ ทิวา พุทธสุวรรณ. กระบวนท่ารำนทุกในการแสดงโขน ชุด นารายณ์ปราบหนทุก กรณีศึกษา กระบวนท่ารำครุทองเริ่ม มงคลนัญ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552.

ศร ด้วยมือขวา ส่วนกระบอง ผู้แสดงจะต้องจับที่บริเวณด้ามจับของกระบอง ข้อสังเกตในการจับกระบองนี้ ผู้แสดงสามารถจะจับอาวุธแบบทิ้งปลายกระบองให้ชี้ลงพื้นหรือตั้งปลายกระบองประกอบการเดินก็ได้ อีกทั้งการเดินรูปแบบนี้ มือที่จับอาวุธสามารถสลับขึ้นลงกับ การตั้งวงกลาง เหมือนการเดินแบบปกติ

ภาพที่ 125 การใช้อาวุธด้วยักษ์ การเดินประกอบการใช้ศร แบบจับส่งหลัง

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ นายชานนท์ ทัสสะ

ภาพที่ 126 การใช้อาวุธด้วยักษ์ การเดินประกอบการใช้กระบองแบบทิ้งปลายกระบองแบบจับส่งหลัง

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ นายชานนท์ ทัสสะ

ภาพที่ 127 การใช้อาวุธตัวยักษ์ การเดินประกอบการใช้กระบองแบบตั้งปลายกระบอง แบบปล่อยมือ

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ นายชานนท์ ทัสสะ

4.4.6.2 รูปแบบที่ 2 การเดินประกอบการใช้อาวุธยาว ผู้วิจัยกำหนดอาวุธประกอบการเดิน ได้แก่ หอก กล้องยา คทา และไม้เท้า ลักษณะการเดินรูปแบบนี้จะมีความแตกต่างจากการใช้อาวุธสั้น โดยผู้แสดงจะจับบริเวณของคออาวุธแต่ละชนิด ที่นำมาประกอบการเดิน ข้อสังเกตใน การเดินประกอบการใช้อาวุธยาว ผู้แสดงจะใช้ท่าทางการจับอาวุธยาว พร้อมกับปฏิบัติท่าเดิน แต่มือขวาที่จับอาวุธของผู้แสดงจะไม่เคลื่อนที่หรือทำท่าทางในการเดิน ซึ่งจะใช้เพียงมือซ้ายที่ทำท่าทางในการเดินเท่านั้น

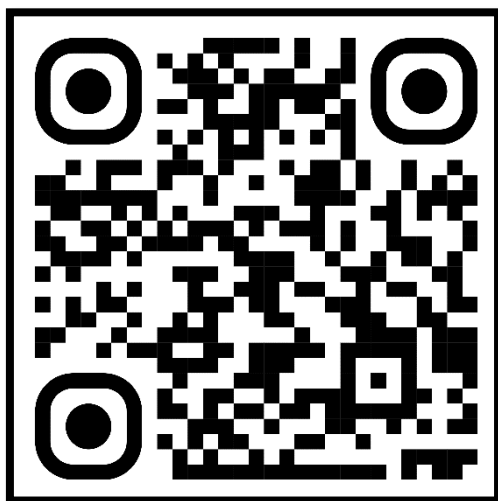
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

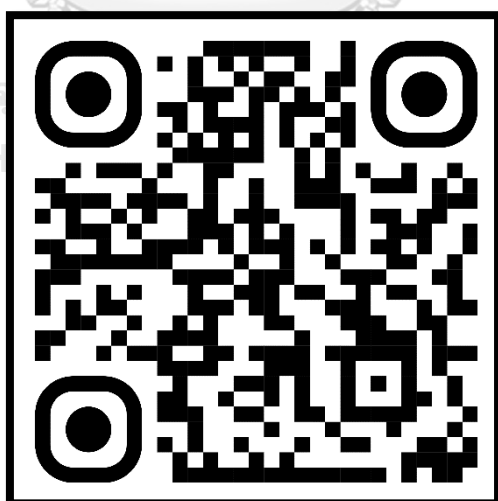
ภาพที่ 128 การใช้อาวุธตัวยักษ์ การเดินประกอบการใช้อาวุธยาว

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้วิจัยได้นำการใช้อาวูธสำหรับการรำเพลงหน้าพาทย์ของตัวยักซ์ โดยยกตัวอย่างการรำเพลงหน้าพาทย์เสมอมารด้วยวิธีการใช้อาวูธที่มีลักษณะแตกต่างกัน ด้วยการรำมือเปล่า การรำด้วยอาวูธสั้นและการรำด้วยอาวูธยาว ดังตัวอย่างการรำเพลงหน้าพาทย์ดังนี้

ภาพที่ 129 การรำเพลงหน้าพาทย์ เพลงเสมอมาร
ที่มา : <https://youtu.be/Mlpz2KSszSQ>

ภาพที่ 130 การรำเพลงหน้าพาทย์ด้วยการใช้อาวูธสั้น เพลงเสมอมาร
ที่มา : <https://youtu.be/u6xlzqfygB8>

ภาพที่ 131 การรำเพลงหน้าพาทย์ด้วยอาวุธยาว เพลงเสมอมาร

ที่มา : <https://youtu.be/FXSyB4LNlj4>

พบว่า การรำด้วยการใช้อาวุธประเภทต่าง ๆ จะใช้การปฏิบัติทำนาฏยศัพท์ในการจับอาวุธ เช่น การม้วนมือตั้งวงในการจับอาวุธสั้น หรือการจับยาวแบบม้วนอาวุธในการจับอาวุธยาวในท่าจับ อีกทั้งยังมีกระบวนการท่าเฉพาะที่ใช้ในอาวุธยาว คือการควงอาวุธในท่าเก็บแทนการลงวง หรือการจับอาวุธสั้นในท่าลงวง ส่วนอาวุธพิเศษนั้น ไม่มีปรากฏการใช้รำร่วมกับเพลงหน้าพาทย์ เนื่องจากไม่มีการนำมาใช้ในการแสดง เช่น ลูกศร จักร ที่มักจะถูกเก็บไว้ตามส่วนต่าง ๆ ตามลักษณะการเก็บอาวุธ

4.5 จาริตและข้อจำกัดการใช้อาวุธตัวยักษ์ในการแสดงโขน

ในการใช้อาวุธประกอบการแสดงโขน ยังต้องคำนึงถึงข้อจำกัดในการใช้อาวุธ เนื่องจากลักษณะของอาวุธแต่ละชนิดนั้น มีลักษณะที่แตกต่างกัน ทำให้ลักษณะของการใช้งานก็จะต่างกันออกไปด้วยเหตุนี้ ผู้แสดงจึงจำเป็นที่จะต้องรู้ถึงจาริตและข้อห้ามการใช้อาวุธในการแสดงโขน ที่เป็น การปฏิบัติที่สืบต่อกันมา จาริตและข้อจำกัดการใช้อาวุธตัวยักษ์ในการแสดงโขนประกอบไปด้วย ดังนี้

4.5.1 จาริตในการใช้อาวุธ จาริตนาฏศิลป์ไทย หมายถึง ระเบียบหรือแบบแผนที่เป็นข้อปฏิบัติที่สืบเนื่องกันมา จนบางครั้งก็ถือเป็นกฎเกณฑ์ที่ผู้ศิษาริชาวนาฏศิลป์ จะต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัด แต่อย่างไรก็ตามความเคร่งครัดของจาริตก็ขึ้นอยู่กับสภาพสังคมและความเชื่อในแต่ละยุคสมัยด้วย ผู้วิจัยได้รวบรวมจาริตที่เกี่ยวข้องในเรื่องของอาวุธในการแสดงโขน โดยจะประกอบไปด้วย ส่วนต่าง ๆ ดังนี้

4.5.1.1 ห้ามข้ามอาวุธที่ใช้แสดงต่าง ๆ เป็นจารีตในลักษณะเดียวกันกับการห้ามข้ามเครื่องแต่งกาย เพราะเกรงว่าจะเกิดการพลาดพลั้งทำให้อุปกรณ์ หรืออาวุธที่ใช้ในการแสดงเสียหายหรือเกิดอุบัติเหตุกับผู้แสดงได้ เช่น ถ้าหากผู้แสดงเดินข้ามศรอาจจะทำให้ผู้แสดงเดินเหยียบค้ำศร ทำให้เกิดความเสียหายหรือชำรุด หรือผู้แสดงเดินข้ามอาวุธที่มีเหลี่ยมหรือมุมแหลม เช่น หอก อาจจะทำให้ผู้แสดงเกิดอุบัติเหตุเพราะเหยียบที่กระบังหอกได้

4.5.1.2 ห้ามนำอาวุธเสียบหัวโขนไว้ การนำอาวุธยาว ๆ เช่น หอก กล้องแก้ว เสียบไว้ในหัวโขน อาจจะทำให้ศีรษะโขนตกหล่น เกิดความเสียหายได้ จำกำหนดจารีตนี้เป็นข้อห้ามอีกประการหนึ่ง ที่มีจารีตนี้เป็นข้อจำกัดคือ ถ้าหากปฏิบัติเช่นนี้ จะเป็นภาพอุจาดตา ไม่เกิดความสวยงาม ดังนั้นจึงต้องวางอาวุธให้เป็นสัดส่วนและลักษณะที่เหมาะสม เช่นการวางราบบนโต๊ะหรือการวางรวมไว้ในที่จัดเก็บอุปกรณ์

4.5.2 ข้อจำกัดในการใช้อาวุธ การปฏิบัติการใช้อาวุธยาวในท่าลงเสี้ยว การใช้อาวุธยาวเป็นการรื้อดฝีมือน้อยอย่างหนึ่งของนักแสดงโขนตัวยักษ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการรำตรวจพล ซึ่งเป็นกระบวนการที่ผู้แสดงจะปฏิบัติการใช้อาวุธและการรำให้สัมพันธ์กัน หนึ่งในกระบวนการในการรำตรวจพลคือท่าลงเสี้ยว จะมีลักษณะการปฏิบัติที่เหมือนกันในช่วงล่างหรือขาของผู้แสดง แต่วิธีการปฏิบัติในการถืออาวุธที่อยู่ในกระบวนการท่าลงเสี้ยวนั้นมีท่าบังคับเฉพาะอาวุธยาว ได้แก่ หอก ที่ใช้การป้องอาวุธสำหรับการลงเสี้ยว ส่วนพลอง หรือกล้องแก้วจะใช้การฉายอาวุธในการลงเสี้ยวเท่านั้น

ภาพที่ 132 การใช้อาวุธหอกในการลงเสี้ยว ท่าป้องอาวุธ

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ นายญาณวุฒิ ไตรสุวรรณ

ภาพที่ 133 การใช้กล้องแก้วในท่าลงเสี้ยว ทำฉายอาวุธ

ที่มา : ภาพถ่ายส่วนตัวผู้วิจัย

ผู้ถ่ายแบบท่ารำ นายญาณวุฒิ ไตรสุวรรณ

กล่าวสรุปเรื่องการใช้อาวุธด้วยพิษในการแสดงโขน คือ อาวุธที่ใช้สำหรับการแสดงโขน ส่วนใหญ่จะถูกจำลองมาจากอาวุธจริง มีการลดขนาดและสัดส่วนของอาวุธให้เล็กลง เพื่อให้เหมาะสมกับการแสดง และมีความสวยงามในการแสดงด้วย ซึ่งจากการศึกษาอาวุธที่ปรากฏในการแสดงของตัวยักษ์ มีทั้งหมด 3 ประเภท ได้แก่

1. อาวุธสั้น เป็นอาวุธที่มีลักษณะความยาวไม่เกิน 120 ซม. สามารถมีด้ามจับหรือไม่มีด้ามจับก็ได้ ประกอบด้วย กระบอง ขวาน พระขรรค์ และศร
2. อาวุธยาว เป็นอาวุธที่มีลักษณะความยาวที่เกิน 120 ซม. สามารถจับส่วนไหนของอาวุธก็ได้ตามท่าทางและวิธีการจับ ประกอบด้วย หอก กล้องยาหรือกล้องแก้ว คทาเพชรต้นชี้ตายปลายชี้เป็นง้าว ไม้กำพวด
3. อาวุธพิเศษ เป็นอาวุธที่มีลักษณะเฉพาะที่เป็นเอกลักษณ์ส่วนตัวของอาวุธชนิดนั้น ประกอบด้วย นิ้วเพชร จักร แวนแก้ว และลูกศร

อาวุธประจำตัวที่เป็นหลักของตัวยักษ์ที่บ่งบอกถึงเอกลักษณ์และตัวตนคือ กระบอง แต่ตัวละครในการแสดงโขนก็จะมีการใช้อาวุธหลักที่มีความแตกต่างกันออกไปตามบทบาท เช่น ทศกัณฐ์ใช้ศรเป็นอาวุธประจำกาย กุมภกรรณใช้กระบองและศรเป็นอาวุธประจำกาย เสนายักษ์ใช้กระบองเป็นอาวุธประจำกาย เชนยักษ์ใช้หอกหรือง้าวเป็นอาวุธประจำกาย ฯ ทั้งนี้เพื่อแสดงออกให้เห็นถึงความ

ต่างทางบทบาท หน้าที่ และฐานะของตัวละคร จึงมีการใช้อาวุธที่แตกต่างกันออกไป แต่ในการแสดง บางครั้ง ตัวยักษ์บางตัวก็จะมีอาวุธที่นำมาใช้ประกอบการแสดงต่างจากอาวุธปกติ ขึ้นอยู่กับตอนที่นำมาทำการแสดงทำให้อาวุธที่ใช้จะเปลี่ยนไปตามการแสดงนั้น ๆ เช่น ตอนพุ่งหอกกบิลพัท โดยปกติแล้ว ทศกัณฐ์จะใช้ศรเป็นอาวุธประจำกาย แต่ในการแสดงโขนตอนนี้ จะใช้หอกมาเป็นอาวุธประจำกายแทน เนื่องจากทศกัณฐ์ได้ทำพิธีชุบหอกบิลพัท เพื่อที่จะนำมาสังหารแก่พระรามและไพร่พล ตอนโมกขศักดิ์ เป็นตอนที่กุมภกรรณได้นำหอกโมกขศักดิ์มาทำพิธี เพื่อที่จะสังหารพระรามและไพร่พล ซึ่งโดยปกติแล้วจะใช้กระบองและศรเป็นอาวุธประจำตัว เป็นต้น

อาวุธบางชนิดก็เป็นสิ่งที่บ่งบอกว่าตัวละครแต่ละคนมีความสามารถและความเก่งกาจในการรบ เช่น มังกรกัณฐ์แผลงศรฤๅษณ์พระรามจนเกราะขาด อินทรชิตแผลงศรนาคบาศรัดพระลักษณ์และไพร่พลได้ กุมภกรรณพุ่งหอกโมกขศักดิ์ถูกพระลักษณ์ เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีอาวุธที่สร้างมาจากวรรณกรรม ทำให้มีความพิเศษและมีฤทธิ์เพิ่มมากขึ้นจากอาวุธปกติ สำหรับการแสดงโขน ตัวยักษ์เป็นหนึ่งในตัวละครที่มีความสามารถในด้านของการรบและการใช้อาวุธ จึงส่งผลให้เป็นตัวละครที่มีอาวุธอย่างหลากหลาย สามารถแบ่งอาวุธที่ปรากฏในการแสดงได้ถึง 3 ประเภท โดยแบ่งตามลักษณะและการใช้อาวุธชนิดนั้น อีกทั้งอาวุธแต่ละประเภทก็มีลักษณะในการใช้ที่แตกต่างกัน เช่น ลักษณะของการจับอาวุธ ที่มีลักษณะในการจับในรูปแบบต่าง ๆ และต้องใช้ในการจับให้ถูกต้องและเหมาะสมกับอาวุธที่ใช้ ลักษณะของการเลือกใช้อาวุธให้เหมาะสมกับท่าทางที่แสดงออก เช่น การตีที่นิยมใช้กับกระบองและศร การแทงควรเลือกใช้กับอาวุธที่มีคม การขว้างควรเป็นอาวุธที่มีคมและสามารถโยนหรือขว้างได้ การควงอาวุธควรเลือกใช้ให้เหมาะสมกับอาวุธเพื่อที่จะให้เกิดความสวยงามและคล่องตัวในระหว่างการแสดง อีกทั้งยังต้องคำนึงถึงความสามารถของผู้แสดงว่ามีความชำนาญในการปฏิบัติการควงอาวุธในรูปแบบใด เพื่อที่จะไม่ให้เกิดข้อผิดพลาดในการแสดง

การใช้อาวุธในการแสดงโขนของตัวยักษ์ จึงเป็นรูปแบบที่มีลักษณะเฉพาะ และเป็นทักษะที่ผู้แสดงต้องมีความชำนาญในการใช้อาวุธประกอบการแสดง ผู้แสดงจึงจำเป็นต้องรู้จักกลวิธีที่ใช้อาวุธในการแสดง รวมถึงการฝึกฝนในการใช้อาวุธแต่ละประเภทเพื่อให้เกิดความชำนาญของผู้ปฏิบัติ เพื่อให้เห็นถึงความสง่างามของตัวละครในขณะที่ทำการแสดง การใช้อาวุธในการแสดงของตัวยักษ์ในการแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์ จึงเป็นหนึ่งในองค์ประกอบที่สำคัญสำหรับการแสดงโขน

การวิเคราะห์ข้อมูลวิทยานิพนธ์เรื่อง การใช้อาวุธตัวอักษรในการแสดงโขน เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลแบบองค์รวมเรื่องการใช้อาวุธตัวของยักษ์ในการแสดงโขน จับประเด็นสำคัญที่สามารถเชื่อมโยงกันมาเป็นลำดับสู่องค์ความรู้การใช้อาวุธตัวอักษรในการแสดงโขน ตั้งแต่อาวุธของตัวอักษร การใช้อาวุธในท่าพื้นฐาน การใช้อาวุธตัวอักษรสำหรับการต่อสู้ และการใช้อาวุธตัวอักษรสำหรับประกอบกิริยาต่างๆ ของตัวอักษร โดยเนื้อหาทั้งหมดสามารถเชื่อมโยงวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยการอภิปรายผลการวิจัย ดังกล่าวในบทถัดไป

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

วิทยานิพนธ์เรื่อง การใช้อาวุธด้วยกษัยในการแสดงโขน จัดทำขึ้นเพื่อการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานาฏยศิลป์ไทย ภาควิชานาฏยศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการใช้อาวุธด้วยกษัยในการแสดงโขน ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเฉพาะ การใช้อาวุธด้วยกษัยในการแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์ที่ถ่ายทอดโดยครูสมศักดิ์ ทัดดี ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏยศิลป์ไทย โขนยักษ์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ การศึกษาครั้งนี้ใช้ระเบียบวิจัยเชิงคุณภาพ โดยออกแบบกระบวนการศึกษาให้เหมาะสมกับเรื่องที่ศึกษา สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และขอบเขตของการศึกษา ด้วยการค้นคว้าเอกสารวิชาการ การสัมภาษณ์ การรับชมการแสดง และนำข้อมูลมาวิเคราะห์เรียบเรียงเป็นวิทยานิพนธ์ฉบับสมบูรณ์

5.1 สรุปผลการวิจัย

โขน การแสดงมหรสพอย่างหนึ่งของไทย เดิมใช้แสดงในงานพระราชพิธีสำคัญมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาและจะแสดงเฉพาะเรื่องรามเกียรติ์เท่านั้น เรื่องราวในการแสดงโขนจะเป็นเรื่องราวของการทำสงครามระหว่างกองทัพของตัวพระและวานรที่เป็นตัวแทนของฝ่ายธรรมะ และกองทัพของตัวยักษ์ที่เป็นตัวแทนของฝ่ายอธรรม ซึ่งเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งที่เด่นชัดเป็นอย่างมากในการแสดงโขน อีกทั้งยังมีกระบวนการการสู้รบตามลำดับ ในการแสดงโขนแต่ละครั้ง ตัวยักษ์ จะเป็นตัวละครที่มีอาวุธแตกต่างกันออกไป การทำศึกในแต่ละครั้งจึงมีกระบวนการสู้รบและวิธีการใช้อาวุธที่แตกต่างกัน เช่น ศิกวิรุญจำบังใช้หอกและกระบองในการรบ ศิกอินทรชิตใช้ศรในการรบ หรือในบางครั้งตัวยักษ์บางตนก็มีใช้อาวุธที่หลากหลายชนิดขณะที่ทำการแสดง

จากการศึกษาพบว่า อาวุธเป็นอุปกรณ์การแสดงอย่างหนึ่งที่มีความสำคัญในการแสดงโขนเป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นอุปกรณ์ที่ใช้ในการสู้รบ หรือนำมาประกอบท่าทางในการแสดง และเป็นอาวุธประจำกายที่ตัวละครใช้ติดตัว อาวุธในการแสดงโขนบางชนิด สามารถจำแนกตัวละครได้ เช่น พระขรรค์เป็นอาวุธของตัวพระและตัวลิง กระบองเป็นอาวุธของตัวยักษ์ เป็นต้น ตัวยักษ์ในการแสดงโขนบางตัวละคร อาจมีอาวุธที่ใช้ในการแสดงเพียงหนึ่งอย่างหรือมากกว่าหนึ่งอย่างก็ได้ เช่น มโหทร มีอาวุธประจำกายคือ กระบอง อากาศตะไล มีอาวุธประจำกายในทางการแสดงทั้งหมด

4 อย่าง ได้แก่ ง้าว จักร กระบอง และศร ฯ ทั้งนี้ ในการแสดงโขน อาวุธมีบทบาทสร้างความโดดเด่นให้ตัวละครมีความน่าสนใจแตกต่างกัน และรูปแบบในการใช้อาวุธนั้น ก็ใช้ทักษะในฝึกฝนแตกต่างกันออกไป อีกทั้งยังเป็นการอวดฝีมือของผู้แสดงว่ามีความชำนาญในด้านการใช้อาวุธในการแสดงอีกด้วย

ในการแสดงโขนบางตอน อาวุธมีความสำคัญเป็นอย่างมาก โดยได้นำชื่ออาวุธของตัวยักษ้นำมาใช้เป็นชื่อตอนในการแสดงโขน เช่น ศีกกุกุมภกรรณ ตอนพุงหอกโมกขศักดิ์ ศีกอินทรชิต ตอนนาคบาท ศีกทศกัณฐ์ ตอนพุงหอกกบิลพัท เป็นต้น จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า ชื่ออาวุธของตัวยักษก็มีความสำคัญเป็นอย่างมาก จนถูกนำมาเป็นชื่อตอนต่าง ๆ ในการแสดงโขน เพื่อให้ผู้รับชมเข้าใจเหตุการณ์และเนื้อเรื่องที่ทำการแสดงในเบื้องต้น อีกทั้งยังเป็นสิ่งที่บ่งบอกฐานะของตัวละครที่เป็นเจ้าของอาวุธชนิดนั้น ๆ เช่น หอกโมกขศักดิ์ของกุมภกรรณ หอกกบิลพัทของทศกัณฐ์ กล้องแก้วของมัยราพณ์ ฯ อาวุธของตัวยักษจึงมีความสำคัญทั้งในเรื่องของอิทธิฤทธิ์ที่ปรากฏในการแสดงและมีความสำคัญของชื่ออาวุธที่ถูกนำมาใช้เพื่อนำเสนอในรูปแบบการแสดง และบ่งบอกถึงความเป็นเจ้าของอาวุธชนิดนั้น

การใช้อาวุธในการแสดงของตัวยักษ จึงเป็นรูปแบบที่มีลักษณะเฉพาะมีกลวิธีในการใช้ที่แตกต่างกันตามชนิดของอาวุธ และเป็นทักษะที่ผู้แสดงต้องมีความเชี่ยวชาญสำหรับการใช้อาวุธประกอบการแสดงในแต่ละครั้ง เพราะการแสดงของตัวยักษมีลักษณะที่แข็งแรงและคล่องแคล่วผู้แสดงจึงจำเป็นต้องรู้จักกลวิธีที่ใช้อาวุธในการแสดง เพื่อให้เห็นถึงความสง่างามของตัวละครในขณะทำการแสดง การใช้อาวุธในการแสดงโขนของตัวยักษ จึงเป็นหนึ่งองค์ประกอบที่สำคัญสำหรับการแสดงที่ผู้แสดงโขนจำเป็นต้องมีความรู้และความสามารถในส่วนนี้ อีกทั้งเป็นการอนุรักษ์และสืบทอดรูปแบบและกลวิธีในการใช้อาวุธของตัวยักษสำหรับการแสดงโขน

5.2 อภิปรายผล

อาวุธในการแสดงโขน หมายถึง เครื่องมือที่ใช้สำหรับการต่อสู้ หรือป้องกันตัว อาวุธในการแสดงโขนเป็นอุปกรณ์ประกอบการแสดงที่มีความสำคัญและมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไป อาวุธในการแสดงโขนบางชนิดจะมีลักษณะที่คล้ายกับอาวุธจริง เนื่องจากมีการนำรูปแบบและลักษณะของอาวุธจริงมาปรับใช้ให้เข้ากับการแสดง อีกทั้งยังมีอาวุธที่สร้างขึ้นจากจินตนาการนำรูปแบบและลักษณะมาจากภาพจิตรกรรม นอกจากนี้ อาวุธยังสามารถแบ่งออกได้ 3 ประเภท คือ อาวุธสั้น อาวุธยาว และอาวุธพิเศษ ซึ่งหลักการหรือกลวิธีที่ใช้ก็จะแตกต่างกันออกไปตามประเภทของอาวุธนั้น ๆ ได้แก่

5.2.1 อาวุธสั้น เป็นอาวุธที่ถูกจำแนกจากลักษณะของอาวุธ โดยกำหนดจากความยาวของอาวุธชนิดนั้น ๆ ที่สามารถใช้มือเพียงข้างเดียวเป็นหลักในระหว่างการแสดง แต่ในบางครั้งก็สามารถใช้มือสองข้างกับอาวุธประเภทนี้ได้และสามารถเหน็บไว้ที่เข็มขัดของผู้แสดง ได้แก่ กระบอง พระขรรค์ ศร และขวานเพชร

5.2.2. อาวุธยาว จำแนกอาวุธชนิดนี้จากลักษณะของอาวุธ โดยกำหนดจากความยาวของอาวุธชนิดนั้น ๆ ที่ และเป็นอาวุธที่ใช้มือทั้งสองข้างเป็นหลัก อีกทั้งสามารถใช้มือเพียงข้างเดียวในระหว่างการทำการแสดง ได้แก่ หอก กล้องแก้ว ง้าว คทาเพชร และไม้กำพืด

5.2.3. อาวุธพิเศษ เป็นรูปแบบของอาวุธที่มีลักษณะเฉพาะ เป็นอาวุธที่ไม่ได้ใช้เป็นหลักหรือเป็นภูมามาเป็นอาวุธประจำตัว มีรูปร่างแตกต่างจากอาวุธสั้นและอาวุธยาว รวมถึงวิธีการใช้งาน อาวุธพิเศษในแต่ละประเภทด้วย ได้แก่ นั้วเพชร จักร แวนแก้วสุรกานต์ และลูกศร

อาวุธในการแสดงโขนนั้นเกิดจากการนำเอารูปแบบของอาวุธจริงมาปรับปรุงและประดิษฐ์ เพื่อให้เหมาะสมกับการแสดง จึงมีข้อแตกต่างในเรื่องน้ำหนัก ขนาด และวัสดุอุปกรณ์ที่นำมาสร้างเป็นอาวุธสำหรับการแสดง ในบางครั้งอาวุธบางชนิดก็ได้เลียนแบบหรือนำเค้าโครงมาจากภาพจิตรกรรมที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน การสร้างอาวุธนั้นจึงต้องมีการคำนึงถึงความปลอดภัยแก่ผู้แสดงและเน้นความสวยงามให้เหมาะสมกับการแสดงแต่ละครั้ง อาวุธในการแสดงโขน จึงมีรูปแบบที่สวยงามและมีรูปร่างที่เป็นเอกลักษณ์ ทั้งนี้การออกแบบอาวุธแต่ละชนิดก็จะขึ้นอยู่กับช่างและผู้ว่าจ้างในการสร้างอาวุธ ไม่มีกรอบว่าถูกหรือผิดแต่ต้องสร้างให้อยู่ในเค้าโครงของอาวุธชนิดนั้น ๆ

อีกประการหนึ่ง อาวุธของตัวยักษ์เป็นสิ่งที่บอกฐานะอันศักดิ์สิทธิ์ของตัวละคร เป็นสิ่งที่บ่งบอกว่า เป็นตัวละครประเภทใดใน ซึ่งในบางครั้งอาวุธบางประเภท ก็มีส่วนที่ส่งเสริมยศศักดิ์ให้ตัวโขนมีอำนาจที่น่าเกรงขาม เช่น กระบองเกลียว จะเป็นอาวุธที่ตัวเสนายักษ์ใช้ ซึ่งจะแตกต่างกับกระบองเพชร ที่ให้ยักษ์ตัวเอกหรือพญายักษ์ใช้สำหรับการแสดง ถึงอาวุธทั้งสองอย่างนี้ จะเป็นอาวุธที่อยู่ในประเภทเดียวกัน มีลักษณะการใช้งานที่เหมือนกัน แต่ก็ถูกแบ่งประเภท ให้ใช้งานกับตัวละครที่มีฐานะต่างกัน ระหว่างพญายักษ์และเสนายักษ์ ในยักษ์บางตนอาวุธก็เป็นสิ่งที่ ส่งเสริมให้ตัวยักษ์ตนนั้นมีความน่าเกรงขาม และมีเพียงตัวยักษ์ตนนี้มีอาวุธครอบครอง เช่น คทาเพชรของสหัสเดชะ ที่มีอำนาจทำให้เป็นหรือตายได้ จึงส่งผลให้ตัวละครตนนี้ เป็นที่น่าเกรงขามแก่ศัตรู อีกทั้งยังส่งเสริมให้ตัวละครตนนี้เป็นพญายักษ์ที่มีความเก่งกาจ อีกทั้ง ยังเป็นอาวุธวิเศษประจำตัวโขน ที่มีอาวุธวิเศษเป็นของตนเอง จะมีลักษณะเป็นอาวุธประเภทใดก็ได้ แต่จะมีฤทธิ์และอำนาจที่เหนือกว่าอาวุธชนิดนั้น

ๆ ซึ่งยักษ์บางตนอาจจะมีการปลุกเสกอาวุธ เพื่อให้มีอำนาจเพิ่มมากขึ้น เช่น หอกโมกค์ก็เป็นอาวุธประจำตัวของกุมภกรรณ ถึงแม้จะมีการประกอบพิธีลับหอกไม่เสร็จสมบูรณ์แต่ก็มีพลังที่รุนแรง ขวานเพชรที่เป็นอาวุธประจำตัวของรามสูร ใช้ต่อสู้กับพระอรชุนและได้รับชัยชนะในการต่อสู้ หรือแวนแก้วสุรกาณฑ์ อาวุธวิเศษของแสงอาทิตย์ หากส่องไปหาใครผู้นั้นจะเสียชีวิต

5.2.4 หลักการใช้อาวุธของตัวยักษ์ ในการแสดงโขน เรื่องรามเกียรติ์ อาวุธของตัวยักษ์ในการแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์นั้นมีความหลากหลายจากลักษณะของอาวุธ กลวิธีในการใช้อาวุธแต่ละชนิดก็จะแตกต่างกันออกไปตามลักษณะของอาวุธชนิดนั้น ซึ่งจะส่งผลให้มีลักษณะการใช้อาวุธแต่ละชนิดแตกต่างกัน รวมถึงข้อจำกัดในการใช้อาวุธแต่ละประเภทในการบวบท่าต่าง ๆ จากการศึกษาพบว่าการใช้อาวุธของตัวยักษ์ในเรื่องรามเกียรติ์นั้นพบว่า อาวุธที่ต่างประเภทกัน ก็สามารถใช้งานในรูปแบบเดียวกันได้ เพียงแต่อาจจะใช้เทคนิคหรือวิธีการให้เหมาะสมกับอาวุธในแต่ละชิ้น สามารถแบ่งลักษณะของการใช้งานและกลวิธีในการใช้ได้ดังนี้

5.2.4.1 การจับ ลักษณะของการจับอาวุธสามารถแบ่งออกได้ 2 ลักษณะ ได้แก่ การจับอาวุธแบบมือข้างเดียว และการจับอาวุธแบบสองมือ ในการจับอาวุธแบบมือเดียวนั้น สามารถจับอาวุธได้ทุกชนิด ผู้แสดงจะต้องจับในตำแหน่งที่ถูกต้องของอาวุธ คือ ตรงด้ามจับของอาวุธในกรณีที่อาวุธชนิดนั้นมีด้ามจับหรือจับบริเวณกึ่งกลางของอาวุธ ในกรณีที่ไม่มีด้ามจับหรือเป็นอาวุธยาว ได้แก่ วิธีการจับอาวุธแบบมือข้างเดียวและวิธีการจับอาวุธแบบสองมือ

5.2.4.2 การตี เป็นลักษณะของการใช้อาวุธประกอบการสู้รบของตัวละครโขน ระหว่าง ตัวยักษ์กับตัวพระ ตัวยักษ์กับตัวลิง หรือการสู้รบระหว่างตัวยักษ์กับตัวยักษ์ด้วยกัน รูปแบบของการตีจะรูปแบบการปฏิบัติโดยอาวุธสั้นและอาวุธยาวในการปฏิบัติ การตีมีลักษณะการปฏิบัติ 3 ลักษณะ ได้แก่ การเลาะ การตีหลอกและการตีจริง

5.2.4.3 การแทง เป็นลักษณะของการใช้อาวุธมีคมไปทำร้ายกับฝ่ายตรงข้าม หรือประกอบกิริยาต่าง ๆ ในการแสดงโขน อาวุธที่ใช้ในการปฏิบัตินี้ประกอบด้วยอาวุธ 2 ชนิดคือ หอกและพระขรรค์ การแทงอาวุธในทางปฏิบัติผู้แสดงจะต้องจับอาวุธให้มั่นคงแล้วใช้แขนข้างขวาส่งอาวุธไปหาคู่ต่อสู้หรือสิ่งที่ตัวละครต้องการจะแทง เช่น มัยราพณ์ใช้พระขรรค์แทงอกของราชสีห์เพื่อแหวะเอาหัวใจของราชสีมาประกอบพิธีหุงสรรพยา วิรุณมุขใช้หอกในการแทงเสนาลิงสิบแปดมงกุฎ ซึ่งรูปแบบการแทงอาวุธในการแสดงโขน จะเป็นกระบวนการทางการแสดงมากกว่าการทำร้ายคู่ต่อสู้เพื่อเอาชีวิต

5.2.4.4 การขว้าง คือรูปแบบของการขว้างอาวุธใส่คู่ต่อสู้หรือสิ่งที่ตัวละครต้องการ จะขว้างอาวุธใส่ อาวุธที่ใช้กับการปฏิบัตินี้ประกอบด้วยอาวุธ 2 ชนิดคือ จักรและขวานเพชร โดยการ ขว้างอาวุธนี้สามารถแบ่งได้ 2 ลักษณะ คือ การขว้างแบบมือข้างเดียว และการขว้างแบบสองมือ

5.2.4.5 การแผลง เป็นลักษณะการยิงธนู (ลูกศร) ของตัวโชนไปใส่คู่ต่อสู้ มีนาฏย ศัพท์เรียกว่า การแผลงศร มีขั้นตอนการปฏิบัติคือ มือข้างซ้ายจะถือคันศรตั้งตรง หัวศรจะตั้งขึ้น ส่วน มือข้างขวาจะเป็นมือที่แผลงลูกศรออกไปหาศัตรู เมื่อทำการแผลงศรแล้ว ลักษณะของมือซ้ายจะกด หัวศรลงล่าง โดยการหักข้อมือข้างซ้ายลง ส่วนมือข้างขวาทำท่าหน้าวสายป่านของคันธนูแล้วปล่อยมือ จีบเป็นท่าบัวชูฝัก ลักษณะการแผลงศรจะมีการปฏิบัติ 2 รูปแบบ ก็คือ การแผลงศรโดยใช้การสมมุติ ว่ามีลูกศรแล้วใช้มือขวาในการจีบ และการแผลงศรโดยใช้ลูกศรจริง

5.2.4.6 การพุ่ง คือลักษณะของการพุ่งอาวุธใส่ศัตรู อาวุธที่ใช้ในการพุ่งได้แก่ หอก เป็นลักษณะการโจมตีที่เกิดจากยักษ์ตัวเอง เช่น ทศกัณฐ์ กุมภกรรณ เป็นต้น การพุ่งหอกในการแสดง โชน จะมีการปฏิบัติคือ ใช้การจับอาวุธแบบ 2 มือคล้ายกันกับลักษณะการฉายอาวุธ แต่จะมีข้อ แตกต่างตรงที่ ส่วนแขนและมือข้างที่ปิดท้ายอาวุธจากที่เหยียดตั้งจะอยู่ในท่าบัวชูฝักแทน หากรวม แขนและมือในท่าเตรียมพุ่งแล้วจะมีลักษณะเป็นท่าเล็ดฉิน หอกที่ใช้ในการพุ่งจะอยู่ในลักษณะ ปลาย หอกเฉียงลงพื้น ดังนี้ ใบหอกจะอยู่ที่มือซ้ายและอยู่ต่ำกว่าปลายหอก ส่วนปลายหอกจะอยู่สูงกว่าใบ หอก การพุ่งหอกผู้แสดงจะต้องใช้การโยนอาวุธ โดยการส่งแขนออกไปพร้อมกันทั้งสองข้าง อาวุธที่พุ่ง ออกไปจะอยู่ในลักษณะเดียวกันกับตอนที่ถืออยู่ การพุ่งในลักษณะนี้จะเป็นจากลดความเสี่ยงการเกิด อุบัติเหตุที่เกิดจากการพุ่ง อีกทั้งการพุ่งในลักษณะนี้สามารถทำให้ผู้แสดงที่เป็นฝ่ายรับหอกสามารถรับ อาวุธที่พุ่งมาได้โดยง่าย อย่างไรก็ตามการพุ่งหอก ผู้แสดงตัวยักษ์และตัวพระต้องใช้การซุ่มเข้าคู่ใน ขั้นตอนการรับการส่งให้มีความชำนาญและคล่องตัว เพื่อที่จะได้ไม่เกิดข้อผิดพลาดในการแสดงแต่ละ ครั้ง

5.2.4.7 การควง เป็นรูปแบบที่ผู้แสดงจะใช้มือควงอาวุธไปมา การควงอาวุธสามารถใช้ได้หลากหลายรูปแบบ เช่น การควงอาวุธก่อนการเข้ารบระหว่างตัวยักษ์กับตัวพระ หรือตัวยักษ์กับ ตัวลิง การควงอาวุธในกระบวนการรำ เช่น การรำเดี่ยววอดฝีมือที่มีอาวุธเข้ามาประกอบการแสดง การควงอาวุธในการรำตรวจพลของตัวยักษ์ เป็นต้น การควงอาวุธสามารถแบ่งลักษณะของการควง อาวุธได้ 2 ลักษณะ ได้แก่ การควงอาวุธโดยใช้มือข้างเดียวและการควงอาวุธโดยใช้สองมือ

5.2.4.8 การใช้อาวุธประกอบกับกิริยาต่าง ๆ ในการแสดง ประกอบไปด้วย การใช้ อาวุธแทนท่าทางนาฏยศัพท์ เป็นรูปแบบการใช้อาวุธแทนเพื่อมาทำนาฏยศัพท์ เนื่องจากการแสดง โขนในบางครั้ง ตัวละครอาจจะต้องถืออาวุธในระหว่างการทำบทหรือการตีบท และการใช้อาวุธ ประกอบภาษาท่า เช่น การตีบท ที่เป็นการใช้อาวุธมาประกอบกับการตีบทของตัวละคร ผู้แสดง จะต้องใช้ให้เหมาะสมกับอาวุธแต่ละชนิด ในส่วนนี้จึงมีความสำคัญเป็นอย่างมาก เนื่องจากจะต้องใช้ เพื่อสื่อถึงให้ผู้ชมเข้าใจสิ่งที่ตัวโขนแสดงออกมา

จากที่กล่าวมาข้างต้น จึงสรุปได้ว่าการใช้อาวุธที่มีความหลากหลาย ทำให้เกิดกระบวนการรำ อาวุธ ซึ่งจะมีท่าเฉพาะของแต่ละอาวุธ ไม่ว่าจะเป็นการใช้อาวุธประกอบการรำหรือการต่อสู้ กล่าวคือ ในการออกกระบวนท่าที่เหมือนกัน ก็จะมีลักษณะของการปฏิบัติที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับอาวุธที่ผู้ แสดงโขนใช้ในแต่ละครั้ง เช่น การรำตรวจพลของตัวยักษ์ ในกระบวนท่าลงเสี้ยว ถ้าหากใช้กระบองใน การรำตรวจพล ก็จะใช้ท่าเงี้ยวอาวุธในการลงเสี้ยว แต่ถ้าหากใช้ศรในการรำตรวจพล ก็จะใช้ท่าพรหมสี่ หน้าหรือท่าบัวบานในการลงเสี้ยว เช่นเดียวกันกับกระบวนการรบ ถ้าผู้แสดงใช้กระบองและศรในการ รบ ก็จะใช้วิธีการตีหลอกในขณะที่เข้ารบ แต่ถ้าหากผู้แสดงใช้หอกในการรบ ก็จะใช้วิธีการแทงหรือใช้ การตีก็ได้ ทั้งนี้กระบวนการใช้อาวุธขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของอาวุธแต่ละชนิดที่ผู้แสดงทำการ ปฏิบัติ มีความคล่องแคล่วในการใช้อาวุธสำหรับการรำและการรบ กระบวนท่าที่ได้รับการถ่ายทอด จากผู้สอน ที่ถ่ายทอดกระบวนท่าต่าง ๆ ในการใช้อาวุธแต่ละประเภท รวมทั้งประสบการณ์ของผู้ แสดง ที่จะสามารถออกแบบท่าทางในการใช้อาวุธให้เกิดความสวยงามและเหมาะสมกับอาวุธที่ใช้ เพื่อให้มีความสัมพันธ์กันระหว่างผู้แสดงและอาวุธ ที่จะแสดงให้เห็นถึงฤทธาานุภาพของผู้แสดงที่มี ความสัมพันธ์กันกับอาวุธที่ใช้ในขณะนั้น และเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนท่าเพื่อให้เกิดสุนทรียะทางด้าน นาฏยศิลป์จากกระบวนรำที่งามสง่าของตัวยักษ์

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยสามารถศึกษาและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการใช้อาวุธตัวยักษ์ ในการแสดงโขน ได้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ ได้พบกลวิธีการใช้อาวุธในแต่ละชนิดของตัวยักษ์ รวมถึง จาริตในการปฏิบัติในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางให้แก่ผู้ที่ทำการศึกษาและผู้สนใจนำไปต่อยอด ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นได้ในอนาคต

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ควรมีการศึกษาการประกอบพิธีกรรมในการแสดงโขน เนื่องจากเป็นกระบวนการที่เป็นพิธีกรรมเฉพาะของตัวละครที่มีความแตกต่างกันในการแสดงและมีความเกี่ยวข้องในเรื่องอาวุธที่ใช้สำหรับทำร้ายศัตรูได้

5.3.2 สามารถนำไปขยายผลเรื่องวิธีการใช้อาวุธของตัวละครเรื่องรามเกียรติ์จากบทละครเรื่องรามเกียรติ์ในพระราชนิพนธ์ฉบับต่าง ๆ เพื่อให้เกิดกระบวนการใช้อาวุธในรูปแบบการตีความจากบทละครสู่การแสดงจริง

บรรณานุกรม

- กรมยุทธการทหารบก โดยกองประวัติศาสตร์ทหาร. (2549). วิวัฒนาการแห่งศัสตราวุธในกองทัพบก
ไทย. กรุงเทพฯ: อรุณการพิมพ์.
- กรมศิลปากร. (2525). ศิลปวัฒนธรรมไทยเล่มที่ 5 ศิลปวัตถุ กรุงรัตนโกสินทร์. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
พิชเนศ.
- กรมศิลปากร. (2551). ตัวละครในรามเกียรติ์ ปกิณคดี. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ สดสก. ลาดพร้าว.
- กรมศิลปากร. (2552a). การแต่งกาย และการพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับ การแต่งกายยืนเครื่องโจน -
ละครรำ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์หอสมุดแห่งชาติ.
- กรมศิลปากร. (2552b). โจน อัจฉริยลักษณ์แห่งนาฏยศิลป์ไทย. นครปฐม: รุ่งศิลป์การพิมพ์.
- เกิดศิริ นกน้อย. (2549). การรำของตัวยักษ์ในกลุ่มหน้าพาทย์เพลงเสมอ. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
- ขวัญใจ คงถาวร. (2548). การรำตรวจพลของตัวพระในการแสดงละครในเรื่องอิเหนา. (วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
- จรรย์ พูลลาภ. (2550). หลักการแสดงบทบาทฤๅษีในโจน. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต).
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
- จินตนา สายทองคำ. (2558). นาฏศิลป์ไทย รำ ระเบียบ ละคร โจน กรุงเทพฯ: เจปริน 97.
- จิรัชญา บุรวัฒน์. (2558). นาฏยลักษณ์ของนางยักษ์ในโจนและละครรำ. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตร
ศาสตรดุษฎีบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
- เฉลิมชัย ภิรมย์รักษ์. (2561). การขึ้นลอยในการแสดงโจน. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎี
บัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
- เฉลิมชัย ศักดิ์สืบศิลป์. (2565, 8 กันยายน) การสร้างอาวุธที่ใช้ในการแสดงโจน. สัมภาษณ์.
- ชานนท์ ทัสสะ. (2565, 17 สิงหาคม) กลวิธีในการใช้อาวุธของตัวยักษ์ในการแสดงโจน. สัมภาษณ์.
- ญาณวุฒิ ไตรสุวรรณ. (2565, 22 สิงหาคม) กลวิธีในการใช้อาวุธในการแสดงโจน. สัมภาษณ์.
- ณัฐนันท์ จันนิวงค์. (2556). การออกแบบลีลานาฏยศิลป์ไทยของอาจารย์สุวรรณีย์ ชลานุเคราะห์
ศิลปินแห่งชาติปี พ.ศ. 2533. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย
- ณัฐสิทธิ์ มั่นทรัพย์. (2565, 18 สิงหาคม) กลวิธีการใช้อาวุธของตัวยักษ์ในการแสดงโจน. สัมภาษณ์.
- ทิวา พุทธสุวรรณ. (2552). กระบวนท่ารำตัวนทุกในการแสดงโจน ชุด นารายณ์ปราบหนทุก
กรณีศึกษากระบวนท่ารำครูทองเริ่ม มงคลนัญ. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต).

- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 ธนิต อยู่โพธิ์. (2500). โขน. (ม.ป.ท.).
- ธีรเดช กลิ่นจันทร์. (2545). การรำเพลงหน้าพาทย์กลมในการแสดงโขน. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ประพัฒน์พงศ์ ภูวธน. (2551). การแสดงโขนซักรอกของคณะโขนหลวงราชวงศ์. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
- ประภาพรรณ ภูเก้าล้วน. (2549). การรำตรวจพลของตัวนางกษัตริย์ในละคร. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
- ประเมษฐ์ บุญยะชัย. (2514). ศัสดารัฐของตัวละครสำคัญในเรื่องรามเกียรติ์. (ศิลปนิพนธ์ประกาศนียบัตรวิชานาฏศิลป์ชั้นสูง). โรงเรียนนาฏศิลป์ กรมศิลปากร,
- ประเมษฐ์ บุญยะชัย. (2540). การรำของผู้ประกอบพิธีไหว้ครูโขน - ละคร. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ประเมษฐ์ บุญยะชัย. (2565, 20 สิงหาคม) การฝึกหัดการใช้อาวุธของตัวยักษ์. สัมภาษณ์.
- ประเมษฐ์ บุญยะชัย. ((ม.ป.ป.)). จารัตนาฏศิลป์ไทย. (ม.ป.ท.).
- ประเสริฐ สันติพงษ์. (2545). กระบวนท่ารำของรามสูรในการแสดงเบ็กรองละครใน. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ปิยชาติ แก้วมณี. (2560). อาวุธของยักษ์พรมพงศ์ในการแสดงโขนตามบทโขนกรมศิลปากร. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา,
- ปิยวดี มากพกพา. (2547). เชิดฉิ่ง : การรำชุดมาตรฐานตัวพระในละครใน. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
- ผกามาศ จิรจรรุภัทร. (2543). การละเล่นของหลวง. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- พสุริจันทร์แดง, ค. (2553). กลมเงาะ : กรณีศึกษาด้านนาฏศิลป์ บริบททางจริยธรรม และคุณธรรม. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
- พหลยุทธ กนิษฐบุตร. (2545). กระบวนกรำและกลวิธีการแสดงบทศกัณฐ์ในการแสดงโขน ตอน นางลอย ของครูจตุพร รัตนะวรราชะ. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- พิพัฒน์พงศ์ เกี้ยวมัน. (2565, 29 สิงหาคม) การสร้างอาวุธของตัวยักษ์ที่ใช้ในการแสดงโขน. สัมภาษณ์.
- พุทธเจริญทอง, ป. (2549). การรำตรวจพลตัวพระในการแสดงละครพันทาง. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
- ไพฑูรย์ เข้มแข็ง. (2537). จาริตการฝึกหัด และการแสดงโขนของตัวพระราม. (วิทยานิพนธ์ปริญญา

- ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
 ไพโรจน์ ทองคำสุก. (2538). วิทยานิพนธ์เรื่องกระบวนการรบของพญาวานรในการแสดงโขน.
 (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 รัตน์ชัย สัจจพันธุ์. (2559). นามานุกรมรามเกียรติ์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แสงดาว.
 รุ่งนภา ฉิมพูน. (2540). รำอาวุธของตัวพระในละครใน เรื่องอิเหนา. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 วันเฉลิม ปู่ซึ้ง. (2565, 2 สิงหาคม) การสร้างอาวุธของตัวยักษ์ในการแสดงโขน. สัมภาษณ์.
 วิศรุต อาษาศรี. (2563). หลักการใช้อาวุธของตัวพระในการแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา, 2563(ฉบับที่ 1), 138 - 153.
 วีรกร ศุขศาสตร์. (2565, 18 สิงหาคม) การฝึกหัดการใช้อาวุธของตัวยักษ์ในการแสดงโขน. สัมภาษณ์.
 สมศักดิ์ ทัดดี. (2540). จารัตการฝึกหัด และการแสดงโขนของตัวทศกัณฐ์. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 สมศักดิ์ ทัดดี. (2565) การฝึกหัดและกลวิธีการใช้อาวุธของตัวยักษ์ในการแสดงโขน. สัมภาษณ์.
 สาวิตร พงศ์วัชร. (2548). การสร้างศิลปปนเอกโขนยักษ์. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 สุธเดช เนียมคำ. (2560). รัตรวจพลวิรุญจำบัง. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร(ฉบับที่ 1), 253 - 264.
 สุธพล วิรุฬห์รักษ์. (2543). นาฏยศิลป์ไทยในกรุงรัตนโกสินทร์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
 อนุชา บุญยัง. (2543). การแสดงโขนของอากาศไล. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 อรรถพล อ่อนสุวรรณ. (2565) การสร้างอาวุธของตัวยักษ์ในการแสดงโขน. สัมภาษณ์.

ภาคผนวก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาคผนวก ก การนำเสนอหัวข้อวิทยานิพนธ์

วันที่ 29 พฤศจิกายน 2564

ณ โรงแรมมณเฑียร สุรวงศ์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาคผนวก ค ใบตอบรับการตีพิมพ์บทความลงวารสาร

จำนวน 1 ฉบับ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

กองบรรณาธิการวารสารดนตรีและการแสดง
คณะดนตรีและการแสดง มหาวิทยาลัยบูรพา
อ.เมือง จ.ชลบุรี ๒๐๑๓๑ โทรศัพท์ ๐๓๘-๓๐๒๕๖๖ ต่อ ๑๐๑
อีเมลล์ mupa.journal@gmail.com

ตอบรับการตีพิมพ์บทความ

วารสารดนตรีและการแสดง คณะดนตรีและการแสดง มหาวิทยาลัยบูรพา

วันที่ ๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๕

เรื่อง ตอบรับการตีพิมพ์บทความ

เรียน คุณสุวัักษ์ อยู่แท้กุล

ตามที่ท่านได้ส่งบทความวิจัย เรื่อง การใช้อาวุธของตัวกัซในการแสดงโขน เพื่อเสนอพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารดนตรีและการแสดง คณะดนตรีและการแสดง มหาวิทยาลัยบูรพา ในการนี้บทความเรื่องดังกล่าวได้ผ่านการพิจารณาจากท่านรองคณบดี (Peer Review) และกองบรรณาธิการเป็นที่เรียบร้อยแล้ว จึงขอแจ้งผลดังนี้

- มีความยินดี ตีพิมพ์บทความลงในวารสารดนตรีและการแสดง
คณะดนตรีและการแสดง มหาวิทยาลัยบูรพา
ประจำฉบับ ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม - ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๗)
- ไม่สามารถตีพิมพ์บทความลงในวารสารดนตรีและการแสดง
คณะดนตรีและการแสดง มหาวิทยาลัยบูรพา เนื่องจาก ผู้ทรงคุณวุฒิ
พิจารณาแล้วยังไม่มีความเหมาะสม ดังรายละเอียดที่แนบมาพร้อมกันนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ

วิไลพร แซ่ฮ้อย

(นางสาววิไลพร แซ่ฮ้อย)

ผู้ช่วยบรรณาธิการวารสารดนตรีและการแสดง ปฏิบัติการแทน
บรรณาธิการวารสารดนตรีและการแสดง

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	นายสุวรักษ์ อยู่แท้กุล
วัน เดือน ปี เกิด	25 เมษายน 2539
สถานที่เกิด	จังหวัดบุรีรัมย์
วุฒิการศึกษา	ศษ.บ. (นาฏศิลป์ไทยศึกษา) สาขาวิชานาฏศิลป์ไทยศึกษา คณะศิลปศึกษา สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม
ที่อยู่ปัจจุบัน	47 หมู่ 7 ตำบลทุ่งกระตาดพัฒนา อำเภอหนองกี่ จังหวัดบุรีรัมย์ 31210

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY